

בסיעתא דשמיא

קונטרס

בנין יעקב

ראש השנה

אמרים וקדים מפניננים נפלאים
לעודר הלבבות בימים המאירים
להבהיק עיניים ביהלום וספידים

אשר חנני השי"ת

יעקב עקיבא הכהן דבינוביץ

בלאאמו"ד הגה"צ רבי גמליאל שליט"א

תשרי תשפ"ד

התודה והברכה

הנני בזה להביע את תודתי והערכתי מעומק הלב לידידי האברך כמדרשו, אשר שמו הולך לפניו בטוהר מדותיו ונועם הליכותיו, אוצר כלי חמדה, זך הרעיון וברוך הכשרון, יאה לקלוסין ומוכתר בנימוסין, אשר לו עט סופר מהיר, ספרא וסייפא, איש יקרות רוח חכמה, מגזע אראלים ותרשישים לבית נאראל

הרה"ג **יהושע שלום שפירא** שליט"א
מעיי"ת בית שמש

אשר לא חסך עמל ויגיעה ימים ולילות, ונטה על שכמו עול משא עריכת הקונטרסים 'בנין יעקב על המועדים' ברוב עמל וכשרון ברוך, ותיקנם וסידרם בטוב טעם למען ירוץ הלומד בו, עד אשר הוציא דבר נאה ומתוקן מתחת ידו, דבר נאה ומתקבל, העולה על שולחן מלכים מאן מלכי רבנן.

יברך ה' חילו ופועל ידיו ירצה, להמשיך בעבודת הקודש מתוך הרחבת הדעת ומנוחת הנפש ביתר שאת וביתר עז להגדיל תורה ולהאדירה כאוות נפשו העדינה וכחפץ לבו הטהור, ויברכו ה' בכל הברכות הכתובות בספר התורה, ובכל אשר יפנה יצליח, וירוה רוב נחת דקדושה מכל יוצ"ח באורך ימים ושנות חיים, ויתקיים בו לא ימוש התורה פ"ך ומפי זרעך מעתה ועד עולם אמן ואמן.

המחבר

©

כל הזכויות שמורות

להערות אפשר לפנות לטל-פקס:

02-999-8201

או למייל:

3122131@gmail.com

ניתן להשיג הקונטרס בירושלים:

בספרי עין יעקב מול שטיבלאך מאה שערים

או בטלפון 0533153661 | 0504175336

בבית שמש:

בבית המחבר רח' חזון איש 26

או בטלפון: 05276-30720

בבני ברק:

חנות פרידמן מול בית הכנסת איצקוביץ

כמו כן ניתן להשיג את סדרת הקונטרסים

'בנין יעקב' על המועדים:

אלול • ראש השנה • סוכות - שמחה

חנוכה • שובבי"ם • פורים - ד' פרשיות

חודש ניסן - חג הפסח - ספירת העומר

שבועות • בין המצרים

וכן 'בנין יעקב' על התורה:

בראשית • שמות • ויקרא • במדבר • דברים

תוכן הענינים

פתח הבנין

ג..... בראש השנה יכתבון

מילין אחדין בפתח הבנין - 'בנין יעקב' ראש השנה

ערב ראש השנה

ט..... אחרית שנה

ערב ראש השנה נמחלין שלישי עוונות ומסוגל לישועות גדולות

- ◇ מחילת עוונות בערב ראש השנה ◇ יום השכמה והרבות בסליחות ותענית
- ◇ כאשר יתקן איש ביום האחרון יתוקן כל הזמן ◇ שב באחרונה אין מזכירים לו
- ◇ רשעו ◇ השם נפשנו בין החיים ◇ ברך עלינו את השנה הזאת - יום האחרון
- ◇ בכלל ◇ ישועת ה' כהרף עין ◇ תחל שנה וברכותיה

יום הדין

כל באי עולם עוברין לפניו..... כא

בראש השנה נכנסים הכל אל תוך היכל המלך ומקבלים קצבתם

ובכן אבא אל המלך ◊ וגילו ברעדה ◊ התחדשות המלוכה והתמנות המשרות
◊ החותך חיים לכל חי ◊ הפן והכן לך

מפחד יושב תהלות..... כו

הבחירה ביד האדם האם לפחד מיום הדין

ורדף אותם קול עלה נדף ◊ סמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי

חדות ה' היא מעוזכם..... כט

יבטח בהשי"ת וישמח בשמחת היום אך אין אומרים שירה

יודעין שהקב"ה יעשה להם נס ◊ יהא רגיל למיכל קרא ורוביא כרתי וסילקא
ותמרי ◊ הגם שזוחלים ורועדים מאימת ה' בוטחים בישועתו ◊ בראש השנה
היה שמח למאוד ◊ איך יאמרו שירה בשעה שספרי מתים פתוחים ◊ אשירה
לה' כי גמל עלי ◊ בראש השנה יש שמחה אך אין לומר שירה

חסד ביום דין..... לו

שורש הדין בראש השנה נובע ממקור הרחמים

פליאה בדברי רבותינו ◊ ראש השנה הוא יום דין ברחמים ◊ על ידי השמחה
והאמונה בהשי"ת נצא זכאים בדין ◊ השם מלכנו הוא יושיענו

כרחם אב על בנים.....מה

האב מרחם על בנו ופוטרו מן הדין

אם כבנים אם כעבדים ◊ נצח רחימוי דבנוי לרחימו דדינא ◊ אם כבנים רחמנו
ואם כעבדים עינינו תלויות ◊ מען ליהט זיך א טאטע ◊ בין כך ובין כך
נקראים בנים

מלכות

תמליכוני עליכם.....נה

להמליך את הקב"ה על מחשבות ליבנו ולשעבדם אליו

מלכותו ברצון - מלך הוא ברצון ומושל בכפיה ◊ ימליך את השי"ת על עצמו
ועל הנטיות הרעות ◊ אני אקבע מי יכנס לביתי ומי יעמוד בחוץ ◊ עצות
להתגבר על המחשבות הרעות ◊ העושה לקיים מצות המלך ממליך את המלך
עליו ◊ עיקר עבדות ה' להמליך הבורא על המחשבות

שכם אחד לעבדך.....סו

באחזה ורעות ימליך את השי"ת בעולם ויצא זכאי בדין

אחדות - תנאי לביסוס המלוכה ◊ יום תרועה מלשון חיבה וְרעות ◊ בראש
השנה נידחים בעלי המחלוקת ממחיצת הקב"ה ◊ למנצח לבני קורח מזמור -
כי הם תקנו חטא המחלוקת ◊ תוקעין תשר"ת בכדי להימנע ממראית עין של
מחלוקת ◊ השטן מנסה להכשילנו במחלוקת ◊ על ידי אהבת ישראל ולימוד
זכות יוצא זכאי בדינו ◊ מלך ממלט מרעה ליודעי תרועה ◊ הזהירות בבין אדם
לחברו - סימנא טבא ◊ בהרבות רעים וידידים ינצל מן הדין ◊ ויכתבהו ויחתמהו
לחיים טובים בזה יום הדין

זכרונות

אמרו לפני פה

בזכות קבלת דין שמים באהבה זוכין להשתיק את המקטרגים

כדי שיבוא לפני זכרונכם לטובה ♦ היה לי מה להשיב ולא עשיתי כן ♦
בני ישראל אינם שואלים גם כשקשה להם ♦ התקיעות השניות מבלבלות
את השטן

הזוכר למזכיריו צא

הזוכר את האבות הקדושים והולך בדרכיהם זוכרים לו את זכותם

זכרונות - כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה ♦ לזכור את מעשי האבות
ודרכיהם ♦ כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו ♦ לפי מה שזוכר את הבורא כן
נזכר לטובה למעלה

כבש רחמיו לעשות רצונך צח

נסיון העקידה היה בלתי לה' לבדו וללא שום פניות

מצאת את לבבו נאמן לפניך ♦ כבש רחמיו לעשות רצונך בלבב שלם ♦ בלתי
לה' לבדו ♦ גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך ♦ ימסור מודעה לפני
העבודה שמבטל כל הפניות

ברחמים תזכור קו

בקשת רחמים בזכות מעשה העקידה שהיה לפני משורת הדין

זכור ברית אברהם ועקדת יצחק ♦ התהלך לפני והיה תמים ♦ כמו שכבש
אברהם אבינו את רחמיו כן יכבשו רחמיך

שופרות

שופר של איל קטו

תמימותו של אברהם אבינו ניכרה באיל שהקריב לאחר העקידה
לכאורה צריך לקחת מאכלת ולא שופר ◊ קרבן האיל היה פחיתות כבוד
לאברהם אבינו ◊ בהקרכת האיל נודע שלא לכבוד עצמו עקד את יצחק ◊
הקריב האיל לכפרה שמא פגם בהרהור הלב

יום תרועה קכב

כל היום של ראש השנה מושפע מקול תרועת השופר
כי חוק לישראל הוא משפט לאלוקי יעקב ◊ יום תרועה - יום של
התעוררות על ידי השפעת השופר ◊ ראש השנה יפשפש במעשיו ויתעורר
לתשובה ◊ משך היום יתבונן בכל ענייני עבודת השופר ◊ עשרה טעמים
לתקיעת שופר

עבודת היום

שנהיה לראש קכט

להחשיב כל רגע של ראש השנה שהוא המוח של השנה
עבודת חודש תשרי הוא קומה שלימה ◊ מ"ח שעות כנגד המוח שבראש ◊
מנהגים שונים לסימנא טבא ◊ 'חטא' בגימטריא 'חטא'...

למענך אלקים חיים..... קלה

בקשת צרכי הגוף למען נוכל לעבוד בהם את השי"ת כראוי

ותחתוך קצבה לכל בריותיך ◊ צווחין בצלותין ככלבים הב הב לנא מזונא ◊ בפשטות צריך לבקש על צרכי גופו ◊ הזוהר התכוון למי שמבקש גשמיות למלאות תאוות לבו ◊ זכרנו לחיים - למענך אלקים חיים ◊ חנה בקשה בן לגדלו לתורה ועבודה ◊ למענך אלקים - לאוקמי שכינתא מעפרא ◊ יכוון ליבו לשמים לפחות מעט

זכרנו לחיים..... קמח

ביאורים בנוסחאות שהוסיפו הגאונים בתפלת שמונה עשרה

כתבנו לחיים - הנכתב בשם המלך אין להשיב ◊ כתב אשר נכתב ונחתום בטבעת המלך אין להשיב ◊ זכרנו לחיים גשמיים וכתבנו לחיים רוחניים ◊ ד' פעמים חיים להינצל מארבע מיתות ◊ כל העתים שווים לטובה ◊ מן הקל אל הכבד ◊ חיים של רחמים בברית ובשלום ◊ ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהילתך ◊ אין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים

תפלת צדיק..... קסא

בראש השנה יסתופף בצל הצדיק וגם יתייגע לבד

בראש של השנה ישהה אצל ראש הדור ◊ אימתי אשרי העם - כאשר כולם יודעי תרועה ◊ השועל ששכח את שלוש מאות משליו ◊ כח הצדיק תלוי בחוסים בצלו ◊ עיני ה' אל צדיקים ואזניו אל שועתם

פטרה דראש השנה

אל הנער הזה התפללתי..... קעה

הכח להתמודד עם צער גידול בנים - הצער מעורר את התפלה

מורה הלכה בפני רבו ◊ אל הנער הזה התפללתי - כמו שהוא ◊ לא עליך
המלאכה לגמור ◊ אל הנער הזה התפללתי - גרם לי להתפלל ◊ הקדוש ברוך
הוא מתאוה לתפלתן של צדיקים

וה' פקד את שרה..... קפה

אמונה תמימה בהשי"ת גם כאשר בדרך הטבע אפסה כל תקוה

מדוע קוראים פקידת שרה ביום א' דראש השנה ◊ יסורים שאין להם קצבה
קשים מכולם ◊ אברהם האמין אפילו שהטבע פעל כנגדו ◊ צאצאיה כן פקוד
לטוב היום

ראש השנה שחל בשבת

ראש השנה שחל בשבת..... קצה

סגולת קביעות שנה כזאת ולמה אין תוקעים בשופר בשבת

תקנת חכמים לא לתקוע שופר בשבת ◊ השבת בעצמה מכריזה שבת בו תשוב
◊ אין תוקעים בשבת כי אין הסיטרא אחרא שולט אז ◊ מאורעות כבירים
בשנה שחל ראש השנה בשבת ◊ גודל שעת המנחה בראש השנה שחל בשבת
◊ תפלת חנה התקבלה במנחה של ר"ה שחל בשבת

בראש השנה יכתבון

מילין אחדין בפתח הבנין - 'בנין יעקב' ראש השנה

בחמלת הבורא עלינו הננו זוכים לתת לפניכם ברכה את הקונטרס החדש 'בנין יעקב - ראש השנה', והוא בנין שלם העשוי לתלפיות, בו מסודרים בסדר נפלא מערכת שלמה של מאמרים משובחים ונפלאים, המקיפים את כל הנושאים הנוגעים למהות הימים הקדושים העומדים לפתחנו, והם רבים ומגוונים עד להפליא, בטוחים אנו שכל אחד ימצא בין בתרי הקונטרס את שאהבה נפשו ויפיק ממנו תועלת עצומה למען נדע אל נכונה את הדרך אשר נלך בה ואת הדבר אשר נעשה.

'ראש השנה' - כשמו כן הוא, הראש של כל השנה, וכלשון הרה"ק בעל התניא, "שלכן נקרא ראש השנה, שהוא כמו הראש והמוח שממנה תוצאות והמשכות חיים לכל אברי הגוף, וכך בראש השנה נמשך חיות לכל ימי השנה". הכל הולך אחר הראש, כל הרמ"ח איברים וש"ה הגידים אין להם תקומה אם הראש אינו פועל כשורה, ואם חפצים אנו לזכות בשנה טובה ומבורכת צריכים אנו לנהל את ראש השנה בהתעלות הרוח ובהתרוממות דקדושה, או אז נזכה לכל טוב ומיטב בסייעתא דשמיא.

ביום זה יושב הקב"ה על כסא משפט לדון את כל באי העולם כאשר ספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו, ולא מילתא זוטרתא הוא, כי אפילו מלאכי מעלה ושרפי עליון אשר לא טעמו טעם חטא וזחלים ורועדים מאימת הדין הגדול והנורא, ואם בארזים ואראלים נפלה שלהבת הפחד והיראה, מה יענו אזובי קיר, על אחת כמה וכמה שיש לנו לפחד מן המשפט, כי אם ימצא את עומק הדין מי יקום לפניו.

היום הוא גם יום התחדשות המלוכה, שבו עומד הקב"ה ומצפה לבני ישראל שיבואו ליתן לו כתר מלוכה, וזה מה שאנו עושים באמת בהאי יומא, כאשר כל אחד ואחד עומד להתפלל ולבקש באימה ובכבוד ראש, מלוך על כל העולם כולו בכבודך, והנשא על כל הארץ ביקרך, והופע בהדר גאון עוזך על כל יושבי תבל ארצך, וידע כל פעול כי אתה פעלתו, ויבין כל יצור כי אתה יצרתו, ויאמר כל אשר נשמה באפו, ה' אלקי ישראל מלך, ומלכותו בכל משלה'.

מובן מאליו שיום גדול וקדוש כגון זה מלא וגדוש עם הרבה עניינים הצריכים לימוד, להבין את המעשה אשר יעשון ואת הדרך אשר ילכו בה, ונצרך לזה הכנה דרבה ועבודה גדולה בכדי להתכונן מבעוד מועד לקראת הזמן הקדוש והנפלא הלזה, ואם לא עכשיו אימתי.

ובאמת אין לך עוד רגל ומועד מסביב למעגל השנה שמתכוננים אליו כל כך כמו ראש השנה, שעוד כמשלוש חדשים מקודם לכן, בחודש תמוז, כבר מתעוררים הכל כי הנה ז'מני תשובה ממשמשים ו'באים, ולמן אותו היום והלאה מוסיפים אישי בני ישראל להתעלות במדרגה בתר מדריגה, כל אחד מחפש לעצמו דרכים ונתיבות בקודש להתקרב אל השי"ת ולהיות מוכן לקראת הזמנים הגדולים העתידיים לבוא עלינו לחיים ולשלום.

ולבן באמת שינסנו מותניים לקבץ כעמיר גורנה דיבורים יקרים ואמרים נחמדים משובבי לב ונפש במעלת ימי ראש השנה והעבודה הנצרכת בהם לכל אחד אשר בשם ישראל יכונה, כאשר בד בבד השתדלנו להעמיד את הדברים בסדר הגון ונחמד ובאופן שיהיו שווים לכל נפש, תוך כדי שימת לב מיוחדת שיהיו כל הדיבורים הללו מיוסדים על אדני פז ויסודות נאמנים מתוך ספרי רבותינו הקדושים, מלאכת מחשבת ויגיעה עצומה השקענו במשך זמן וזמנים טובא בכדי להעמיד דברים על דיוקם ולציין מראי מקומות לכל יסוד וחידוש בדבריהם הקדושים, וכפי שעניכם תחזינה מישרים.

כל זה הוא אומר הבא מן החדש בנוסף לקונטרס הנפלא 'בנין יעקב' על חודש אלול שיצא לאור אך זה עתה, וכבר הספיקו רבים וגם נאמנים להעיד על התועלת הגדולה בעבודת ה' שהיה להם על ידי העיון וההתבוננות בדברים הנחמדים הקילורין לעיניים, הקונטרס הזה הינו המשך והשלמה לקונטרס הקודם ופנינה נהדרת בתוך שרשרת הקונטרסים 'בנין יעקב' על כל מועדי השנה וחודש תשרי בפרט, כפי הידוע מצדיקים שכל העבודות של החודשים אלול ותשרי הם קומה שלימה וחיטיבה אחת שמגיע לתכליתו ביום שמחת תורה בשעת ההכרזה של 'אתה הראית לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו'.

וכצאתנו מן הקודש נפרוש כפינו אל א-ל בשמים, שלא תארע תקלה על ידינו, ויהיו נא אמרנו לרצון לפני אדון כל, לחזק הלבבות ולעדן הנפשות, שנגיע מוכנים ומזומנים לקראת יום הדין, מתוך הכנה דרבה והתעוררות הלב, ובזכות זה נזכה לשנה טובה ומבורכת ברוחניות ובגשמיות, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא וכל טוב סלה.

לשנה טובה תכתבו ותחתמו לאלתר לחיים טובים ולשלום

אחרית שנה

ערב ראש השנה נמחלין שלישי עונות ומסוגל לישועות גדולות

מחילת עונות בערב ראש השנה

היום של ערב ראש השנה הוא זמן גדול ונשגב עד למאד, כדאיטא בטור הלכות ראש השנה (סימן תקפא), שביום זה מתחילין העונות להימחל, משל למה הדבר דומה, למדינה אחת שתושביה זלזלו במסים והארנוניות המוטלים עליהם ולא הקפידו לפרוע אותם במועדם, עד שברוב הימים התקבץ החשבון לחוב גדול ונורא, לאחר שנוכח המלך כי החוב הולך וגדל והם אינם מתכוונים לשלם, שלח אליהם שליחים להזכיר ולנער אותם מתרדמתם, אולם לאחר שראה המלך כי השליחים לא הועילו, לא נותר לו ברירה אחרת כי אם לצאת הוא לבדו בראש חיילותיו ולגבות את חובו ביד חזקה ובזרוע נטויה.

באשר שמעו בני המדינה שהמלך עושה את דרכו אליהם, נבהלו עד למאד ויאחזמו רעד, מה יענו למלך, מדוע לא שלמו לו בזמן, הלא עתה, אפילו אם ירצו לשלם גם לא יוכלו, שכל כך תפח החוב עד שאין ידם משגת לפרוע אפילו חלק קטן ממנה, ואילו המלך כבר מתקרב לעיר מרחק עשר פרסאות ואנה אנו באים.

בצר להם נאספו כל נכבדי המדינה, ראשיה וגדוליה, לטכס עצות כדת מה לעשות, ולאחר שנשאו ונתנו בדבר על כל פרטיה ודקדוקיה, באו לכלל החלטה שהם בעצמם – החשובים והנכבדים – יצאו את העיר לקדם את פני המלך בפיוסים ותחנונים, אולי יחוס עליהם אולי ירחם.

בהגיע היום המיועד יצאו אכן כל הנכבדים את שערי העיר להמתין למלך, תיכף כראותם את הפמליה הנכבדה בראשות המלך מתקרבת אליהם, השתטחו מלא קומתם ארצה, ובדמעות שליש התנצלו לפני המלך על מה שלא שילמו חובם במועד, ואילו עתה כבר הגיעו למצב שאין בידם לשלם, לכן הם מבקשים מאת המלך שיראה את מצבם העלוב ויחוס וירחם עליהם. המלך שטוב לב היה, וראה כי הם מצטערים באמת ובתמים, הודיע להם כי בו ברגע הוא מנכה שליש מן החוב והוא מחול להם.

בני המדינה שמחו מאד על הבשורה הטובה, אולם עדיין לא באו על סיפוקם, כי לא היה להם שום דרך לשלם את שני השלישים האחרים, לכן טיכסו שוב עצה, וכאשר התקרב המלך יותר אל העיר, הוסיפו לצאת אליו גם כל האנשים הבינוניים שעשו גם הם כמעשה הראשונים, הם התנפלו לרגלי המלך והתחננו אליו שאין להם מהיכן לשלם חוב גדול שכזה, כראות כן המלך התמלא שוב רחמים עליהם ומחל להם גם את השליש השני, סך הכל נותר חובם עומד רק על השליש האחרון.

אבל עדיין לא הואיל להם, כי אפילו את השליש האחרון אין להם לפרוע, עתה כבר לא הסתפקו בחשובים והבינונים, אלא כל בני העיר למגדול ועד קטן, אפילו הפשוטים שבהם, כולם כאחד יצאו לקראת המלך לחנן את פניו בדברי פיוס ותחנונים המתקבלים על לב, עד שהמלך בטובו מחל להם על כל החוב עד פרוטה אחרונה ממש.

הנמשל פשוט מאד, במשך כל השנה אנו חיים ללא חשבון, נכשלים כאן ונפלים שם, עבירה מצטרפת לעבירה עד שנעשה לחשבון גדול מאד, אולם הקב"ה שהוא רחום וחנון אינו נפרע מיד, הוא יושב ומצפה, רק בהגיע חודש אלול יוצא המלך מביתו ובא אלינו לעשות דין ומשפט בראש השנה, והנה, האנשים החשובים, שמבינים מבעוד מועד את חומר הענין, צמים כבר בערב ראש השנה ומרבים בתפילה לפני יושב מרום, אולי יחוס עליהם וירחם, והקדוש ברוך הוא ברוב רחמיו וחסדיו נעתר להם ומוחל שלישי עוונות.

בהניע ראש השנה כבר מתעוררים גם הבינונים, ובאים לבית המדרש להתפלל, לבקש ממי שהרחמים שלו שיחוס עליהם ועל בני ביתם ולא יעשה בהם דין ח"ו, כי אין להם שום דרך לסלק חובותיהם, והקב"ה מסכים גם להם, ובעשרת ימי תשובה מוחל על עוד שלישי.

עד שביום הכפורים מקיצים אפילו פשוטי העם משנתם, ומצטרפים אף הם יחד עם כל בית ישראל לעורר רחמים רבים, ולבקש מחילה בחן בחדס וברחמים, ואף להם שומע הקב"ה ואינו משיב את פניהם ריקם, הוא מוחל להם על כל העוונות, אחד מהם לא נותר, מכאן ואילך חושבנא.

יום השכמה והרבות בסליחות ותענית

על סמך זה כתב הטור, שבארצות אשכנז נהגו כולם להתענות בערב ראש השנה, כיוון שביום זה יש מחילת עוונות, וכן גם פסק הרמ"א בשולחן ערוך, אם כי האחרונים הקילו בזה קצת, כהמובא בספר 'מטה אפרים' (סימן תקפא ס"ק לה), שיש חלושי מזג שמתעניין רק עד אחר מנחה גדולה (וכן הביא המשנה ברורה סימן תקס"ב בשם מחצית השקל).

אבל דבר זה מוסכם על הכל, שערב ראש השנה איננו יום פשוט כשאר ימים, אלא הוא יום מסוגל ביותר, ועל כן מרבים בו בסליחות יותר מכל הימים האחרים, וכן כתב בספר 'מטה אפרים' (סימן תקפא ס"ק לג): 'בערב ראש השנה משכימין הרבה, ועומדין לקדם פני מלך מוחל וסולח בבכי ובתחנונים לצאת בדימוס בדינם, ואומרים סליחות הרבה, ויש לאמרם במתון ובהכנעה ובשברון לב'.

כאשר יתקן איש ביום האחרון יתוקן כל הזמן

ביום זה רובצת אחריות גדולה על כל אחד ואחד מאתנו, כיון שהיום הזה הוא היום האחרון של כל השנה, וכל פעולה שאנו עושים בו יש לו משמעות מיוחדת, כמקובל לנו מן הספרים הקדושים, שביום האחרון ניתן לתקן ולהעלות את כל ימות השנה כולם ללא יוצא מן הכלל, ואף על פי שאין לו לאדם להמתין ולסמוך על הרגע האחרון, אבל לפחות שהגמר יהיה טוב, כמאמר חכמינו ז"ל (בראשית רבה וישב, פה) שאין המצוה נקראת אלא על שם גומרה, ואם הגמר הוא טוב אזי נחשב לו הכל לטוב.

ובתב הרה"ק בעל 'אור המאיר' (פרשת בחוקתי), שבמשך השנה ישנם כמה וכמה זמנים המסוגלים לתשובה, אבל הזמן האחרון ביותר הוא היום של ערב ראש השנה שבו יכול לתקן את הכל, וכפי שכותב שם, "ואם עד אלה לא שב, עדיין יש תקוה וממתינין לו עד ערב ראש השנה, שהוא מרכז של כל השנה שעברה, ויכול לתקן את עצמו ופרטיות ימי השנה".

בך גם ידוע מאמר הצדיקים שכל השנה כולה דומה לחבל ארוך, קצה מכאן וקצה מכאן, ואף אם במשך השנה לא התנהג בטוב, עדיין יש לו שעת הכושר ביום האחרון לעשות תשובה ולתקן דרכיו, וכאשר אוחוז בקצה השני של החבל ומושכה, נמשכת עמו כל החבל יחד עם הקצה הראשון, וכדכתב

ב'שמח ישראל' (פרשת נצבים וילך - ליל ש"ק א'), 'אמרו צדיקים הקדמונים זצ"ל, כאשר אם ירים איש את קצה המטה יתרומם כל המטה, כן כאשר יתקן איש ביום האחרון יתוקן כל הזמן^נ.

שב באחרונה אין מזכירים לו רשעו

הרמב"ם משווה את ראש השנה ליום המיתה, וכך הוא כותב (פרק ג הלכה ג), "כשם ששוקלין זכויות אדם ועוונותיו בשעת מיתתו, כך בכל שנה ושנה שוקלין עוונות כל אחד ואחד מבאי העולם עם זכויותיו ביום טוב של ראש השנה וכו'", עד כאן לשונו. ויוצא מזה, שאם ראש השנה הוא כיום המיתה, אזי ערב ראש השנה דומה ליום אחד לפני המיתה, ואין לך יום המיועד לתשובה יותר מזה, שהלא כבר אמרו חז"ל במסכת אבות (פרק ב משנה י), 'שוב יום אחד לפני מיתתך', וממילא מוטל על כל אחד ואחד לעסוק היום בתשובה.

ובל מי שעושה תשובה ביום האחרון אין מזכירים לו יותר שום דבר שאינו הגון שהיה עושה, אפילו אם הרבה לפשוע רח"ל, כמאמר הגמרא במסכת קידושין (מ): 'רבי שמעון בן יוחאי אומר, אפילו רשע גמור כל ימיו ועשה תשובה באחרונה, אין מזכירים לו שוב רשעו, שנאמר (יחזקאל לג, יב) 'וְרַשְׁעַת הַרְשָׁע לֹא יִכְשַׁל בָּהּ בְּיוֹם שׁוּבוֹ מֵרְשָׁעוֹ'."

בואו נתאר לעצמנו כיצד ייראה סדר יומו של האדם אם באחד הימים יבשרו לו שלמחר הוא מת, הלא אין שום ספק שמן הבוקר ועד הערב לא

הערות והוספות

א. וכן הובא בספר 'שיח שרפי קודש' (ערב ראש השנה): כתב הרב ר' נתן נטע הכהן האבד"ק קאלביעל, שפעם אחת בעת רד היום בערב ראש השנה היה אצלו חסיד מופלג אחד, אמר לו בזה הלשון, דע כי ברגע זו יכולין עדיין לתקן כל השנה, על ידי תשובה אמיתית מתוך עומק הלב.

יתעסק בשום דבר מלבד תורה ותפילה ומעשים טובים, כל רגע מן היום הזה יחושב לפרטי פרטים שלא יחמיצנה ח"ו, והנה היום יש לנו את המתנה הזאת, הרמב"ם מגלה לנו שערב ראש השנה הוא בבחינת יום אחד לפני מיתתך, על אחת כמה וכמה שאנו צריכים להשקיע עבודה גדולה ביום הזה, להתחזק מאד בכח התשובה ותיקון המעשים עד למאד².

השם נפשנו בין החיים

כמו כן יש להקדיש זמן מיוחד ביום זה בכדי להתבונן כיצד עברה עליו השנה החולפת, ליתן שבח והודאה על העבר ולבקש על העתיד, הלא כמה יש

הערות והוספות

ובין אדם לחבירו לתקן, אז יהיה קונה עולמו בשעה אחת, ויגיע לחפצו במעט זמן אשר ישאר בידו, ע"כ.

וראה מה שכתב עוד בפרשת כי תצא (דף קיח:), שיי"ב חודשי השנה הם כנגד י"ב שעות של היום, וחודש אלול הוא כשעה האחרונה קודם בא השמש, ובפרט ערב ראש השנה שהוא כשקיעת השעה האחרונה של היום וצריך לשוב אז בתשובה, וזה לשונו: 'אם חבול תחבול שלמת רעיק עד בא השמש תשיבנו לו' (שמות כב, כה). כי י"ב חדשים בשנה, נגד י"ב שעות ביום, ונמצא חודש אלול שהוא חודש האחרון, נחשב כשעה קודם הלילה, וכבר עבר י"א שעות, והוי כמו קודם ביאת השמש. והיינו עד בא השמש תשיבנו לו, קודם בא יום ה' הגדול והנורא.

ב. וראה בספר 'ישמח משה' (פרשת נצבים דף קלב:), שאפילו אם התעצל כל החודש בתשובה, אזי לפחות בלילה האחרונה של השנה יתעורר לתשובה ושב ורפא לו, כי יש קונה עולמו בשעה אחת, וזה לשונו: אם כן גם אנו נאמר לעניינינו אשר כלה החודש באפס תקוה, הלא רחמנא לבא בעי, בזו הלילה הנשאר יפשפש במעשיו וישים אל לבו הטוב גודל מריו, ויתחרט בחרטה גדולה ויפול מלא קומתו ארצה בינו לבין קונו ויזעק מרה, ואוי לי מה עשיתי כזאת וכזאת עשיתי, והנני מתחרט בחרטה גדולה מאד ומאד באמת ובלב שלם, ויקבל עליו בכל לב שלא ישוב עוד לתעותויו כל ימי חייו, ויהיה אצלו כיתד שלא תמוט, ויתודה בבכי גדול ויבקש מחילה וסליחה מומלך מוחל וסולח, ומה שצריך תיקון יתקן כפי אשר יגיד לו רופא נפשות,

לנו להכיר טובה להשי"ת על כל הטוב אשר גמלנו, ברוך ה' יום יום, כל יום עם החסדים שלו, הלא כמה וכמה אנשים אשר בראש השנה האחרון עדיין היו עמנו ולדאבוננו עתה כבר אינם בארץ החיים, רחמנא ליצלן, ואילו אנו חיים וקיימים, בריאים ושלמים ברמ"ח אברנו ושס"ה גידינו, ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, אין זה דבר של מה בכך, האם אנו זוכרים להודות על כך.

אם אנו חיים לעת הזאת עם רמ"ח איברינו ושס"ה גידינו, הרי זה סימן שבראש השנה האחרון נכתבנו ונחתמנו בספר החיים, כמאמר הגמרא במסכת ברכות (נח:), 'הרואה את חברו לאחר שנים עשר חודש אומר ברוך מחיה המתים', ומפרש המהרש"א, לפי שבכל שנה ושנה נידון האדם בראש השנה וביום הכיפורים לחיים ולמוות, אם יזכה לחיות במשך השנה הבאה ואם לאו, וכאשר חולפת השנה ורואה שנשאר לחיות, צריך לברך 'מחיה המתים' על שניצול מדינה של מיתה.

מצד אחד זה שמחה גדולה ועלינו לשבח לאדון הכל על שהניח נפשנו בין החיים והחייה אותנו מיורדי בור, אך מן הצד השני מחויבים אנו לבקש שגם לשנה הבאה יהיה כן, ויהיה שמנו נכתב בספרן של החיים, ולא סתם חיים, אלא חיים של עושר וכבוד, חיים שימלא ה' משאלות לבנו לטובה.

רבינו ה'נודע ביהודה' אף מדריך אותנו כיצד צריך יהודי לחשוב לעת הזאת וכה כתב בקדשו (דרושי הצ"ח - אהבת ציון - דרוש חמישי): 'ובאמת בכל השנה עדיין לא נתברר לנו באיזה ספר נכתבנו בראש השנה העבר, אבל כשמגיע סוף השנה ואנחנו אלה פה כולנו חיים, אנחנו רואים למפרע הוברר הדבר שנכתבנו בספר החיים אשתקד, ולהבא מי יודע, והחי יתן אל לבו, ומכירים אנחנו שנכתבנו בשנה העבר לחיים ואנחנו יודעים איש נגעי לבבו ומעוט זכיותו ובכל זאת זכינו להכתב בספר החיים, אין זה כי אם מצד החסד ורחמים של הקב"ה כרחם אב על בנים', עד כאן לשונו.

לכן צריך כל אחד להקדיש ביום הזה זמן מסוים להודות ולהלל להשי"ת על ששם נפשנו בחיים ולא נתן למוט רגלינו, ומחמת זה הטעם כתב בספר 'מטה אפרים' (סימן תקפ"א), "הנוהגים בכל ערב שבת לומר קודם מנחה מזמור ק"ז בתהלים 'הודו לה' וזמר 'ידיד נפש', אומרים אותו גם בערב ראש השנה קודם מנחה. לפי שהמזמור הוא על הארבעה שצריכים להודות, ויאמרו גאולי ה" הוא רמז גם כן על פדות הנפש".

ברך עלינו את השנה הזאת - יום האחרון בכלל

אבל יחד עם זאת לא נשכח שהשנה עדיין לא עברה לגמרי, עוד נותר לנו ממנה כמה שעות ספורות, וגם על השעות הללו צריך להתפלל שיעברו בשלום, אפילו הרגעים האחרונים של השנה צריכים שמירה שיעברו בשלום, כמסופר על זקננו הגדול, הרה"ג רבי אהרן יעקב פרוש זצ"ל, גזבר ישיבת 'עץ חיים' המהוללה, שהיה נוהג להתענות בכל ערב ראש השנה, כפי המוזכר בהלכה, ולאחר תפלת מנחה היה שב לביתו לטעום משהו ולהתכונן לקראת יום טוב הממשמש ובא.

ערב ראש השנה של אחד השנים, בעודו עומד בתפלת מנחה, כאשר הגיע לברכת 'ברך עלינו את השנה הזאת', חלפה בראשו מחשבה ברגע כמימרא, על מה נותר לנו לבקש בשנה הזאת, הלא בעוד שעות ספורות שוקעת השמש יחד עם השנה החולפת.

והנה, בעודו צועד לביתו לאחר התפילה, המתינו לו שוטרים טורקיים ששלטו אז בארץ ישראל, וציוו עליו להתלוות עמהם אל בית המעצר (הקישלה), מה התברר, שאיש אחד, שלא היה שפוי כל כך בדעתו, טפל עלילות על הנהלת ישיבת עץ חיים שהם גנבו את כספו, ולכן עיכבו את גזבר הישיבה לחקירות.

בך ישב שם שעה ועוד שעה והשמש הולכת ונוטה, עוד קט כבר מתקדש היום ולא נראה שיש כל כוונה לשחררו, וסיפר רבי אהרן זצ"ל, שאז נפל בדעתו, אולי כל המעשה הזה הוא לרמז מן שמיא שיתקן את מחשבתו הראשונה שחשב בתפילת 'ברך עלינו', כי הנה הוא נוכח לדעת שאפילו על הרגעים האחרונים של השנה צריכים לבקש רחמים שיעבור הכל בשלום.

תיבף לאחר שעלה בלבו המחשבה הזאת, ניסה לצאת מן המקום, ולפליאתו הרבה היו כל השערים פתוחים, אף אחד לא עמד בהם ולא עיכב אותו, כך הספיק לחזור לביתו בשלום ומבעוד מועד.

ישועת ה' כהרף עין

הרבה עובדות וסיפורים ישנם על העבודה הכבירה שהשקיעו הצדיקים בתפלת מנחה האחרונה של השנה, למרות שהתפללו בשעה שהשמש כבר עמדה לשקוע ולא נותרו מן השנה האחרונה כי אם רגעים ספורים בלבד, וכרגע קט יבוא השמש ותפנה השנה כולה, בכל זאת לא אמרו נואש והתאמצו בתפלה לבקש רחמים גם על הרגעים הללו.

עד כדי כך, שבימות הקיץ לא היה נוהג הרה"ק בעל ה'בית אהרן' מקארלין זי"ע לומר 'ברך עלינו את השנה הזאת' בתפלת מנחה, כי אם את הברכה 'ברכנו ה' אלקינו', אבל בתפלת מנחה של ערב ראש השנה שינה ממנהגו ואמר 'ברך עלינו את השנה הזאת', וטעמו ונימוקו עמו שמקצת שנה כשנה, אפילו בשעת דמדומי חמה, וצריך לבקש שתהיה השנה הזאת מבורכת.

ואילו משמיה דהרה"ק הישר שלום' מבעלזא זי"ע מקובל לומר, מדוע אנו מתפללים 'ברך עלינו את השנה הזאת', הלא בעוד רגעים מספר תחלוף השנה, ואמר שאין זה קשה כלל וכלל, שהרי ישועת ה' כהרף עין, וברגע כמימרא יכול הקב"ה להושיע את כלל ישראל מכל צרותיהם ולהחיש את

גאולת ופדיון נפשנו, כהיום הזה תביאנו ששים ושמחים בבנין שלם, ואם יעשה כן אפילו ברגע האחרון של השנה נמצאת כל השנה מבורכת בזכות הרגעים הללו^ג.

תחל שנה וברכותיה

על כן אחי ורעי, חזקו נא ונתחזקה ביום האחרון של השנה, להתעצם בתורה ותפלה, להיזהר בכל תוקף שלא לאבד אפילו רגע אחד מהיום הזה לבטלה, היום אנו מעלים את דברי התורה והתפלה של כל השנה שלא היו כראוי, וביותר בתפלת מנחה האחרונה של השנה, אז צריך להתגבר בכל עוז, לכוון ולבקש בברכת 'ברך עלינו את השנה הזאת', שלפחות ברגעים האחרונים של השנה יושיענו השי"ת בתשועת עולמים.

בפרט לאור הידוע מן הזוהר הק' (ח"ג פרשת קרח קעז:): על גודל הענין לחבר את היום והלילה בתורה ותפלה, על אחת כמה וכמה בעת הזאת ענין גדול וחשוב מאד מאד לחבר את היום של ערב ראש השנה יחד עם ליל התקדש החג בדברי תורה ותפלה, וכך לכרוך את השנה החולפת יחד עם השנה החדשה בקדושה ובטהרה, ובזכות זה נזכה לתכלה שנה וקללותיה תחל שנה וברכותיה.

הערות והוספות

כוונה יתירה וכן בעי הכנה ביתר שאת ויתר עוז, ויטול ידיו קודם תפלת מנחה ואף שאינו יודע להם שום לכלוך, ואף אם עמזד מלמודו שהם בחזקת טהרה אעפ"כ יטול ידיו כדן השו"ע והפוסקים וכ"כ הגר"א (במעשה רב ג') שעיקר נטילת ידים לתפילה נתקן, ולכן יש ליטול ולברך לכל תפילה.

ג. ועיין בליקוטי מהרי"ח ובאלף המגן (קל"ד) שהביא בשם הזוה"ק דתפלת מנחה של חול צריכה כוונה יותר משאר תפלה, ואליהו הנביא לא נענה אלא בתפלת המנחה הרי כל שכן וקל וחומר בתפלת מנחה דערב יום הדין שהיא תפלה אחרונה בצאת השנה, והקדמת תפלה טרם בא יום הגדול והנורא שצריך

כל באי עולם עוברין לפניו

בראש השנה נכנסים הכל אל תוך היכל המלך ומקבלים קצבתם

ובכן אבא אל המלך

שנינו במתניתין במסכתא ראש השנה (טז.), "בארבעה פרקים העולם נידון, בפסח על התבואה, בעצרת על פירות האילן, בראש השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון, שנאמר (תהלים לג, טו) 'היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם', ובחג נידונין על המים".

הגמרא שם (יח.) מבארת מהו הכוונה 'כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון' ואומרת, שבראש השנה עוברים כל באי העולם לפני הקב"ה למשפטם 'כחיילות של בית דוד', מפרש רש"י, 'כבני חיילות של מלך, וכך היו מונין אותם יוצאים זה אחר זה בצאתם למלחמה'.

חסידים הראשונים היו מתלהטים ביותר מן המאמר הזה, כי בו משמע שביומא דראש השנה זוכים אנו למדרגה עליונה בקרבת השי"ת, שהרי בראש השנה זוכים אנו להיכנס לפני ולפנים אל תוך היכל בית המלך - מלכו של עולם - ולעבור אל מול פני השכינה הקדושה וליהנות מזיווה.

וראה זה דבר נפלא שמצאנו בפירוש המהרש"א, דהנה מובא בגמרא במסכת סוטה (מב.), "ארבע כיתות אין מקבלות פני שכינה, כת ליצים וכת חניפים וכת שקרים וכת מספרי לשון הרע". וממשיכה הגמרא להביא מקור וראיה מן התנ"ך על כל כת וכת שאינם מקבלות פני השכינה, ועל כת הלצים מביאה הגמרא את הפסוק בהושע (ז, ה), "יום מִלְכָּנוּ הִחֲלוּ שָׁרִים חַמַּת מִיַּן מִשֶּׁךְ יָדוֹ אֶת לְצָצִים".

כתב שם במהרש"א, כי מן הפסוק שהביאה כאן הגמרא - "יום מלכנו" - משמע שמייירי באחד מימי המלכות, דהיינו ראש השנה ויום הכפורים, "שאו הקב"ה מלכו של עולם, ומושך מלך העולם את ידו מן הלצים שלא להכניסם כלל במחיצתן אפילו במקום הדין".

ובאשר נדקדק בדברי המהרש"א נראה, כי אכן כיתות הלצים והשקרנים נידחים ואף אינם מוכנסים למחיצת הקב"ה אפילו ביום הדין, אבל מכאן אנו רואים עוד, שרק הלצים נידחים בראש השנה, אבל שאר כל הבריות אשר בו יפקדו נכנסים לפני ולפנים אל היכל המלך, אל המחיצה הפנימית ומאחורי הפרגוד, לעבור לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, והוא ממש כמו שאמרנו בתחילה.

וגילו ברעדה

הלא גילה ורעדה תאחזנו יחדיו, גילה על אשר זוכים אנו להתקרב ולהתראות פנים אל פנים עם הדר זיו המלך - מלכו של עולם, אך גם פלצות תאפוף את רוחנו, כי מי יעמוד אצל המלך בחדר הפנימי ולא יאחזנו אימתה ופחד, שהלא אינו דומה ההנהגה של האדם בביתו להנהגתו כאשר עומד אצל המלך, אשר אזי בודק ובוחר את עצמו בשבע בדיקות לפני כל תנועה ואפילו הקלה ביותר, האם ראוי להיעשות כן לפני המלך או לאו, ובפרט אם בא אצל המלך

ביומא דראש השנה, יום אשר ספרי מתים וספרי חיים פתוחים לפניו וכל מעשיך בספר נכתבים, ומי לא נפקד כהיום הזה^א.

התחדשות המלוכה והתמנות המשרות

אולם אפשר לומר עוד בביאור מאמר הגמרא שבראש השנה עוברים כל באי העולם לפני הקב"ה כחיילות בית דוד, שהרי כידוע, ראש השנה הוא היום שבו ממליכין את הקב"ה על כל העולם כולו וביום זה מתחדשת המלוכה, וסדר העולם המקובל הוא, שבשעה שקם מלך חדש על הארץ, בטלים כל סדרי המלוכה שהיו נהוגים עד עתה ומתחילים לסדר את כל ההתמנויות והתפקידים מחדש, עליונים למטה ותחתונים למעלה, כל אלו שהיו עד עתה מן השרים והטפסרים עלולים לירד מגדולתם כשעל מקומם מתמנים חדשים אשר זה מקרוב באו.

הערות והוספות

אדם גדול, וכמובן שבאותו הזמן שעומד שם יחשב כל תנועה ותנועה שעושה האם ראוי לעשות כן באותו מקום קדוש ובפניו של אותו צדיק.

וזכורני בשנות נעורי שהייתי הולך להקביל את פני הצדיקים והקדושים אשר היו באותה התקופה, דוגמת מרן בעל ה'מנחת יצחק' ומרן ה'סטייפלער' זצוק"ל, ועד עתה מרגיש אני את יראת הרוממות שאפפוני עת זכיתי לעמוד במחיצת קדשם, וב"ה אשר לא השבית לנו גואל וגם היום ישנם צדיקים וקדושים אשר עצם השהייה בסביבתם מעורר רגשי יראה ואהבה.

א. ואין שני הרגשים אלו סותרים זה את זה כלל וכלל אלא הוא בבחינת "וגילו ברעדה", ובכדי לקרב את הדברים אל השכל, יכולים אנו לתאר לעצמנו שיש לנו את הזכות לבא ולבקר בהיכלם הפנימי של גדולי הדור, ליהנות ולהתבשם מזיו פניהם המבהיקים, שגם אז יש את הבחינה הזאת, שבשעה שעומד האדם אצל הצדיק הריהו מרגיש בקרבו את ב' ההרגשות גם יחד, מחד גיסא הרגשה של שמחה על שיש לנו הזכות לעמוד במחיצתו של אותו גדול אשר כל בית ישראל נשען עליו, ומאידך גיסא יש בנו גם הרגשה של יראה מגודל מעלתו של אותו

ודבר זה ידוע לנו, שמלכותא דארעא הוא כעין מלכותא דרקיעא, וכמו שנוהגים כאן למטה כך הוא הסדר גם למעלה, ועל כן ביומא דראש השנה, שבו מתכוננת ומתבססת מחדש מלכות הבורא יתברך שמו, הרי שגם כל התפקידים וההתמנויות של המלכות מתחלקות מחדש, היום נקבע גורל האנשים לשנה הבאה, מי יהיה שר ומי יהיה עבד מי ישפל ומי ירום, התפקיד והמעמד שהיה עד עתה לכל אחד מן הממונים אינה בהכרח כלל שזה גם מה שיהיה לו מכאן והילך, המלך בוחר לו מחדש כפי ראות עיניו וכפי טובת המלוכה החדשה את הראויים לו לטובת ביסוס המלכות.

אולי זהו גם המשמעות בדברי הגמרא שבראש השנה עוברים כל הבריות לפני הקב"ה כחיילות בית דוד, דהיינו כמו דרך צבא החיילים, שבשעה שעומדים לצאת אל המלחמה נכנסים כולם אל המלך ובאותה שעה הוא נותן לכל אחד ואחד את התפקיד המיוחד לו, ואת התפקיד הזה הוא צריך למלא במלחמה, כך הוא בראש השנה, שנכנסים כל הבריות אצל הקב"ה לקבל את ההתמנות ואת התפקיד המיוחד להם לשנה הבאה.

החותך חיים לכל חי

בדרך זה יש להוסיף מה ששמעתי מזקיני הגה"צ רבי זונדל קרויזער זצוק"ל, שהיה אומר, כי מדרך האנשים להפטיר על מי שמת באמצע השנה, שבראש השנה כבר קבע הקב"ה שביום פלוני ופלוני בשנה יטול את נשמת אותו אדם מן העולם, אבל אין הדבר כן, אלא שבראש השנה נותן הקב"ה חיים לכל חי כפי מדתו, אלא שיש אנשים שעל אף שגם הם מקבלים חיים אבל הם קבלו רק במדה קצובה, קצבת חיים שיספיק עד ליום מסוים בשנה, וממילא, כאשר בא היום שנגמר להם חיותם מסתלקים מן העולם.

והוא כדרך שאמרו על חיילות בית דוד שהיו נכנסים קודם המלחמה לקבל כל אחד את התפקיד הראוי לו לעצמו, כך גם כל הבריות נכנסות בראש השנה לפני הקב"ה כבני מרון, לקבל את הקצבה כל אחד כפי הראוי לו.

הפן והפן לך

על כן, וודאי שיש לנו לערוך הכנה גדולה ויסודית לקראת יום הדין הגדול והקדוש - יום הרת עולם, בו הולכים אנו לזכות ולהיכנס בהיכל המלך פנימה ובמחיצה אחת עמו, כאשר לפניו פתוחים ספרי חיים וספרי מתים וכל אחד מקבל את חלקו ותפקידו הראוי לו מבית המלך לקראת השנה החדשה הבאה לקראתנו לשלום.

אי לכך נשפר את מעשינו ונחקרה את דרכינו, נלכה ונשובה אל ה' בכל מאודנו בכדי שנמצא חן ושכל טוב בעיני אלוקים, ונזכה להיכתב ולהיחתם בספרן של צדיקים גמורים לאלתר לחיים טובים ולשלום, ויתחדש עלינו שנה טובה שנת רצון ועת גאולה.

מפחד יושב תהלות

הבחירה ביד האדם האם לפחד מיום הדין

ורדף אותם קול עלה נדף

בזמננו פשתה רעה חולה בקרב הבריות, אנשים רבים חיים כל הזמן עם פחדים וחרדות שונות ומשונות, עד שאינם מוצאים מנוח לנפשם, לא פעם מתברר שכל הפחד נובע רק מאיזה חששא רחוקה ממקרה העלול לבא עליו, עד שבעקבות כך נכנס האדם לפחד איום ונורא, והרבה פעמים מדובר בדברים הרחוקים מן המציאות כרחוק מזרח ממערב, אך טבע האנשים לפחד ולחשוש עד כי אפילו לא תוכל להסביר לו כי מדובר בהבלי שוא ובדברים שאינם מתקבלים על הדעת.

אך הפלא ופלא, אותו אדם שלבו מלא דאגות וחששות מכל מיני עניינים, הרי שעם הגיע ראש השנה וימי הדין הריהו מסתובב שאנן ולבו בטוח עליו, איננו חושש כלל מיום הדין הקרב ובא על העולם, כאילו שאין זה נוגע אליו כלל ועיקר, ואין לבו נוקפו לדאוג ולשוב בתשובה על מעשיו הרעים בכדי שייצא משפטו לזכות.

הסתירה זועקת עד לב השמים, מצד אחד חושש הוא מכל דמיון ומכל עלה נידף, אפילו כאשר בסתר לבו יודע שמדובר בעניין של שווא, אבל כשמגיע יום הדין, בו גלוי וידוע לכל באי העולם כי הוא נורא ואיום עד שאפילו המלאכים יחפזו בו, שהלא הקב"ה בכבודו ובעצמו יושב ביום זה על כסא משפט וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו, והנה אותו אדם המפחד תמיד לא זו בלבד שאינו מפחד שבעתים יותר ממה שרגיל לפחד, אלא כמעט ואינו חושש מיום הדין, עד שקשה לומר שמדובר באותו אדם שדרכו לפחד תמיד.

סמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי

ואומרים משמו של ה'אלטער מקעלם' (או בשם רבי ישראל סלנטער זצ"ל), שהסיבה לכך הוא מחמת שהקב"ה ברא את עולמו באופן שתהיה לאדם הכח לבחור בין טוב לרע, ועבודת האדם כל ימי חייו הוא לברור את החלק הטוב ולסגל לעצמו דרכים טובות וישרות, וכדכתיב (דברים ל, יט) 'החיים והמות נתתי לפניך, הברכה והקללה, ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך'.

הסיבה לכך הוא היות שתכלית ביאת האדם לעולם הוא בכדי שיתקן את עצמו ויתעלה לתכלית השלמות, ובשביל זה חייב האדם שיהיה לו את כח הבחירה, כי אם לא יהיה לו שום צד של בחירה, אזי אפילו אם היה מתנהג כל ימיו בטוב לא היה זוכה לתקן ולהשלים את מה שמוטל עליו לתקן, שהרי לא מעבודתו ויגיעתו בא זה אליו אלא רק מחמת נטייתו הטבעית לטוב, אבל כאשר יש בו באדם משיכה גם לדברים החומרניים ולדברים שהם היפך עבודת הבורא יתברך שמו ובכל זאת מתגבר האדם על הצד הרע ובוחר בטוב, הריהו זוכה לזכך ולתקן את נשמתו בשורשה.

ממעם זה אם בראש השנה היה נופל פחד טבעי על האדם מאימת הדין, הרי שהיה ניטל הימנו כח הבחירה והיה שב בתשובה רק מגודל האימה

שנפלה עליו שלא בבחירתו, ולא מחמת שהכיר מעצמו בגדלות הבורא ובשפלות עצמו ובעומק הדין, ולא היה בירור לדעת האם הוא באמת ירא שמים או שכך דרכו כסל למו לחשוש מכל דבר ועניין.

אשר על כן מסלק מעט הקב"ה את הפחד הטבעי שהיה צריך ליפול על כל הברואים בימים אלו, ואפילו אלו שדרכם לפחד תמיד מכל שטות והבל, כאן אינם מרגישים כל כך פחד, למרות שמצד הסברא הפשוטה היו צריכים לפחד לפחות כמו שמפחדים משאר הדמיונות שלהם, והוא בכדי שיהיה בחירה בין טוב לרע ובכדי שיעמול האדם בעצמו להגיע להכרה והאמונה הפשוטה שהקב"ה יושב היום על כסא דין וספרי מתים וספרי חיים פתוחים לפניו, ומתוך כך יגיע לכלל אימה ויראה מפחד הדר גאונו יתברך וישוב על מעשיו הרעים, ואז יהיה באמת ראוי לצאת זכאי בדין.

בן יעזרנו על דבר כבוד שמו יתברך להיכתב ולהיחתם בספרן של צדיקים בזה יום הדין יחד עם כל ישראל, אמן.

חרות ה' היא מעוזכם

יבטח בהשי"ת וישמח בשמחת היום אך אין אומרים שירה

יודעין שהקב"ה יעשה להם נס

אין כוחם של ישראל אלא באמונה, אפילו בארץ מצרים, שהיו אז ישראל בשפל המדריגה, מלא פצע וחבורה אין בהם מתום, לא נגאלו אלא בזכות האמונה שהיה בהם, כדאיתא במכילתא (פרשת בשלח פרשה ו), "גדולה האמונה שהאמינו ישראל במי שאמר והיה העולם שבשכר שהאמינו ישראל בה' שרתה עליהם רוח הקדש ואמרו שירה... וכן את מוצא שלא נגאלו ישראל ממצרים אלא בשכר האמונה שנאמר (שמות ד, לא) 'ויאמן העם'".

איש ישראל מאמין בהקב"ה ומשליך עליו את יהבו, בכח זה זוכה ורואה גדולות ונצורות, כך הוא בכל מצב שהוא וגם בהגיע ראש השנה ויום הדין, שמתוקף הזמן צריך להיות ירא וחרד בפחדים נוראים, שהלא אפילו מלאכים יחפזון מתוקף היום הנורא הלזה, כי אין להימלט מעומק הדין ומי יצדק לפניו בדין, אבל בכל זאת ישראל קדושים הם, מאמינים בני מאמינים, וסומכים על השי"ת, שהוא בעצמו שופט אותנו, שיוציא כאור משפטנו לחן ולחסד ולרחמים, ולכן, למרות שמחד גיסא יש לנו פחד וחרדת הדין אבל מאידך גיסא אנו חוגגים בשמחה ורננה.

בראיתא בטור הלכות ראש השנה (סימן תקפא), שבערב ראש השנה רוחצין ומסתפרין לכבוד היום הגדול, כמו שעושים בכל ערב של חג ומועד, ומפרש הטור כיצד זה אנו מסוגלים לעשות כן, הלא אנו עומדים למשפט היום, אלא אמרו רבי חנינא ורבי יהושע, איזו אומה כאומה זו שיודעת אופיה של אלקיה, פירוש, מנהגיו ודיניו, שמנהגו של עולם, אדם שיש לו דין לובש שחורים ומתעטף שחורים ומגדל זקנו ואין חותך צפרניו, לפי שאינו יודע איך יצא דינו, אבל ישראל אינן כן, לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ומגלחין זקנם ומחתכין צפרניהם ואוכלין ושותין ושמחים בראש השנה, לפי שיודעין שהקב"ה יעשה להם נס לפיכך נוהגין לספר ולכבס בערב ראש השנה ולהרבות מנות בראש השנה.

ראיה יש לזה מן הכתוב בספר נחמיה (ח, י), שציווה ביום ראש השנה לכל העם הנמצאים עמו, 'לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו, כי קדוש היום לאדונינו, ואל תעצבו, כי חדות ה' היא מעוזכם', ומבואר שם שאותו היום ראש השנה היה, ולצד החרדה מאימת הדין ציוה אותם לשוב ולשמוח כי יום חג הוא, ויבטחו בה' אלקי ישראל שיזכה אותם בדין.

יהא רגיל למיכל קרא ורוביא כרתי וסילקא ותמרי

מנהג ותיקין המובא כבר בגמרא (הוריות יב.), שנהגו בני ישראל לאכול ביומי דראש השנה כל מיני מאכלים שתכליתם להראות סימנא טבא, כגון קרא ורוביא, כרתי וסילקא, ושאר דברים המורים על סימנא טבא ושנה טובה ומתוקה, וכתב ב'שלחן ערוך' (סימן תקפג) שעל כל מין ומין אומר יהי רצון שנוגע לשמו של אותו המאכל, כגון במאכל הרוביא אומר 'שירבו זכויותינו', במאכל הקרא אומר 'קרע רוע גזר דיננו' וכן הלאה.

בפוסקים הובאו כמה וכמה טעמים מדוע נהגו לאכול את המאכלים הללו, והאם יהיה רצון שאומרים הוא לשם תפלה, השל"ה הק' כתב (מסכת ראש השנה פרק נר מצוה - כב) שלעולם אין שום רמז באכילת הפרי, רק הפרי הוא סימן, שיזכור האדם ויתעורר בתשובה, ויתפלל על הדבר הזה. כלומר, כשמניח רוביא על שולחנו ואוכלו, אז הוא לו למזכיר שיתפלל על שירבו זכויותינו. וכשרואה כרתי, אז הוא למזכיר ורמז שיתפלל על הכרתת שונאינו. נמצא, העיקר הוא ההתעוררות והתפילה, ולאחר שהתפלל ואוכל דבר זה, אז הוא רושם שתתקיים תפלתו.

אולם הגאון האדיר רבי שלמה קלוגר זצוק"ל כתב בהגהות 'חכמת שלמה' על 'שלחן ערוך' (שם) שאמירת סדר 'יהי רצון' אינו לשם תפלה, אלא אומרים אותו בכדי להביע את ביטחוננו ואמונתנו בהבורא כל עולמים שבודאי יוציא כאור משפטנו, ועל ידי האכילה ואמירת 'יהי רצון' אנו מבטאים את האמונה שכך אכן יהיה, ומוסיף המהרש"ק וכותב, דלפי מה שכתב בדרושים שבראש השנה יהיה האדם שמח ואומר, 'כל מה שעשה הוא יתברך לטובה - ובזה יהיה נהפך באמת לטובה', ולכן מהאי טעמא תקנו לאכול מאכלים טובים ומתוקים ולומר עליהם כן, כדי שאם ח"ו נגזר להיפך יהיה נהפך על ידי אמירה זו לטובה.

הגם שזוחלים ורועדים מאימת ה' בוטחים בישועתו

לפיכך צריך להיות בשמחה גדולה בראש השנה, כי באמת אנו סומכים ובוטחים בהקב"ה שיעשה בעבורנו את הטוב ביותר, לא לדאוג כלל ח"ו ולא לחשוב מחשבות שאינם טובות, כי כבר נתבאר בספרים הקדושים, וכן מובא בשם מרן הבעל שם טוב הק', שמתוך המחשבות שנופלות בדעת האדם במשך ימי ראש השנה אפשר לדעת את דינו של האדם, מי שנופלים בדעתו מחשבות טובות, סימן שנחתם גזר דינו לטוב, וזה שיש לו מחשבות רעות אזי להיפך ח"ו, אבל עבודת האדם להתגבר על המחשבות הרעות ולדעת

שאינן זה אלא עצת היצר למנוע אותו מן הטוב, כי אפשר להמתיק את הכל על ידי שמות הקודש או על ידי מסירות נפש.

כיוצא בזה כתב המגיד מקאזניץ זי"ע בשם הרבי ר' בער זי"ע וזה לשונו: "כי הכתיבה לחיים בספר, פירושו החקוקה במחשבתו של אדם. כי הרשע בזוכרו את עוונותיו ונפחד ונרעד ואינן לבו ברשותו לשוב אל ה', הרי זה נכתב לאלתר למיתתו, סימן לדבר המחשבות המבלבלות אותו ומפיגין את לבו באימת מות".

"מה שאינן כן הצדיקים, הגם שהם זוחלים ורועדים מאימת ה' יתברך, הם בוטחים בישועתו וחסדו ומתחזקים לשוב אל ה' והם נכתבים לאלתר לחיים וחקוקה במחשבתם הכתיבה לטובה, והגם שבאים לו איזה הרהורים המזכירים לו עוונותיו אשר הם רומזים אל הקטרוג למעלה, מכל מקום הם מסיחים דעתם אל גודל התשובה ועזיבת החטא מהיום והלאה ובקבלת עול מלכות שמים ולבטוח בחסדו הגדול, ומכוונים שם ע"ב המורה על חסד הבורא יתברך שמו", עד כאן לשונו.

בראש השנה היה שמח למאוד

מדרן הבעל שם טוב זי"ע היה מדייק בלשון חז"ל - 'יום טוב של ראש השנה', כדכתב המשנה במסכתא ראש השנה (כט:), 'יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת', ומשמע מזה שראש השנה הוא יום שמחה כשאר כל הימים טובים, ויש לשמוח בו לא פחות משאר ימים טובים.

אפילו מה שכתב האר"י הק' שצריך לבכות בראש השנה, וכל מי שאינו בוכה סימן שאינן נשמתו שלימה והגונה, לא אמר אלא במי שבוכה מתוך שמחה שהחיינו והגיענו לזמן הזה, או בכיה על צער גלות השכינה, כי

בכל שמחה בזמן הזה צריך להזכיר את הצער של ירושלים, כדכתיב (תהלים קלז, ה) 'אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני... אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי'^א.

ומרנא ה'חתם סופר' זי"ע כתב דבר נפלא (תורת משה - דרוש לכ"ז אלול תקצ"ה), דהנה מחד גיסא ראש השנה הוא יום הדין שבו נידונים כל באי העולם, מי יחיה ומי יעשר וכו' וכו', ולפי זה היה צריך כל אחד ואחד להיות ירא וחרד על גורלו משך כל היום כולו שבו הוא נידון, ומאידך גיסא, היום הזה הוא גם יום של שמחה ויום טוב, שהרי היום הוא יום גנוסיא והמלכה שבו מכתירים את השי"ת על כל באי העולם.

אולם עם בני ישראל, שאוהבים את הבורא כל עולמים באהבה אין קץ ומשגיחים על כבודו יתברך הרבה יותר ממה שדואגים לצרכי עצמם, משליכים את נפשם מנגד ומתגברים על הפחד והיראה מצרכי גופם וממונם, יעבור עלי מה ובלבד שאזכה לשמוח לשמוח בשמחת הבורא יתברך שמו ובהתחדשות המלוכה שלו.

בותב החתם סופר, שדבר זה גופא מעורר רחמים על בני ישראל הרבה יותר מכמה וכמה תענייתים וסיגופים, דכאשר רואה הקב"ה את בניו אהוביו שאינם חסים על בקשת חייהם מפני כבודו יתברך שמו, אזי משפיע להם רוב

העדות והוספות

א. ובספר 'מעשה רב' הלכות ימים נוראים (אות רז) מביא בשם הגר"א ז"ל שאין לבכות בראש השנה, על פי הכתוב בנחמיה (ה, ט) 'אל תתאבלו ואל תבכו... כי חדות ה' היא מעוזכם'. והביא שם בהערות מספר אור חדש ומכתבי תלמידו הר"ח מוואלאזין זצ"ל, שכשבא לו הבכיה מעצמו מרוב דביקותו להקב"ה, זה ודאי מותר ומדה טובה היא, והגר"א שאסר הוא במי שמביא עצמו לידי בכיה, כגון אלו החזנים המשתדלים לעורר את העם לבכיה בשעה שאומרים הפייט 'בראש השנה יכתבון' וכדו'.

א. ובספר 'מעשה רב' הלכות ימים נוראים (אות רז) מביא בשם הגר"א ז"ל שאין לבכות בראש השנה, על פי הכתוב בנחמיה (ה, ט) 'אל תתאבלו ואל תבכו... כי חדות ה' היא מעוזכם'. והביא שם בהערות מספר אור חדש ומכתבי תלמידו הר"ח מוואלאזין זצ"ל,

טובה וברכה וכל מילי דמיטב, ובזה מפרש את מאמר הגמרא (ר"ה טז).
 'המליכוני עליכם וכו' כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה', דעל ידי שבראש
 השנה תתעסקו עם המלוכה ולא בצרכי עצמכם, אז אזכור אתכם לטובה
 ולברכה ואשפיע לכם את כל הטוב, וזהו מה שאמר הכתוב (נחמיה ח, ט) 'אל
 תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם', כלומר, אל תעצבו מן הדין, כי השמחה
 והחדוה של ההמלכה הוא מעוזכם ומבטחכם שתזכו לרחמים בדין.

ובן היה מנהג הצדיקים הקדושים, אשר לצד היראה ואימת הדין היו שרויים
 בשמחה עצומה ונוראה, כפי שהעיד הרה"ק רבי משה אליקים בריעה זי"ע
 (דעת משה ר"ח אלול) על אביו הרה"ק המגיד מקאזניץ זי"ע, וכה כתב בקדשו:
 "הגם שהוא יום הדין, מכל מקום יום קדוש וטהור הוא, ובודאי יש בו שמחה
 גם כן, וזכורני כד הוינא טליא, הייתי תמיד מתמה עצמי על כבוד הרב הקדוש
 אאמור"ר זצלה"ה, שבראש השנה היה שמח למאוד".

על פי שניים עדים יקום דבר, כפי שהעיד נאמנה הגה"ק רבי חיים וואלאזינער
 זי"ע על רבו מובהק אדוננו הגר"א ז"ל (ארחות חיים - הלכות ר"ה ויוה"כ קג) בזה
 הלשון: "ורבינו היה שמח מאוד בעת תקיעת שופר, וכן אמר שצריך להיות
 ברוב שמחה וחדוה כדוגמת המדינה ביום שממליכים מלך ומעטרים אותו, כן
 אנחנו בתקיעת שופר ממליכים להקב"ה בכל עולמות שאנחנו עמו".

איך יאמרו שירה בשעה שספרי מתנים פתוחים

אם כי לפי האמור, שראש השנה הוא יום של שמחה ויום טוב כשאר ימים
 טובים, לכאורה היינו צריכים לומר בו הלל כפי הנהוג בשאר הרגלים
 והמועדים, ולמה מצאנו בחז"ל ההיפך מזה, כדאיתא במסכת ראש השנה (לב:),
 "אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, ריבוננו של עולם, מפני מה אין
 ישראל אומרים שירה לפניך בראש השנה וביום הכפורים, אמר להן, אפשר

מלך יושב על כסא הדין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה לפניו, וכן גם נפסק להלכה שאין אומרים הלל בראש השנה (טושו"ע הלכות ר"ה סי' תקפ"ד).

וצריכים אנו להבין את פשר הדברים, כי מצד אחד אנו מוצאים שמגודל הפחד ואימת הדין אין אנו אומרים הלל ושירה בראש השנה, ומאידך גיסא נפסק להלכה שראש השנה הוא יום של שמחה וחדווה ומכח זה חייבים אנו להרבות בסעודה בבשר ודגים וכל מטעמים הרבה מינים, כי סמוכים אנו ובטוחים שהקב"ה יוציא כאור משפטנו ויוציאנו זכאים בדימוס, ואיך מתיישבים שני הדברים בהדי הדדי.

אשירה לה' כי גמל עלי

אלא יש לבאר העניין על פי הכתוב בתהלים (יג, ו), "ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתך אשירה לה' כי גמל עלי", ויש לדקדק בלשון הכתוב, דברי שא של הפסוק מתחיל עם לשון של גילה - 'יגל לבי בישועתך', ואילו בסיפא נקט לשון שירה - 'אשירה לה' כי גמל עלי', ויש להבין פשר השינוי בין הרישא לסיפא.

וביאר מרן הגרי"ז מבריסק בשם אביו מרן הגר"ח זצוק"ל, שישנם ב' חלקים בשמחה והודאה על הנס, מי שהוא בעל בטחון בהשי"ת ויש לו אמונה שיושיעהו הקב"ה מצרתו, כבר יכול לשמוח בהישועה העתידה אפילו בשעה שנמצא עדיין בתוך הצרה, אולם עניין ההודאה לא שייך כי אם לאחר שכבר נמלט ונושע מצרתו בפועל ממש.

על פי זה יתפרש הכתוב, 'ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתך' - שמגודל הבטחון בהשי"ת שיעשה עמדי חסד ואמת אני שמח כבר עתה אפילו

שעדיין לא נושעתי בפועל, אבל 'אשירה לה' כי גמל עלי' - השירה וההודאה להשי"ת אתן רק לאחר שתבוא הישועה בעיני.

בראש השנה יש שמחה אך אין לומר שירה

מערתה יתיישב לך על נכון מדוע מחד גיסא נצטוונו לבטוח בהשי"ת ולשמוח בראש השנה, מה שאין כן הלל אין אנו אומרים מאימת הדין, כי הסיבה שאנו אוכלין ושותין ושמחין בראש השנה, הוא היות ואנו בטוחים בהקב"ה שיעשה עמנו נס ויוציאנו זכאים במשפט, ולכן יש לנו לשמוח כבר עתה בישועה והנס העתידיים, אך מכל מקום שירה והלל עדיין אין אנו יכולים לומר, אפילו שבטוחים אנו בנס, כי עדיין לא יצא הפסק מלפניו, ורק אחר שנצא מלפניו זכאים בדימוס אז נאמר לפניו שירה והלל, וזהו ההלל והשמחה של חג הסוכות, שאנו מהללים בו ומשבחים להקב"ה שהוציאנו זכאים בדין.³

הערות והוספות

ומקלסין לצדיקו של עולם כמי שבא ונוצח, ויודעין שישראל זוכין בדין. הוי אמרו צדיק כי טוב.

וראה ב'שפת אמת' (לסוכות - תר"ס), וזה לשונו: כתיב (משלי כא, טו) 'שמחה לצדיק עשות משפט', ובני ישראל עמך כולם צדיקים, לכן מן המשפט של ראש השנה ויום הכפורים באים אל השמחה בחג. וזה שכתבו דמיני לולב סימני דנוצחין דינא. זה שבאין מן המשפט עצמו לשמחה דנעשה מן הדין עצמו ישועה ושמחה.

ב. וראה במדרש תהלים (מזמור קיח): 'הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו', זה שאמר הכתוב (ישעיה ג, י) 'אמרו צדיק כי טוב' - אמרו לצדיק הקב"ה שהוא טוב. את מוצא בראש השנה הכל עומדין בדין לפני הקב"ה, וכל אומה ואומה אומרים אנו נצחנו בדין. ובא יום הכפורים ומזכה את ישראל וסולח לעונותיהם, שנאמר (ויקרא טז, ל) 'כי ביום הזה יכפר עליכם'. ועדיין אין אנו יודעין מי זכה בדין, אם ישראל אם אומות העכו"ם. כיון שבא החג, כל ישראל נוטלים את לולביהן

חסד ביום דין

שורש הדין בראש השנה נובע ממקור הרחמים

פליאה בדברי רבותינו

דבר פלא אנו מוצאים במכלול הכינויים והביטויים אותם נתנו בספרים הקדמונים לגבי ימי ראש השנה ויום הכיפורים, הימים בהם האלוקים במשפט יעמיד ארץ, כי לכאורה מצאנו כמה וכמה הגדרות הנראות כסותרות זה את זה, מחד גיסא אנו אומרים בתפילה של ראש השנה 'ונתנה תוקף קדושת היום כי הוא נורא ואיום וכו', ומלאכים יחפזון וחיל ורעדה יאחזון ויאמרו הנה יום הדין, לפקוד על צבא מרום בדין, כי לא יזכו בעיניך בדין, וכל באי עולם יעברון לפניך כבני מרון", הרי לנו מפורש כי יום זה הוא איום ונורא, כי מי ימצה את עומק הדין.

ממעם זה אין אומרים הלל בראש השנה (שולחן ערוך סימן תקפד), דלא כבשאר ראשי חדשים בהם נהגו להלל ולשבח להבורא כל עולמים על ידי אמירת הלל, כמובא בגמרא (ערכין י:), "אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, ריבוננו של עולם, מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בראש השנה וביום הכפורים, אמר להן, אפשר מלך יושב על כסא הדין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה לפני".

גם הרמב"ם, ב'פירוש המשניות' (ראש השנה פרק ד משנה ז), כתב כדברים האלה בטעם הדבר שאין אומרים הלל בראש השנה, "לפי שהם ימי עבודה והכנעה ופחד ומורא מהשם ויראה ממנו, ומברח מנוס אליו, התשובה ותחנונים ובקשת כפרה וסליחה, ובכל אלו העניינים אינו הגון השחוק והשמחה", גם בהלכות חנוכה (פרק ג הלכה ו) כתב הרמב"ם כעין זה, "ראש השנה ויום הכפורים אין בהן הלל לפי שהן ימי תשובה ויראה ופחד, לא ימי שמחה יתירה".

אבל מאידך גיסא לא נוכל להתעלם מן הדברים המפורשים שכתבו רבותינו, כי הימים האלה של ראש השנה הם ימים של שמחה ורחמים, בא וראה הלשון שכתב רבינו ה'טור' בהלכות ראש השנה (סימן תקפא), "ורוחצין ומסתפרין, על פי המדרש, אמר רבי סימון, כתיב (דברים ד, ז) 'כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו', ר' חנינא ור' יהושע אומרים, איזו אומה כאומה זו שיודעת אופיה של אלוקיה, פירוש, מנהגיו ודיניו, שמנהגו של עולם אדם שיש לו דין לובש שחורים ומתעטף שחורים, לפי שאינו יודע איך יצא דינו, אבל ישראל אינן כן, לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ואוכלין ושותין ושמחין בראש השנה, לפי שיודעין שהקב"ה יעשה להם נס, לפיכך נוהגין לספר ולכבס בערב ראש השנה ולהרבות מנות בראש השנה".

עוד כתב ה'טור' בדיני ראש השנה (סימן תקצז), "ואוכלין ושותין ושמחין, ואין להתענות בו כלל, ונראין דברי רבינו האי שכתב, יפה הוא שלא להתענות, שכך אמרו פרנסי ישראל הראשונים לישראל, לכו אכלו מעדנים ושתו ממתקים", דהיינו שעזרא הסופר בזמן בית שני אסף את כל העם ביומא דראש השנה, ובתוך דבריו ציווה אותם לאכול ולשתות ולשמוח ביום הזה, כדכתיב בבבאי (נחמיה ח, י), "ויאמר להם, לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו, כי קדוש היום לאדונינו, ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם".

כבר במדרש (ויקרא רבה ל, ד) מופיע עניין השמחה בראש השנה, שכל הבריאה שמחה על כי בא ה' לשפוט את העולם, דכתיב (תהלים צו, יב) "יעלוז שדי וכל אשר בו וגו' לפני ה' כי בא כי בא לשפוט את הארץ", כלומר, שבאותו היום שבא הקב"ה לשפוט את הארץ, דהיינו ראש השנה, אז תעלוז ותשמח כל הבריאה כולה וכל הבריות השוכנות בקרבה.

על כל פנים, מצאנו כאן שני דעות הפוכות לכאורה מן הקצה אל הקצה, מצד אחד אמרין שראש השנה הוא יום של דין ויראה, ומן הצד השני מצאנו שהוא יום של שמחה וגילה, כיצד יתיישבו שני הדברים בהדי הדדי.

ובאמת נראה שהטורי זהב (בסימן תקפד ס"ק א) הרגיש קצת בסתירה הזאת, הוא מקשה מדוע אין אנו אומרים הלל בראש השנה, ומה בכך שספרי חיים ומתים פתוחים לפניו, הלא סמוכים אנו ובטוחים שנצא זכאים בדין, ומתריך, שרק בזכות הפחד והיראה מלפניו יתברך שמו אנו בטוחים שנזכה בדין, ולכן אין אומרים הלל, כי אמירת ההלל עלולה להפיג את הפחד, ובאמת אנו צריכים לפחד כי בזכות הפחד והיראה מוציא הקב"ה את משפטנו לטוב, אבל עדיין צריך לבאר וליישב כהוגן את דברי חז"ל.

ראש השנה הוא יום דין ברחמים

ובברי לבאר את העניין כראוי, נקדים להביא את דברי ספר החינוך (מצוה שיא) השופך אור בהיר על כל העניין של ראש השנה, ואלו הם דבריו: "ומשרשי מצות המועד הזה, שהיה מחסדי האל על ברואיו לפקוד אותם ולראות מעשיהם יום אחד בכל שנה ושנה, כדי שלא יתרבו העוונות ויהיה מקום לכפרה, והוא רב חסד מטה כלפי חסד, וכיון שהם מועטים מעביר עליהן. ואם אולי יש בהם עוונות שצריכין מירוק, נפרע מהם מעט מעט, וכעין מה שאמרו זכרונם לברכה (ע"ז ד), 'אוהבו נפרע ממנו מעט מעט', ואם לא יפקדם

עד זמן רב, יתרבו כל כך עד שיתחייב העולם כמעט כלייה חלילה. נמצא שהיום הנכבד הזה הוא קיומו של עולם, ולכן ראוי לעשות אותו יום טוב ולהיותו במנין מועדי השנה היקרים."

בוונת דברי קדשו, כי אילו לא היה הקב"ה שופט את מעשי האנשים אחת בשנה ונפרע עליהם, ברבות השנים היו מתקבצים בידי האנשים עוונות רבים עד אין מספר, עד שהיו מתחייבים עליהם כליה ופורענות גדולה רח"ל, ובכדי למנוע מצב כזה עשה עמנו הקב"ה חסד ורחמים, ובכל שנה ושנה דן אותנו הקב"ה בראש השנה על מעשי שנה אחת בלבד, ואם מגיע לו לאדם איזה עונש וקנס הרי שמשיתים לו זאת כבר עתה, וכך יוצא צח ומצוחצח נקי מכל חטא ופשע וניצול בעתיד מפורענות מרובה^א.

הא למדת שהמשפט של הקב"ה כלול משני המדות של דין ורחמים גם יחד, מדת הדין - כי עצם המשפט הוא דין וגבורה שמדקדק הקב"ה עם ברואיו ובוחרן ובודק בגנוי נסתרות ואם ימצה את עומק הדין מי יצדק לפניו, אבל שורש הסיבה שעושה הקב"ה את המשפט נובע ממדת החסד, כי אם לא היה הקב"ה שופט בכל שנה את באי העולם, הרי שבמשך הזמן עלולים היו הבריות להגדיש את סאתם ולהתחייב כליה חלילה, וכמטבע לשונו הנפלא של הרמב"ן שכתב (ויקרא כג, כד), 'והנה ראש השנה הוא יום דין ברחמים'^ב.

הערות והוספות

א. בשנה הרי שיתלקטו ויצטברו בביתו פסולת וזוהמה עד שיהיה לו קשה להיפטר מהם.
ב. דברי הרמב"ן בפרשת אמור נסובים על הפסוק (ויקרא כג, כד) "בחודש השביעי באחד לחודש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה מקרא קודש", שם מבאר כי הלשון 'יום

א. ובכדי לקרב את הדברים אל השכל אפשר להמשיך את העניין למה שנהגו העולם לנקות כראוי את הבית לפני הפסח, אפילו מי שנוסע מביתו באופן שפטור מביעור חמץ, מכל מקום לא ימנע עצמו מלנקות את הבית כהוגן, כי יודע הוא, שאם לא יעשה זאת אחת

ועל פי הדברים האמורים יתבארו לך היטב שני הביטויים שמצאנו בחז"ל אודות ראש השנה, דמחד גיסא כינו יום זה בחיל ורעדה ומאידך גיסא קראו לו בלשון שמחה וחדוה, ואין בזה כל תמיהה, שהרי בראש השנה מתכללים ב' הבחינות גם יחד, שהרי כל הדין והגבורה שיש בראש השנה מקורו מן החסד והרחמים, שמרוב רחמיו וחמלתו על עמו בית ישראל שלא יפלו בטיט היוון ולא יבואו לכלל כיליון חלילה הריהו שופטם מדי שנה בשנה בהגיע ראש השנה, ועל כן שורה בראש השנה אימה ופחד מחרדת הדין, ומן הצד השני יש גם שמחה, כי סוף כל סוף עצם הדין נובא מן הרחמים.

בוה אף יתיישב לנו על נכונה הענין שמצאנו בראש השנה שתי אופנים של הנהגות הפוכות בתכלית, מצד אחד הנהגות של דין, כגון מה שנמנעים

הערות והוספות

התרועה, שכבר קבלה ביד רבותינו וכל ישראל רואים עד משה רבינו שכל תרועה פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה.

ולמה יזכיר הכתוב תרועה ולא יזכיר התקיעות כלל לא בראש השנה ולא

ביום הכפורים, אבל התקיעה היא הזכרון והוא השופר, והתרועה כשמה, ומפני שהיא כלולה מן הרחמים תקיעה לפניה ולאחריה ולפיכך אמר ב"יודעי תרועה", 'כי בצדקה ירומו כי תפארת עוזמו אתה' (תהלים פט, יח), והנה זה מבואר כי הכל תלוי בתשובה, אלא בראש השנה מתיחד במדת הדין ומנהיג עולמו, וביום הכפורים במדת הרחמים, והוא מאמרם (ר"ה לב): מלך יושב על כסא דין וכו', ראש השנה יום דין ברחמים ויום הכפורים יום רחמים בדין.

תרועה' מורה על דין המוקף ברחמים, כי 'תרועה' רומז לדין ותקיעה פשוטה רומז לרחמים, והדין הוא שכל תרועה תוקעים לתקיעה פשוטה לפניה ולאחריה, נמצא שהדין משוקע בתוך הרחמים, וזה לשונו:

ועל דרך האמת, תרועה היא שעמדה לאבותינו ולנו, שנאמר (תהלים פט, טז) 'אשרי העם יודעי תרועה', וכענין שכתוב (ירמיה ד ט') 'תרועת מלחמה', כי השם איש מלחמה אם כן, "יום תרועה יהיה לכם" (במדבר כט, א), שיהיה היום לתרועה לנו, וכן "זכרון תרועה מקרא קדש", שיהיה הזכרון בתרועה, ולפיכך הוא מקרא קודש ולא הוצרך להזכיר שופר, כי השופר רמז ב"יום" והתרועה בו, והנה הוא יום דין ברחמים לא תרועת מלחמה, ומפני זה הזכיר הכתוב

מאמירת הלל כי ספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו, כשמטעם זה אף מרבים בו בתפילות ותחנונים ומבקשים שיכתבנו ויחתמנו לחיים טובים ולשלום, אך לצד זה נוהגים בו גם הרבה מנהגים של שמחה, לובשים בו מלבושים של שבת ויום טוב ומרבים בסעודות של מצוה ובכל מיני בשר ודגים, 'אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדונינו, ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם', והכל הוא מאותו הטעם שיום זה כלול מן החסד והגבורה גם יחד.

על ידי השמחה והאמונה בהשי"ת נצא זכאים בדין

אמור מעתה, שיש עבודה גדולה ביום הגדול והנשגב הלזה של ראש השנה, להיות בשמחה גדולה ואמתית על שזכינו להגיע אל הזמן הנכבד והנורא הזה, בו בחר הקב"ה לחטאנו ולטהרנו מכל סיג ופגם ומכל מיני זוהמה ולכלוך שנדבקו בנפשנו במשך כל השנה כולה, עד שנעשה כבריה חדשה וכתינוק שנולד דמי, ועל ידי שנהיה בשמחה אף נזכה לצאת זכאי בדין, כי עם היותנו בשמחה אנו מראים כי בוטחים אנו בהשי"ת שירחם עלינו כרחם אב על בנים ויוציא כאור משפטנו איום קדוש.

למה הדבר דומה, לילד שבא אליו רבו ואמר לו, היה מוכן ליום המחר כי בו ידונו על טיב מעשיך ודרכי אורחותיך כדת מה לעשות עמך מכאן והילך, נהיר הדבר אשר כשמוע זאת הילד יחרד מאד על גורלו, מה יהיה ומה ייעשה עמו. אבל כאשר הרב הוא גם אביו של הילד ויאמר לו ממש כדברים האלו, לא יחרד הילד כל כך מתוצאות הדין, כי יודע היטב שאין עוד איש בעולם שחפץ כל כך בטובתו יותר מאביו אוהבו ובוודאי לא יאונה לו שום רע.

כיוצא בזה הם אנחנו עם בני ישראל שנקראים בנים למקום, 'אנו בניך ואתה אלוקינו', ואף על פי שאנו יודעים היטב שהקב"ה מעמיד אותנו

למשפט על מעשינו, מכל מקום אין לנו לחשוש ולהיבהל, כי יודעים אנו היטב שהשופט הוא לא אחר מאשר אבינו רוענו, וכאשר הוא דן אותנו הוא כביכול דן את עצמו, שהרי 'חלק ה' עמו' ואנו צלם אלקים וחלק אלוק ממעל, וכל פסק דין שיצא עלינו הוא כביכול גם על השופט עצמו חלקנו וצורנו, ומה לנו לחשוש כאשר השופט דן את עצמו.

ברם, אין בכוננתנו לומר שחלילה יאמר האדם לעצמו שלום עלי נפשי, ואין לי לדאוג כלל וכלל מיום הדין, רחמנא ליצלן מהאי דעתא, שהלא היום ספרי מתים וספרי חיים פתוחים לפניו ומי לא נפקד כהיום הזה, ועל הכל יבא במשפט עמנו, וחלילה מלהסיח דעת מגודל ועוצם הדין. ויותר מכך כאשר אך יתבונן האדם במצבו והיכן הוא עומד, יתמלא לבו בשפלות ושברון לב כיצד הוא השפל והנבזה מהין לגשת לפני הקב"ה למשפט, הלא בושה וכלימה תכסה פניו בעת אשר יביט על מעשיו שעשה משך כל השנה כולה.

אך זאת רצוננו לומר, שלעולם יש להכיר בגודל ובעומק הדין ולעומת זאת גם יתבונן בשפלות עצמו ומך ערכו, כשמתוך כך ישוב באמת על מעשיו הרעים, אך יחד עם זאת ישליך את יהבו על השי"ת לדעת ולהכיר כי אנו בניו והוא אבינו, ורחם אב על בנים כן ירחם עלינו, ורק בעצם ההתבוננות לדעת ולהכיר מי הוא השופט שיושב על כסא המשפט, שהלא הוא אבינו הרחום והחונן, דבר זה עצמו מביאו לידי שמחה וביטחון.

ובררך שאמר נעים זמירות ישראל דוד המלך ע"ה בתהלים (קלא, ב), 'אם לא שויתי ודומתי נפשי כגמול עלי אמו כגמול עלי נפשי', דהיינו שדוד המלך ביטל את כל מהותו כלפי השי"ת כמו תינוק הנתון בחיק אמו, ועולל קטן כזה, אפילו אם תזהירוהו אמו שתבוא עליו משפט אינו נבהל כלל כי סומך על אמו שתסתירהו בצל כנפיה ותגונן עליו.

השם מלכנו הוא יושיענו

יסוד איתן לדברינו מצאנו ב'ספורנו' (ויקרא כג, כד) שכתב על החיוב להיות בשמחה ביום הדין ולבטוח בהשי"ת, דבריו נסובים על הפסוק "באחד לחודש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה מקרא קודש", וזה לשונו: "זכרון תרועה - זכרון תרועת מלך בה יגילו במלכם, כאמרו (תהלים פא, ב) 'הרנינו לאלקים עוזנו הריעו', וזה מפני היותו יושב אז על כסא דין כמו שבא בקבלה, כאמרו 'תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב', וראוי לנו לשמוח אז יותר על שהוא מלכנו שיטה כלפי חסד ויזכה אותנו בשפטו אותנו, כאמרו (ישעיה לג, כב) 'כי ה' שופטנו ה' מחוקקנו ה' מלכנו הוא יושיענו'".

אך יתכן לומר בזה ביתר עומק, שלא זו בלבד שיש חיוב להיות בשמחה בראש השנה, אלא כל כמה שמשתדל יותר להיות בשמחה כן יהיה יותר לרצון לפני השי"ת לחוננו בשנה טובה ומבורכת, כי אם ביום כזה אשר ספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו, וטבע האדם אשר ביום כזה לבו כל עמו וקשה לו ביותר להיות בשמחה, אך בכל זאת הוא מתגבר על טבעו ובגודל אמונתו בהשי"ת הריהו שורה בשמחה, דבר זה גורם לנחת רוח לפניו יתברך שמו וראוי הוא להתברך בכל טוב סלה².

על פי זה יתפרשו לך ביתר ביאור דברי ה'טור' שכתב "אבל ישראל לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ואוכלין ושותין ושמחין בר"ה, לפי שיודעין שהקב"ה יעשה להם נס", דהיינו הא גופא שמתחזק ושם מבטחו בהשי"ת שיעשה עמו צדקה בדין ועל ידי זה הוא שש ושמח, דבר זה עצמו מביא לידי כך שכאשר יתיישב המלך הקדוש על כסא קדשו למשפט יעשה להם הנס ויוציא דיננו כאור מצוחצח ויכתבנו ויחתמנו לחיים טובים ולשלום.

הערות והוספות

מעוזכם' בשם מרן החתם סופר ז"ע.

ג. ראה כעין זה במאמרינו 'חדות ה' היא

כרחם אב על בנים

האב מרחם על בנו ופוטרו מן הדין

אם כבנים אם כעבדים

לב מי לא נרעש ולא נפחד כהיום הזה, בו מעביר הקב"ה כבקרת רועה עדרו את צאנו תחת שבטו, כל הנשכחות צרות ועולות, ספרי הזכרונות נפתחין ונקראין מאליהם, כל באי העולם עוברים לפניו כבני מרון, והקב"ה סופר ומונה נפש כל חי, חותך קצבה לכל בריותיו וכותב את גזר דינם, אפילו המלאכים יחפזון וחיל ורעדה יאחזון באמרם הנה יום הדין.

לא מדובר כאן במשפט פשוט וקל, כל עתידנו בשנה הבאה תלויה ועומדת בפסק שייצא מן השופט הגדול, הכל חפצים לצאת זכאים בדין, לדעת שגזר הדין יצא עלינו לטוב כל הימים, ולכן אנו מתחננים ומבקשים לפני הקב"ה: 'היום הרת עולם, היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים, אם כבנים אם כעבדים, אם כבנים רחמנו כרחם אב על בנים, ואם כעבדים עינינו לך תלויות עד שתחננו ותוציא כאור משפטנו, איום קדוש'.

אמת הדבר שלא התנהגנו כראוי, אבל בכל זאת אנו מבקשים רחמים ממי שהרחמים שלו, כי אם אנו בנים של מקום, אזי רחמי האב על הבן,

וכאשר האב שופט את בנו הוא שופט אותו מתוך רחמים וחסדים, לרחם עמו ביום דין, אבל גם אם לא זכינו להיות במדרגת בנים, בכל זאת אנו תולים עיניים ומבקשים, חנני נא מאוצר מתנת חנם ותוציא כאור משפטינו איום קדוש.

ובל איש ישראל צריך לשאוף להיות באחד מן המדרגות הללו, בן או עבד, מדריגת בן הוא אכן מדריגה יותר נעלה מעבד, אבל גם אם לא זכינו להיות בן, לפחות צריכין אנו להיות עבד, כי סוף כל סוף תכלית שני המדרגות הללו הוא ההתבטלות כלפי קודשא בריך הוא ושכינתיה, להיות בטל ומבוטל כעפרא דארעא^א, ומי שמבטל את עצמו זוכה לרחמים כמבואר בספרים הקדושים^ב.

הערות והוספות

עבד היא כשחושב וזוכר את עצמו עדיין... וע"כ יתכן באדם אחד שפעם הוא בחינת בן ופעם הוא בחינת עבד, שבשר ודם איננו עומד תמיד על מתכונת אחת, פעם לובש מלאכות והוא בתכלית הביטול, ופעם איננו כל כך בטל...

ב. כמבואר בספר **'ישמח ישראל'** (פרשת וישלח) וזה לשונו: על ידי הביטול והכנעה שיודע ומכיר את עצמו שמצדו אין לו שום זכות, ומבקש רחמים רק בשביל שיודע רחמי השי"ת המרובים, וירחם על חלקו חלק יעקב, יוכל לזכות למזל עליון ממקום שאין שום קיטרוג נוגע שם, וע"י שמכיר ושמואמין בגדלות הבורא יתברך שמו, מהכרה ומהידיעה זו יראה שפלותו, וכמבואר ברמב"ם (יסוה"ת פ"ב ה"ב), וע"י הביטול זוכה למזל עליון.

א. וראה בספר **'שפת אמת'** (פרשת בהר תר"ס) וזה לשונו: איתא בזוה"ק (בהר קי"א): שצריכין להיות עובד ה' בבחינת בן ובבחינת עבד. שהגם שצריך איש ישראל להתלהב באהבה ודביקות לאביו שבשמים. מכל מקום אפי' בזמן שאין האהבה מתגלה בלב צריכין להיות עובד ה' בבחינת עבד, לבטל הרצון ולעשות בעל כרחו רצון המלך.

כמו כן ראה ב**'שם משמואל'** (פרשת ראה תרע"ה) וזה לשונו: והנה ידוע מה דאיתא בזוה"ק דמה שאנו אומרים אם כבנים אם כעבדים, דיש שהם בבחינת בן ויש שהם בבחינת עבד, ואלו ואלו צדיקים גמורים ניהו. וההפרש בין בחינת בן לבחינת עבד יש לומר מדברי הזוה"ק (ח"ג רפ"א)... דעבודת בחינת בן היא שאיננו נפרד להיות יש בפני עצמו כלל... והוא עצם הביטול לרצון השי". ובחינת

גודל החשיבות להיות עבד ה' אנו רואים במעשה שהיה מרגלא בפומיה של כ"ק האדמו"ר בעל ה'לב שמחה' מגור זצוק"ל, על מרן זקנו ה'שפת אמת' זי"ע, שפעם אחת פנה לחסידיו ואמר להם שבזמן אמירת הלל, כאשר אומרים 'אנא השם' קען מען זעך אלעס אויסבעטין - אפשר לפעול הכל, החסידים הבינו שהכוונה הייתה לפסוק 'אנא השם הושיעה נא' או 'אנא השם הצליחה נא', אבל באמת התכוון לפסוק 'אנא השם כי אני עבדך' (קול מבשר ח"ג - שמיני עצרת ושמחת תורה אות י' - בשם כ"ק אדמו"ר ה'לב שמחה' מגור זצוק"ל).

נצח רחימוי דבנוי לרחימו דדינא

ובגוף הדבר יש לנו להתבונן היטב, כי בנוסח זה של 'היום הרת עולם' משמע שגם הבן וגם העבד עומדים למשפט על חטאיהם, ודבר זה מופלא ביותר, הניחא אם העבד חטא לפני האדון, מובן מאד שצריך להעמידו לדין ולשפוט אותו בצדק, וכך הוא באמת סדר העולם, אבל בן אם חטא לפני אביו, יעשה האב כל טעדיקי שבעולם להסתדר עמו בחשאי, ישלח אליו שליחים עם הצעות שונות וישדל אותו לשוב אליו וכבר יראה למחול על עוונותיו, העיקר שהבן ישוב אליו, אב שמעמיד את בנו למשפט גורם בושות לעצמו, וכדי בזיון וקצף.

לדאבוננו, ביודעי ובמכירי קאמינא כמה וכמה מקרים של בנים שנטו קצת מדרך הישר רח"ל, כמה ממון ודמים שופכים אבותיהם בכדי לנסות להשיבם לדרך הטוב, לא בכח ולא בחיל, כי אם בשידולים ופיוסים, כי אין דרך אחרת, רק בדרכי שלום ונועם יכולים האבות לקנות את לב הבנים, ומדוע זה יעמיד הבורא יתברך שמו את בנוי אהוביו למשפט על עוונותיהם, הלא האב אינו שופט את בנו, כי אם מרבה עליו מוהר ומתן לקנות את לבו ולהשיבו לרחמים ולרצון, אדרבה, כל כמה שהבן יותר חלוש ורופס ישקיע האב יותר כוחות לרצותו ולהפיס דעתו.

והאמת הוא שכבר כתב בספר הזוהר הק' (רעיא מהימנא - אמור צט:), דכאשר יושב הקב"ה על כיסא הדין בראש השנה, נעמד אצל הפתח מלאך הדין - אשר השקט לא יוכל - ומבקש לקטרג על בני ישראל, להוציא את דיבתם רעה, אולם הקב"ה אינו שועה אליו ודוחה אותו מכל וכל, למרות שאוהב את הדין, כדכתיב (ישעיה סא, ח) 'כי אני ה' אוהב משפט', כי בכל זאת הוא אוהב יותר את בני ישראל - בניו אהוביו, ואהבת הבנים גוברת על אהבת הדין עד שנדחית לגמרי מפניה, כלשון הזוהר הק' - 'נצח רחימוי דבנוי לרחימו דדינא', ומשמע מן הדיבורים הללו, שהקב"ה באהבתו הגדולה לבניו אהוביו אכן פוטר אותם לגמרי מן הדין.

אם כבנים רחמנו ואם כעבדים עינינו תלויות

הגה"ק בעל ה'נודע ביהודה' בדרשותיו (דרושי הצ"ח - דרוש י"ב ליום א' של סליחות) כתב דברים נפלאים ביותר, על פי המדרש הידוע (ויקרא רבה אמור כט, ג), "עלה אלקים בתרועה ה' בקול שופר" (תהלים מז, ו) ... בשעה שישראל נוטלין את שופריהן ותוקעין לפני הקדוש ברוך הוא, עומד מכסא הדין ויושב בכסא רחמים, דכתיב ה' בקול שופר, ומתמלא עליהם רחמים, ומרחם עליהם והופך עליהם מדת הדין לרחמים".

ומדוע באמת עומד הקב"ה מכסא הדין ועובר לכיסא רחמים, כי עד עתה עשו ישראל תשובה רק מתוך יראה, יראת העונש, אולם בשעה ששמעו ישראל את קול השופר, הם מתעוררים לתשובה מתוך אהבה, כי כן דרך השופר לעורר לתשובה באמת, כדכתיב הרמב"ם בהלכות תשובה (פרק ג הלכה ד), 'אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב, רמז יש בו, כלומר, עורו ישינים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם, וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם'.

לכן התיישב קודם הקב"ה על כסא דין, כי בשעה שישראל עושין תשובה מיראה, הם נחשבים כעבדי המלך המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס, ושפיר עושה המלך משפט בעבדיו, שהרי מלך במשפט יעמיד ארץ, אולם לאחר שכבר שמענו קול שופר, וזכינו לעשות תשובה מאהבה, או אז אנו מתעלים ממדרגת עבד למדרגת בן, כי אנו בניך ואתה אבינו, ותיכף באותה שעה מסתלק הקב"ה מכסא הדין ויושב על כסא רחמים, כי האב אינו שופט את בנו, אדרבה הוא מרחם עליהם ומשפיע להם כל מילי דמיטב.

על פי זה מבאר ה'נודע ביהודה' היטב את נוסח התפלה, 'היום הרת עולם', היום - ראש השנה - הוא יום הדין. ולפי זה יש לתמוה ולהתפלא, 'היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים'?! איך יתכן, הלא האב אינו שופט את בנו, וישראל הרי הם בנים למקום.

על כן מיישב הפייטן שאכן לא כל אחד עומד במשפט, אלא 'אם כבנים אם כעבדים', דבר זה תלוי מאד במצב הנידון, האם הוא בן או עבד. 'אם כבנים' - אם הנידון הוא בן, שעשה תשובה מאהבה, אזי 'רחמנו כרחם אב על בנים', הוא זוכה לרחמים מאביו ופוטר מן הדין. אבל 'אם כעבדים', אם הנידון הזה לא עשה תשובה מאהבה, ואינו בן אלא עבד, במצב כזה אינו יכול להיפטר ממשפט המלך, ואין לו עצה אחרת מלבד 'עינינו לך תלויות עד שתחננו ותוציא כאור משפטינו'.

מען ליהט זיך א טאטע

מתוך הדברים הללו אתה למד, שאכן מי שעושה תשובה מאהבה מתעלה להיות במדרגת בן ופוטר את עצמו מן הדין, אבל יחד עם זה לא כל הרוצה יבוא ויטול עטרה לעצמו, כי לאו כל אחד יכול לעשות תשובה מתוך אהבה, שהוא מדרגה גדולה, כידוע, אולם העצה בזה הוא לעורר אצלנו בכח

את הנקודת בן, להתפלל אל השי"ת ולהתחנן אליו, לדבר אליו כדבר בן אל אביו, ואז יתעורר גם למעלה בחינת אבא, ויכנס בן אצל אביו.

וכפי המעשה הידוע שסיפר הרה"ק משיניאווא (דברי יחזקאל הפטרת פרשת מסעי), שפעם אחת הכריז הרה"ק הרבי ר' אלימלך זי"ע, שלהכיר את הרה"ק רבי פנחס מקאריץ הוא סגולה ליראת שמים, וכששמע הרה"ק רבי אלעזר מליזענסק את דברי אביו יוצאים מפורשים מפי כהן גדול, קם ונסע לקאריץ להשתתף בתפלותיו ושולחנותיו הטהורים של הצדיק מקאריץ.

באמצע עריכת השולחן התלהב רבי אלעזר ביראת שמים טהורה ונפלט מפיו הקריאה 'טאטע', נענה אליו רבי פנחס'ל ואמר 'ודלמא לאו אביו הוא? כלומר, מאן יימר לך שאתה במדרגה של בן שאתה יכול לקרוא להקב"ה 'טאטע', ורבי אלעזר שמע ולא השיב כלום.

כאשר שב רבי אלעזר לביתו, ביקש אביו הקדוש לדעת מה היה שם, בתוך הדברים סיפר לו גם על המאורע הזה. מה ענית לו, שאל הרבי ר' אלימלך. לא עניתי כלום, החרשתי דומיה. אמר לו הרבי ר' אלימלך, היה לך לענות על פי הכתוב (האינינו לב, ז) 'שאל אביך', שאל מלשון שאילה, 'מען לייטה זיך א טאטע'. כלומר, אפילו שלעת עתה איננו במדרגת בנים למקום, ואין אנו ראויים שהקב"ה יהיה נקרא עלינו בשם 'אבא', אולם אפשר לקבל מדריגה זו בהשאלה, על ידי שקורא בחזקה להקב"ה 'אבי אתה', בזכות זה זוכה שבעתיד יהיה ראוי לתואר זה בצדק¹.

הערות והוספות

שאינו עושין רצונו של מקום נקראים עבדים ולא בנים (בבא בתרא י.), ושמוע זאת הרה"ק מקאצק זצ"ל והשיבו, "צועקים כל כך הרבה פעמים אבא עד שנעשה אבא".

ג. כעין זה מובא בספר 'אמת ואמונה' (עמוד כ) על הרה"ק מקאצק זי"ע, שאחד מחסידיו היה צועק בשעת התפלה "אבא אבא", ואמר אליו החסיד השני בצחוק, 'דילמא לאו אביו הוא', כי בזמן

בין כך ובין כך נקראים בנים

וידוע מן הצדיקים הקדושים שהיו מליצים זכות בעד בני ישראל, אפילו בזמן שאינם ראויים להיקרא בנים, אבל סוף כל סוף ישראל אף על פי שחטא ישראל הוא, ובוודאי שכלפי מצב הדור והנסיגות ראוי כל אחד מישראל להיקרא בן, ועל אחת כמה וכמה חשובים בני ישראל כנגד אומות העולם וגויי הארץ.

ואף על פי שרבי יהודה סובר (קידושין לו.) שישאל נקראים בנים רק בשעה שעושים רצונו של מקום, אבל רבי מאיר פליג עליו וסובר 'בין כך ובין כך אתם קרוים בנים', וכבר פסק הרשב"א בתשובותיו (ח"א סי' קצ"ד וסי' רמ"ב), שבהלכה זו אזלינן בתר רבי מאיר, אף על פי שבכל מחלוקת רבי יהודה ורבי מאיר הלכה כרבי יהודה, כי מפסוקי התורה משמע כרבי מאיר¹.

הערות והוספות

ישראל הוא, וכבש"ס קידושין (לו.) רבי מאיר אומר בין כך ובין כך אתם קרוים בנים וכו', וכמו שנאמר (הושע ב, א) 'והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי, פירש רש"י, דהדרי ומקרו בני אל חי על ידי תשובה, כי החטא במקרה והמקרה לא יתמיד, וסוף כל סוף ישו בו כל ישראל אחד מהם לא נעדר לאור באור החיים, כי ישראל הם משורשים בהשי"ת, אם כן הם נצחיים דבוקים בעילתם, וזה נקרא קשר של תפילין דמרי עלמא. ובאמת ששורש נכבד זה הוא רחוק מהשגת בשר ודם ושכל אנושי, כמו שאין השגה במהותו של השי"ת.

ד. וראה דברים נפלאים בענין זה בספר 'שם משמאל' (פרשת החודש תרע"ט), וזה לשונו: ועל דרך זה יובן למעלה למשכיל ענין קשר של תפילין דמרי עלמא, שמורה על קיום דביקות הש"י בעמו ישראל בלי שום הסרה, יהיה איך שיהיה, וכמו שכתוב (ויקרא טז, טז) 'השוכן אתם בתוך טומאתם', ואמרו ז"ל (יומא נז.) אפילו בזמן שהם טמאים שכנה שרויה ביניהם, כי ההפרש בין עבד לבן, שעבד כשהוא רע בעיני אדוניו מוכרהו או מגרשהו ושוב אינו נקרא שמו עליו, אבל הבן לעולם נקרא שמו עליו, ובישראל כתיב (דברים יד, א) 'בנים אתם לה' אלקיכם', ובסנהדרין (מד.) אף על פי שחטא

בהעובדה הידועה עם הרה"ק ה'באר מים חיים' זי"ע, שהיה לו בן שלא הלך בדרך הישר כפי הראוי לבן גדולים וקדושים, אך למרות הצער ועגמת הנפש הגדולה שגרם במעשיו לא הרחיקו אביו הק' מעל פניו, אדרבה, האכילו מפיתו והשקה אותו ממימיו ואף סיפק לו כל צרכיו בהרחבה גדולה, לא פחות מבן חשוב והגון שמביא הרבה נחת להוריו ומגדליו.

ובבל יום בשעה שנעמד אותו צדיק להתפלל, היה פונה קודם לאבינו שבשמים ואומר: ריבונו של עולם, הבט נא עלי וראה, אף על פי שבני מצער אותי בהנהגתו ובתהלוכותיו, בכל זאת אינני גורע ממנו מאומה, אני דואג לו לכל הצטרכויותיו וכל פרנסתו עלי, ואם אני שאיני אלא בשר ודם נוהג כך עם בני, על אחת כמה וכמה שאתה מלך מלכי המלכים צריך לנהוג כן עם בניך רחומיך, בני ישראל, שאף על פי שאינם עושים רצונך כדבעי, אבל בכל זאת כרחם אב על בנים צריך אתה להשפיע להם כל טוב סלה ובאין מחסור כל, כך לימד ה'באר מים חיים' זי"ע סניגוריא על בני ישראל.

אבל אנו אין לנו לסמוך על זה, אלא אנו צריכים לשאוף בכל מאודנו ולהשתוקק להיות נקראים בנים למקום, ולפחות לצעוק 'טאטע טאטע' עד שיהיה באמת טאטע, כי סוף כל סוף זהו שאיפתנו האמתית, וכל מה שלא הגענו לזה הוא רק מחמת נסיונות התקופה ומצב הדור שמושכים אותנו אל החומר, וכמאמר הגמרא במסכת ברכות (יז), 'רבוץ העולמים, גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך, ומי מעכב, שאור שבעיסה ושעבוד מלכות', והקב"ה אכן יודע את הרצון הפנימי שיש לכל אחד ואחד מישראל, והוא גם יודע שהיצר המפתה מנסה למשוך את הלבבות אליו, 'כי הוא ידע יצרנו זכור כי עפר אנחנו' (תהלים קג, יד), אולם על ידי תשובה ומעשים טובים נזכה מהרה להיות בנים למקום, וכרחם אב על בנים נזכה לשנה טובה ומבורכת מתוך רחמים גדולים וחסדים נגלים.

תמליכוני עליכם

להמליך את הקב"ה על מחשבות ליבנו ולשעבדם אליו

מלכותו ברצון - מלך הוא ברצון ומושל בכפיה

אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם (ראש השנה לד:), העבודה של ראש השנה הוא המלכת הבורא יתברך שמו על כל העולם כולו, וכדרך שאנו מבקשים בתפילת היום ברוב רגש ובהתעוררות הלב: 'מלוך על כל העולם כולו בכבודך, והנשא על כל הארץ ביקרך, והופע בהדר גאון עוזך על כל יושבי תבל ארצך, וידע כל פעול כי אתה פעלתו, ויבין כל יצור כי אתה יצרתו, ויאמר כל אשר נשמה באפו, ה' אלקי ישראל מלך, ומלכותו בכל משלה'.

מובן מאליו, שבכדי שנוכל להמליך את השי"ת כראוי ולמלא את תפקידנו בהאי יומא על הצד היותר טוב, צריכים אנו להבין תחילה את המהות של מלך, מה זה מלך וכיצד ממליכים אותו, וכבר נתבאר הרבה בספרים הקדושים, שמלך נעשה על ידי רצון העם, דהיינו שהעם בוחר לו איש אחד שלדעתם ראוי לאותו איצטלא, ומרצונם הטוב מכתירים אותו להיות מלך עליהם, מה שאין כן מושל, לא נעשה לפי רצון העם, אלא הוא כופה את עצמו עליהם בכח עד שמושל בהם.

חילוק זה מבואר היטב בספר הק' קדושת לוי (פרשת בשלה), וזה לשונו: "הנה אנו אומרים בתפלתינו בסוף שירה: כי לה' המלוכה ומושל בגוים ועלו מושיעים בהר ציון והיתה לה' המלוכה וגו'. והענין הוא, כי צריכין להביין מה חילוק יש בין מלוכה ובין ממשלה מה שהכתוב כופל לשונות כאן. אמנם הענין הוא כך, כי בחינת מלך הוא בדעת ורצון העם, שכולם מסכימים על המלוכה בלב שלם ובנפש חפיצה. אכן בחינת מושל הוא מחמת שיש לו עוז וממשלה למלוך להיות מולך מעצמו אפילו שלא ברצון עבדיו".

"וזהו פירוש הפסוק כי לה' המלוכה, רצה לומר, להבורא המלוכה ודאי שייך, רק שאין אומה ולשון מכיר בזה ואין להם תבונה להסכים בזה, רק עתה בזמן הזה אנחנו עמו ישראל ממליכים ומכתירים כבודו יתברך שמו שימלוך עלינו בבחינת מלכות. וזהו לה' המלוכה, מדעת ישראל, כנאמר בים 'ומלכותו ברצון קבלו עליהם כו'', אבל 'ומושל בגוים', באומות הוא מושל בחזקה אפילו שלא ברצונם, רק לעתיד כשיעלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה והיה ה' למלך על כל הארץ, אפילו האומות ידעו ויכירו שהוא לבדו מלך עולם ונהרו אליו כל הגוים ויתנו לו כתר מלוכה"^א.

הערות והוספות

מלך נקרא מי שממנים אותו ברצון העם והוא נגזר מלשון המלכה שמתיעצין למנות את זה עליהם למלך, ומושל נקרא מי שמושל בחזקה על העם, וזהו שאמר לה' המלוכה היינו ישראל מקבלים עליהם עול מלכותו ית' ברצון, ומושל בגוים בחזקה אף שלא ברצונם, אבל לעתיד (זכר' יד. ט) והיה ה' למלך על כל הארץ שכל העולם יקבלו עול מלכותו ברצון...

א. מפליא לראות שכאותם הדברים ממש כתב גם רבינו הגר"א ז"ל, והובאו דבריו בספר 'קול אליהו' (בראשית לו, ח), שם הוסיף לבאר שמדת מלכות נגזרת ממושורש 'המלכה', דהיינו שמלך נעשה על ידי שנמלכים העם ומתיעצים ביניהם על איש מסוים למנות אותו למלך, וזה לשונו: יש לבאר דכתיב (תהלים כב, כט) לה' המלוכה ומושל בגוים, כי

על פי יסוד זה כתב בעל התניא (ליקוטי תורה דרושים לראש השנה נה, ב - נו, ב) דבר נפלא, שלכן נקבע דווקא ראש השנה ליום ההמלכה, כי ביום הזה נברא אדם הראשון והוא היה הראשון בעולם שהמליך את הקב"ה מרצונו, היות שעל הבהמות והחיות שנבראו בימים הקודמים לא שייך בכלל ענין המלכה, שאינם בני בחירה לקבל ולמנות עליהם מלך, וכיוון שביום הזה נעשה הקב"ה למלך בראשונה על ידי אדם הראשון, לכן נקבע היום הזה ליום התחדשות מלכות שמים בכל שנה ושנה על ידי קרוצי החומר שמקבלים עליהם את ה' למלך מרצונם הטוב².

ימליך את השי"ת על עצמו ועל הנטיות הרעות

דבר זה ברור, שבכדי להמליך את הקב"ה על כל העולם כולו, צריך להמליך תחילה על עצמו, כי איך ימליך על אחרים בשעה שהוא עצמו עוד לא קיבל עול מלכותו יתברך, וכדכתב בטוב טעם ודעת הגאון רבי אליהו לופיאן זצ"ל בספרו 'לב אליהו' (ח"ג ריש מערכות התשובה): "מרגלא הוא בפומיננו לחזור על מאמר זה של מאור עיני ישראל הגר"י סלנטר זצוק"ל שאמר, כי אדם עלול להשתדל ולהגיע בכוונה נכונה להמליך את הקב"ה על כל העולמות וגם על כל העולם הזה כולו בכל ארבע פינותיו, מים ועד ים ומצפון ועד מזרח, בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, ורק על בריה אחת - עליו על עצמו - ישכח ח"ו, מלקבל עול מלכות שמים! ולכן יש להדגיש כאן מה שאמרו אמר הקב"ה וכו', כדי שתמליכוני עליכם כלומר אל תשכחו את העיקר להמליך אותו על עצמיכם!", עד כאן לשונו.

הערות והוספות

ב. ומבאר שם התניא שלכן השיר של יום ישישי בשבת הוא 'השם מלך גאות בעולם הזה.

ביצד ממליכים את הקב"ה על עצמנו, דבר זה מתחלק לב' חלקים, סור מרע ועשה טוב, סור מרע היינו לשעבד את כל המחשבות והגיוני ליבנו שיהיו מסורים אליו יתברך שמו בלא שיעלה בהם שום מחשבת פסול כלל וכלל, כמבואר ב'שם משמאל' בשם זקנו הרה"ק מקאצק זי"ע ובתוספת ביאור מדיליה: "הנה האדם הוא עולם קטן דוגמת העולם הגדול, וכל הנעשה בעולם הקטן פועל ומשפיע לעולם הגדול. והנה שלושה שליטים באדם משכן לנפש רוח ונשמה, ואתנחי ביה סימנא (-הניחו בו סימן) ראשי תיבות 'מלך' - 'מוח לב כבד', ובמה שהאדם משעבד את שלושה אלה לשמים, משעבד דוגמתם את מלכיות העולם ואת כל שליטיהם לשמים".

"ואם שלמים וכן רבים העושים כן, היינו לשעבד לשמים את שלושה השליטים שלהם, שהם מוח לב כבד ר"ת מל"ך, אז נתקיים לגמרי (הפסוק בעובדיה א, כא) ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה".

"ובאם האדם אינו משעבד בעולם הקטן שלו כל ג' השליטים, הוא ח"ו חוצץ במלכות. וזהו כדי שתמליכוני עליכם, כי במה שתמליכוני עליכם הרי אתם ממליכים אותי על כל העולם... ובזה מתפשט על כלל העולם, ויתקיים כי לה' המלוכה ומושל בגויים"^א.

הערות והוספות

לשעבד גם מחשבות הרעות להשי"ת. וזהו בשני יצריך. נפשך - הוא ביום כפורים ועניותם את נפשותיכם. מאדך - הוא בסוכות זמן האסיף באספך כו' ואעפ"כ מניחין כל מאודיהם לישיב בדירת ארעי ולחסות בצלו ית'. ואח"כ והיו הדברים האלה כו' על לבבך - שאחר זה יכול אדם לקבל דברי תורה בלבו. והוא שמיני עצרת לעצור ולקבל הארת התורה בעומק הלב.

ג. וראה מה שכתב בספר 'שפת אמת' (סוכות תרל"ה), שם מונה את סדר העבודה של האיש הישראלי במשך ימי החודש תשרי, וכתב שהעבודה של ראש השנה הוא לשעבד את המחשבות הרעות אל השי"ת, וזה לשונו: רמז לשמחת תורה, ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך כו' נפשך כו' מאדך והיו הדברים האלה כו'. לבבך - הוא בראש השנה ועשרת ימי תשובה, שבני ישראל שבים וחפצים

אני אקבע מי יכנס לביתי ומי יעמוד בחוץ

ואכן השליטה על המחשבות הוא מן העבודות הקשות שבמקדש, כדאמרינן בגמרא במסכת קידושין (ל:), יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום, מה זה מתחדש, מפרש המהרש"א שזהו היצר הרע המתחדש בכל יום עם מחשבות חדשות והרהורי עבירה, בהם מגסה להחטיא את האדם ולהורידו לשאול תחתית, ועל זה אמרו רבותינו ז"ל במסכת בבא בתרא (ק:דס:) שאין אדם ניצול מהרהורי עבירה, ועבודת האדם עלי אדמות הוא להתגבר עליהם ולדחותם מכל וכל.

הגם שאין זה דבר קל, ורוב אינשי דעלמא אף סבירי שאי אפשר כלל לשלוט על המחשבות, דלא כדיבור או מעשה שהם פעולות חיצוניות שבכח האדם להתאפק מלעשותן, מה שאין כן המחשבה הוא דבר פנימי הטמון בחביוני הלב, ואפילו מחשבה שהאדם אינו רוצה בקיומה יקשה לו מאד לדחותה מעל פניו, כי קשה מאד להילחם עם המחשבות.

אבל באמת אינו נכון לחשוב כן, ולמרות שאין זה מן העבודות הקלות שבמקדש, אבל ברוב עמל ויגיעה יכולים להגיע למצב בו יוכל לשלוט על מחשבות לבו ולדחות את המחשבות שאינם ראויים, וכהמעשה הידוע באחד מתלמידי המגיד ממעזריטש זי"ע שהגיע לפני רבו הק', והתאונן בפניו על מחשבות זרות שטורדות את מנוחתו ותוקפות אותו בעיקר בשעת התפלה, הרבי הקשיב למועקתו, ובמקום להשיאו עצה כיצד להתמודד עם המחשבות זרות ציווה לו לנסוע אל הרה"ק רבי זאב וואלף מזיטאמיר זי"ע, וממנו כבר יקבל עצה והדרכה בנושא.

אומר ועושה, קם התלמיד ונסע תיכף לזיטאמיר, משאך הגיע העירה בירר היכן מתגורר כאן הצדיק וסר לביתו לקיים רצון צדיק ולבקש ממנו

עצה והדרכה על הטרדה הקשה שמצאתו בתקופה האחרונה, הוא דפק על הדלת וקיווה שהיא תיפתח בפניו מהרה, אולם הוא דופק עוד פעם ועוד פעם ואף אחד לא פותח, זה היה מאד תמוה בעיניו, כי הוא שמע מבעד לדלת הסגורה שדרי הבית נמצאים בתוכה, כעבור זמן רב, כשראה שאין קול ואין עונה, צעק פנימה בקול גדול שיפתחו לו בבקשה, כי הוא בא בשליחות רבינו המגיד הק'.

בעת כבר נפתחה הדלת, אבל רק במעט, כדי חרך צר, ומבעדה נראתה דמותו ההדורה של הצדיק מזיטאמיר שאמר לו בקול תקיף, 'בביתי אני הבעל הבית, ורק אני מחליט מי נכנס לכאן ומי נשאר בחוץ', התלמיד לא היה צריך ליותר מכך, הוא הבין מיד שכל התכלית למענו שלח אותו הרבי היה רק בכדי לשמוע את המימרא הזאת, אני בעל הבית על ראשי ומוחי, ואני אקבע אלו מחשבות ייכנסו אלי ואלו לא, את מי לקרב ואת מי לרחק⁷.

וכראי להביא את דברי הרבינו בחיי בפרשת נצבים, שם מבאר שעיקר התביעה איננה על המחשבה הרעה עצמה, כי סוף כל סוף קשה מאד לשלוט על המחשבות כאשר הם מתעוררות, אבל האדם יכול להרגיל עצמו לחשוב מחשבות טובות ולפתח אותם יותר ויותר, ומנגד זה יש בכוחו להצטער כל אימת שעולה בראשו מחשבה רעה ולגעור בה, ואם רואה אדם שבכל זאת

הערות והוספות

אבל אם ביתו פרוץ מכל הצדדים, ודלת הבית שבורה, אין לו כל יכולת לעכב מלהכניס את האנשים שאינם מהוגנים, כיון שהם דוחקים ונכנסים דרך הפרצות, ואין לו עצה רק לעמוד על המשמר ולגרשם כל פעם מדי בואם בקרבת ביתו, עד שיתקן ויחזק את ביתו ואז ינצל מהם לגמרי.

ד. בדומה לזה מובא בספר 'אמרות משה' להרה"ק רבי משה מקאברין ז"ע (ערך מחשבה): פעם דיבר בענין מחשבות זרות ואמר: משל למי שיש לו בית מרזח, שאם ביתו חזק ובלי פרצות והדלת שלמה וחזקה, יש כח בידו לסגור ביתו בפני שיכורים וגנבים, ואינו נותן להיכנס אליו רק לאנשים הגונים,

צצים בראשו מחשבות שאינם טובות, הרי זה סימן שלא הרגיל עצמו בתכונות הטובות ולכן מפציעים בו מחשבות רעות, ועל זה ייתבע, שלא שיעבד את עצמו לחשוב מחשבות טובות ולגזור במחשבות הרעות.

עצות להתגבר על המחשבות הרעות

רבותינו הקדושים אף נתנו לנו עצות טובות בכדי להתגבר על מחשבות שאינם טובות, כמובא בצעטיל קטן של הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע (סעיף ו), שכאשר יבוא אליו מחשבה רעה יאמר כמה פעמים הפסוק (דברים כג, י) 'ונשמרת מכל דבר רע', ויהרהר בדרשות חז"ל שדרשו עליו שלא יהרהר אדם ביום וכו', ולא יניח ח"ו לשהות המחשבה רעה במוחו שלא לטמאות שכל העליון ח"ו.

בך גם הביא רבינו ה'חפץ חיים' זצוק"ל בספרו 'משנה ברורה' כמה עצות טובות להעביר המחשבות רעות בשעת התפילה, ובתוך דבריו הביא עצה מספר 'אליה רבה' בשם ספר 'קיצור השל"ה' וזה לשונו: "סגולה להעביר מחשבת חוץ שקודם תפילה, יעביר ג' פעמים יד ימינו על מצחו, ויאמר בכל פעם 'לב טהור ברא לי אלקים ורוח נכון חדש בקרבי' (תהלים נא, יב), וכן אם בא לו מחשבת חוץ בתוך התפילה, ישתוק מעט, ויעביר ימינו על מצחו, ויהרהר פסוק הנ"ל".

ועל כולנה נודעה הסגולה הידועה והשוה לכל נפש שהובאה בספר הק' 'ליקוטי מוהר"ן' (תורה רל"ג), וזה לשונו: "הכלל שאי אפשר בשום אופן בעולם שיהיו שני מחשבות ביחד בפעם אחד. על כן בקל יכולין לגרש מחשבות רעות רק בשב ואל תעשה, דהיינו שלא לחשוב אותו המחשבה רק לחשוב איזה מחשבה אחרת בתורה או עבודה או אפילו משא ומתן, כי אי אפשר שיהיו שני מחשבות ביחד בשום אופן. וכבר מבואר במקום אחר (סימן

עב) שאין צריכין לעשות מלחמה ולנענע ראשו אנה ואנה כדי לגרש המחשבות רעות כי אין זה מועיל כלל, אדרבא על ידי זה מתגברים יותר, רק לבלי להשיגח עליהם כלל, רק לעשות את שלו במה שהוא עוסק בתורה או תפילה או משא ומתן, ולבלי להסתכל לאחוריו כלל ועל ידי זה ממילא תסתלק", עד כאן.

זהו העיקר בזמננו, כי לאמיתו של דבר אין אנו במדרגה שאנו יכולים לשלוט לגמרי על מחשבותינו, אולם בכל זאת מחויבים להשתדל עד כמה שידינו מגעת לגרש את המחשבות הרעות, על ידי שנחשוב מחשבות אחרות ומועילות, על ידי זה יתבטלו ממילא ויחלפו כל המחשבות שאינם טובות וההרהורים הרעים, בזה נזכה לסור מכל רע ולבטל כל משחית מעלינו".

הערות והוספות

עונש על המחשבה, ולכן מחשבה רעה אין הקדוש ברוך הוא מצרפה, אכן זהו לענין נפילת המחשבה אל דעתו, אבל לענין שידחה המחשבה ההיא מלבו זהו ביד האדם, וכמו שכתבתי לעיל שיסיע לבו לדברי תורה, ועל זה אמר לבם מסור בידם, ולכן על זה העונש גדול, וכמו שכתבתי לעיל דכאשר המחשבה עשה פרי בדיבור או במעשה אז העונש גדול, כיון שיש לו בחירה בזה.

אכן כל זה ברוב בני האדם, אבל יחידי הדורות כאברהם אבינו ע"ה נאמר בו (נחמיה ט, ח) ומצאת את לבבו נאמן לפניך, היינו שהיה לבו ומחשבתו מסור בידו אפילו לענין נפילת ההרהורים למחשבתו היה בידו לחשוב את הראוי, ומה שאינו ראוי לא בא כלל אל לבו מעולם.

ה. דברים יסודיים בענין האחריות שיש לאדם על מחשבותיו כתב בספר 'ערבי נחל' (פרשת וירא - דרוש ט) וזה לשונו: ובה מובן מה שכתב הט"ז באורח חיים, דמחשבה שבאדם אינה בידו להטותה אל אשר יחפוץ, וכן מה שאמרו רבותינו ז"ל (ב"ב קסד): ג' דברים אין אדם ניצול מהם בכל יום ואחד מהם הרהורי עבירה, ובמקום אחר אמרו רבותינו ז"ל (בר"ר לד, י) הצדיקים לבם מסור בידם, הרי שהלב דהיינו התלוי במחשבה הוא ביד האדם.

ומובן עם דברינו, כי באמת תכלית בריאת האדם הוא שיהיה בעל בחירה לעשות כאשר ירצה, ועל ידי זה יש לו שכר ועונש, ולכן המחשבה והרהור שאינו ביד האדם כדברי הט"ז אין בזה בעל בחירה, לכן אין לו

העושה לקיים מצות המלך ממליך את המלך עליו

מעֵתָה נבוא אל החלק השני של המלכת הקב"ה עלינו, על ידי 'עשה טוב', דהיינו להשתדל בכל עוז לחיות עם השי"ת, לזכור את הודו החופף עלינו כל היום תמיד, ובזה אנו מרוויחים שני דברים, גם שעל ידי זה מתרחק מן הרע, וגם שבכל מצוה שעושה מקיים זאת מתוך התבוננות פנימית וידיעה לפני מי הוא עומד.

בדבריו הידועים של רבינו הרמ"א ז"ל בסימן הראשון ב'שולחן ערוך':
 "שויתי ה' לנגדי תמיד (תהילים טז, ח), הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלקים, כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו, כישיבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול, ולא דבורו והרחבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו, כדבורו במושב המלך. כל שכן פְּשִׁיָּשִׁים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקדוש ברוך הוא, אשר מלא כל הארץ כבודו, עומד עליו ורואה במעשיו, כמו שנאמר (ירמיה כג, כד): אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה', מיד יגיע אליו היראה וההכנעה בפחד השי"ת ובושתו ממנו תמיד (מורה נבוכים ח"ג פ"ג נ"ב)".

אינו דומה מי שעושה המצוות עם הכוונה הפנימית של שויתי ה' לנגדי תמיד, למי שאינו יודע למה הוא חי ולמה הוא מקיים כל המצוות, וכדכתב בספר הק' 'קדושת לוי' (פרשת מצורע): "הדבר זה דומה למלך אדיר וחזק שהיו לו ב' עבדים שהם פרתמים (לשון חשיבות ושררה), וצוה להם לעשות לו מלאכה, ועשו שניהם חק המלך ודתו כאשר צוה להם, רק שהיו מחולקים בטעמים. אחד, עשה מצות המלך לעשות נחת רוח לפני המלך לקיים דבר המלך. והשני, עשה שלא לשם מצות המלך, רק בעבור שהיה חפץ בעבודה זו להנאת עצמו לכן עשה ולא היה כוונתו לדבר המלך".

"נמצא נבין החילוק בין שניהם הלא שניהם עשו דבר המלך. החילוק הוא, בזה שעושה לקיים מצות המלך אזי בעשותו דבר המלך הוא ממליך את המלך עליו. וזה השני בעת עשותו דבר המלך אינו ממליך המלך עליו..."

עיקר עבודת ה' להמליך הבורא על המחשבות

זהו אם כן עיקר העבודה, להמליך את הקב"ה על כל המחשבות והרעיונות ולהקדישם לשמים, כפי שכתב בספר הק' 'בת עינ' (פרשת קדושים - דרוש לימי הספירה): "קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם וגו' (ויקרא יט, ב). ונראה לפרש על דרך עבודה לה', דהנה עיקר עבודת ה' הוא בבחינת המחשבה, היינו לקדש ולטהר ולהמליך מלכות בורא כל עולמים יתברך שמו במחשבה בלי הפסק אפילו רגע אחת, זה הוא עיקר עבודת ה'!"

וביותר נוגע עבודה זאת בימים הללו של ראש השנה ועשרת ימי תשובה, כפי המובא בספר 'פלא יועץ' (ערך תשובה) שבעשרת ימי תשובה יהיו תמיד לנגד עינינו שני תמידים כהלכתם, היינו שויתי ה' לנגדי תמיד וחטאתי נגדי תמיד, עוד כתב שם, שכל מי שתורתו אומנותו, בימים האלה יניח עסק פלפולו ויהיה רק עסוק בקריאת ספרי מוסר ובדרכי התשובה, ולשפוך שיחה לדרוש סליחה ולהקדים תפילה על כל צרה שלא תבוא, אשרי מי שיוכל להתבודד לחשוב עם קונוהו.

הערות והוספות

מחומריותם, ואח"כ יוכל לבא מזה לבחינת עבודת ה' בבחינת מחשבה, כמאמר הגמרא (מכות כג:) רצה הקב"ה לזכות את ישראל, היינו לזכר אותם שיוכלו לבא לבחינת עבודת ה' בבחינת מחשבה, לפיכך הרבה להם תורה ומצות להזדכך על ידי תורה ומצות מהחומריות כנ"ל.

ו. וממשיך שם וכותב: אך באמת קשה מאוד לבא להזדככות החומריות כל כך שתמיד תהיה מחשבתו דבוקה בבורא עולם ברוך הוא אפילו בשעה שעוסק בצרכי הגשמיים, לכך נתן לנו התורה ומצות מעשיות, שעל ידי שעוסק בתורה ומקיים מצוות מעשיות בהתגלות האברים נזדככו האברים

ויעזור השי"ת שנזכה להכניע את המחשבות הרעות ולשעבדם לעבודתו יתברך שמו, שלא נבוש ולא ניכלם ביום הדין, כי מלפניו לא נוכל להסתר, כל המחשבות הכמוסות ביותר גלויות לפניו כאור השמש בצהרים, וכפי שאומרים ביום הכיפורים לפני הוידוי, "מה נאמר לפניך יושב מרום, ומה נספר לפניך שוכן שחקים, הלא כל הנסתרות והנגלות אתה יודע, אתה יודע רזי עולם ותעלומות סתרי כל חי, אתה חופש כל חדרי בטן ובוהן כליות ולב, אין דבר נעלם ממך ואין נסתר מנגד עיניך". אכן על ידי תשובה ותיקון המעשים נזכה שיודע תעלומות יעיד עלינו שלא נשוב לכסלה עוד, ונזכה לטהר את ליבנו לעבדו באמת ובלבב שלם.

שכם אחד לעבדך

באחזה וזרעות ימליך את השי"ת בעולם ויצא זכאי בדין

אחדות - תנאי לביסוס המלוכה

עומדים אנו על פתחה של ימי ראש השנה, היום בו אנו עומדים להמליך את שמו הגדול והקדוש בעולם, 'אמרו לפני מלכות כדי שתמליכוני עליכם', וזהו העניין שעליו אנו מתפללים בתפילת היום, "מלוך על כל העולם כולו בכבודך, והינשא על כל הארץ ביקרך, והופע בהדר גאון עוזך על כל יושבי תבל ארצך, וידע כל פעול כי אתה פעלתו, ויבין כל יצור כי אתה יצרתו, ויאמר כל אשר נשמה באפו, ה' אלקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה".

לעת הזאת צריכים אנו לדעת, כי בשעה שאנו קרבים ובאים להגיש את כתר המלוכה לפני בורא כל העולמים ולהמליכו על כל העולם כולו, התנאי הראשון לזה, שיהיה אומה על מי להחיל את המלוכה, שהלא אין מלך בלא עם, ולשם כך צריך כל העם להיות באחדות השלימה, להטות שכם ולעבדו בחטיבה אחת, כי כאשר העם מפוזר ומפורד באגודות ואגודות והאחד שונא ומתעב את חברו הרי זה גורם פגם בשלמות המלוכה.

דבר זה מפורש בתורה והוא אף אחד מפסקי המלכויות שאנו מזכירים בתפילת ראש השנה, כמו שנאמר בפרשת וזאת הברכה (דברים לג, ה) 'ויהי

בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל, ופירש שם רש"י (הפירוש השני) בזה הלשון: 'בהתאספם יחד באגודה אחת ושלוש ביניהם הוא מלכם ולא כשיש מחלוקת ביניהם', הרמב"ן גם הוא מחזיק באותו הדעה ואף מביא לזה סייעתא מכמה מדרשי חז"ל שמהם עולה בבירור כי האחדות בין בני ישראל הוא היסוד לביסוס כסא מלכותו יתברך שמו, וכלשון המדרש (במדבר רבה בהעלותך פרשה טו, יח): "כביכול כסאו מבוסס למעלה בזמן שישראל עשויין אגודה אחת".

לפיכך, כהכנה לקראת היום הגדול והקדוש הזה שאנו אומרים בו 'מלוך על כל העולם כולו - ה' אלוקי ישראל', צריך שיהיו כל קהל עדת ישראל מאוחדים כאיש אחד בלב אחד ללא שום שנאה ופירוד לבבות, כי המלך הוא לב כל העם (ע"פ הרמב"ם מלכים פרק ג הלכה ו), ותנאי למלכות הוא שיהיו כל העם באהבה ואחוה ורעות, ואז יהיה ה' למלך על כל הארץ ויהיה ה' אחד ושמו אחד, אחיד בארעא ואחיד בשמיא^נ.

הערות והוספות

כן, אחדות העבדים הוא קיום המלכות. וכבר כתב רבנו תם בספר הישר, כי מעבודת מלך בשר ודם ניקח דרך עבודת מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא. וממילא נבין, כי עיקר "שתמליכוני עליכם", היינו אחדות עבדיו יתברך, וכענין שנאמר (דברים לג, ה): "ויהי בישורון מלך אימתי בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל" (ילקוט שם). ולפניו הסתר כבגלוי. על כן, חובה עלינו קודם יום הדין הבא עלינו לקבל על עצמנו לעסוק בכל השנה במצות עשה "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט, יח), ובזה יהיה אחדות בין עבדי ה' יתברך ויעלה יפה בידינו

א. בספר 'כתבי הסבא מקלם' (עמ' ט) מובאים הדברים דלקמן תחת השם 'הערה נוראה', הערה זו היתה תלויה על דלת בית התלמוד תורה בקלם במשך כל חדש אלול: הנה מן הידוע, אמרו ז"ל, "אמרו לפני וכו' מלכויות כדי שתמליכוני עליכם" (ראש השנה לד.). וכאשר נתבונן על תוקף קיום המלוכה של בשר ודם, הוא רק כשעבדיו כולם כאיש אחד לעבודת המלך. זהו קיום המלכות. ואם, חס וחלילה, יפול פירוד בעבדי המלך ניתק קשר המלוכה, וחס וחלילה העולם חרב, כאמרם ז"ל: "אלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו" (אבות ג, ב). ואם

יום תרועה מלשון חיבה ורעות

פלאי פלאים כתב הרה"ק בעל ה'בית אהרן' מקארלין זי"ע (ראש השנה ד"ה 'בליל'), שאין באפשרי לקבל את היום הקדוש הזה אלא על ידי אחדות ורעות, וסמך את אדניו על יסוד הכתוב (במדבר כט, א) "יום תרועה יהיה לכם", 'תרועה' הוא לשון 'רעות', כדפירש רש"י (במדבר כג, כא) 'ותרועת מלך בו - לשון חיבה ורעות', ועל פי זה הוא מפרש גם את תחילת הפסוק שם, "בחודש השביעי באחד לחודש וגו' יום תרועה יהיה לכם", דהיינו שבאחד לחודש השביעי שהוא ראש השנה צריכים כל קהל עדת ישראל להיות באחדות ובבחינת 'באחד'.

בדרך זה מפרש ה'בית אהרן' את הכתוב (זכריה יד, ט) "והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד", ואומר, שבא הכתוב

הערות והוספות

אמנם נקוה, כי כשיעסוק בזה ברעיונות מסוגלים לזה, יקל לאט לאט וישמח בזה מאד, ובפרט על. דרך "תומר דבורה", כמבואר ב"קול קורא".

ההערה הנ"ל אל תזוז מנגד עינינו כל השנה, בלי נדר. ונזכה כולנו לכתובה וחתימה

טובה בתוך כל ישראל, אמן כן יהי רצון.

טוב לייחד מקום, לחשוב מזה המאמר בכל יום בתפלה. והמקום המבואר בתפלה

הוא ב"אמת ויציב" "על שפת הים יחד כולם" הוא אחוה ואחדות, ואז: "הודו כולם והמליכו ואמרו". ובלי זה, חס וחלילה, אין קבלת מלכות שמים שלמה, על כן יש להשתדל תמיד בזה, ונזכה לקבלת מלכות שמים שלמה בתוך כלל ישראל.

מלכות, שנכון עיקר קיום תקפו של מלכות, ובזה יבוא זכרונו לפניו לטובה.

ואם, חס וחלילה, עון בידינו של שנאת הבריות, איך לא נבוש ולא נכלם להיות

דובר שקרים, חס וחלילה, נגדו יתברך ולבקש: "מלך על כל העולם בכבודך", ואנחנו לעצמנו לא הכנו עקר קיום של מלכות שמים עלינו כתקפו, הרחמן יצילנו.

נקבל על עצמנו עסק אהבת הבריות ואחדות, ובזה לאט לאט יוטב דרכו, וכבר שב

בתשובה מעט לכל הפחות, ומי יוכל לשער גודל הזכות לנו ולכל העולם כולו כשנזכה שיהיה לנו צבור עוסקים בזה בכל השנה הבאה עלינו לטובה. ואל יאמר האדם: דבר קשה הוא מאד מלבד שגזרת מלך היא.

להשמיענו שכאשר יהיו ישראל באחדות ובבחינת 'אחד', אזי יהיה ה' למלך על כל הארץ, עד כאן דבריו הקדושים.²

וביתר ביאור נוכל להוסיף ולדייק עוד, שהרי הלשון בתורה הקדושה הוא 'יום תרועה', וצריך להבין מדוע כינתה התורה את כל היום כולו בשם 'יום תרועה', הלא מעיקר הדין צריך לתקוע רק תשעה קולות ויצא ידי חובתו, מה שאינו נמשך אלא זמן מועט בלבד, ומדוע זה ייקרא כל היום בשם 'יום תרועה', אך לפי המתבאר ש'תרועה' הכוונה לאהבה ורעות אתי שפיר, כי ראש השנה הוא באמת 'יום תרועה', שכל היום כולו צריך להיות באחוזה ורעות ולא רק שעה אחת, 'יום תרועה' - מבואו ועד צאתו.

בראש השנה נידחים בעלי המחלוקת ממחיצת הקב"ה

וראה זה דבר נפלא, ממש כפתור ופרח, דהנה בגמרא סוטה (מב.) אמרינן, "ארבע כיתות אין מקבלות פני שכינה, כת ליצים וכת חניפים וכת שקרים וכת מספרי לשון הרע, כת ליצים דכתיב (הושע ז, ה) [יום מְלַפְנוּ הַחֵלוּ שָׂרִים חֶמֶת מְיִין] מִשֶּׁךְ יָדוֹ אֶת לְצִיצִים". ומדייק שם המהרש"א, כי ממה שהכתוב מתחיל ואומר 'יום מלכנו', נראה לפרש שהכתוב עוסק כאן באחד מימי המלכות, דהיינו ראש השנה ויום הכיפורים, "שאז הקב"ה מלכו של עולם, ומושך מלך העולם את ידו מן הלצים שלא להכניסם כלל במחיצתן אפילו במקום הדין".

הערות והוספות

דכתיב באחד לחודש השביעי, לרמז כי הכל הוא ע"י אחדות, וזהו דכתיב ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד, כי בוודאי באחדותו אין לספק ח"ו ואצ"ל רק לרמז כי הכל הוא ע"י אחדות, וד"ל.

ב. ראה לשון קדשו של ה'בית אהרן' בפנים הספר, וזה לשונו: בליל ראש השנה אמר, כי אי אפשר לקבל יום הקדוש הזה רק ע"י ריעות, כאמור יום תרועה יהיה לכם, כי אי אפשר לקבלו רק ע"י אחדות וריעות וזהו

מדבריו הנוראים של המהרש"א נמצא, כי הקב"ה דוחה ממחיצתו את בני אלו הארבע כיתות לגמרי, אפילו אל המשפט בראש השנה אינו מניחן להיכנס יחד עם כל עדת ישראל, אלא דן אותם ממרחק, כדרך שדנים את שאר כל הבריות שאינם מזרע ישראל שאינם נכנסין כלל אל מאחורי הפרגוד. וצריכים אנו להבין, הרי ישנם עוד כתות אחרות של בעלי עברות ומדוע ידחה הקב"ה דווקא את אלו הכתות ממחיצתו.

על כרחק צריך אתה לומר שחילוק יש בין אלו לאלו, וגרועים בעלי הכת לשון הרע וכו' משאר בעלי עברות היות שהם פגמו בעניינים של בין אדם לחברו, ועל כן בראש השנה, יום המלכת הקב"ה בעולם, אינם יכולים להיכנס במחיצת הקב"ה שהוא מלכו של עולם, כי במעשיהם הרעים הם מחרחרים דברי ריבות בקרב ישראל ופוגמים בשלמות ההמלכה, שהרי התנאי הראשון למלכות הוא שלמות ואחדות העם, משום הכי אי אפשר שאנשים כאלו יבואו לפני המלך.

למנצח לבני קורח מזמור - כי הם תקנו חטא המחלוקת

על פי האמור יתכן לנו ליתן טעם לשבח על המנהג המקובל בידינו (הובא ב'מטה אפרים' סימן תקפה סעיף ג) לומר קודם התקיעות שבע פעמים את הקאפיטל "למנצח לבני קרח מזמור כל העמים תקעו כף" (תהלים מז), והוא על פי הידוע מדברי חז"ל (מגילה י. - סנהדרין קי). שבני קורח הפרישו את עצמם מתוך אש המחלוקת שהצית אביהם ושבו בתשובה שלימה על מעשיהם, ועל ידי זה זכו ונעשה להם נס שנתבצר להם מקום בגיהנום וישבו עליו ואמרו שירה¹.

הערות והוספות

ג. וראה דברי רש"י הק' בתהלים על ובשעת המחלוקת פרשו, וכשנבלעו כל סביבותיהם ופתחה הארץ את פיה נשאר קרח", וזה לשונו: לבני קרח - אסיר ואלקנה ואביאסף, הם היו תחילה בעצת אביהם

על כן בראש השנה, שהוא יום המלכת השי"ת בעולם, אנו מזכירים את מעשיהם הטובים ששבו בתשובה שלימה ופרשו מחטא המחלוקת, וללמדנו בא, שביום הזה צריך לתקן את פגם המחלוקת בכדי שנוכל להמליך עלינו את השי"ת כראוי, ואולי זהו הטעם שאומרים זאת דייקא בשעה שהולכים להריע בשופר, שהרי כבר הזכרנו בתחילה שגם תרועת השופר מרמזת על עניין הרעות ואהבת ישראל.

מעשה יובן לך היטב מאמר הכתוב בקאפיטל זה (פסוק ו), "עלה אלקים בתרועה ה' בקול שופר", ואמרו על זה במדרש (ויקרא רבה כט, ג): "בשעה שהקדוש ברוך הוא יושב ועולה על כסא דין בדין הוא עולה, מאי טעם, 'עלה אלקים בתרועה', ובשעה שישראל נוטלין את שופריהן ותוקעין לפני הקדוש ברוך הוא, עומד מכסא הדין ויושב בכסא רחמים, דכתיב, 'ה' בקול שופר', ומתמלא עליהם רחמים ומרחם עליהם והופך עליהם מדת הדין לרחמים". ויתכן לומר הביאור בזה, שהכתוב בא להשמיענו, שעל ידי הרעות והאחדות של תרועת השופר, מתמלא הקב"ה עלינו ברחמים ועובר מכסא דין ויושב על כסא רחמים.

מה מאד יותאמו לזה דברי הגמרא במסכת ראש השנה (זו.), "אמר הקדוש ברוך הוא, אָמְרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות, מלכיות כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה, ובמה בשופר". ויש לומר, הא כיצד יעלה זכרונו לטובה וכיצד נמליך את השי"ת בעולם, על ידי השופר, שהרי תרועת השופר

הערות והוספות

מקומם בתוך פי הארץ, כענין שנאמר (במדבר כו, יא) 'ובני קרח לא מתו', ושם אמרו שירה, ושם יסדו המזמורים הללו, ועלו משם ושרתה עליהם רוח הקודש ונתנבאו על הגלויות ועל חורבן הבית ועל מלכות בית דוד.

רומזת לרעות ואחדות, ועל ידי האהבה והאחוה שתשרה בתוך בני ישראל יעלה זכרונינו לפניו לטובה לפקוד אותנו לטוב כל הימים.

תוקעין תשר"ת בכדי להימונע ממוראית עין של מחלוקת

כאן המקום אתנו להביא את מאמר הגמ' במסכת ראש השנה (לד.), "אתקין רבי אבהו בקסרי תקיעה, שלשה שברים, תרועה, תקיעה". ופירשו בתוס' (לג: ד"ה שיעור), שמעיקר הדין יש לתקוע תקיעה תרועה ותקיעה בלבד (תשר"ת), אלא שהתעורר ספק כיצד עושין את התרועה, האם כאדם המיילל ובוכה בקולות קצרים וסמוכין זה לזה, או שמא כאדם הגונח מלבו כדרך החולים המאריכין בגניחותיהם, ולכן התקין רבי אבהו שיהו תוקעין את שניהם גם יחד, גם שברים וגם תרועה (תשר"ת).

עוד כתב הר"ן בחידושו (שם) בשם רב האי גאון, כי מעיקר הדין יצא ידי חובת תרועה גם אם תקע רק באופן אחד, דהיינו או גנוחי גנח או ילולי יליל, ועד ימיו של רבי אבהו היו תוקעין בכל מקום ומקום כפי המנהג שקבלו על פי המסורת, אלא היות שבעיני פשוטי העם היה נראה הדבר כמנהג השנוי במחלוקת, על כן תיקן שיתקעו בכל מקום בשני האופנים, גם תרועה וגם שברים⁷.

הערות והוספות

פליגי, וכך היה הדבר מימים קדמונים מנהג בכל ישראל מהן עושין תרועה יבבות קלות ומהן עושין תרועות יבבות כבדות שהן שברים, ואלו יוצאין ידי חובתן ואלו יוצאין ידי חובתן, כי שברים כבדים תרועות הן ויבבות קלות תרועות הן.

והיה הדבר נראה כחלוקה אע"פ שאינו חלוקה, והרי התנאים, כמו שאמרנו

ד. ראה את דברי הר"ן בשלמות: אתקין ר' אבהו בקסרי. נשאל רב האי גאון ז"ל, וכי עד שבא ר' אבהו לא היו ישראל יוצאין ידי תקיעת שופר, וכלשון הזה השיב, אל תחשבו בלבבכם כי בימי ר' אבהו נפל ספק בדבר זה, שהרי משניות קדומות אחת אומרת תרועה שלש יבבות ואחת אומרת תרועה שלשה שברים, והא אמרינן בהדיא אמר אביי בהא

רואים מזה דבר נורא, שרבי אבהו תיקן תקנה מיוחדת לתקיעות השופר אך ורק בכדי להימנע ממראית עין בלבד של מחלוקת, ומכאן סייעתא עצומה לדברינו, שתרועת השופר מורה על הרעות והאחוה שצריכה לשרות בקרב בני ישראל, ובפרט ביום המלכת הקב"ה בעולם, יום של תרועה ורעות.

השטן מנסה להכשילנו במחלוקת

ולאחר שכבר ידענו גם ידענו את גודל נחיצות האחוה והרעות ביומי דריש שתא, הבן נבין מדוע מנסה השטן הוא היצר הרע בכל כוחו להכשילנו בדבר זה דווקא בהאי יומא, עד שמכל דבר קל עלול האדם להגיע לידי הקפדה וכעס חלילה⁷, וצריך האדם לדעת שאין זה אלא מעשה היצר בלבד המתגבר על האדם ורוצה לטרדו מן העולם, הוא חפץ להפריע את האדם מן העבודה של 'יום תרועה יהיה לכם', הוא רוצה להסיענו מן האחוה והרעות המעוררים את רחמי השכינה הקדושה העולה על כסא רחמים.

הערות והוספות

שייך הדבר בחסידים ואנשי מעשה שנהגו לעזוב את בתיהם ומושבתייהם ונוסעים להסתופף בצל הקודש של רבם ומאורם, כמו כן בני הישיבות שעושים את דרכם להיכלי הישיבות הקדושות לשהות שם בימי החג, כל אלו צריכים שמירה יתירה שלא להיכשל חלילה בעוון הכעס ופירוד לבבות ח"ו, שמטבע הדברים כאשר אין לו לאדם את כל ההצטרפויות אשר רגיל להם בביתו עלול מהרה לבוא לידי כעס מכל דבר קל, אבל גם אלו השוהים בביתם צריכים להישמר ולהיזהר בזה, כי היצר הרע של שנאה ומחלוקת אינו שובת בכל מקום שהוא.

למעלה, הללו שונין שיעור תרועה שלש יבבות והללו שונין שיעור תרועה שלשה שברים, אלו משנתן כמנהגם ואלו משנתן כמנהגם, וקאמר אב"י בהא פליגי, ולא פלוגתא היא, ולא היו אלו מטעים את אלו ואלו את אלו, אלא מר כי אתריה ומר כי אתריה קתני, וחכמים של הללו מודים כי שברים תרועה היא, וחכמים של הללו מודים כי יבבות תרועות הן, וכשבא ר' אבהו ראה לתקן תקנה שיהו כל ישראל עושין מעשה אחד ולא יראה ביניהם דבר שההדיוטות רואין אותן כחלוקה.

ה. כגון על מקומות בבית הכנסת ושאר מיני חזקות וכיבודים כיוצא בזה, וביותר

אבן, כאשר יידע האיש נאמנה שאין זה אלא מתחבולות היצר בלבד, יקל עליו להתגבר על כל המכשולות המצויות ביום זה, ואדרבה, עוד ישתדל ביותר להגביר כח בעבודת האחוה והריעות אפילו לפנים משורת הדין, ובכח זה יזכה לעבוד אל נכונה את עבודת היום הקדוש הלזה, ועל ידי כן יעלו תקיעותינו ותרועותינו לרחמים ולרצון לפני אדון כל, להפך לנו את מדת הדין למדת החסד והרחמים ובזכות זה אף יסכר פי שטן לבל ישטיננו.

על ידי אהבת ישראל ולימוד זכות יוצא זכאי בדינו

עתה אגלה לך עוד על גודל מעלת האחדות והשלום בין בני ישראל, וביותר במעלת המדה הטובה של ראיית הטוב שבחברו והלימוד זכות על כל בר ישראל, אשר דבר זה מסוגל ביותר לעורר רחמים וחסדים ביום הדין, להפך ולמתק את מדת הגבורה לרחמים, וכדבריו של סנגורם של ישראל הרה"ק רבי לוי יצחק מבערדיטשוב זי"ע, שכתב בספרו 'קדושת לוי' (פרשת שופטים), ומן הראוי הוא להביא את לשונו הטהור לעורר רחמים וחסדים על ישראל.

ובה כתב בקדשו: "הנה הקדוש ברוך הוא שופט את הכנסת ישראל בבוא יום המשפט בגודל רחמיו וחסדיו, אך צריכין אתערותא דלתתא לעורר את המדה של רחמנות למעלה, ועל ידי מה נתעורר אותו המדה של חסד, כשאנו למטה מתנהגים בחסד ולמדים זכות על כל איש מישראל לדונן לכף זכות, ואז על ידי זה גם מלמעלה נתעורר אותו המדה ולמדין גם עליו וגם על כל זרע ישראל חסדים וכו', ועל ידי זה יוצא בדין זכאי במשפט של מעלה, כי במדה שאדם מודד מודדין לו", עד כאן לשון קדשו.

והלום מצאנו מרגניתא טבא בספר 'אור פני משה' להרה"ק רבי משה מפשעווארסק זי"ע, שפירש את הכתוב בפרשה של ראש השנה (פרשת פנחס - במדבר כט, א), "ובחודש השביעי באחד לחודש מקרא קודש יהיה לכם -

כל מלאכת עבודה לא תעשו - יום תרועה יהיה לכם". 'יום תרועה' פירושו יום של אחוה ורעות, כלומר, אם ביום ראש השנה תתאחדו באהבה אחוה ורעות, או אז 'כל מלאכת עבודה לא תעשו' - לא תהיו נצרכים לעשות עבודה נוספת, כי די לכם בזכות האחדות שתהיו ראויים לצאת זכאים בדין.

מלך ממלט מרעה ליודעי תרועה

ובאמת צריך להבין, כיצד יתכן לומר שדי בכח האחדות בכדי להוציא את האדם זכאי בדינו, ממה נפשך, אם עשה תשובה על כל העבירות שבידו, אינו צריך שום סגולה, ואם לא עשה תשובה, מה יועיל לו זכות האחדות, הלא ידיו מלאים קיא וצואה מן העבירות שעשה, ואין זה אלא כטובל ושרץ בידו.

ובכרי להבין הענין לאשורו נקדים קושיה אחרת שהקשה ה'בני יששכר' (מאמרי חודש תמוז - אב מאמר ד - בתולה במחול) בשם הרמ"ע מפאנו על הגמרא במסכת ראש השנה (יז), שם משמע כי אדם שיש לו רוב עבירות ומיעוט זכיות מפסיד בדינו, אבל אדם שיש לו רוב זכיות ורק מיעוט עוונות, נקרא צדיק ויוצא זכאי בדין.

וקשה, מדוע זה שיש לו רוב זכיות ומיעוט עוונות ייקרא צדיק ויזכה מכל וכל, הלא סוף כל סוף יש לו עברות שעדיין לא שב עליהם, וכי הקב"ה מעלים עיניו ממיעוט עבירות, איך יתכן לומר כזאת, הלא אמרו בגמרא (בבא קמא ג.) 'כל האומר הקדוש ברוך הוא ותרן הוא - יִתְרוּ חֵירוֹ רח"ל, הקב"ה אינו מוותר אפילו על חטא קל שבקלים.

אלא, מיישב הרמ"ע מפאנו, שבאופן כזה לא נקרא ויתור, שם ויתור שייך רק כאשר מצד הדין היה צריך לחייב את הנתבע, ולפנים משורת הדין

מעלימים עין מחובותיו, אבל כאשר יש לנו יסוד מדין תורה שעל פיו ניתן לזכות את החייב, אין זה נקרא ויתור אלא מחילה מצד הדין והיושר.

והנה בתורה הקדושה (שמות כג, ב) אנו מוצאים את הכלל הידוע של 'אחרי רבים להטות', דהיינו שבשעת הדין נוטים אחר דעת הרוב ופוסקים הלכה כמותם, כך גם במקרה של אדם שיש לו רוב זכיות ומיעוט עוונות, משתמשים בכלל של אחרי רבים להטות, ואזלינן בתר הרוב זכיות ואילו מיעוט העוונות בטלים ומבוטלים, כך יוצא זכאי בדינו.

מעתה יומתק מאד מדוע זה שמתנהג במדת האחדות זוכה למחילה על כל עוונותיו, אפילו אם מצד הדין הפשוט אינו ראוי לזה, וכן ביאר כ"ק אדמו"ר (מהר"א) מלעלוב שליט"א על פי יסוד נפלא בספר הק' 'בית אהרן' (ראש השנה - וכעין זה בליקוטי תורה להרה"ק בעל התניא), שם כתב שלשון תרועה יש לו שתי משמעויות, א. לשון רעות וחיבה, ב. לשון שבירה, על דרך הכתוב (תהלים ב, ט) 'תִרְעַם בַּשֶּׁבֶט בְּרֹזֶל' (וברש"י, תרועם - תרצצם).

והנה ראש השנה הוא יום ההמלכה בו אנו ממליכים את הקב"ה על כל העולם כולו, וכיצד מקיימים את ההמלכה בפועל, כותב על כך הריטב"א (ר"ה טז), שההמלכה נעשית על ידי תרועת שופר, כי מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא, וכשם שבהאי עלמא ממליכים את המלך על ידי תקיעת שופר (מלכים א, א, לט - וימשח את שלמה ויתקעו בשופר ויאמרו כל העם יחי המלך שלמה), כך גם ממליכים את מלך מלכי המלכים בעולמות העליונים על ידי השופר.

וכפי שכבר הסברנו לעיל, המשמעות הפנימית של תרועת השופר הוא לשון התחברות וריעות, נמצא שכאשר כלל ישראל מתחברין זה עם זה מתוך אהבה ואחווה ושלוש וריעות, נעשה הקב"ה למלך על כל הארץ, ולאחר שהקב"ה הוא המלך, יש לו הכח מדין תורה להעלים עין ולמחול

על כל העוונות אפילו כאשר היה צריך להעניש עליהם, שהרי הלכה פסוקה היא (סנהדרין כ: וכן נפסק ברמב"ם הלכות מלכים ה, ג) 'מלך פורץ גדר ואין מוחין בידו', למלך התירו לדלג ולפרוץ כל הגדרים והסייגים ששאר הבריות אסור להם לדלג, ונמצא שאין כאן שום ויתור והעלמת עין, כי אם מחילה ביושר ומצד הדין.

לפי זה מתקיימים שני הפירושים של יום תרועה גם יחד, תרועה מלשון חיבה ורעות, ותרועה מלשון שבירה מלשון 'תרועם בשבט ברזל', שעל ידי החיבה והריעות של כלל ישראל בראש השנה, זוכים שהקב"ה משבר ומפר את כל הגזירות הרעות בשעת הדין ודוחה את כל החטאים והעוונות מלפניו, ותמורת זה מרעיף עלינו רוב טובה וברכה, שנה טובה ומתוקה וכל מיילי דמיטב.

הזהירות בבין אדם לחברו - סימנא טבא

ולפלא יצוין שבימים האלה ממש (כ"ד אלול) חל יום פטירתו של מרן הגה"ק בעל ה'חפץ חיים' זי"ע, ובוודאי לא דבר ריק הוא, כי כן נאה וכן יאה לאותו צדיק שיהא יומא דהילולא דיליה סמוך ונראה ליום הדין, שהרי הוא הגבר אשר הוקם על להעמיד את התורה שבין האדם לחברו על תילה, ובין שאר החיבורים הרבים והמפוארים שהנחיל לדורות, איזן וחקר את כל דיני שמירת הלשון מהחל ועד כלה, וממנו יתד וממנו פינה להתעוררות העצומה בקרב כלל ישראל עם קדושים בעניין זה, וללא שום ספק שעל ידי העסק בזה מתעוררים רחמים עליונים בשעת הדין ומתרבה הלימוד זכות על בני ישראל להוציא משפטם לטוב.

על כן מה נאה הדבר להביא כאן את לשונו הטהור שכתב בהלכות ראש השנה (סימן תקפ"ג ס"ק ה), לאחר שהולך ומונה את מיני המאכלים שנהגו לאכול

בראש השנה בתפוצות ישראל לסימנא טבא, הוא מוסיף בזה הלשון, "והנה, כל אלו הענינים עושין הכל לסימן טוב, ולכן פשיטא שיזהר מאד שלא יכעוס בימים האלו, מלבד גודל האיסור, כדי שיהיה לסימן טוב", עד כאן לשונו.

נאים הדברים למי שאמרם ויותאמו ככפתור ופרח עם שורשי הדברים במאמרנו, שיסוד גדול בעבודה של ראש השנה והעבודה של המלכת הקב"ה בעולם, הוא החובה לתקן ולהתחזק ביותר בעניינים שבין אדם לחברו, להרבות אהבה אחווה ורעות בין הבריות ולמנוע הכעס וההקפדות על הזולת בכל אופן שהוא, ואין לך סימן יותר טוב מזה לשנה טובה ומתוקה.

בהרבות רעים וידידים ינצל מן הדין

לסיום הדברים נביא כאן אמרת שפר המעלה על נס את גודל התועלת אשר יזכה לה האדם כאשר ירבה באחווה וריעותו, והוא גם סגולה ועצה נפלאה להינצל מן הדין.

מדרן הגאון רבי שמחה זיסל זיו זצוק"ל ה'אלטער מקעלם' הקשה, אמרו רבותינו במתניתין (ראש השנה טז.), "בראש השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון", ומפשטות הלשון משמע, כי בשעת הדין עוברים כל הבריות למשפטם לפני ה' בזה אחר זה, אולם בהמשך הגמרא שם (יח.) איתא, "אמר רבי יוחנן, וכולן נסקרין בסקירה אחת", וקשה מאד, האם עוברים למשפט בזה אחר זה או שנסקרים כולם בסקירה אחת.

והיה מתרץ על פי הביאור הנודע של הגה"ק רבי ישראל סלנטער זי"ע על הפסוק (דברים לב, ד) "א-ל אמונה ואין עול, צדיק וישר הוא" וצריך להבין, מהו הרבותא הגדולה כל כך לשבח את הקב"ה שאינו עושה עול, זהו הלא מילתא דפשיטא. לפיכך צריך אתה לומר שאין המקרא מתפרש כפשוטו

כלל, אלא בא הכתוב כאן לגלות דבר עמוק ונשגב ומבאר את החילוק הגדול שבין משפטי שמים לדיני בשר ודם.

שהרי במשפט בשר ודם, אם עבר אחד מבני המדינה על חוקי המלך ונגזר דינו למיתה, לא יועילו כל תחנוני בני משפחתו וידידיו להמתיק את גזר דין יקירם, בטענה שגם הם עלולים להצטער ממיתת אהובם, ולהם הרי לא מגיע הצער הזה כיון שלא חטאו כלל וכלל, אבל כל אחד מבין לבד שטענה כזאת אין לו שום תוקף בדין, מי שחטא צריך לשאת את עונשו ואין כל נפקא מינה אם על ידי זה תיגרם צער למכיריו ומיודעיו ואם לאו, יקוב הדין את ההר.

אבל משפטי שמים אינם כן, כי שם יבוא הכל בחשבון, לא רק הצער שיצטער החוטא מן העונש, אלא גם הצער שיסתבב לכל מכיריו ומקורביו של החוטא באם אכן ייענש, הכל מדוד בפלס ובמשקל ועל הכל יבוא בחשבון, שהרי 'הצור תמים פעלו' (דברים לב, ד), ואם רק לאחד מבין כל מקורביו לא מגיע הצער הזה הרי שיעוכב כל הגזר דין של החוטא, וכדאיתא הלשון בחז"ל (פסחים ק"ג:), "וכי טוביה חטא, וזיגוד מנגיד" [טוביה חטא וזיגוד חבריו ילקה?!].

וזהו שבחו הגדול של הקב"ה שהוא "א-ל אמונה ואין עול, צדיק וישר הוא", שבכדי למנוע עוול לאדם אחד שלא מגיע לו הצער, הריהו ממתיק גם את גזר דינו של מי שמצד מעשיו נתחייב בעונש, ובלבד שלא יגיע צער למי שאינו ראוי לזה, ואין לך שבח גדול מזה, כי משפטי האדם אינם יכולים לחשב את הצער של הסובבים אם מגיע להם ואם לאו.

ובזה באנו ליישב את הסתירה בין שני המאמרים של חז"ל, כי לעולם עוברים כל הבריות למשפטם כבני מרון בזה אחר זה, ואז דנים מה דינו של כל אחד ואחד לגופו ולעניינו, אולם אם יצא גזר דינו לחובה ומצד מעשיו ראוי האדם הזה לעונש, עדיין אין פוסקים עליו את העונש המגיע לו,

אלא קודם כל בוחנים את שאר כל הבריות אם מגיע להם הצער שיסתבך מן העונש של החוטא, ואם נמצא שאחד מהם אינו ראוי לצער הזה אזי ממתיקים את הדין לחוטא.

הרי אומר שעריכת המשפט בראש השנה הוא בכ' הבחינות גם יחד, גם הבחינה של כבני מרון בזה אחר זה שכל אחד דנים אותו לפי מעשיו, ומאיך גיסא יש גם בחינת משפט בסקירה אחת, שבו בודקים ובוחנים את כל הבריות האחרות האם הם ראויים לאותו הצער שיסתבך מענישת החוטא, ובזה מתיישבים היטב ב' המאמרים הנזכרים.

מוסיף היה הגאון רבי אליהו לופיאן זצ"ל ואומר, כי מכאן סגולה ועצה נפלאה לזכות ביום הדין, על ידי שיוסיף עליו רעים הרבה, כי ככל שיתרבו ידידיו ומודעיו, יש יותר סברא, שאפילו אם יושת עליו עונש מן השמים, עדיין ימצא אחד מבין מכיריו הרבים שאינו ראוי להצטער בגינו, ונמצא זה מעכב וממתיק את גזר דינו לטוב וחסד וייצא משפטו לטוב היום!

הערות והוספות

להצטער כלל, ובכדי למנוע את צער חברו יסלקו ויבטלו לגמרי את כל עניין הצער. וזהו אמרו אתם נצבים היום כולכם רצה לומר, אף על פי כן ששמעתם כל האלות הברית הכתובות למעלה - אף על פי כן תהיו נצבים ותהיה לכם תקומה על ידי שראשיכם ושופטיכם זקניכם ושוטריכם כל איש ישראל, שיהיו כולם בלב אחד ובאהבה הראשים והזקנים וכל ישראל כאיש אחד.

ו. ראה בדומה לזה ב'אגרא דכלה' להרה"ק מהרצ"א מדינוב זי"ע (פרשת אחרי מות ד"ה ר' ברכיה), שם פירש את הפסוק במשלי (יב, כה) 'דאגה בלב איש ישיחנה'. וכותב, שבכל צרה, מלבד הצער שיש לבעל הצרה עצמו, מסתבב מזה צער גם למכיריו ובני משפחתו. לפיכך, כאשר יש לאדם איזה צער ודאגה ישיחנה לחבריו ומכיריו שישתתפו גם הם בצער, דשמא יש בהם אחד צדיק שלא ראוי

ויכתבהו ויחתמהו לחיים טובים בזה יום הדין

הכלל העולה מכל האמור כאן, שראשית לכל עבודת היום הקדוש של ראש השנה הוא עניין האחדות והרעות, כי ביום זה ממליכים את הקדוש ברוך הוא על כל העולם, ויסוד המלוכה הוא שיהיה העם באחדות כאיש אחד בלב אחד, כי אי לאו הכי אין למלכות על מה שתחול שהרי אין מלך בלא עם.

מפני כן צריך כל אחד ואחד להשתדל ולהתחזק עד למאד ביומא דדינא ולהיות בידידות ואחדות בין האדם לחברו, כמו כן יהיה נזהר מאד מאד מכל נדנוד ושמץ קל של שנאה ומחלוקת, שזהו המפסיד הגדול ביותר בכל הזמנים בכלל וביום הקדוש הזה בפרט, כי הוא יום תרועה ורעות.

בשכר זה ישמרנו הקב"ה ויצילנו מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה, וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידינו ויכתבנו ויחתמנו לחיים טובים ולשלום בזה יום הדין יחד עם כל ישראל אחינו, אמן!

הערות והוספות

וראה עוד בספר 'תפארת שלמה' (ראש השנה) שכתב בזה הלשון: או יאמר ונתנה תוקף קדושת היום כו' ובו תנשא מלכותך ויכון בחסד כסאך כו'. נקדים מ"ש בפ' נצבים. אתם נצבים היום כולכם לפני ד' אלהיכם. להורות עיקר ההכנה על יום ר"ה הוא להיות בין בני"ה אהבה וריעות. וז"ל בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ד'. פי' כאשר יהי לכם אהבה וריעות בעת שהוא קול שופר אז תהיו לפני המלך ד'. פי' לפני ולפנים במקום שאין בו מגע נכרי. כמ"ש בפ"ה והעביר

ז. ואפשר להסמיק לזה את דברי הרה"ק הרבי **מלובלין** ז"ע שאמר שבזכות האחדות השוררת בין בני ישראל בראש השנה מיטיב לנו הקב"ה ומהנה אותנו מידו הטובה והרחבה, וכמו שמובא בספר הק' 'דברי אמת' בזה הלשון: וזה שפירשנו (הפסוק) 'יום תרועה יהיה לכם' ולא (כתוב) תקיעה או יובל או שופר כבמקום אחר. אלא לשון 'ריעות' להיות שלום ואהבה וריעות. על ידי (זה) יהיה לכם' להנאתכם כמו ב'לך לך' שפירשו רבותינו ז"ל להנאתך ולטובתך.

הערות והוספות

וזה לשונו: וְיִרְאֶה לומר, שמושה רבינו ע"ה נתן להם עצה איך ינצלו לבל יחול עליהם האלות האלה; כי באמת באם ח"ו היו חלין מיד כשאין ישראל עושים רצונו של מקום ברוך הוא - היה קשה מאד להתקיים מפניהם. על כן ניחם אותם משה רבינו ע"ה, ומצא להם רְפָאוֹת תְּעַלָּה וּמְזוֹר תְּרוֹפָה לְמַחְסָה וּלְמַסְתָּוֵר בפני הקללות האלה; והוא כי עיקר התריס בפני הפורענות - הוא האהבה והאחדות, וכאשר יש בישראל אהבה ואחדות וריעות בין זה לזה - אין מקום לשום פורעניות לחול עליהם, כמאמר הכתוב (הושע ד יז) חֲבוּר עֲצָפִים אֶפְרַיִם הֵנַח לוֹ, שביאורו שאפילו באם הם ח"ו עובדי עבודה זרה, ויש ביניהם התחברות בלי פירוד לבבות - הם שוקטים ונחים באין שטן ופגע רע, ומתרחקים על ידי זה כל הקללות והיסורין.

ישראל בתוכו ר"ל בפנימיות רצונו כביכול במקום שאין יכולת המקטרג לכנוס שם. וז"פ אז ירננו כל עצי היער לפני ד' כי בא לשפוט את הארץ. עצי היער הם אילני סרק רמז לאנשים ריקים מכל גם הם יתחברו עמכם באהבה וריעות אז תהיו לפני ד' לפני ולפנים כי בא לשפוט את הארץ ובזכות זה יוציא משפטנו לאורה בר"ה. וז"פ אתם נצבים היום זה ר"ה כמ"ש ויהי היום וכו' ותזכו לעמוד לפני ולפנים בעולם הנסתר מכל קטרוג. כאשר יהי' אחדות ביניכם ראשיכם וכו' מחוטב עציך כו' כל איש ישראל כולם כאיש אחד יחד באהבה וריעות.

וּדְאָה גם מה שכתב בספר 'מאור ושמש' (פרשת נצבים) שם מבאר שמושה רבינו הדריך את בני ישראל כיצד להינצל מכל האלות והקללות על ידי ההתחברות ביניהם,

אָמְרוּ לפני

בזכות קבלת דין שמים באהבה זוכין להשתיק את המקטרגים

כדי שיבוא לפני זכרונכם לטובה

אחד העבודות הכבירות ביותר של כל איש ישראל בימים הקדושים הללו של ראש השנה, הוא העבודה של מלכיות זכרונות שופרות, כל יהודי באשר הוא שם מגיע לבית הכנסת לשפוך שיח לפני יושב מרום, להפיל תחינה ובקשה בעד עמך רחמים שאלי, כל לבב נמס לְשִׁמְע קולו הנעים והרועד של הבעל תפלה בשעה שמשתפך עם הנוסח המרטיט של מלכיות זכרונות ושופרות.

אין זה דבר של מה בכך, הלא הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו מבקש מאתנו לומר את הפסוקים הללו, כמו שאמרו רבותינו ז"ל במסכת ראש השנה (לד:), "אמר הקדוש ברוך הוא, אָמְרוּ לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות. מלכיות - כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות - כדי שיבוא לפני זכרונכם לטובה, ובמה - בשופר".

הבה נתבונן מעט, מדוע באמת מזדקק הקב"ה לאמירות שלנו, וכי הקב"ה אינו זוכר לבד את כל הזכרונות הללו, כלום יש שכחה לפניו, הלא בתוך אותה תפילה גופא אנו אומרים שהקב"ה זוכר הכל, "אתה זוכר מעשה עולם

ופוקד כל יצורי קדם, לפניך נגלו כל תעלומות והמון נסתרות שמבראשית, כי אין שכחה לפני כסא כבודך ואין נסתר מנגד עיניך". ומדוע זה מבקש מאתנו שנזכיר לו את פסוקי מלכיות זכרונות שופרות.

אך בטרם נבא לבאר את הדברים על נכונה ננסה להבין גם את המשך דברי הגמרא ששואלת מדוע נהגו לתקוע שני פעמים, 'למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין'?, ועונה הגמרא, 'כדי לערבב השטן'.

מפרש התוספות בשם הירושלמי, דכאשר שומע השטן את התקיעות הראשונות הוא נבהל קצת, 'בהיל ולא בהיל', אבל בשעה שהתקיעות השניות מגיעות לאוזניו נבהל השטן ביותר, כי אומר לעצמו, ודאי תקיעות אלו משופרו של משיח הם, ויודע השטן היטב שלעתיד לבוא ישחטו אותו ויבטל מן העולם, ומכח הבהלה הזאת אין דעתו מיושבת לקטרג על בני ישראל.

וגם כאן צריך להבין מה נשתנו התקיעות השניות מן הראשונות, מדוע בתקיעות הראשונות לא נבהל ואילו בתקיעות השניות נבהל כהוגן, מה יש ביניהם.

היה לי מה להשיב ולא עשיתי כן

אלא אומר ה'ערוגת הבשם' (פרשת אמור) דבר נפלא, הנה זה דור דורים שאנו מבקשים מהבורא יתברך שמו שיעורר את רחמיו עלינו בזכות המעשה הנורא של אברהם אבינו וראש אומתנו, שעקד את בנו יחידו על גבי המזבח, ולכאורה צריך להבין מהו הרבותא הגדולה במעשהו של אברהם אבינו, הלא כל אחד ואחד אם היה שומע ציווי מפורש מפי הגבורה היה נוטל את בנו ומעלהו לעולה, על אחת כמה וכמה שאברהם אבינו - ראש המאמינים - שמע בקול השי"ת ועקד את בנו, מה הגדלות בזה.

לְפִיכָךְ מוכרחים אנו לומר שאכן גדולתו של אברהם אבינו אינה נמדדת בעצם מעשה העקידה, כי כל אחד אחר היה עושה כן, אלא הגדלות של אברהם היתה במחשבה, שלא הרהר כלל אחר מידותיו יתברך שמו, למרות שציווי העקידה עמד בסתירה מפורשת לדיבור אחר ששמע מפי הגבורה, שהיה אברהם אבינו צריך להקשות להקב"ה, הכיזד זה תבקשני להקריב את יצחק בני כקרבן עולה כליל לאישים, הלא אתה בעצמך הבטחת באופן המפורש ביותר ואמרת לי 'כי ביצחק יקרא לך זרע', ואיך שני הציוויים עולים בקנה אחד.

אוּלַם אברהם אבינו אינו שואל שאלות ולא מקשה קושיות, למרות שהקושיות זועקות מאליהם, לא רק על בדל שפתיו הוא נמנע מלשאול, גם במחשבותיו אינם עולים סרך של הרהורים וקושיות, אברהם בתומתו הולך ומזדרז לדבר מצוה בשמחה ובזריזות, כפי שפירש רש"י על הפסוק 'וישכם אברהם בבוקר' (בראשית כב, ג), ומגודל ההשתוקקות לקיים רצון ה' לא עצר ברוחו ואף לא חש לכבודו, אלא הוא בעצמו חובש את חמורו מפני האהבה שמקלקלת את השורה.

בַּשָּׂבָר זה ביקש אברהם אבינו מאת הקב"ה, שכשם שהוא עצמו לא שאל שאלות ולא הקשה קושיות על הנהגת הבורא, אפילו שהיה לו מה לשאול, כך גם יתנהג עמו השי"ת במדה כנגד מדה ולא ישאל שאלות וקושיות על זרעו וזרעו, אפילו בשעה שמצד מעשיהם והנהגותיהם יהיו מוקשים ומופרכים מכל הצדדים.

דִּיבּוּרִים נוראים כגחלי אש אנו מוצאים בירושלמי (תענית פרק ב): "אמר אברהם לפני הקדוש ברוך הוא, ריבון העולמים, גלוי וידוע לפניך שבשעה שאמרת לי להעלות את יצחק בני היה לי מה להשיב ולומר לפניך, אתמול אמרת לי 'כי ביצחק יקרא לך זרע', ועכשיו את אומר 'והעלהו שם לעולה'?! ח"ו לא עשיתי כן, אלא כבשתי את יצרי ועשיתי רצונך".

"בן יהי רצון מלפניך ה' אלקי, שבשעה שיהיו בניו של יצחק בני נכנסים לידי צרה, ואין להם מי ילמד עליהם סניגוריא, אתה תהא מלמד עליהם סניגוריא. ה' יִרְאֶה, אֵת נזכר להם עקידתו של יצחק אביהם ומתמלא עליהם רחמים"^א.

בני ישראל אינם שואלים גם כשקשה להם

והנה, בשעה שבני ישראל אומרים את הפסוקים של מלכיות זכרונות ושופרות, עלולים להתעורר בקרבם קושיות עצומות, שהרי בכל הפסוקים האלו ניכר מעלתן של ישראל וזכותם הכבירה, בכל שורה ושורה של הפסוקי מלכיות זכרונות ושופרות עולים ומבצבצים ההבטחות שהבטיח הקב"ה לבני ישראל לזכור מאתנו ולהושיע אותנו מכל צר, ואילו כאשר אנו מתבוננים במצבינו השפל והנבזה ברוחניות ובגשמיות אין אנו רואים שההבטחות הללו מתקיימים בנו.

במלכיות נאמר, 'לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל', בזכרונות כתוב שהוא זוכר מעשי עולם ומשגיח עליהם, בפסוקי שופרות

הערות והוספות

א. רבי חונה בשם ר' חנינה בר יצחק, כל אותה היום היה אברהם רואה את האיל נאחז באילן זה וניתור ויוצא, נאחז בחורש זה וניתור ויוצא, נאחז בסבך זה וניתור ויוצא, אמר לו הקדוש ברוך הוא, אברהם, כך עתידין בניך נאחזים בעוונות ומסתבכין במלכיות, מבבל למדי, ממדי ליון ומיון לאדום. אמר לפניו, רבון העולמים, יהיה כן לעולם?! אמר לו, וסופן להגאל בקרניו של איל הזה, וה' אלקים בשופר יתקע והלך בסערות תימן'.

א. לגודל החביבות והחיזוק הנפלא שיש בדברים הללו נביא כאן את המשך דברי הירושלמי: מה כתיב בתריה (בראשית כב, יג), 'וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר וגו'". מהו אחר, אמר ר' יודה בי ר' סימון, אחר כל הדורות עתידין בניך ליאחז בעוונות ולהסתבך בצרות, וסופן להגאל בקרניו של איל הזה, שנאמר (זכריה ט, יד) 'וה' אלקים בשופר יתקע והלך בסערות תימן'.

מוזכר המעמד הנורא של מתן תורה, 'אתה נגלית בענן כבודך', בו בחר אותנו השי"ת מכל העמים ורוממנו מכל לשון, ואילו כאשר אנו מתבוננים על מצבינו השפל בזמן הזה, בו ירדנו יותר מעשר מעלות אחרנית, ומכל ההבטחות הגדולות כמעט ואין אנו רואים שהם מתקיימים בנו, הקושיות מבקשים לעלות מאליהם, מדוע היתה לנו כזאת, הלא בדברי קדשך הבטחת לרומם אותנו ולנשאנו מכל עם ולשון, כיצד זה הושברנו שבר על שבר בגלות המרה והארוכה הזאת.

אולם בני ישראל עם קדושים הולכים בדרכו של ראש האומה, הלא הוא אברהם אבינו ע"ה, שאף הוא היה לו לשאול ולהקשות על הנהגת הבורא עמו, ובכל זאת כפף את ראשו לעשות רצונו בלבב שלם, בשמחה וברצון, בלא שום טרוניא ותרעומת ח"ו, ואנו הולכים בדרכיו הקדושות, ועל אף שעל ידי אמירת מלכיות זכרונות שופרות מתעוררים בקרבנו קושיות ותמיהות, בכל זאת אנו כובשים את הכל בכדי לעשות רצונו יתברך בלבב שלם.

התקיעות השניות מבלבלות את השטן

מעתה מובן היטב מדוע התקיעות השניות מבלבלות את השטן לגמרי עד שמאבד את לשונו ונאלם דומיה, כי את התקיעות השניות אנו תוקעים תוך כדי אמירת פסוקי מלכיות זכרונות ושופרות, וכאשר השטן רואה את בני ישראל אומרים את הפסוקים הללו, ובכל זאת מקבלים עליהם רצון שמים באהבה ועדיין עושים מצוותיו בשמחה, כדכתב ברש"י (ר"ה טז:): שהתקיעות השניות מורות על חביבות המצוות, ולמרות שהיה להם לשאול שאלות ולהקשות קושיות הריהם מתחזקים באמונתם, או אז אין לו לשטן שום כח לקטרג ומסתתמין דבריו.

אפילו אם יפרט השטן וימנה את כל עוונותיהם של ישראל גם לא יועיל לו מאומה, שהרי אברהם אבינו כבר הקדימו בשעת העקידה, וביקש מאת

הקב"ה שלא יקשה קושיות על בני ישראל אפילו בזמן שהם מוקשים ועומדים, ועל אחת כמה וכמה שלא יתבונן הקב"ה בפחיתות ערכם של ישראל בשעה שהם עצמם מתגברים ואינם מקשים קושיות על הנהגת הבורא עמהם, בוודאי שהקב"ה זוכר אותם לטובה ומעביר עיניו על כל החטאים עוונות ופשעים שלהם, ומוחל להם בחן ובחסד וברחמים.

מחמת זה הטעם מבקש הקב"ה מאתנו - 'אמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות, כדי שיבוא לפני זכרוניכם לטובה', לא בגלל שהקב"ה צריך שנזכיר לו, אלא שעל ידי שאנו מזכירים את הפסוקים הללו ומתחזקים באמונה למרות כל הקושיות והתמיהות, יכול הקב"ה לדחות את השטן מעמו, ולבטל את כל הקטרוגים והתמיהות שמעורר על בני ישראל, כי הקב"ה אומר לו, היאך אקשה קושיות על בני ישראל בשעה שגם הם אינם שואלים עלי קושיות ומקבלים באהבה כל מה שאני עושה עמהם.

וזהו הפירוש 'אמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות, כדי שיבוא לפני זכרוניכם לטובה', כי על ידי האמירה הזאת שלכם, יהא בידי לסתום פיות המקטרגים והמשטינים, לזכור אתכם לטובה ולברכה ולהשפיע עליכם שנה טובה ומבורכת בכל טוב סלה, ולרומם קרן ישראל בקרוב בימינו אמן ואמן.

הזוכר למזכיריו

הזוכר את האבות הקדושים והולך בדרכיהם זוכרים לו את זכותם

זכרונות - כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה

"אמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות, מלכיות - כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות - כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה, ובמה - בשופר", כך גילו לנו חכמינו ז"ל במסכתא ראש השנה (זו) מכבשונו של עולם, הקב"ה בעצמו יושב ומצפה לנו שנמליך אותו ונזכיר לפניו את זכרונו לטובה, ולכן תיקנו לנו חז"ל לומר בסדר התפילה עשר פסוקים לכל סדר של מלכיות זכרונות ושופרות.

מן הדיוק בלשון הגמרא - "כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה, ובמה - בשופר", משמע שעיקר הזכרון העולה מסדר הזכרונות הוא הענין של עקידת יצחק, שהרי השופר מזכיר את אילו של אברהם אבינו שהקריב בזמן העקידה, וכפי שהגמרא עצמה אומרת מיד לאחר מכן: "אמר רבי אבהו, למה תוקעין בשופר של איל? - אמר הקדוש ברוך הוא, תקעו לפני בשופר של איל, כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני".

בך גם כתב מפורש ברש"י פרשת אמור על הפסוק 'באחד לחודש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה' (ויקרא כג, כד), וכתב שם רש"י, 'זכרון תרועה - זכרון פסוקי זכרונות ופסוקי שופרות לזכור לכם עקידת יצחק שקרב תחתיו איל'.

אולם למעשה, כאשר נתבונן בסדר הברכה של זכרונות, נראה שרוב הפסוקים המובאים שם כלל אינם עוסקים בזכרון העקידה, כי אם בזכרון בריאת העולם וזכרון האבות הקדושים, כמו גם זכרון יציאת מצרים וכדומה, 'אתה זוכר מעשה עולם ופוקד כל יצורי קדם'... 'זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון'... 'כי זכר כל המעשים לפניך בא ואתה דורש מעשה כולם'... 'וגם את נח באהבה זכרת'... 'ויזכור אלקים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב'... 'כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה'... וכן שאר הפסוקים שם נסובים על זה הסדר ולא על ענין העקידה שהוא לכאורה תכלית הזכרונות.

רק בנוסח הברכה שלאחר כל סדר הפסוקים מזכירים את העקידה, 'ותראה לפניך עקידה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו על גבי המזבח, וכבש רחמיו לעשות רצונך בלבב שלם, כן יכבשו רחמיך את כעסך מעלינו'. וצריך להבין מדוע בסדר הפסוקים שבק את העיקר שהוא עקידת יצחק, ונקט פסוקי זכרונות על בריאת העולם והאבות ושאר כל העניינים.

לזכור את מעשי האבות ודרכיהם

וייש לומר שמסדרי התפילה תיקנו את סדר הזכרונות על הסדר הזה בדיוקא, כי בכך רצו ללמד לנו את הדרך הנכונה בו יש לנו להתנהג בשעה שאנו באים לפני השי"ת, ומבקשים ממנו לזכור לנו את זכות העקידה ולרחם עלינו בעבור זה, כי לעולם קודמים לזכרון העקידה הרבה זכרונות הנוגעים ליסוד אומתינו הקדושה שעלינו מוטלת החובה לזכור מהם, ורק לאחר שאנו זוכרים

את מה שאנחנו מחויבים לזכור, נאה וגם יאה לבקש מאתו יתברך שהוא יזכור לנו את זכות העקידה.

והאמת הוא, שיסוד קיום אומתנו הוא רק על ידי הזיכרון התמידי והשמירה על זכרונות בראשית מימות קדם שלא ימושו מאתנו, לדעת ולזכור מי ברא את העולם ומדוע, מי היו האבות הקדושים וכיצד מסרו נפשם למען כבוד שמו יתברך, זכר יציאת מצרים וקבלת התורה שלאחר מכן, להשריש בקרבנו את הידיעה שאומתנו לא התהוותה היום, אלא יש לנו שורשים עתיקים וקדמוניים, הזכרונות הללו נותנים לנו את התוקף והחיוזוק שנוכל לעמוד בכל הקשיים העומדים בדרכנו, כי לא לבד אנחנו ניצבים אלא מאחורינו עומדים האבות הקדושים ושאר כל הדורות שמסרו נפשם למען כבוד שמו יתברך.

לבנות בנין חדש אינו דבר פשוט, אבל להוסיף לבנים על בנין רם ונישא שעומד על יסודות איתנים, זה מסוגל כל אחד, ואת זה אנו עושים, אנו מוסיפים לבנות ולהיבנות על היסודות העתיקים שהניחו לנו מורשה אבותינו ורבותינו מכל הדורות, למן האבות הקדושים וי"ב שבטי י-ה, ועבור דרך משה רבינו ושאר כל הנביאים תנאים אמוראים ושאר מנחילי התורה עד לימינו אנו, וכבר אמרו חכמינו ז"ל במשנה הראשונה של מסכת אבות, 'משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע, ויהושע לזקנים, וזקנים לנביאים, ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה וכו'.

כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו

אבל לא רק מן הצדיקים שבכל הדורות צריכים אנו לזכור, אלא גם את היהודים הפשוטים שמסרו את נפשם לחיות בדרכי התורה והיראה מתוך השגתם, לא כל העתים שווים לטובה, היו זמנים שבכדי להיות יהודי כשר נצרכו להגיע לידי מסירות נפש ממש, הם היו צריכים לוותר על כל מיני נוחיות

והרווחות שהיה לעולם החומרי להציע להם, רק כי בחרו לחיות על פי ה' ותורתו, וכאשר אנו זוכרים את מעשי תוקפם וגבורתם של אותם דורות הרי זה נותן לנו את הכח והעוז לעמוד ולהתגבר על מכשולי הזמן.

המשכת הדורות בכלל ישראל נמשך כמו שלשלת ארוכה מני ארץ, כל דור ניתוסף עוד חוליה בשרשרת הדורות, וכאשר האיש הישראלי נאחז בשלשלת הזאת מצדו האחד, אזי ממילא מתקשר בקשר אמיץ וחזק עם כל האבות הקדושים שהיו דבוקים בחי החיים בקשר בל ינתק, וכמו שאמר משה רבינו לבני ישראל בפרשת האזינו (דברים לב, ט), 'כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו', הכל הוא חבל אחד ארוך וכל הנאחז בו מתקשר בקשר אמיץ לשרשרת הזהב ולאבות הקדושים^א.

ואת כל זה צריכים אנו לזכור תמיד, שאנחנו נכדים וצאצאים של כל הדורות הקודמים, האבות הקדושים ושאר כל האבות שעמדו רגליהם אצל הר סיני והמשיכו לטוות את חבל הזהב במשך כל הדורות, וכפי שכתב רש"י בפרשת בשלח (שמות טו, ב) 'אלקי אבי - לא אני תחילת הקדושה, אלא מוחזקת ועומדת לי הקדושה ואלקותו עלי מימי אבותי', כך גם פירש בפרשת בלק, בפסוק 'כי מראש צורים אראנו' כתב רש"י, 'אני מסתכל בראשיתם ובתחלת שרשיהם, ואני רואה אותם מיוסדים וחזקים כצורים וגבעות הללו על ידי אבות ואמהות'.

הערות והוספות

מיוחס אחריו. והנה ישראל יש להם קדושת אבות, 'כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו' (דברים לב, ט), ובחר ה' בישראל מחמת כי יש להם ירושה קדושת אבות, וזהו דאמר ממלכת 'כהנים'.

א. וראה מה שכתב הרה"ק בעל 'קדושת לוי' (פרשת יתרו), וזה לשונו: ואתם תהיו לי ממלכת כהנים - דהנה יש ג' כתרים, כתר תורה כו'. והנה כל הכתרים אינם בירושת אב, חוץ מכתר כהונה הוא בירושה מן האב, וזרעו

ובאשר אנו אכן נזכור את דרכי אבותינו ורבותינו, ונשתדל ללכת בדרכים שהתוו לנו מדור דורים, אז יזכור לנו השי"ת את מעשה העקידה של אברהם ויצחק אבותינו, ואת כל מעשה תקפם וגבורתם של אבותינו בכל הדורות, ובזכותם הגדולה יתעוררו רחמיו עלינו על אף שאיננו בשלמות כל כך, כי עצם זה שאנו משתדלים לזכור אותם וללכת בדרכיהם הטובים כבר עושה אותנו ראויים לשמירה ורחמים בזכות מעשיהם הטובים².

הערות והוספות

וראה עוד מה שכתב בספר 'שם משמואל' (פרשת בא תרע"א), וזה לשונו: וראה את הדם, ובמכילתא זה דם העקידה. ונראה דהנה אמרו ז"ל (ב"ר פרק עו) הבוחר בדרכיהם ועושה כמעשיהם אני מתקיים עליהם, ובכן אם רוצין לעורר זכות אבות צריכין לעשות מעשה שתהיה על כל פנים נגיעה במעשיהם. וכדרך שאמר כ"ק זקיני זצוקללה"ה מקאצק בדברי התנא דבי אליהו (פרק יח) חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי, היינו שתהיה להם על כל פנים נגיעה במעשה אבות, עכתדה"ק. ובכן אם רוצין לעורר זכות העקידה צריכין לעשות מעשה שיהיה בהתדמות לעקידה, ועתה במצות הדם שמבואר במכילתא לחד דעה ובזוה"ק שהיתה בחוץ ואם כן היו מעשיהם במסירת הנפש, כי הן נזבח תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלוננו, ואף למאן דאמר שהיה בפנים היה גם כן בסכנת נפשות, כי לא היה סוד בפני המצריים כמבואר כל זה במאמרם ז"ל, ואם כן היה בהתדמות למעשה העקידה, אם כן שפיר היה מעורר זכות העקידה. והבן.

ב. באמת אין אנו יכולים להגיע לדרגה של האבות הקדושים, אבל לפחות צריכים אנו לגעת בקצות דרכיהם בקודש ולחיות על פיהם, ועל ידי זה יכולים אנו להידבק בהם ולעורר זכותם עלינו, וכדרך שכתב הרה"ק בעל 'שפת אמת' (פרשת במדבר תרל"א), וזה לשונו: ויתלדו על משפחותם. שאף שנתרבו ונתפשטו לבחינת ס' רבוא. אף על פי כן היו דביקים בשורש לידתם. וכמ"ש אם לא שויתי ודוממתי כו' כגמול עלי אמו כו'. להיות בטל לבחינת השורש. ששם רק נקודה. וזהו לבית אבותם. כמו ששמעתי מאא"ז מו"ר זצלה"ה בשם הרב הקדוש מפרשיסחא ז"ל על מה שאמרו לעולם יאמר אדם מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי אברהם יצחק ויעקב. וכי איזה שוטה ידמה מעשיו למעשה אבות הקדושים. אך פי' יגיעו שיהיה למעשיו נגיעה ודביקות וחיבור במעשה אבות כו' ודפח"ח, כי בוודאי אין מעשה הדורות שוין. אבל ע"י הביטול אל השורש והוא ע"י האבות יוכל להתקרב ולדבק כל מעשיו בשורש החיות. וזהו לבית אבותם. ובכל מעשה צריך אדם לומר מתי יגיעו כו'. עד כאן לשונו.

ואפשר לומר שלכן רוב פסוקי הזכרונות מוסבים על זכרון בריאת העולם והאבות הקדושים כמו גם על יציאת מצרים, כי זהו עיקר הזכרון שאנו צריכים לעורר בזמן זה, קודם כל לעורר לעצמנו את זכרונם ואת מעשיהם הטובים של האבות הקדושים, ולהשתדל ללכת בדרכיהם הטובים, ורק לאחר מכן, כאשר כבר עוררנו את זכרם הבהיר, אנו יכולים להמשיך ולבקש רחמים בזכרון העקידה, וכפי שאנו אכן מבקשים בסוף הברכה, 'ותראה לפניך עקדה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו על גבי המזבח, וכבש רחמיו לעשות רצונך בלבב שלם, כן יכבשו רחמך את כעסך מעלינו, ובטובך הגדול ישוב חרון אפך מעמך ומעירך ומארצך ומנחלתך'.

לפי מה שזוכר את הבורא כן נזכר לטובה למעלה

ותכלית כל הזכרונות הללו, שבסופו של דבר ניזכר באבינו רוענו שהוא אדון לכל, לדעת כי ה' הוא אלקים, הוא עשנו ולו אנחנו עמו וצאן מרעיתו, ובדרכיו אנו צריכים לילך, ואולי זהו שכתב הרמב"ם בהלכות תשובה (פרק ג הלכה ד), 'אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב, רמז יש בו, כלומר עורר ישינים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם, וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם'.

היינו שהתקיעה בא להזכיר לנו את הענין של 'זכרו בוראכם', וכפי שכתב שם הרמב"ם בהמשך דבריו, 'אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל הביטו לנפשותיכם והטיבו דרכיכם ומעלליכם ויעזוב כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה', וכאשר אנו נזכור את השי"ת הוא יזכור אותנו לרחמים ולרצון.

ובספר 'ליקוטי מאמרים' להרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע כתב שלכן נקרא ראש השנה 'יום הזכרון' כי ביום זה מוטל עלינו לזכור את

השי"ת והוא חוזר וזוכר אותנו לטוב, וכך הוא כותב: "ראש השנה נקרא יום הזכרון, כי כוונת הבריאה בגין לאשתמודעיה כידוע (דהיינו לדעת ולהכיר את השי"ת), אם כן בודאי בתחילת הבריאה היה אשתמודע וההכרה ברורה לאדם, רק אחר כך נשכח, ובכל יום זה מתעורר זכרון ההכרה מחדש".

"וזה טעם יום הזכרון של ה' יתברך, כי כאשר האדם נזכר מה' יתברך אז ה' יתברך נזכר מהאדם, וזה גם כן ענין השופר שאמרו ז"ל (ראש השנה טז). שיעלה זכרוניכם לפני לטובה במה בשופר, והרמב"ם (הלכות תשובה פרק ג' הלכה ד) כתב טעם תקיעת שופר רמז יש לדבר כלומר עורו ישנים מתרדמתכם וכו', זכרו בוראכם וכו', והיינו שכן היה דרכם לעורר העם לאיזה דבר על ידי תקיעת שופר כמו שנאמר (עמוס ג, ו) היתקע שופר בעיר והעם וגו'... והכל אחד מה שהם זוכרים ה' יתברך או מה שעולה זכרונם לפני ה' יתברך", עד כאן לשונו.

לְבַן על כל אחד ואחד לקבל על עצמו לזכור תמיד מהשי"ת, ובפרט ביום הגדול והקדוש הזה של ראש השנה, כי כפי שאנו נזכר מהשי"ת כך גם הוא יזכור מאתנו, וכלשון קדשו של הרה"ק בעל ה'שפת אמת' זי"ע (ראש השנה תרס"ב), 'וכן צריכין לקבל על עצמו בראש השנה לזכור את השי"ת תמיד, כי כל איש לפי מה שזוכר את הבורא כן נזכר לטובה למעלה'.

בֶּן יעזרנו הבורא יתברך על דבר כבוד שמו, שנזכה תמיד לילך בדרכיו כפי שהראו לנו אבותינו ורבותינו במשך כל הדורות, וכדרך שפירש בספר 'תפארת שלמה' את התפלה 'זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים', דהיינו שאנו מבקשים מאת הקב"ה, 'תזכירנו למה אנו חיים בזה, כדי שיהיה לנו חיים אמיתיים במה שהמלך חפץ בחיים כאלה', ובזכות זה נזכה שיעלה זכרונו לפניו לטובה ולברכה, ונזכה למחילה בחן בחסד וברחמים, ושנה טובה וכל טוב סלה, אמן כן יהי רצון, אמן ואמן.

כבש רחמיו לעשות רצונך

נסיון העקידה היה בלתי לה' לברו וללא שום פניות

מצאת את לבו נאמן לפניך

לא קלה היתה דרכו של אברהם אבינו להתקרב אל השי"ת, הרבה יסורים התייסר בשביל זה, עשר נסיונות היה צריך להתנסות, האחד קשה מחברו, ורק לאחר שהעמידו הקב"ה בכור המבחן וזיקקו שבעתיים, או אז נוכח לראות כי אכן אברהם הוא האיש הנאמן והראוי להיות לאבי האומה הישראלית, תכלית כל הבריאה.

אבן 'אתה הוא ה' האלקים אשר בחרת באברם ושמת שמו אברהם' (נחמיה ט, ז), אבל הרבה זיקוקים וצירופים היה צריך לעבור עד שהועד בו אל נכונה כי 'מצאת את לבו נאמן לפניך' (שם פסוק ט), וכבר אמר דוד המלך בתהלים (יה, לא) 'אמרת ה' צרופה', וביאר חכמינו ז"ל (בראשית רבה לך לך מד, א) שהתכוון בזה על אברהם אבינו שצרפו הקדוש ברוך הוא בכבשן האש.

עשרה נסיונות התנסה אברהם אבינו, כל אחד קשה מחברו, אולם ברור ללא שום ספק שהקשה שבכולם היה הנסיון האחרון - נסיון העקידה, רק כאן הוצרך הקב"ה בכבודו ובעצמו לבקש ממנו שיראה להתחזק ולעמוד

בנסיון, הקב"ה אומר לו לאברהם (בראשית כב, ב) 'קח נא את בנך', אמרו רבותינו ז"ל (סנהדרין פט:) 'איך נא אלא לשון בקשה'.

משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שעמדו עליו הרבה מלחמות, והיה לו בתוך צבאו גיבור אחד שניהל את כל המלחמות בעוז ובגבורה והיה מנצח בהם אחת לאחת, עד שביום מן הימים נקלע המלך למלחמה נוראה ועצומה אשר סופה מי ישורנה, או אז זימן המלך את הגיבור דנין ובקש ממנו בתחנונים שיראה להתחזק במלחמה הזאת ולנצח, כי אם עתה יכשל חלילה, יאמרו כולם שבאמת אינו גיבור כל כך, וכל מה שניצח עד היום היה רק מחמת שהמלחמות הראשונות היו קלות ופשוטות, אבל אם גם כעת ינצח, יודע לעין כל שהוא גיבור אמת ויבינו שגם המלחמות הקודמות היו מלחמות כבוד ורק בזכות גבורתו ניצחו בהם.

כמו כן אברהם אבינו שעמד איתן בתשעת הנסיונות הראשונים, למרות שהם היו קשים ומרים, אבל חשש הקב"ה שאם לא יעמוד אברהם אבינו בנסיון האחרון של העקידה, שהוא הקשה שבכולם, יאמרו אומות העולם שלעולם אין אברהם צדיק כל כך, ומה שהצליח לעמוד בנסיונות הראשונים הוא רק מחמת שלא היו קשים עד כדי כך, ולכן הפציר בו הקב"ה שיראה להתחזק אך הפעם הזו, כי הנסיון הזה יצא להעיד על הכלל כולו, שכל הנסיונות היו קשים ביותר ורק בזכות תומתו וצדקתו הצליח לעמוד בהם בעוז ובגבורה.

כבש רחמיו לעשות רצונך בלבב שלם

נסיון העקידה היה קשה מכמה וכמה בחינות, עצם הדבר לקחת בן יקיר - עצמו ובשרו - ולהקריבו על גבי המזבח, הוא דבר שמנגד את השכל האנושי, על אחת כמה וכמה כאשר מדובר על בן יחיד שנוולד לעת זקנה, ובפרט כאשר היה בזה מעשה לסתור, דבתחילה הבטיח הקב"ה לאברהם אבינו

בהן צדק (בראשית כא, יב) 'כי ביצחק יקרא לך זרע', ולבסוף דרש ממנו להעלותו המזבחה כעולה תמימה בלא שיישאר ממנו שם ושארית בהאי עלמא^נ.

ולא עוד, אלא שאברהם אבינו הוא הגבר אשר הקים את עול מלכותו יתברך בעולם, כמובא בגמרא (ברכות ז:), 'מיום שברא הקדוש ברוך הוא את העולם לא היה אדם שקראו להקדוש ברוך הוא אדון, עד שבא אברהם וקראו אדון', ולאחר שהכיר אברהם בכוראו לא שמר מידה זו לעצמו, אלא זיכה רבים וזכה על ידי שהודיע לכל באי העולם כי ה' הוא אלקים אין עוד מלבדו, כדכתב ברש"י (בראשית יב, ה) שהיה אברהם אבינו מגייר את האנשים ומכניסן תחת כנפי השכינה^ג.

הערות והוספות

שהגם שקודם אברהם אבינו היו נפשות גדולים כמו בית מדרשו של שם ועבר וכדומה, אמנם בהם לא היה ניכר מלכות שמים בפועל, רק בפנימיות המחשבה ובנית הלב, עד שבא אברהם אבינו ע"ה והרעיש את העולם לקבל אדנותו ומלכותו יתברך שמו במעשה בהתגלות על האיברים בפועל, ע"כ. וראה באלשיך הק' (תהלים פט, א), שכתב בזה הלשון: הנה אמרו רבותינו ז"ל בגמרא (ב"ב טז:), מרגלית טובה היתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו וכשמת תלאה בגלגל חמה, ע"כ. וכוננתם בלי ספק היא, כי עודנו אברהם חי היה מאיר לעולם כולו בגרונו, שהיה קורא בגרון לכל העולם היות אדון ובורא כל ומנהיג העולם כולו אלקי השמים ואלקי הארץ ומסביר להם האמונה בהכרחיות מתקבלות לכל, וזו היא מרגלית טובה שבצוארו הוא גרונו.

א. וראה ב'שם משמואל' שביאר מה היה הקושי בנסיון העקידה, וז"ל: והנה בנסיון העקידה איתא בספרים, שעיקר הנסיון היה באשר אברהם היה איש החסד עד שהתחסד עם כל באי עולם ואפילו נכרים, ועתה נצטוו לעשות מעשה אכזרי שאין כמוהו, לשחוט בידיו את הבן האהוב לו יותר מחייו, היפוך לגמרי מומדתו וטבעו מן הקצה אל הקצה, ובזה נבחנה מהותו, שהוא מבטל הכל מפני רצון הש"י, ונעתק מומדתו וטבעו לעשות את ההיפוך, מאחר שכך הוא רצון הש"י ללבוש אכזריות ולהתאכזר הוא לובש אכזריות.

ב. ורבי צדוק הכהן מבאר (פרי צדיק פרשת וילך ושבת תשובה) ביתר ביאור את תוקף מעשיו ויקר תפארת גדולתו של אברהם אבינו בזה שפרסם שיש ה' בארץ, וזה לשונו: אמרו תז"ל, 'לא היה אדם שקרא להקב"ה אדון עד שבא אברהם אבינו ע"ה וקראו אדון'. היינו,

בזה אף השלים אברהם אבינו את רצון העליון הקדמון, שהרי כל סיבת בריאת העולם היה בכדי להשרות את השכינה הקדושה בעולם התחתון, כלשון חז"ל (מדרש תנחומא - נשא טז) 'בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את העולם נתאווה שיהא לו דירה בתחתונים', וזה כבר קרוב לאלפיים שנה מבריאת העולם שעדיין לא נשלם הרצון הזה, עד שהגיע אברהם אבינו ופרסם לכל דרי העולם את אלהותו יתברך, ואז נתקן ונשלם אותו דירה בתחתונים.

עד כדי כך, שנחשב לו כאילו הקנה להקב"ה את השמים ואת הארץ (סוטה ד:), וכפי שאמר אברהם אבינו בעצמו (בראשית יד, כב), 'הרימותי ידי אל ה' א-ל עליון קונה שמים וארץ', מבארים המפרשים (ראה כלי יקר שם פסוק יט), שעד שבא אברהם אבינו לא היה נקרא הקב"ה אלא 'א-ל עליון' בלבד, כי לא היתה מלכותו יתברך ניכרת בתחתונים כלל, אבל מאז שבא אברהם אבינו וגילה את מלכותו יתברך לכל יצורי אנוש, נקרא הקב"ה 'קונה שמים וארץ', שמעתה מלך הקב"ה גם על העליונים השוכנים בשמי מעל וגם על התחתונים הדרים על הארץ.

לפיכך היה לו לאברהם אבינו לתמוה טובא כיצד זה בא לידו הנסיון של העקידה, הלא הוא זה שעשה את הקב"ה לאב על כל העולם, כי עד שהגיע אברהם אבינו לא הכירו יושבי הארץ בהשי"ת ורק הוא לימדם להכיר בו, ולכאורה היו צריכים להכיר לו טובה על כך, וכיצד באותו דבר שהשתדל בו אותו צדיק, להרבות בנים למקום, יכשל בו הוא עצמו, ויקריב את בנו על המזבח.

למה הדבר דומה, לאיש שלא היו לו בנים שנים הרבה עד שנזדמן אליו רופא גדול שהעלה לו ארוכה ונושע בבנים ובני בנים, הלא כל ימיו יהיה אותו אדם אסיר תודה לרופא ויחפש כל הזדמנות וכל טעדיקי להראות לו

הכרת הטוב, והס מלהזכיר שלא יגמול לו רעה תחת הטובה הגדולה, והנה כאן ציוה לו הקב"ה לאברהם אבינו להקריב את בנו למרות שהוא זה שכביכול הושיע את השי"ת בבנים, ובכל זאת הלך ברצון ובשמחה לעקוד את בנו על גבי המזבח.

בלתי לה' לבדו

אבל סוף כל סוף צריכים אנו להבין מה היה הקושי הגדול בזה, הלא כל אחד מישראל, אפילו הפשוט וההמוני ביותר, אם היה שומע ציווי מפורש יוצא מפי הקב"ה בכבודו ובעצמו, היה הולך בשמחה להקריב את בנו, הלא הקדוש ברוך הוא אשר ממלא כל עלמין ומסובב כל עלמין ציווה אותו, על אחת כמה וכמה שאברהם אבינו היה רוצה לקיים את הציווי המפורש שיצא מפי הגבורה.

ואולי אפשר לומר, שהקושי לא היה בעצם מילוי רצון ה', שכן דבר זה היה פשוט אצל אברהם שכך צריך להיות, אלא עיקר הקושי היה שאברהם אבינו שמר לעצמו את הדבר ולא גילה לאף אחד שבעולם על הציווי שקיבל מאת השי"ת, אברהם אבינו הלך שלשת ימים עם יצחק ושני נעריו עמו ולא גילה להם מאומה, אפילו ליצחק לא גילה כל הדרך להר המוריה, רק זמן מועט לפני העקידה הודיע לו 'אלקים יראה לו השה לעולה בני' (בראשית כב, ח).

אבל לא רק להם לא גילה, אפילו לשרה אשתו לא גילה, היא התוודעה לזה רק לאחר מעשה, על ידי שליח שבא מהר המוריה והתחיל לספר לה גופא דעובדא היכי הווי, כידוע מרש"י בפרשת חיי שרה (בראשית כג, ב), שביאר סמיכות פרשת מיתת שרה לפרשת העקידה, 'לפי שעל ידי בשורת העקידה שנודמן בנה לשחיטה וכמעט שלא נשחט, פרחו נשמתה ממנה ומתה'.

מה שאין כן בשאר הנסיונות, אשר חלקם היו בפרסום גדול לפני קהל ועדה, ועל ידי שעמד בנסיון התגדל כבוד שמו יתברך לעיני כל העולם, כמו שהיה באור כשדים, שהשליכוהו אל תוך הכבשן ויצא משם חי וקיים, או בלידת יצחק שכל גדולי הדור באו לחזות בפלא הגדול (כמובא ברש"י פרשת וירא כא, ה), ואפילו בנסיונות אחרים שלא היו כל כך בפרסום, אבל סוף כל סוף לא היה לכד בנסיון, כי אם עם עוד כמה אנשים, ולפחות שרה אשתו היתה עמו, כמו בנסיון מניעת הבנים ששרה נטלה עמו חלק כחלק, והיו יכולים כל אחד לחזק את חברו ולנחמו בשעת צערו.

אבל כאן במעשה העקידה הקריב אברהם אבינו את כל אשר לו, כאשר אפילו לשרה אשתו לא גילה על דבר העקידה, הגם שלא נאסר עליו לגלות לה, ולפחות אם היה מספר לה על הציווי אולי היתה הולכת עמו ומחזקת ידיו לעשות רצון ה' בשמחה, אבל אברהם אבינו בחר שלא לגלות, כי רצה לעשות את המצוה בתכלית השלמות בלתי לה' לבדו, ברור כשמש שאם היה הקדוש ברוך מצוה לאדם אחר להקריב את בנו, ודאי היה מקריב, אבל היה עושה זאת בקול רעש גדול ובפרסום, ואילו אברהם אבינו התהלך לפני ה' בתמימות ובצנעה, וכל מעשיו היו לשם שמים ובלתי לה' לבדו, כאן היה מונח הנסיון הגדול.

ובתב החתם סופר בפרשת וירא (בראשית כב, א) דבר נורא, שבשעה שהלך אברהם אבינו לעקוד את יצחק בנו, ידע שלא יהיה לו מזה שום כבוד ותהילה, אדרבה, רק בזיון וחרפת עולם יהיו מנת חלקו, כי מן הזריזות בו הלך לשחוט את בנו יאמרו אומות העולם מכאן ראייה שמאבימלך נתעברה שרה, ויצחק איננו בנו, כי אילו היה באמת בנו לא היה עולה על דעתו לעשות כן, ובכל זאת לא שעה אברהם אבינו לכל אלו והלך בשמחה לעשות רצון קונו, בלא שום פניות ומחשבות זרות, גם כאשר ידע כי רק בזינות יהיו לו מזה.

זהו הגדלות של נסיון העקידה, שבמעשה זה היה מוכן להקריב את כל אשר לו למען כבוד שמו יתברך, את בנו, את אשתו², ואת כבודו, וכאן נתברר שאין לו לאברהם אבינו בעולמו מאומה מלבד יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, וכמו שאנו אומרים בתפלת מוסף דראש השנה, 'ותראה לפניך עקדה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו על גבי המזבח, וכבש רחמיו לעשות רצונך בלבב שלם', כי אכן זה היה עיקר הנסיון, מה שעשה את רצון השי"ת בלבב שלם, ללא שום פניות וכוונות אחרות כלל וכלל.

גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך

מבאן אנו למדים על גודל החשיבות לעבוד את השי"ת ולקיים את מצוותיו באמת ובתמים, ללא מחשבות זרות ופניות כלשהם, כפי שכתב הרה"ק מאפטא בספר 'אוהב ישראל' (פרשת תצוה), "דהנה כל עבודת איש הישראלי הן בתורה הן בתפלה, והן בעשיית כל המצוות. אז צריך לכוין דעתו ורצונו שיהיו כל מחשבותיו ופעולותיו בלתי לה' לבדו ולא לשום איזה פניה ח"ו. רק לדבק עצמו אל הקדושה העליונה ולהיות מבני היכלא דמלכא קדישא".

"ובשהאדם מזכך ומטהר את עצמו והולך ממדריגה למדריגה עד רום המעלות. עד בואו אל הקודש פנימה לבחינת קודש ישראל לה'. שהוא בחינת חכמה עילאה קדישא. ואז ממשיך משם כל השפעות קדושות וכל טיבו וכל ברכאין טבין וקדישין לכל העולמות לעילא ותתא... ואז האיש ההוא נקרא קדוש וזוכה להיות מבני היכלא דמלכא קדישא", עד כאן לשון קדשו.

הערות והוספות

ג. כפי שאכן היה, כמובא לעיל בשם רש"י, לשחיטה וכמעט שלא נשחט, פרחו נשמתה שעל ידי בשורת העקידה שנזדמן בנה ממונה ומתה

ימסור מודעה לפני העבודה שמבטל כל הפניות

אמנם אנו את ידענו יצרנו ומכירים ברפיון מזגנו וחלישות הדורות, עד שאין אנו מתיימרים כלל להשיג מדרגות גבוהות הללו, אבל בכל זאת כל אחד לפום דרגה דיליה יש לו להתאמץ בכל מצוה ומצוה שעושה שישתדל שיהיה עם קצת יותר כוונה אמיתית, וכמה שפחות נגיעות ופניות עד כמה שידו מגעת, כי סוף כל סוף זהו הרצון האמיתי והפנימי של כל איש ישראל באשר הוא שם, אשר זועקת ומתחננת ממעמקי הלב, אוי, ריבונו של עולם, רצוננו לעשות רצונך בלבב שלם.

ועצה טובה קמשמע לך, כפי שכותב לנו הרה"ק מהרצ"א מדינוב זי"ע בספר 'דרך פקודך' (מצוה יב, ד), וזה לשונו: "קבלתי מרבתי, שלדבר הזה מהני מסירת מודעה קודם העבודה, אפילו בינו לבין עצמו יאמר לפני בוראו, רבונו של עולם, גלוי וידוע לפניך שרצוני לעשות רצונך דייקא, ובאפשר באמצע העבודה יפתני יצרי הרע ויפול במחשבתי איזה מחשבה אחרת לעבוד העבודה באיזה פניה, הנני מבטל אותה המחשבה והרהור ורעותא דלבא, כי רצוני באמת עצור בעצמותי ודבוק במחשבתי לעבוד עבודה שלימה בלתי לד' לבדו".

יעזור השי"ת שנזכה לעשות רצון קוננו באמת ובתמים, וישם בלבנו אהבתו ויראתו ולעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, ונזכה לישב בבית ה' כל ימי חיינו לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו.

ברחמים תזכור

בקשת רחמים בזכות מעשה העקידה שהיה לפנינו משורת הדין

זכור ברית אברהם ועקדת יצחק

בכל יום ויום אנו מעלים על נס ומזכירים את זכר מעשה העקידה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו על גבי המזבח, וכמו שכותב רבינו ה'שולחן ערוך' בראש חיבורו (סעיף ה), 'טוב לומר פרשת העקדה', בזכות זה אנו מבקשים מן הקב"ה שיזכור לנו זכות אבות ויחוס וירחם גם עלינו, וכך הוא הנוסח שאנו אומרים בתפילה בכל יום ויום אחר אמירת פרשת העקידה, "רבונו של עולם, כמו שכבש אברהם אבינו את רחמיו לעשות רצונך בלבב שלם, כן יכבשו רחמך את כעסך מעלינו ויגולו רחמך על מדותיך, ותתנהג עמנו ה' אלקינו במדת החסד ובמדת הרחמים, ובטובך הגדול ישוב חרון אפך מעמך ומעירך ומארצך ומנחלתך"^א.

הערות והוספות

ויתחיל בפרשת העקידה, מפני שאין לנו סמך על מה לסמוך אלא על זכות אבותינו, הקדמונים והוא המקיים אותנו בגלותינו, ומפני שענין העקידה היה גדול במאד מאד,

א. ראה ב'סדר היום' (סדר שחרית של שבת) אשר מסביר בטוב טעם ודעת בגדלות וסגולת העניין של אמירת והזכרת מעשה העקידה בכל יום ויום:

ואם בכל יום אנו מזכירים את העקדה בכדי לעורר זכות האבות, הרי שבימי הרחמים והסליחות מתעורר העניין שבעתיים, ומרבים אנו להזכיר את זאת ללא הרף, כבר בסליחות הראשונות, בפיוט 'במוצאי מנוחה' אנו משוועים ומתחננים, "את ימין עוז עוררה לעשות חיל, בצדק נעקד ונשחט תמורו איל, גנון נא גזעו בזעקתם בעוד ליל, לשמוע אל הרנה ואל התפלה".

וביותר בערב ראש השנה שכל היום כולו מכונה 'זכור ברית', על שם הפיוט "זכור ברית אברהם ועקדת יצחק", שבו מבקשים לעורר רחמים בזכות מעשה העקדה, ובאותו היום אומרים עוד כמה פיוטים העוסקים בזכות העקדה.

אותו הדבר הוא בתפלת הימים הנוראים גופא, אשר בכל עת מצוא מזכירים את מעשה העקדה ומתחננים לעורר רחמים בזכות זה, בייחוד בזמן הנעלה והנשגב של תקיעת שופר, אשר כבר אמרו בגמרא (ראש השנה טז.) כי כל

הערות והוספות

ויקבל תפלתנו ותחנתנו בחמלה, ובעל נפש לא יבטל אותה בשום ענין וגורם טובה גדולה לו ולכל ישראל.

וכתב הרשב"י זלה"ה בספר הזוהר (תיקוני זהר דף קלט.), וזה לשונו - לא אית מאן דמבטל מותנא מן בני אנשא כקרבן דעקידת יצחק דכתיב ביה ויעקוד את יצחק בנו אתקשר מדת הדין ואתעקיד לעילא ולא הוה ליה רשו לקבלא לבית דין רברבא דאיהו גבורה ועקדת יצחק מעלייא ליה לישראל לאדכרא ליה בכל יומא בגלותא דתגין עליהון מכל מערעין בישין וקלא נפיק ואמר אל תעש לו מאומה, וזכות אבוהון יגן עליהון מערעין בישין, עד כאן לשונו.

בין מצד העוקד בין מצד הנעקד, עד שהקדוש ברוך הוא הבטיח לישראל שביום הדין שישראל עומדים בצער מפני המקטרגים והמבקשים עלינו רעה שנזכור עקידת יצחק ובה לא נפחד משום ענין, ואפילו ענין העקידה אין צריך ליזכר אלא שנתקע בשופר, ומתוך אותו שופר יזכור לשופר של איל, ומהאיל יזכור ליצחק, ומיצחק הרי העקידה ומתמלא רחמים בזה על כל עם ישראל אין שטן ואין פגע רע שיוכל [על] עם ישראל.

ואם כן ראוי הוא ליזכור ענין העקידה כל יום ויום קודם שנסדר תפלתנו כדי שיתמלא עלינו רחמים אלקינו שבשמים

העניין שתוקעין בשופר של איל הוא בכדי לעורר את מעשה העקידה, שנשחט אז האיל תמורת יצחק.

לב מי לא ירטט כאשר עומד השליח ציבור לפני התיבה ומתחטא לפני קונו בסילודין ומתחנן, 'עוד יזכור לנו אהבת איתן, אדונינו, ובבן הנעקד ישבית מדיננו, כי קדוש היום לאדונינו'. גם ברכת החתימה לאחר פסוקי הזכרונות מסתיימת בזה העניין, "כי זוכר כל הנשכחות אתה הוא מעולם, ואין שכחה לפני כסא כבודך, ועקדת יצחק, לזרעו (של יעקב) היום ברחמים תזכור", ולא ניזיל כאן כרוכלא למנות את כל המקומות שמוזכר שם העקידה כי הדף יכלה ולא הם.

ומתוך ריבוי ההזכרות חייבים אנו לומר כי לא דבר של מה בכך הוא, וצריכים אנו לדעת היטב מה היה הגדלות הנוראה שבמעשה העקדה, שעד עתה, דורי דורות אחר אותו המעשה, ועדיין אנו מבקשים רחמים בזכותה, ואם כי הדבר ברור שנסיון העקדה היה נסיון שהוא למעלה מגדר אנוש, שכמעט ואי אפשר להשיג כדבר הזה שיקח האב את בנו יחידו שנוולד לו לעת זקנותו ויעלהו לעולה למען כבוד שמו יתברך, אולם בוודאי יש כאן עוד כוונות עמוקות אשר בזכותה אנו יכולים עד עצם הזה לבוא אל הקב"ה ולבקש ממנו "ותראה לפניך עקדה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו על גבי המזבח, וכבש רחמיו לעשות רצונך בלבב שלם, כן יכבשו רחמיך את כעסך מעלינו, ובטובך הגדול ישוב חרון אפך מעמך ומעריך ומארצך ומנחלתך".

התהלך לפני והיה תמים

ויתכן לומר, שהגדלות במעשה זה היה בכך שאברהם אבינו הלך בתמימות לבו וללא שמץ של התחכמות כלל, תיכף כשאמר לו הקב"ה (בראשית כב, ב) "קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק ולך לך אל ארץ המוריה

והעלהו שם לעולה", לא התמהמה אברהם אבינו כלל אלא חש מיד למלא את רצון השי"ת, כדכתיב (שם, א) "וישכם אברהם בבוקר ויחבוש את חמורו ויקח את שני נעריו אתו ואת יצחק בנו ויבקע עצי עולה ויקם וילך אל המקום אשר אמר לו האלקים".

אבל אם נדייק היטב בלשון הציווי שציווה לו הקב"ה, נראה שאברהם אבינו הזדרז ביותר לקיים מצוות הבורא יתברך שמו אפילו שהקב"ה כלל לא ציווה לו בפירוש לשחוט את יצחק, וכפי שרש"י (שם) מפרש, "והעלהו - לא אמר לו שחטהו, לפי שלא היה חפץ הקב"ה לשחטו אלא להעלהו להר לעשותו עולה ומשהעלהו אמר לו הורידהו", ובאופן זה פירשו עוד רבים ממפרשי התורה שמעולם לא היה ציווי מפורש לאברהם לשחוט את יצחק בנו אלא רק להעלותו על המזבח.

אך למרות שעל פי דיוק הלשון לא היה לו לאברהם אבינו לשחוט את בנו, בכל זאת הלך אברהם אבינו עם מדת התמימות שבו, כמו שכבר אמר לו הקב"ה מלפנים (בראשית יז, א), 'התהלך לפני והיה תמים', וברגע ששמע יוצא מפורש הציווי של 'קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת והעלהו לעולה', לא התמהמה כלל אלא כבש את רחמי האב העצומים על הבן ונטל את המאכלת לשחוט את יצחק בנו, וכדאיתא במדרש (בראשית רבה נה, ח) שאברהם עשה את כל ההכנות למצוה זו בעצמו ובזריזות נפלאה, לא על ידי משרת, כי 'אהבה מקלקלת את השורה', ומרוב אהבת השי"ת שבערה בקרבו לא יכל לאצור בקרבו ולא המתין ולו רגע אחד עד שיידע כי מילא את רצון השי"ת בשלמות ובתמימות.

ובאמת מצאנו קדוש אחד מדבר ממש כדברים האלה, הלא הוא הר"ן בדרשותיו (הדרוש הששי) שכתב בלשון קדשו: "והיותר רחוק מן הטבע הוא מעשה אברהם אבינו עליו השלום בעקידת יצחק, כי לא היה נמשך לו

עונש כלל אם לא יעקדנו, כי לא צוהו השם יתברך בזה... וזהו לשון הכתוב (שם כב, ב) 'קח נא את בנך וגו'', וכבר נודע שזה המאמר אינו לשון צווי אלא לשון בקשה (סנהדרין פט:), שהראה לו שייטב בעיניו אם ימחול אברהם על הבטחתו ויעקוד בנו, ולו היה אברהם משיבו הן לי לא נתתה זרע כי אם זה, והבטחתני בו, ואיך אעשה זה, לא נחשב לו עון ולא ישיגנו עונש מזה, ואף על פי כן לגודל אהבתו את השם יתברך מצא את לבבו לעקדו, כדי שיעשה חפץ השם יתברך לבד, ואף על פי שאילו לא עשאו לא היה משיגו עונש כלל, וזהו ענין העקידה וסודו".

כמו שכבש אברהם אבינו את רחמיו כן יכבשו רחמיו

שמא זהו הסיבה אשר בגינה אנו מבקשים ומזכירים בכל עת מצוא את מעשה העקידה, כי כמו שאברהם אבינו כבש את רחמיו לעשות רצון השי"ת בתמימות עצומה שאין לשער ואין לתאר, ולא עמד לחשוב ולהתבונן אולי לא הייתה כלל הכוונה לשחוט את יצחק אלא להעלותו בלבד, אך אברהם לא עשה דיוקים וחשבונות רבים אלא הלך בתמימות וביושר וכבש את רחמיו ואהבתו, אף על פי שמן הדין לא היה צריך לעשות כן.

ולבן אנו בני ישראל - זרעו של אברהם אבינו, כאשר אנו נכנסים לימי הדין בו יושב הקב"ה על כסאות למשפט, ובו יעברו כל באי העולם להיפקד מי לטוב ומי למוטב, וכאשר אנו יודעים את מך ערכנו וגודל שפלותינו, אשר מצד מעשינו כל השנה בושנו וגם נכלמנו להרים את פנינו אל השי"ת, כי עוונותינו רבו למעלה ראש ואשמתנו גדלה עד לשמים, והיאך נעזי מצח לפתוח פה לפניו, ובאלו פנים נשפך שיחים שיוציא כאור משפטינו ויחתמנו לחיים טובים ולשלום.

על כן מוצא אחד נותר לנו, והוא על ידי שנזכיר את זכותו הגדולה של אבינו אברהם, אשר ברוב אהבתו אל הקב"ה כבש את רחמיו העצומים על בנו

והעלהו על מזבח העולה ונטל את המאכלת לשחטו, על אף שמצד הדין כלל לא היה מחויב לזה, ובעצם העלאה על גבי המזבח כבר יצא ידי חובתו, בזכות זה אנו מבקשים מאת הקב"ה היושב על כסא דין, שאף הוא יכבוש את כעסו מעלינו ויעשה לנו לפנים משורת הדין ויחוננו חנם מאוצר המנוצר הגם שאיננו ראויים לזה מצד מעשינו, וכמו שמאהבת אברהם אבינו את הקב"ה עשה למענו מה שלא היה מחויב לעשות, כך הקב"ה מאהבתו אלינו יעשה למעננו מה שאינו מחויב בזה.

לפיכך אנו מבקשים מלפניו, עוד יזכור לנו אהבת איתן אדוננו ובכן הנעקד ישבית מְדַיְנָנו, ותראה לפניך עקדה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו על גבי המזבח, וכבש רחמיו לעשות רצונך בלבב שלם, כן יכבשו רחמין את כעסך מעלינו, ובזכות זה תעמוד מכסא דין ותשב על כסא רחמים, ותוציא כאור משפטנו איום קדוש.

שופר של איל

תמימותו של אברהם אבינו ניכרה באיל שהקריב לאחר העקידה

לכאורה צריך לקחת מאכלת ולא שופר

עיקר מצות היום של ראש השנה הוא ללא ספק המצוה של תקיעת שופר, כמו שנאמר בתורה (במדבר כט, א) 'ובחודש השביעי באחד לחודש יום תרועה יהיה לכם', ואף על פי שכל השופרות כשרים לתקיעת שופר, מכל מקום מצוה מן המובחר בשופר של איל.

וטעם הדבר, בכדי להזכיר את מעשה העקידה ולעורר את זכות האבות הקדושים שמסרו נפשם למען כבוד שמו יתברך, דבשעה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו על גבי המזבח וכבר שלח את ידו ליקח את המאכלת לשחוט את בנו, קרא אליו מלאך ה' ואמר לו אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה, תיכף נשא אברהם את עיניו, זיורא והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו, וילך אברהם ויקח את האיל ויעלהו לעולה תחת בנו, ולכן תוקעים אנו בשופר של איל, בכדי להזכיר את מעשה העקידה בו הקריב אברהם אבינו את האיל לעולה תחת בנו.

כדאיתא בגמרא מסכתא ראש השנה (טז.), "אמר רבי אבהו, למה תוקעין בשופר של איל? אמר הקדוש ברוך הוא, תקעו לפני בשופר של

איל, כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפניי".

ולעולם צריכים אנו להבין כיצד יעורר השופר את זכרון העקידה, לכאורה, אם חפצים אנו באמת לעורר את זכר העקידה ולבקש רחמים בעבור זה, היינו צריכים ליטול איזה דבר שמזכיר את עצם מעשה העקידה, כגון סכין שהוא זכר למאכלת שאחז אברהם אבינו בידו ועמד מוכן ומזומן לשחוט את בנו, ומדוע זה אנו נוטלים שופר של איל שאינו אלא זכר לקרבן האיל שהקריב אברהם אבינו לאחר שאמר לו המלאך 'אל תשלח ידך אל הנער', בשעה שכבר ידע שיצחק אינו עומד להישחט^א.

וייש אומרים שדוקא לכן תוקעים בשופר של איל, כי האיל אכן נקרב לאחר שכבר התברר שיצחק אבינו נשאר לחיות בהאי עלמא, ובזה רוצים לעורר אותנו שאין הקב"ה חפץ במיתה, אפילו במיתה שהוא על קדושת שמו יתברך, אלא הקב"ה משתוקק שנחיה בכריות גופא ונהורא מעליא, 'מלך חפץ בחיים', אבל שיהיו החיים הללו באופן של 'למענך אלקים חיים', לחיות על קידוש ה', מתוך התמסרות לחיים שיש בהם תורה ויראת שמים, 'כי לא יחפוץ במות המת. כי אם בשובו מדרכו וחיה'.

קרבן האיל היה פחיתות כבוד לאברהם אבינו

אולם הגאון הנודע רבי שלמה קלוגר זצוק"ל ביאר את הענין באופן נפלא ביותר ('חכמת התורה' פרשת ויקרא), וכתב שכל הגדלות של מעשה העקידה

הערות והוספות

א. קושיא זו הקשה בספר 'עשרה לזמנה' המגיד מוואדיסלאב, ואביו של הרה"ק הרבי ר' בונים מפרשיסחא ז"ע, וראה שם תירוצו. (דרוש ז') להרה"ק רבי צבי הירש זצוק"ל -

ניכרה דוקא לאחר מכן, בשעה שחיזר אברהם אבינו להקריב את האיל לעולה, שהרי מעיקרא התכונן אברהם אבינו להקריב את יצחק בנו לעולה תמימה עבור כבוד שמו יתברך, כל מה שנמנע מזה היה רק בשביל מלאך ה' שהתגלה אליו ועיכב בעדו, ובאמת היה לו לאברהם לחזור מיד על עקביו ולשוב לביתו, שהרי המלאך לא ציוה לו להקריב קרבן אחר תמורת יצחק.

ובבל זאת אנו רואים שאברהם אבינו לקח את האיל והקריב אותו תחת בנו, למרות שהיה בזה משום פחיתות כבוד בעבורו, שבתחילה עמד להקריב קרבן קדוש וחשוב, לא פחות מיצחק אבינו בעצמו, ואילו עתה, לאחר שנאסר עליו לשחוט את יצחק, יצטרך לרדת אלפי מונים ולהקריב קרבן מבהמה פשוטה, ממש אין לך ירידה גדולה מזו.

אולם אברהם אבינו לא עשה שום חשבון ולא את כבוד עצמו היה דורש, אלא מצד עצמו וללא שום ציווי הלך להקריב את האיל לקרבן עולה, אפילו שהוא פחות אלפי מונים מחשיבות הקרבן של יצחק בנו, כי כל מהותו של אברהם אבינו היה לעשות נחת רוח לבורא יתברך שמו, ולא עלה בדעתו שום חשבונות וקטנות הדעת של ענייני כבוד וכדומה, ולכן לוקחים דווקא שופר של איל, כי גדלותו של אברהם אבינו ניכרה ביותר באיל שהקריב לאחר מעשה העקידה, שהיה מבקש לעשות נחת רוח לבורא יתברך שמו גם כאשר לא היה מצווה ולא היה לפי כבודו.

בהקרבת האיל נודע שלא לכבוד עצמו עקד את יצחק

יותר מזה כתב המהרש"ק (שם), דבתחילה כאשר העלה אברהם אבינו את יצחק בנו על גבי המזבח, היה יכול לחשוב שלמרות שכעת יש לו צער ויסורים מן הנסיון המר, אבל בסופו של דבר יהיה לו טובה מזה, כמו שהיה בנסיון של 'לך לך מארצך וממולדתך', שאז אמר לו השי"ת כי מהנסיון הזה

יסתבב לו רק טובה, כדכתב ברש"י (בראשית יב, א), 'לך לך - להנאתך ולטובתך, ושם אעשך לגוי גדול - כאן אי אתה זוכה לבנים, ועוד שאודיע טבעך בעולם'. וגם כאן היה יכול לחשוב, שאף על פי שאינו מבין בעומק הנסיון הנורא שהעמיד אותו הקב"ה, אבל סוף כל סוף יהיה לו טובה מזה, כפי שהיה בנסיונות הקודמים.

אבל כל זה היה רק עד שבא אליו מלאך ה', כי בשעה שנגלה אליו המלאך ואמר לו 'אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה', כבר הבין אברהם שאינו הולך לקבל שום שכר על המעשה הגדול הזה, כי 'תעש' הוא מלשון עשירות², ותיבת 'לו' הוא כמו 'עבורו', וכאשר אמר לו המלאך 'אל תעש לו מאומה' כאילו אמר לו, לא יהיה לך שום עשירות ושכר בעבור מעשה זה.

ובכל זאת, למרות שכבר ידע אברהם אבינו שאינו עומד לקבל שום שכר על מעשה העקידה, עדיין חשב מה יוכל להקריב למען כבוד שמו יתברך תחת יצחק בנו שנאסר עליו, ותיכף כשראה את האיל הנאחז בסבך הקריבו על גבי המזבח, בזה גילה למפרע שגם מעשה העקידה היה רק לשם שמים ולא עבור שום טובת הנאה כלשהו, שהרי עתה כבר יודע שאינו ראוי לשום שכר ובכל זאת מטריח את עצמו להקריב קרבן לה'.

משום הכי, מיד לאחר שמנע ממנו המלאך לשחוט את בנו ואמר לו 'אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה', הוסיף בחדא מחתא לומר לו 'כי עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה ולא חשכת את בנך את יחידך ממני', כי רק

ב. על פי לשון הכתוב (בראשית לא, א), 'ומאשר לאבינו עשה את כל הכבוד הזה'.

לאחר שמנע מאברהם להקריב את יצחק בנו היה ניכר למפרע שכל מעשה העקידה היה בלתי לה' לבדו ולא לשום טובת הנאה או כבוד המדומה.

ולבן הזיכרון הטוב ביותר למעשה העקידה הוא השופר של איל, כי בזה שהקריב את האיל למרות שידע שאינו ראוי לאיזה שכר עבור זה, התגלה יפעת יופיו של אברהם אבינו, וגילה למפרע שכל מעשה העקידה היה רק למען כבוד שמו יתברך וללא שום פניה, וראוי זכות זה לעורר רחמים על בני ישראל עד סוף כל הדורות.

הקריב האיל לכפרה שמוא פגם בהרהור הלב

ועל דרך זה יש לומר עוד, על פי היסוד הידוע המובא ב'ישמח משה' (ויקרא ד:), שם מבאר שתכלית מעשה הקרבנות איננו המעשה החיצוני של ההקרבה, כי אם הרצון הפנימי שעל ידי זה יתעורר האדם להתבונן מה חובתו בעולמו ויבוא לידי תשובה ומעשים טובים ומידות טובות, כמו שהנביא מדבר לבני ישראל (מיכה ו, 1) ומתמה בפניהם, "במה אקדם ה' איכף לאלקי מרום? האקדמנו בעולות בעגלים בני שנה? ! הירצה ה' באלפי אילים ברבבות נחלי שמן? ! לא ולא! ! כי אם, ממשיך הנביא ואומר, "הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך, כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלקיך".

אין לו חפץ להקב"ה באילים ובעולות בסתמא, כל מה שציווה אותנו להקריב לפניו קרבנות הוא רק בכדי שעל ידי זה נתעורר להתבונן ולדעת מה הוא דורש מאתנו, כפי שכותב ה'ישמח משה', "עיקר הקרבת הקרבן הוא, דעל ידי זה יתעורר האדם לחשוב עם נפשו איך שראוי לו להשתעבד למלך מלכי המלכים מקל וחומר השתעבדות הבהמה אליו, אבל אם אינו עושה החשבון הזה עם נפשו ואינו שב בתשובה, אזי הקרבן אינו כלום, והנה כי כן קרבן כזה אינו עולה לרצון, וממילא אין להכהנים לאכלו, כי הכהנים אוכלים בזמן שהבעלים מתכפרים ולא בזמן שאין הבעלים מתכפרים בו".

ביצד נדע האם אותו קרבן שהקרבנו היה לרצון לפני אדון כל, והאם מחשבותינו היו נכונים ורצויים בשעת ההקרבה מתוך הרהורי תשובה ותיקון המעשים, כותב ה'ישמח משה' דבר נורא: "והנה לבי אומר לי וברור בעיני, דזה היו סיבה מאת ה' החוקר לב ובוחן כליות, דבאם הבעלים לא שמו אל לבם ככל הנ"ל ולא שבו בתשובה כראוי, אז בעל כורחו של הכהן נזרקה במחשבתו בעת הקרבה לחשב לאכול הקרבן ביום השלישי, לגלות דהקרבן פסול ואינו ראוי להקרבה והכהנים לא יאכלוהו".

בלומר, אם בסופו של דבר עולה בשר הזבח של שולחן הכהנים ואוכלים ממנו, הרי זה סימן שבעל הקרבן הבין את התכלית הפנימי של הקרבנות ואכן שב בתשובה שלימה, אולם אם לאחר מעשה מתברר שבזמן ההקרבה חשבו הכהנים המקריבים מחשבה שאינה טובה וכתוצאה מזה נפסל הבשר מאכילה, תדע לך נאמנה שהאשמה תלויה בבעל הקרבן עצמו, שלא הרהר בתשובה, ולכן סיבב הקב"ה מחשבת פסול אצל הכהן המקריב, בכדי שקרבן זה יפסל ולא יעלה על שולחן מלכים.

והנה כאשר מנע המלאך מאברהם אבינו לשחוט את יצחק בנו, ואמר לו 'אל תשלח ירך אל הנער ואל תעש לו מאומה', בפשטות היה צריך אברהם אבינו לשוב תיכף אל ביתו, ולעשות סעודה גדולה לכל אוהביו על שבנו ניצל ממוות בטוח, אולם לא כן היה, אברהם אבינו נבהל ביותר ותלה את החיסרון בעצמו, כי חשש שמא נפל בו איזה מחשבת פיגול בשעת העקידה, ואשר על כן מן השמים אין מניחים בידו להשלים את ציווי השי"ת ולהקריב את יצחק.

לפיכך פנה תיכף ומיד לתור אחר קרבן אחר שיוכל להקריבו לעולה, שהרי כידוע קרבן עולה מכפר על פגם המחשבה והרהורי הלב (ויקרא רבה צו א, ז), ומיהר אברהם אבינו להקריב את האיל, כי אמר בלבו, שמא הפעם, לאחר

שיכפר על מחשבותיו יניחו לו מן השמים להקריב שנית את יצחק בנו ולעשות את רצון ה' בשלמות.

בוה יתפרש מאמר הגמרא דלעיל, 'אמר הקדוש ברוך הוא, תקעו לפני בשופר של איל, כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם', כי בקרבן האיל ניכר יפיפותו וזכות לבו של אברהם אבינו בשעת העקידה, שתלה את הפגם בעצמו וביקש בכל דרך לקיים את רצון ה' בשלמות ולהקריב את יצחק בנו על גבי המזבח.

ולבן אנו מבקשים בתפלתנו, 'ותראה לפניך עקדה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו על גבי המזבח, וכבש רחמיו לעשות רצונך בלבב שלם, כן יכבשו רחמין את כעסך מעלינו, ובטובך הגדול ישוב חרון אפך מעמך ומעירך ומארצך ומנחלתך', אמן כן יהי רצון.

יום תרועה

כל היום של ראש השנה מושפע מקול תרועת השופר

כי חוק לישראל הוא משפט לאלוקי יעקב

ידועים דברי הרמב"ם בהלכות תשובה (פרק ג הלכה ד), "אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב רמז יש בו, כלומר, עורו ישינים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם, אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל, הביטו לנפשותיכם והטיבו דרכיכם ומעלליכם, ויעזוב כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה".

וכבר עמדו האחרונים על דבריו, להבין מדוע היה הרמב"ם צריך למצוא רמז למצוה זו, שהרי אין זה מדרך הרמב"ם לרמוז רמזים בשאר המצוות, ומדוע כאן שינה מדרכו לכתוב רמזים.

והרב מבריסק ביאר על פי דרכו (חידושי הגר"ז סימן רג), שהרמב"ם נדרש לזה על פי הכתוב בתהלים (פא, ד), "תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו, כי חוק לישראל הוא משפט לאלוקי יעקב", ומשמע בדברי הכתוב שמצוה זו מורכבת מב' חלקים, חוק ומשפט, חוק - מצוה בלי טעם, משפט - עם טעם,

עצם המצוה לתקוע בשופר הוא גזירת הכתוב וחוק שאין לה טעם, כמאמר הגמרא (ראש השנה זט.) 'למה תוקעין בראש השנה? רחמנא אמר תקעו! אבל על חלק המשפט שיש לה טעם כתב הרמב"ם את הרמז של עורו ישנים משנתכם.

יום תרועה - יום של התעוררות על ידי השפעת השופר

אולם הגאון רבי חיים קמיל זצ"ל הביא בספרו (אמרי חיים - נצבים ועשי"ת עמ' שו) דברי כיבושין והתעוררות שנשא הגה"צ רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל באחד השנים לפני תקיעת שופר, ובתוך דבריו ביאר את הרמב"ם באופן אחר, ואמר שמוכרח להיות שהרמב"ם סמך את דבריו על דברי תורה גופא ולא מפסוק בנ"ך, כמו שביאר הגרי"ז, כי לא מסתבר לומר שהרמב"ם הביא ראיה מדברי קבלה על מצוה שחיובה מדאורייתא.

אלא אומר הגר"י אברמסקי, שהמקור לדברי הרמב"ם הוא בפסוק (במדבר כט, א) "בחדש השביעי באחד לחודש יום תרועה יהיה לכם", ויש להבין מדוע כתבה התורה 'יום תרועה', כאילו כל היום צריך להריע, והלא מעיקר הדין אינו צריך לתקוע כי אם תשר"ת תש"ת תר"ת ויצא ידי חובתו, דבר שאינו לוקח יותר מכמה רגעים, ולעולם היה צריך לומר 'בחדש השביעי באחד לחודש תריעו', ותו לא.

אולם מאחר שאנו רואין כי התורה כינתה את כל היום 'יום תרועה', מוכרחים אנו לומר שמלבד מצות התקיעה עצמה צריך גם כל היום כולו להיות תחת הרושם של התקיעות, ולכן נקרא ראש השנה 'יום תרועה', שכל היום כולו יהיה מושפע מן התרועה, ולכן כתב הרמב"ם שמלבד גזירת הכתוב לתקוע בשופר יש בו גם רמז של עורו ישנים משנתכם, נרדמים הקיצו מתרדמתכם, והיינו שצריך כל היום כולו לעסוק בתשובה ותיקון המעשים, שזהו התכלית היוצא מתקיעת שופר, ודבר זה נוגע לכל היום כולו, מבואר ועד צאתו, ואינו מוגבל רק לזמן הקצר של התקיעות עצמם.

ראש השנה יפשפש במעשיו ויתעורר לתשובה

ואכן ראש השנה צריך להיות יום של התעוררות הלב לתשובה ותיקון המעשים וכפי שכתב חד מגדולי הראשונים, רבינו המאירי ז"ל בספרו 'בית הבחירה' (ראש השנה טז), וזה לשונו: "אף על פי שבכל יום ויום ראוי לאדם לפשפש במעשיו לשוב מדרכו הרעה, כמו שאמרו ז"ל [במסכת] אבות (פרק ב' משנה י') שוב יום אחד לפני מיתתך, מכל מקום בזמן הזה, רצה לומר ראש השנה, ראוי לו להתעורר ביותר, אמרו ז"ל דרך משל, שלושה ספרים נפתחים בראש השנה, על הרשעים ועל הצדיקים ועל הבינוניים, רצה לומר, שכל אחד ואחד נידון כפי מעשיו, כמו שביארנו במשנה".

"**ויתעורר** לפשפש במעשיו ולחזור ממה שהוא בידו מן העבירות, והמתרשל בזמן הזה מן התשובה אין לו חלק בה' אלקי ישראל, שכל השנה אין ההתעוררות מצוי כל כך ואף מדת הדין מתיאשת ממנו וממתנת לו עד זמן זה, והוא אצלי מה שאמרו, אין בית דין של מעלה נכנסין לדין עד שיקדשו בית דין של מטה את החודש", עד כאן לשונו.

והרבינו בחיי בספר 'כד הקמח' (ראש השנה ב') כתב גם הוא שקול השופר נועד לעורר אותנו להתעוררות תשובה, וכה כתב בקדשו: "וטעם המצוה הזאת לעורר הלב כי הקול התעוררות דבר לאי זה ענין שיהיה, יש קול המביא לידי שמחה ויש קול מביא לידי עצבון, הקול המביא לידי שמחה הוא קול כלי שיר בכנור ונבל ושאר הכלים... הקול המביא לידי עצבון ולידי חרדה הוא קול השופר... וזהו טעם המצוה שצונו הקדוש ברוך הוא בתקיעת שופר שנהיה תוקעין בתרועה שהיא יללה כדי לילל על עונותינו ושנתעורר מתוך אותו הקול ושנלבש חרדה מאימת הדין, כי התרועה רמז למדת הדין שנאמר (תהלים מז, ו) עלה אלקים בתרועה ה' בקול שופר..."

משך היום יתבונן בכל ענייני עבודת השופר

ולפי יסודו של הגר"י אברמסקי, שכל היום כולו נקרא 'יום תרועה' היות שהוא מושפע מתקיעת השופר, צריך לומר שביום זה צריך להתבונן ולהשקיע בכל העניינים שנוגעים לעבודת השופר, שהרי ה'אבודרהם' (סדר תפלת ראש השנה) הביא משמו דרבינו סעדיה גאון עשרה טעמים שונים לתקיעת שופר בראש השנה, וצריך להשקיע עצמו בעבודה ששייך בכל אחד מן הטעמים הללו, ולכן הוא 'יום תרועה' - יום שלם של תרועה, שיהיה בו די זמן להתבונן בעומק סודותיה וטעמיה של כל העניינים הללו.

ביותר צריך להתבונן בהאי יומא בטעם הראשון של רבינו סעדיה גאון על תקיעת שופר, "מפני שהיום היתה תחלת הבריאה שבו ברא הקדוש ברוך הוא את העולם ומלך עליו, וכן עושין המלכים בתחלת מלכותם, שתוקעין לפנייהם בחצוצרות ובקרנות להודיע ולהשמיע בכל מקום התחלת מלכותם. וכן אנו ממליכין עלינו את הבורא ליום זה, וכך אמר דוד (תהלים צח, ו) בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'".

ומסתבר ביותר לומר כדברי הגר"י אברמסקי, שיום תרועה הכוונה שכל היום כולו נועד להתבוננות בהשפעת תרועת השופר, כי לעולם לא יתכן לכוון כל הטעמים של תקיעת שופר בשעת התקיעות, שהרי אינם נמשכים אלא זמן מועט בלבד, אבל לפי מה שאמרנו שכל היום מיועד להתבוננות במצות שופר, אתי שפיר טובא, שכן במשך כל היום כולו מבוקר ועד ערב ישנו די והותר זמן להתבונן ולכוון בכל הטעמים שנאמרו במצוותו.

ומה גם שמצאנו בראש השנה ב' עניינים מנוגדים, מצד אחד צריך לחרוד מאימת הדין, כפי שכתב לעיל הרבינו בחיי, ומצד השני צריך לשמוח בהשי"ת, הן מצד שאנו זוכים להמליכו עלינו, והן מצד שאנו בטוחים שיוציא

כאור משפטנו, וכדפסק הטור בהלכות ראש השנה (סימן תקפא) שישראל אוכלים ושותים ושמחים בראש השנה, לפי שיודעים שהקב"ה יעשה עמהם נס, וכיצד באמת יכול לצאת ידי חובת שניהם, אבל עתה שאנו יודעים שעבודת ראש השנה נפרסת על כל היום כולו, אזי יכול כל אחד ואחד להשיג שניהם יחד, בחלק אחד של היום ישקיע יותר בחרדת הדין ובחלק השני יעבוד על מדת השמחה.

עשרה טעמים לתקיעת שופר

ולתועלת הענין נמנה כאן בקצרה ממש את עשרת הטעמים המנויים באבודרהם, א. כדאמרן, שכן דרך המלכים לתקוע בתחילת מלכותם. ב. להזכיר לשוב בתשובה מבעוד מועד בראש השנה שהוא היום הראשון דעשרת ימי תשובה. ג. להזכיר מעמד הר סיני. ד. להזכיר דברי הנביאים שנמשלו לשופר. ה. להזכיר חורבן בית המקדש וקול תרועת מלחמת האויבים ועל ידי זה נזכור לבקש על בנין בית המקדש.

ו. להזכיר עקידת יצחק שמסר נפשו לשמים. ז. כשנשמע תקיעת השופר נירא ונחרד ונשבר עצמנו לפני הבורא. ח. להזכיר יום הדין הגדול שעתיד לבוא לפני בא יום ה'. ט. להזכירנו קבוץ נדחי ישראל ולהתאוות אליו שנאמר בו (ישעיה כו, יג) 'והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים מארץ אשור'. י. להזכירנו תחיית המתים ולהאמין בה שבענין תחיית המתים נאמר (ישעיה יח, ג) 'כל יושבי תבל ארץ כנשוא נס הרים תראו וכתקוע שופר תשמעו'.

אלו הם עשרת העניינים היוצאים מן השופר ומן התקיעה ומן השברים ומן התרועה ומן תשר"ת ומן תש"ת ומן תר"ת, ובענינים אלו צריך להשקיע ביותר בראש השנה, להתבונן בהם כראוי וכנוח, להבין כל אחד מה זה נוגע אליו בעבודת ה' הפרטית שלו, לחיות לפי זה ולהשתדל להתעלות ולהתחזק יותר ויותר עד כמה שידו מגעת.

שנהיה לראש

להחשיב כל רגע של ראש השנה שהוא המח של השנה

עבודת חודש תשרי הוא קומה שלימה

חודש תשרי מכונה בגמרא (ראש השנה יא.) 'ירח האיתנים' היות שהוא תקיף במצוות, וכתב ברש"י, דתקיף במצוות, היינו המצוות הרבות שאנו זוכים לקיים בחודש תשרי, שופר, יום הכיפורים וסוכה, לולב, וערבה, וניסוך המים וערבה. המצוות הרבות הללו מעלות את כל החודש כולו שיהיה נקרא 'ירח האיתנים', החודש עצמו נעשה משובח יותר ומרומם יותר.

הרה"ק הרבי ר' ברוך ממעזבזו זי"ע (בוצינא דנהורא - הושענות) תיאר את החודש הזה כמכלול שלם של עבודת השי"ת, קומה שלימה, המכוון כנגד גופו של האדם וכל איבריו, כל מועד וכל מצוה בחודש הזה מכוון כנגד איבר אחד של האדם, ובמלאת הימים האלה זוכה האדם לזכך ולקדש את כל רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו על ידי המצוות והמועדים שמכוונים כנגדם.

ראש השנה הוא הראש של כל השנה והראש של חודש תשרי, אותו חודש שתקיף ומסובב במצוות, ולפי דבריו של הרבי ר' ברוך לראש השנה מכוון כנגד המוח שבראש, ראש השנה הוא המוח של חודש תשרי, ולכן

נקרא ראש השנה 'יום הזיכרון', כי הזיכרון נמצא במוח וראש השנה הוא כנגד המוח.^א

אף גם בספר הק' 'מאור עינים' (תהלים) כתב כעין זה, כי בדומה לכל אדם עלי אדמות ששוכן לו המח בחדרי הראש, ועל ידי המח מרגיש בכל רגע ורגע את תנועותיהם של כל איבר ואיבר מאיברי הגוף, אפילו את האיברים הרחוקים שנמצאים בקצה השני של הגוף, הוא מרגיש על ידי המח שנמצא למעלה בראש, כך גם ראש השנה הוא המח והראש של כל השנה כולה, ולכן דווקא בראש השנה נסקרים כולם בסקירה אחת, כי המח מרגיש הכל כשעתא וכריגעא חדא.

מ"ח שעות כנגד המח שבראש

אי לכך נדרשת זהירות מיוחדת מכל איש ישראל לנצל כראוי כל רגע ורגע מתוך מ"ח שעות של ראש השנה, כי לכל רגע השפעה מכרעת על כל השנה העתידה, "ולכן בבקשה מכם, לא יעבור רגע אחד ביום שהוא שלא יהיה לתועלת, אם בתורה, אם ביראה, אם בהרהור תשובה, וקבלת גדרים, והרחקת עבירות, וסדר למעשיו שלא יהיה בקרי ח"ו, כי אם הכל לנחת ה' וברעדה (לשון הגה"ק הרבי ר' יהונתן אייבשיץ בספר יערות דבש - חלק שני - דרוש ה)".

הערות והוספות

את הגוף בתענית, ובסוכות בידים בלקיחת אתרוג ולולב, ובשמיני עצרת ושמחת תורה ברקידה, שמרקדין ברגלים בשמחת התורה. וזהו 'חננון בידים מעבידים', פירוש בסוכות עושים את החינון בידים [והיה דרכו של הרב ז"ל לומר בכל שנה בנוסח ההושענות חינון בידים וגו' ולא חנון].

א. וזה לשונו שם בספר 'בוצינא דנהורא' (הושענות): 'חננון בידים מעבידים' (הושענות, פיוט כהושעת אלים בלוד), פירוש, כי החודש תשרי עובדים ישראל את הבורא ברוך הוא בהקומו שלימה, בראש השנה עובדים אותו במוח, ולכן נקרא ראש השנה יום הזכרון, על שעובדים אותו במוח, וביום הכפורים מענים

שְׁהָרִי ראש השנה הוא המח שמשפיע לכל השנה, וכבר כתב הרה"ק בעל התניא בספר 'ליקוטי תורה' (דרושים לראש השנה ג), דכשם שהמוח ממשיך חיים לכל איברי הגוף, כך גם ראש השנה, שהוא הראש והמח של השנה, ממשיך השפעות ותוצאות חיים לכל ימות השנה כולה.

וכדיבוריו המלהיבים של הרה"ק בעל ה'מאור ושמש' זי"ע, שכתב לנו ברמזיו לראש השנה: "ואשרי מי שהוא זוכה לקדש ולטהר עצמו ומחשבותיו ולהכין עצמו לקראת אלקינו בכל המ"ח שעות שבראש השנה - שבזה ימשוך קדושה ודביקות השם על כל השנה, שיוכל להיות דבוק בנועם השם כל היום. וכל חלק מחלקי השעות שבראש השנה - יתנו עזר וסעד לכל יום מימי השנה, להמליך הבורא ברוך הוא"³.

ואפשר שמשום כך חרדו כל כך הצדיקים שלא לאבד אפילו רגע אחד לבטלה מן היום הגדול והקדוש הזה, כמו שהעידו מקורביו של מרן הגרי"ז מבריסק זצ"ל, כי למרות התמדתו הנוראה ודרכו לנצל כל רגע פנוי ללימוד התורה הקדושה, אבל בראש השנה שינה ממנהגו, וכל אימת שהיה לו קצת זמן פנוי במשך היום השתדל לומר פרקי תהלים.

הערות והוספות

ועיקר ראש השנה נקרא יום הזכרון שמצד הזה הוא הראש לשנה שממנו יהיה נמשך ההשפעה לכל השנה וההמשכה הוא על ידי הזכירה והעלאת הזכרון לטובה הוא המשכת שפע ההשגחה באיכות שזהו ענין הפקידה. **וראה** הלשון בספר 'שם משמואל' (סוכות תרע"ג): ועוד יש לומר, והוא העיקר אצלי, שראש השנה באשר נקרא ראש משכן המוח והשכל, בו נשפע לישראל מוחין חדשים.

ב. וראה עוד בספר 'פוקד עקרים' (אות ב) לרבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע, וזה לשונו: והיינו דידוע דבמוח יש חדר הזכרון ששם חקוקים ורשומים כל הדברים שהם בזכרון אצלו, ומילתא דלא רמיא ששוכחה נמוחק חקיקתו מאותו חדר וספר הזכרון, אבל כשמישים על לב לזוכרו הרי זוכר ועומד אצלו דנשאר חקוק במחשבתו, ואף כשאינו זוכרו באותה שעה על כרחך עדיין רישומו קיים וניכר במוחו, שהרי אילו רצה היה זוכרו,

בהודמנות, כשנשאל מדוע אומר תהלים בשעה שיכול לעסוק בתורה, ענה הגאון זצ"ל, שבצערותו היה אכן נוהג ללמוד בזמנים הפנויים של ראש השנה, אך לאחר מכן שם לב שבשעת הלימוד נופלים בדעתו כל מיני קושיות ועיונים ובכדי ליישבם צריך לעיין בספרים, ומזה הוא חושש, כי הרגעים הספורים שלוקח לו ללכת ממקומו עד לארון הספרים הוא חושש לביטול תורה, וחס לו לאבד אפילו רגע אחד של ראש השנה לבטלה, על כן הוא מעדיף לומר תהלים בכל רגע פנוי.

מונהגים שונים לסימנא טבא

והיות שראש השנה הוא היום המשפיע והמכריע לכל השנה כולה, וכיום הזה נידון האדם מה יהיה עמו משך כל השנה הבאה עלינו לטובה, לכן מצאנו בגמרא (הוריות יב.) ובפוסקים כל מיני זהירות שנהגו להיזהר ביום ראש השנה, בכדי שלא להזכיר דברים שאינם טובים ולא נמשיך אותם ח"ו, ומאידך גיסא נהגו להרבות במאכלים ששמם ומהותם מעוררים זיכרון טוב, ובזכות זה אנו מבקשים לעורר זיכרונו לפניו לטובה ולהמשיך עלינו כל מיני טובה וברכה לכל ימות השנה.

סימן שלם כתב המחבר בהלכות ראש השנה שבו הולך ומונה כמה וכמה דברים שנהגו לאכול בראש השנה לסימנא טבא, או להיפך, נהגו שלא לאכול, בכדי לא לעורר עניינים שאינם רצויים, וכה כתב המחבר: "יהא אדם רגיל לאכול בראש השנה רוביא, כרתי, סילקא, תמרי, קרא. וכשיאכל רוביא יאמר: יהי רצון שירבו זכיותינו. כרתי, יכרתו שונאינו. סילקא, יסתלקו אויבינו. תמרי, יתמו שונאינו. קרא, יקרע גזר דינו ויקראו לפניך זכיותינו".

הוסיף על זה הרמ"א, "ויש נוהגין לאכול תפוח מתוק בדבש ואומרים, תתחדש עלינו שנה מתוקה, וכן נוהגין. ויש אוכלים רימונים ואומרים, נרבה זכיות כרמון, ונוהגין לאכול בשר שמן וכל מיני מתיקה".

ומנהג יפה ראיתי לאחד מבני עליה, שהנהיג לעצמו בראש השנה ללמוד על שולחנו בתוך ביתו משנה אחת או פרק אחד מספר תהלים, שיהיה לו לסימנא טבא על כל השנה, כי אם על ידי סילקא וכרתי אפשר להכרית ולסלק כל מיני מסטינים ומקטרגים, ואם על ידי תפוח מתוק בדבש יכולים לפעול לשנה טובה ומתוקה, על אחת כמה וכמה שעל ידי לימוד התורה הקדושה בשמחה יכולין להשפיע מתיקות וערבות בתורה על כל השנה כולה.

מאירך גיסא נזהרים גם שלא לישן ביום של ראש השנה, על פי המובא בשם הירושלמי, 'האי מאן דדמיך בריש שתא דמיך מזליה', כלומר, כל מי שיושן בראש השנה יישן מזלו במשך השנה. כמו כן כתב הרמ"א שיש מדקדקים לא לאכול אגוזים, הטעם הפשוט הוא מפני שמרבה כיחה וניעה ומפריעים להתפלל כראוי, אבל יש לזה עוד טעם, היות ש'אגוז' בגימטריא 'חטא', ואין אנו רוצים להזכיר חטאים בהאי יומא רבה, בכדי שלא לעורר זכרונות שאינם טובות.

'חטא' בגימטריא 'חטא'...

במובן שהעיקר הוא הכוונה הפנימית של המנהגים ולא שיהיה כמעשה קוף בעלמא, ואם נהגו שלא לאכול אגוזים מחמת שהם בגימטריא חטא, על אחת כמה וכמה שביום גדול וקדוש כזה אסור להיכשל בחטא עצמו, וכפי שהיה מרגלא בפומיה של הרה"ק בעל ה'בית ישראל' מגור זי"ע, שלא רק 'אגוז' בגימטריא 'חטא', אלא גם 'חטא' בגימטריא 'חטא'...

ובן מה שנהגו שלא לישון בראש השנה, אין זה בשביל שבאותו הזמן ישב בטל ויבלה את זמנו בהבל ורעות רוח, זה אינו, כי ההולך בטל כישן דמי ומוטב שיישן באמת, וכלשון השל"ה הק' (מסכת ראש השנה פרק תורה אור - נד), לאחר שהוא מביא דברי הירושלמי שאין לישון בראש השנה, הוא מוסיף בזה

הלשון: "ונראה, דלאו דוקא ישן ממש, אלא אפילו ער ויושב בטל, ואינו מבקש על נפשו בתפלה ובתחנונים, ישן מיקרי, ואדם מועד לעולם בין ער בין ישן (כבא קמא כו.), אם אינו עוסק בתורה ובמעשים טובים".

בך גם אנו מוצאים בדברי הרה"ק בעל ה'אור המאיר' זי"ע, שעורר על מניעת השינה ביום ראש השנה, ומתוך דבריו אתה למד שאין שום תכלית להישאר ער בסתמא, אלא העיקר לנצל הזמן הזה כראוי ולא להיות דומם כבול עץ שאינו עושה כלום, וכך הוא כותב: "עתה בראש השנה, אינו רשאי ליתן דומָה לנפשו אפילו כמעט רגע, כי רגע קטן מיום השנה מחזיק בתוכה הרבה משנה הבאה, ואם יכאב בראש, יתפשט הכאב לכמה ימים ושבועות, הכלולים בזאת הרגע והשעה, ככאב הראש שנתפשט בפרטי האיברים, ונמצא ברגע קטנה מראש השנה שיושב ודומם, יאבד טובה הרבה".

ונסיים עם דעתו של בעל ה'משנה ברורה' בנידון, כי גם הוא, לאחר שהולך ומונה את כל הדברים שאינם ראויים לעשות משום סימנא מילתא, מסיים וכותב: "והנה כל אלו הענינים עושין הכל לסימן טוב, ולכן פשיטא שיזהר מאד שלא יכעוס בימים האלו, מלבד גודל האיסור, כדי שיהיה לסימן טוב, רק יהיה שמח לבו ובטוח בד' עם התשובה ומעשים טובים".

בלומר, כל הסימנים הללו הם בכדי לעורר אותנו לפנימיות ולהבין את גודל נחיצות היום שיש לו השפעה מכרעת לכל השנה כולה, ולכן אל יעשה מן הטפל עיקר והעיקר טפל, אלא יבין את אשר לפניו וישתדל לנצל היום כולו לתורה ותשובה ומעשים טובים, וה' יהא בעזרו לזכות לשנה טובה ומתוקה.

למענך אלקים חיים

בקשת צרכי הגוף למען נוכל לעבוד בהם את השי"ת כראוי

ותחתוך קצבה לכל בריותיך

דבר זה יודע כל בר בי רב דחד יומא, שראש השנה הוא יום הדין לכל באי עולם, כולם נסקרים לפניו בסקירה אחת, הקב"ה עובר על מעשי כולם, בוחן ובודק כליות ולב, וקוצב לכל אחד את כל מה שיגיע אליו בשנה הבאה, אם לטוב ואם למוטב, כל ענייני פרנסתו וכלכלתו של האדם תלויים במוצא דבר ה' ביום זה, כי בהאי יומא ייקבע מה וכמה יגיע אליו, שהלא כבר אמרו חז"ל (ביצה טז.), 'כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד יום הכפורים', וכמטבע לשונו של רבי אמנון ממגנצא בתפלת ונתנה תוקף, 'מי יעני ומי יעשר, מי ישפל ומי ירום', וכן הלאה והלאה על זה הסדר, כי היום הזה הינו היום הקובע והמכריע לכל השנה הבאה עלינו לטובה.

ובענין זה רבתה המבוכה, כי בפשטות היינו צריכים להשקיע ביום זה הרבה תפלות ובקשות לפני מלך חי וקיים, שיקצוב לנו פרנסה בריווח יחד עם שאר כל העניינים הנצרכים לנו בהאי עלמא שאין בידינו לפורטם כי רבים המה, כל אחד יודע היטב היטב במה דברים אמורים ועד כמה צריכים לבקש

עליהם, אם זה על ענייני בריאות הגוף והנפש, או בעסקי חינוך הבנים והבנות וכן הלאה, שיהיו מתוך מנוחה ושלוה ללא כל מיני צער ועגמת נפש, שתשרור שלום ושלוה בעולם ולא יתגרו מלכיות זו בזו, ולעולם אין אדם יודע באמת עד כמה צריך לבקש, כי פעמים שיש לו לאדם הכל, בגשמיות וברוחניות, אבל לפתע פתאום בא אליו איזה מועקה שנוטלת ממנו את כל שמחת החיים ואינו יכול ליהנות מכל הטוב אשר חננו השי"ת.

ולמה לנו להאריך בדברים, הלא בעינינו ראינו מה שאירע בזמן האחרון, כאשר ירוס קטן שאפילו אינו נראה לעיני בני אדם, הכניס את כל העולם כולו למגדול ועד קטן בתוך פחד ובעתה נוראה, כל החיים הרגילים עצרו מלכת, זקנים משער שבתו ובחורים מנגינתם, כל בתי המסחר נסגרו על מנעול ובריה, ואפילו על בתי כנסיות ובתי מדרשות היו צריכים לערוך מלחמות ותכסיסים בכדי שיוכלו להמשיך ולקיים תפלות כסדרן ושיעורי תורה ברבים.

ברור לנו שכל מה שקורה במשך כל השנה כבר נגזר בראש השנה, בראש השנה יכתובו וביום צום כיפור יחתמו, וזהו הזמן הטוב ביותר לשפוך שיח לפני יושב מרום, שאפילו אם לפי מעשי הבריות מגיע להם איזה עונש, מכל מקום אנו מבקשים רחמים ורצון מלפני אדון כל שיבטל מעלינו כל גזרות קשות ורעות, קרע רוע גזר דיננו, ותכתוב עלינו גזרות טובות ישועות ונחמות, ואם לא עכשיו אימתי.

צווחין בצלותין ככלבים הב הב לנא מזונא

אולם מאידך גיסא ידועים לכל דברי הזוהר הק' (תיקוני זוהר תקונא שתיאא דף כב.) שכתב דברים נוראים על אותם אנשים אשר במשך ימי ראש השנה ויום הכיפורים מונח ראשם ורובם בבקשות גשמיות, עסוקים המה כל העת לבקש ולהתפלל על ענייני מזון ומחיה, עליהם אומר הזוהר הק', שאנשים

אלו משולים לכלבים שאין להם בושה, שכל היום צועקים 'הב הב', תן לי, תן לי, מבקשים על צרכי עצמם, ועסוקים תמיד עם הצטרפויותיהם.

ודבר זה גורם מבוכה לרבים שאינם יודעים מה לעשות, כי מצד אחד אין לך זמן יותר מוכשר לבקש על כל ההצטרפויות כמו ביום ראש השנה, שבעצם היום הזה דנים את באי העולם וחותרים קצבה לכל אחד ואחד, ומן הצד השני עומדים לנגד עינינו דברי הזוהר הק' שמבהילים ומרתיעים אותנו מלבקש על צרכי הגוף, ואין אתנו יודע עד מה, מי הוא זה שרוצה להיקרא כלב על ידי הזוהר הק'.

אבל לא רק זו, הן רבותינו עצמם, אנשי כנסת הגדולה, תקנו לנו הוספות בתוך תפלת שמונה עשרה ובהם כל מיני בקשות על ענייני גשמיות, זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים, 'בספר חיים ברכה ושלום, ופרנסה טובה וגזירות טובות ישועות ונחמות', וכי יתכן לומר שחכמינו ז"ל תקנו לנו לבקש בקשות שעל ידי זה ניחשב ככלבים ח"ו, לא יתכן לומר כזאת.

אמת שישנם צדיקים אשר מופשטים לגמרי מן העולם הזה ודבוקים במשך כל היום והלילה בבורא כל עולמים, מייחדים יחודים ועוסקים בספירות עליונות, ולהם אין שום נסיון שלא לבקש על עסקי הגוף, כי הם באמת נמצאים הרבה הרבה יותר למעלה מן העניינים הללו, אבל אנו הרי אנשים פשוטים, קרוצי חומר וגוש עפר, עשויים מבשר ודם, עם השגות פשוטות ורגילות, נושאים על צווארנו רחיים ודאגות של פרנסה וכלכלה, עול דרך ארץ, הקב"ה חונן אותנו בבנים ובנות שהתפקיד שלנו בעולם הוא לדאוג עבורם ולגדלם לתורה ולמצוות, ואיך נשתמט מחובתנו בימים הללו לבקש על צרכינו ועל צרכיהם.

אל לנו לרמות את עצמנו שאנו במדריגה של לבקש על רוחניות בלבד, כי אין זה אמת, וכבר כתב בספר הק' 'תולדות יעקב יוסף', שמי שלא נמצא

במדרגה הזאת ועושה עצמו כמי שרק דאגות של רוחניות מעסיקות אותו, עלול להפסיד את הכל, וכלשונו, 'אם יאמר שהוא מתפלל על השכינה, ובוחר לב הוא ה' היודע שאין זה אמת, אפשר שח"ו נדחה מכל', שהרי 'דובר שקרים לא יכון לנגד עיני' (תהלים קא, ז) ^א.

בפשטות צריך לבקש על צרכי גופו

אלא וודאי מוכרח להיות כאן איזה שביל הזהב שעובר בין ההכרח לבקש על ענייני גשמיות ביום הדין, ובין הזהירות שלא להיקרא באותם לשונות שהזוהר הק' מכנה את אלו האנשים שמבקשים גשמיות, אם כי צרכים אנו לדעת מהו אותו דרך, כיצד נוכל גם אנו לבקש את צרכינו בהרחבה באופן שיהיה מקובל ומוסכם על כל הדעות באופן של לכתחילה שבלכתחילה.

הערות והוספות

שבודאי אין לאדם להחזיק טובה ולהתפאר בעצמו לומר על נפשו שהוא מיושבי בבית ה' כל ימי חייו ואין לו שום שייכות בהצטרפות עולם הזה. אבל גם לא יפריז על המדה לשום כל תוחלתו מגמתו רק על צרכי גופו. וזה שמגנה בתיקונים דצווחין ככלבים הב' כי על כל פנים גם אם מוטל על האדם עול הפרנסה יקוה בנפשו וישתוקק לזכות להיות מיושבי בבית ה'. וכמו שאמר הרבי ר' בונם מפשיסחא זצ"ל על הפסוק אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש וגו' שדוד המלך ע"ה לא החזיק בעצמו שהוא מיושבי בבית ה' רק שזה בעצמו שאל מהשם יתברך להיות אותה אבקש שיהיה על כל פנים זאת כל המבוקש שלו לזכות להיות שבתי בבית ה' כל ימי חיי וגו'.

א. וכתב רבינו **צדוק הכהן** (פרי צדיק לראש השנה - אות י), כי מי שמדמה בעיניו שכל בקשותיו לשם שמים המה, אינו אלא מרמה את עצמו, שהרי כל מי שנמצא בהאי עלמא יש לו לפחות נגיעה כלשהו עם ענייני העולם הזה, אם כי יחד עם זאת מחויבים אנו להשתוקק להתעלות מעל הגשמיות ולחיות חיים רוחניים, חיים של תורה ועבודה ויראת שמים, וזה לשונו:

איתא בתיקונים (תיקון ו') אלא כלוהו צווחין בצלותא ביומא דכפורי ככלבים הב' הב' לנו מזונא וכו'. והכונה על דרך שאמר פרנסני ככלב ומה שגינה זה בתיקונים ולכאורה מאמר הגמרא (ב"ב ח'). ביונתן בן עמרם שאמר להבי פרנסני ככלב כדי שלא יחזיק טובה לעצמו בכבוד התורה סותר לזה. אמנם

ובאופן כללי צריכים אנו לדעת שכהיום הזה מוסכם על הכל שמותר ואף צריך לבקש על גשמיות, אלא שכאמור, צריכים אנו לדעת היאך וכיצד, וידוע שהרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע התרעם על אלו שבראש השנה נמנעים מלבקש על צרכי פרנסה, ואחר כך מתפלאים מדוע אין להם כל צרכם, הלא לא התפללו והיאך יהיה להם, על כן עורר מאד לבקש על עניינים אלו ולהיות לבו סמוך ובטוח בה' שימלא צרכו, ואף כאשר אינו רואה כי צרכיו מתמלאים כל הצורך, אל יחשוב שמא זה בעוון מה שביקש, אלא שכל תפילה פועלת את פעולתה ואף אם לא נראה לעין פעולתה ודאי נצרכה אותה תפילה בכדי לפעול פעולות טובות בעולמות העליונים (אמרי פנחס שער ז אות יח-ט).

בך גם הביאו בספרים הקדושים בשם האר"י הק', שיש לחלק בין היום הראשון של ראש השנה אותו צריך באמת להקדיש עבור ענייני שמים בלבד ולא לעסוק בבקשות גשמיות כל שהם, לעומת היום השני של ראש השנה שבו מותר ואף רצוי לבקש בקשות בענייני פרנסה וצרכי הגוף, וכפי שכתב ה'שם משמואל' (ראש השנה תרע"ג), "שביום א' דנין על עסקי אלקות ושם אין שום ויתור והכל בצמצום גדול, וביום ב' דנין על עסקי עולם הזה והוא דינא רפיא", והוסיף בספר 'שפתי צדיק' (פילץ), "מזקני הק' ז"ל (החידושי הרי"ם) שמעתי בשם האר"י ז"ל, שיום א' דראש השנה נבקש רק צורך נשמה, יום ב' נבקש צרכי גופו"².

הערות והוספות

ומפני כן ביום א' העיקר להתפלל עבור כבוד הבורא על צער גלות השכינה, כנ"ל. אך ביום ב' צריך כל אחד מבני ישראל לזכור כללות ישראל לעורר רחמים עליהם להשפיע להם כל טוב וחסד.

ב. וראה כעין זה בספר הק' 'תפארת שלמה' (ראש השנה) וזה לשונו: להבין הטעם מפני מה נקרא ראש השנה יום הזכרון. כי ראש השנה הוא ב' ימים. ביום א' דינא קשיא וביום ב' דינא רפיא.

ומלכר זאת צריכים אנו לדעת שתועלת גדולה יש בעצם זה שמבקש מהשי"ת על צרכיו, כי בזה מוכיח המבקש את גודל אמונתו בהשי"ת שרק הוא זן ומפרנס לכל מקרני ראמים ועד ביצי כנים, ואינו סומך על כוחו וגבורתו ורוחב בינתו, דלא כאומות העולם שאינם מאמינים בהשגחת הבורא, ולשיטתם כל אחד מרוויח בכח עצמו, כפי שהכתוב כבר מוכיח את אלו השוגים בהבלי המחשבות האלו, 'ואמרת בלבבך כוחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה' (דברים ח, יז), אבל יהודים מאמינים בני מאמינים תולים את יהבם בהשי"ת שהוא יכלכלם ולא יתן לעולם מוט לצדיק, ומקיימים את המשך הכתוב שם (פסוק יח) 'וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל'.

בפרט ביום ראש השנה, שהוא זמן המלכת הבורא ברוך הוא על כל העולם כולו, ישנה תועלת גדולה בעצם בקשת צרכיו, כי על ידי זה ממליך את השי"ת, שמראה במעשיו כי אין לנו על מי לסמוך אלא על אבינו שבשמים שהוא שליט על כולא ומלכותא דילך הוא, והראיה, שאינו פונה בבקשה לשום אחד אחר מלבדו יתברך, ואם מבקש ממנו סימן שהוא הבעל הבית והמלך, ובהבל פיו יחתוך קצבה לכל אחד ואחד.

נקודה נוספת שאנו צריכים לדעת בשעה שאנו ניגשים לבקש על צרכינו, דהנה כבר נודע לנו מתוך כתבי האריז"ל, שלא ברא הקב"ה את העולם כי אם להיטיב לברואיו, וכפי המובא בספר 'עץ חיים' (שער הכללים - פרק ראשון), 'שעלה ברצונו יתברך שמו לברוא את העולם כדי להיטיב לברואיו ויכירו גדולתו ויזכו להיות מרכבה למעלה', ופשיטא לן שאותו רצון להיטיב כולל גם הרצון להיטיב להם בגשמיות ובמילוי כל צרכי גופם, נמצא שכאשר אנו מבקשים מאת השי"ת על צרכי גופנו אנו משלימים בזה את רצונו יתברך, שהלא רצונו הוא שיהיה טוב לישראל כאן בהאי עלמא ולתת לו את כל מחסורו, אנו רק צריכים לבקש ולהמשיך עלינו את השפע.

הזוהר התכוון למי שמבקש גשמיות למלאות תאוות לבו

אמנם אם כנים דברינו, שצריך ואף מוטב לבקש ולהתפלל על צרכי הגוף, מדוע זה מכנה הזוהר הק' בכינויי גנאי את אלו המבקשים על צרכי גופם, סך הכל הם עושים את מה שמוטל עליהם וממלאים את חובתם, מה גם שידוע על רבי ישראל סלנטר זצוק"ל (כתבי הסבא מקלם - דברי חכמה ומוסר ב עמ' תשצה - נב) שהיה מאריך מאד בתפלת 'זכרנו לחיים' וכו', הוא אף הסביר מדוע הוא מכוון בזה כל כך, כי לדעתו מי שיש לו משפחה, בנים ובנות, ואינו מכוון כראוי בתפלות הללו, הרי הוא נכנס לגדר של רוצח ח"ו, שהרי כל חיות והרווחת נפשות בני ביתו תלויים בתפלות האלו וכיצד לא יחוס עליהם ולא יכוון כראוי.

אלא יובן היטב על פי מאמרו הידוע של הרה"ק הרבי ר' מאיר'ל מפרעמישלאן זי"ע, שנהג להמליץ טוב על בני ישראל ולומר כלפי שמיא, ריבוננו של עולם, יודע אני שאם תיטול את התפילות שבני ישראל מתפללין אליך ותסחט אותם, תמצא יוצא מהם רק ממון, כי זהו העיקר שהם מבקשים, אבל כאשר תיקח את כל אותו הממון שהם ביקשו ותסחט גם אותם, מה תגלה, תורה מצוות ומעשים טובים, שכן בשביל מה צריך יהודי רצי כסף אם לא בשביל לעשות בהם רצונו יתברך, לשלם שכר לימוד להוצאות בניו לתלמוד תורה, לקנות בהם צרכי שבת ויום טוב, לולב נאה ואתרוג וכן הלאה.

לפי זה ייאמר ברורות, מי שאכן מבקש ממון לצורך גבוה, כי צריך להוציאם לטובת בניו ובנותיו שיגדלו לתורה ויראת שמים, ובכדי שיהיה לו די ממון בכדי לקיים בהם תורה ומצוות ומעשים טובים, בוודאי שלא עליו נתכוון הזוהר הק' לומר שהוא דומה לכלבין, כלבין הם רק אותם האנשים שמבקשים את טובת עצמם גרידא, הם רוצים לצבור הון לשם

תאוותם בלבד, כפי שאמר החכם מכל אדם (קהלת ה, ט) 'אוהב כסף לא ישבע כסף', עליהם אומר הזוהר הק' שהם ככלבין הצועקים הב הב, אבל אלו שמבקשים פרנסה בכדי שבסופו של דבר יוכלו לקיים את רצון השי"ת, קדוש יאמר להם.

זכרנו לחיים - למענך אלקים חיים

בספרים הקדושים אף דייקו זאת בתוך נוסח התפילה שתקנו אנשי כנסת הגדולה, 'זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים וכתבנו בספר החיים למענך אלקים חיים', וכך יתבאר, מדוע אנו מבקשים 'זכרנו לחיים', לא משום שחשקה נפשנו בהנאות עולם הזה ותאוות חלילה, אלא רק כי 'למענך אלקים חיים', אנו צריכים חיות והרווחה ושפע קודש בכדי שנוכל לחיות כיהודים כשרים, למענך אלקים חיים, שיהיה ברשותנו כל ההצטרפויות בגשם וברוח שנוכל לעבוד בהם את הבורא באין מחסור כל וללא דאגות של פרנסה ובריאות כל שהם, כי כאשר דברים אלו חסרים לאדם אזי קשה לו לעבוד את הבורא בשלמות, וכבר כתב בספה"ק מאור עינים (פרשת מטות) 'כי נודע שכמעט כל המצות תלוין בממון לעשותן על צד היותר טוב, כמו שאמרו התנאה לפניו במצות'.

בך גם ביאר בספר 'שם משמואל' (ראש השנה תרע"ב), וזה לשונו: "כל תפילותינו שאנו מבקשים חיים והצלחת עולם הזה אין זה התכלית אצלנו, רק שעל ידי זה נהיה פנויים לעבודת השי"ת או לגדל בנינו לתלמוד תורה, או לעשות עמהם שידוכים הגונים שימשכו מהם דורות טובים שיתרבה כבוד שמים על ידיהם, או שיהיה לאל ידנו לעשות צדקות ומצוות בחיות. וזה שאנו מתפללין 'זכרנו לחיים' אף שבתיקוני הזוהר (כב.) מגנה זה מאד, וקרא עליהם צווחין ככלבין הב לן חיי הב לן מזונא, והיתכן שסדרו לנו בעלי מסדרי התפילות לשונות בלתי נרצים", [אלא

הכוונה שאנו מבקשים הגשמיות לצורך רוחניות, וזה מותר ואף צריך לבקש².

בוה אף פירש בספר הק' 'פנים יפות' מדוע אנו נוהגים לבקש בימים הללו בקשות שונות על כל מיני עניינים הנצרכים לנו, הלא מבואר בגמרא (תענית ח:) שאין לבקש יותר מבקשה אחת. כך גם צריך להבין היאך אנו אומרים בתחילה 'אחת שאלתי מאת ה'', ולבסוף מבקשים כמה וכמה בקשות, הכיצד. אלא מאחר שאנו מבקשים את כל הבקשות הללו לצורך גבוה, למען נוכל לעבוד את השי"ת כראוי וללא מניעות, לא נחשבים כל הבקשות הללו לבקשות רבות, כי אם לבקשה אחת ויחידה בלבד¹.

חנה בקשה בן לגדלו לתורה ועבודה

אבן כאשר נבקש את בקשותינו ואת צרכינו עם כוונה טובה, למען נוכל לעבוד בהם את השי"ת, אז נזכה שהשי"ת ישמע את תפילותינו וימלא את משאלותינו במדה טובה ישועה ורחמים, וכתב המאירי (חבור התשובה - משיב נפש

הערות והוספות

צדקה וגמילות חסדים, זה הגון, כי גם זה למען למלאות רצונו יתברך. וזהו שאומרים (תפלת שמו"ע) זכרנו לחיים כו', לא למעננו, כי אם למענך אלקים חיים, כדי לעבדך ולעשות לך נחת רוח, ובוה אנו מחזירים החיים והפרנסה אליו יתברך לעשות בהן רצונו ית"ש.

ד. וראה עוד בקונטרס הנפלא 'בנין יעקב - חודש אלול', מאמר 'אחת שאלתי מאת השם', שם הארכנו לבאר הענין בטוב טעם ודעת.

ג. כעין זה כתב בספר 'ייטב לב' (פרשת האזינו, ה), וזה לשונו: יתבאר בהקדם לפרש שובה ישראל וגו' קחו עמכם דברים וגו' (הושע יד, ב-ג). כי אנו מבקשים (תפלת 'אבינו מלכנו') כתבנו בספר פרנסה וכלכלה, ובתקוני זוהר (תקון ו, כב.) איתא צווחין ככלבין הב לנא מזונא כו'. אבל ביאור הדברים, אם מבקש פרנסה בשביל עצמו ודאי לא טוב הדבר, אבל אם מבקש למען להחיות בני ביתו ולהחזיקן לתלמוד תורה ולהשיא בניו ובנותיו לת"ח וכדומה לעשות

מאמר שני פ"ב) שלכן מפטירין בראש השנה במעשה של חנה שנפקדה בראש השנה, היות שכל בקשתה הייתה לשם שמים בלבד, 'והוא הוא הטעם שמפטירין בפקידת חנה, לעורר שהן נפקדו בזה היום בתכלית תפלתן, עם היות כונתן מעולה ונכבדת'.

ומביא המאירי ראיה לדבריו, דהנה כאשר חנה היתה מרת נפש על מניעת הבנים ולא רצתה לאכול, אמר לה אלקנה בעלה (שמואל א, ח), 'למה תבכי ולמה לא תאכלי ולמה ירע לבבך הלוא אנכי טוב לך מעשרה בנים', אלקנה ניסה לפייסה בדברים, מדוע את צריכה בנים, האם משום שיהיה לך עזר וסיוע בשנות הזקנה, אני אהיה לך לעזר יותר מעשרה בנים, ולא תרגישי שום מחסור בהעדר הבנים, אולם חנה לא הסכימה עמו וטענה שלא לכן היא רוצה בנים, אלא רק בלתי לה' לבדו, וכפי שאמרה בהמשך דבריה (שם פסוק יא), "ותדור נדר ותאמר, ה' צבאות, אם ראה תראה בעני אמתך וזכרתני ולא תשכח את אמתך, ונתתה לאמתך זרע אנשים, ונתתיו לה' כל ימי חייו".

חנה לא חפצה בכנים לשם הנאה גשמית, היא רצתה להקדישו להשי"ת, לתורה ועבודה, ונתתיו לה' כל ימי חייו, ותפלה כזאת קרובה להיענות, כי לא את טובת עצמו הוא דורש כי אם לעשות רצונך אלקי חפצתי, וגם אנו צריכים לבקש את הצטרכויותינו בימי הרת עולם הללו, לא לשם שמחת כרסנו, אלא בכדי להגדיל תורה ולהאדירה, שיהיה לנו די פרנסתנו בשפע שנוכל לגדל בנינו ובנותינו בדרכי התורה והיראה לתפארת בית אבות, "אשר בנינו כנטיעים מגודלים בנעוריהם... אלופינו מסובלים אין פרץ ואין יוצאת ואין צוחה ברחובותינו, אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלקיו" (תהלים קמד יב-טו).

למענך אלקים - לאוקמי שכינתא מעפרא

ובעמדנו כאן חובה לנו לעורר מענין לענין באותו הענין, דהנה בראש השנה זוכרים אנו לבקש על כל צרכינו, אם במעט ואם הרבה, ועל אף

שאנו משתדלים לבקש את צרכינו לצורך גבוה, למען נוכל לעבוד בהם את השי"ת בשלום ובשלווה ולא תהיה נפשנו טרודה אחר המזון ומחיה ושאר עסקי הגוף, אולם יחד עם זאת אין לנו לשכוח את הקב"ה בעצמו, גם לו יש צרכים כביכול, ואנו צריכים גם לדאוג עבור זה, כדאיתא בזוהר הק' (פרשת ויקרא ז:): 'ישראל מפרנסין לאביהן שבשמים'.

והנה אנו מבקשים מאת הקב"ה על דירה נאה ומרחבת דעתו של אדם, ושוכחים שהקב"ה בעצמו אין לו דירה, שכינתא בגלותא, וכי אנו דואגים עבור זה, הלא כל החורבן לא אירע אלא מפאת עוונותינו, וכמאמר הגמרא במסכת ברכות (ג), שבכל יום ויום יושב הקדוש ברוך הוא ושואג כארי, 'אוי לבנים שבעוונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין אומות העולם', וכיצד זה אנו דואגים רק שיהיה לנו נוח בתוך הגלות, בעוד בית ה' חרב ועיר האלקים מושפלת עד שאול תחתיה.

העיקר הוא לא לדאוג למעננו ולחיותינו, אלא למען השי"ת, 'למענך אלקים חיים', והיו צדיקים שהסכימו להפקיר את כל כולם העיקר שיתגלה כבוד שמים בעולם, וכפי שהרה"ק ה'ישמח משה' זי"ע היה אומר בהושענות, 'הושענא למענך אלוקינו', רבונו של עולם, כבר הגיע העת שלך להיוושע, ואל תחשוב כי את טובתי אני מתכוון, כי אני מסכים שהנפש רוח ונשמה שלי לא יגאלו, ואני אפילו מוכן שנשמתי תלך לכף הקלע ח"ו, ובלבד שהשכינה הקדושה תיוושע בתשועת עולמים ותיגאל מן הגלות הנוראה.

ובספר 'טיב המעשיות' (פרשת כי תבא) מביא עוד מעשה נפלא הנוגע לענין זה שהתרחש גם הוא אצל הרה"ק ה'ישמח משה' זי"ע, ונביא כאן רק את החלק שנוגע לענייננו, ושם מביא דיבורי התעוררות וכמיהה לגאולה, שהשמיע ה'ישמח משה' בדרשה שנשא בראש השנה קודם התקיעות, וכה דיבר אל צאן מרעיתו:

טייערע יודען! ראו נא גם ראו את גודל השעה שלפנינו! הנה ביום הדין הגדול הזה כל באי עולם עוברים לפניו יתברך כבני מרון! על מה הוא עיקר המשפט ביום נורא כזה? האם על כמה 'בילקעס' שנאכל במשך השנה... הרי כל זה דנים בדרך אגב... ועיקר המשפט לאלקים הוא! בענין הגאולה השלמה הנצרכת מאוד לישראל.

ביום זה מתייצבים כל מלכי אומות העולם נציגי כוח הקליפות והסטרא אחרא, ויבקשו את הנצרך להם לשנה החדשה לטובתם של הגויים, שהיא היפך טובתם של ישראל.

אך מנגד עומד כעת אדוננו דוד מלך ישראל ע"ה וזועק בקול גדול ומפיל תחינותיו לפני קל מלא רחמים, לרומם קרן ישראל ולבנות את בית המקדש, שכבר יהיה סוף לגלות המר והנמהר הזוה, כמו שהיה טורח ומתפלל ומבקש על כך תמיד כל ימי חייו. - והנה באם לא נתעורר אנו כאן מלמטה בתשובה שלמה בכל לב, ולא יוכל השי"ת למלאות מבוקשו לבנות כבר את בית הבחירה, איזה ביזיון יהיה שם לדוד המלך?!

הרי כל הפמליא של מעלה וכל הצדיקים הקדושים שלמעלה כולם עומדים באותו דין עליון, ומה נאמר ומה נדבר בביזיונות הנוראים שיהיו לדוד מלכא משיחא בפניהם?!

ובאומרו זאת בכה הרבה מאוד, כאשר ידוע גודל ציפייתו לישועה של הישמח משה, וכל העם געה אחריו בבכיות והתעוררות עצומה לתשובה.

יכוון ליבו לשמים לפחות מעט

אכן, אין זה מילתא דפשיטא כלל וכלל, ולא כל אחד נמצא במדרגה שכל בקשותיו יהיו לשם שמים, אולם לכל הפחות צריך לשאוף לזה, וכאשר

נעמוד בימי הדין הללו לבקש ולהתפלל על צרכינו ובקשותינו הגשמיות, לפחות נזכור שצריך לערב שם שמים בתוך רצונותינו, ולידע שכל התכלית שלנו בהאי עלמא הוא לעשות רצון קוננו בלב שלם, וכל צרכי הגשמיות נועדו רק לשרת את המטרה הנעלית הזאת ולהועיל לה^ה.

עינינו נשואות אל השי"ת שיתן לנו הבינה הנכונה ודעת ישרה להתפלל אליו ולבקש ממנו כל צרכינו בהרחבה גדולה, למען נוכל לעבדו בלבב שלם, מתוך הרחבת הדעת ומתוך בריות גופא ונהורא מעליא באין מחסור כל, וחדש עלינו שנה טובה ומבורכת ותפרנסנו בשפע גדול ובהיתר, ולא ישלוט בנו עין הרע, ותצליחנו בכל מעשה ידינו אמן נצח סלה ועד.

זכרנו לחיים

ביאורים בנוסחאות שהוסיפו הגאונים בתפלת שמונה עשרה

כתבנו לחיים - הנכתב בשם המלך אין להשיב

בהגיע הימים הללו של ראש השנה ועשרת ימי תשובה מבקש כל יהודי ברגש ובדבקות: 'זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים', 'כתבנו בספר החיים למענך אלקים חיים'. תפלות אלו נקבעו על ידי הגאונים לומר בתוך תפלת שמונה עשרה, כמבואר בטור ובית יוסף (אורח חיים תקפ"ב), והתקבלו בכל תפוצות ישראל בכל מקומות שהם.

האם אנו מבינים היטב את התיבות שאנו מוציאים בפינו, אכן יש את הפירוש הפשוט, והכלל הוא שאין מקרא יוצא מידי פשוטו, אבל בתוך כל תפילה ונוסח שקבעו לנו הקדמונים נמצאים גם פירושים יותר עמוקים, שאם נתבונן בהם קצת נקבל אור חדש בביאור התפילה.

קודם כל צריך להבין את הנוסח, בהתחלה נאמר 'זכרנו לחיים', מלשון זכירה בלבד, ולבסוף מוסיפים לומר 'זכתבנו בספר החיים למענך אלקים חיים, כאן כבר מוסיפים לבקש גם על כתיבה, מפני מה צריכים הזכרונות האלו להיכתב, מדוע לא די בזכירה בלבד, הלא הקב"ה בעצמו זוכר אותנו לחיים טובים, וכי איננו סומכים עליו ח"ו.

והאמת הוא שהאר"י הק' בשער הכוונות (דרושי ראש השנה - הקדמה) כבר עמד לדקדק על שינוי הלשונות בין התפלות הללו, וביאר כדרכו בקודש על פי חכמת האמת, ראה שם אריכות דבריו, אבל אנו לא באנו אלא לבאר על פי דרך דרוש ואגדה כדרכנו מימים ימימה.

כתב אשר נכתב ונחתום בטבעת המלך אין להשיב

בספר הק' קדושת לוי (ראש השנה) מבאר על דרך משל, מלך גדול ונישא ביקש להעניק מתנות לרוב וממון הרבה לאוהבו מימים ימימה, ואף כבר הודיע לידידו איזהו היום המיועד בו ימסור לו את כל מה שהבטיח, אולם היות שהמלך היה חושש שמא יבואו שונאי ידידו ויקטרגו עליו בכל מיני טענות ומענות שאינו ראוי לכל הטוב הזה, לכן נטל תיכף קולמוס בידו ורשם עלי ספר את כל ההתחייבויות שקיבל על עצמו לטובת ידידו וחתם שמו עליו, כך שאף אם יבואו השונאים לקטרג עליו לא יוכל המלך לחזור בו מן ההתחייבות, כי גם נער וגם זקן יודעים שמכתב שנחתם על ידי המלך צריך לקיימו ככתבו וכלשונו.

הוא הדבר אף כאן, אנו מבקשים מאת הקב"ה שיזכרנו לחיים טובים ולשלום, אנו מפצירים בו שיינתן לנו חיים של טובה, חיים של ברכה, כמו גם כל מיני השפעות טובות ישועות ונחמות, ואין לנו צל צלו של ספק שהקב"ה הוא אבינו אב הרחמן, והוא משתוקק להרעיף עלינו כל טוב ומיטב, אפילו יותר ממה שביקשנו, ובוודאי זוכר אותנו לטובה ונעתר לבקשתנו, ומכיין אסמיו שבע להשפיע עלינו חיים חן וחסד במשך כל השנה הבאה עלינו לטובה.

אולם כנגד כל הכוונות הטובות הללו באים ונעמדים כת מלאכי חבלה, המקטרגים והמשטינים, וכשהם רואים כי חפץ השי"ת להיטיב לבניו אהוביו ולהשפיע להם טובה וברכה, נחפזים המה להביא מתחת ידם חבילין

חבילין של חטאים עוונות ופשעים שמצאו בבני ישראל, ואת זה הם מביאים לפני הקב"ה ומנסים להניאו מכל הטובות שרוצה ליתן לעמו, כי היאך יוכל לתת להם כל הטוב הזה בשעה שהם מלאים בעבירות ממש אין בהם מתום.

לפיכך אנו מוסיפים לבקש מאת הקב"ה שלא יסתפק באמירה והבטחה בעל פה, בבחינת 'זכרנו לחיים', אלא מוסיפים אנו לבקש 'וכתבנו בספר החיים', שהקב"ה יכתוב את הבטחותיו בספר פנימה ויחתום על זה, ואז בטוחים אנו בכל ההשפעות הטובות הללו שיתקיימו, 'כי כתב אשר נכתב בשם המלך ונחתום בטבעת המלך אין להשיב'.

בוזה אף יובן הלשון 'למענך אלקים חיים', אלקים הוא שם מדת הדין, כידוע, וזהו מה שאנו מבקשים מאת הקב"ה, דהיות שיש מדת הדין בעולם בדמות כל המקטרגים והמשטינים הללו, לכן אנו מבקשים ממנו לכתוב ההבטחות והברכות על גבי הכתב, ואז לא יועיל להם כל הקטרוגים, כי דבר אשר נכתב ונחתם לא יסוג המלך מלקיימו ככתבו וכלשונו.

זכרנו לחיים גשמיים וכתבנו לחיים רוחניים

והגה"ק בעל ה'חתם סופר' זי"ע ביאר (דרשות חת"ס - ראש השנה דרוש יז), שישנם שתי מיני חיים, חיים גשמיים וחיים רוחניים, חיים גשמיים הוא דבר שנוגע לכל יצור נוצר, בין אם ישראל ובין אם זה נכרי, כולם צריכים חיים, ואף נזקקים לכל ההצטרכויות שאדם צריך בהאי עלמא, משפחה, פרנסה טובה בריווח ובניקל, בריאות הגוף, דירה נאה, וכן שאר כל ההצטרכויות, ועל דבר זה אנו מבקשים תחילה 'זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים', כי סוף כל סוף הקב"ה לא ברא את העולם להיות תוהו, לשבת יצרה, ואם כן בדין הוא שימלא לנו כל צרכינו בעולם הזה.

אבל מלבד החיים הגשמיים ישנו גם חיים יותר נעלים, לא בשביל טובת עצמנו ולהנאת הגוף, אלא חיים רוחניים למען כבוד שמו יתברך, חיים שיש בהם יראת שמים ויראת חטא, חיים של אהבת תורה ויראת שמים, וגם על החיים האלו אנו מבקשים בראש השנה, שנזכה לחיות בעולם הזה חיים נעלים, א תורה'דיגע לעבן, א הייליגע לעבן, ועל זה אנו מכוונים בהמשך התפילה 'וכתבנו בספר החיים למענך אלקים חיים', כי חיים אלו, שהם למענו יתברך, יש להם יותר חשיבות ואף ראויים להיכתב ולהיחרט עלי ספר, מה שאין כן החיים הגשמיים, אפילו שאנו צריכים לזה, אבל אינם חשובים כל כך עד שיהיו צריכים להעלותם על גבי הכתב^א.

הערות והוספות

לחיים, ואיזה סוג של חיים אנו מבקשים? "מלך חפץ בחיים", אנו מבקשים כזה סוג של חיים שהמלך החפץ בחיים חפץ ורוצה בהם! כך פנה אלינו שנכוון בתפילה, בעת אמרינו בקשה זו, ועד כמה שזכור לי, זה כל מה שהוא אמר באותה פעם. **קולו** החלוש כמובן שלא נשמע היטב ולא הגיע לאזני כל בני הישיבה, ועל כן תלמידו הגדול, רבי אלחנן וסרמן זצוק"ל, שנכח במקום, כמנהגו המפורסם להסתופף בצל רבו הח"ח בתקופת הימים הנוראים, חזר על דברי הח"ח בקול רם שיגיע לאזני כולם. אני זוכר עד עתה את חרדתו העצומה של רבי אלחנן מהדר גאונו של רבו הקדוש. לפני שהוא היה מזכיר את שמו של "הרבי" (הח"ח), היה עומד בכזה פחד ואימה יוצא מן הכלל, לא יאומן כי יסופר. ואז הוא אמר, כשהמילים יוצאות מפיו בחרדת קודש - "הר... ר... ר... בי אמר: "זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים", אבל

א. בספר 'מאיר עיני ישראל' (ח"ב עמ' 13) מביא סיפור על מרן ה'חפץ חיים' זצלה"ה כפי שסיפר אחד מתלמידיו, וכה כתב שם: אני זוכר פעם, באחד מימי ראש השנה והיה זה בשנותיו האחרונות, כשהח"ח כבר לא התפלל בישיבה אלא בביתו, הכניסו אותו לבית המדרש באותו ר"ה על פי בקשתו שיש לו משהו לומר ל"עולם". ואז הביאוהו לבית המדרש ליד הכניסה. שכן להגיע עד למזרח כבר היה לו קשה מדי ללכת, והוא פתח פ"ק ואמר שהוא רק רוצה לעורר את ה'עולם', שהנה כשמתפללים "זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים", ה'עולם' מפרש כך: "זכרנו לחיים" כי אתה הרי "מלך חפץ בחיים", אתה רבש"ע הרי רוצה שבני אדם יחיו. אולם - אמר הח"ח לתלמידי הישיבה - תכוונו בבקשה זאת את הביאור דלהלן: "זכרנו לחיים" אנו מתפללים לקב"ה שהוא יזכרנו

ותכלית עבודתנו בעולם הזה הוא לחבר בין שני מיני החיים הללו שיהיו לאחדים בידינו, שחיי הגשמיות יהיו טפלים ומשועבדים לחיי הרוחניות, וכל צורכי העולם הזה יהיו רק למען יהיה לנו הכח לעבוד בהם את השי"ת, לא כמטרה בפני עצמה, וכמו שדוד המלך היה מבקש, 'אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש', ומה ביקש דוד המלך, 'שבתני בבית ה' כל ימי חיי', שגם ימי חיי הגשמיים יהיו לצורך בית ה', בכדי שיוכל לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו.

זהו מה שאנו מוסיפים לבקש בברכת 'שים שלום' שבסוף התפילה, 'בספר חיים ברכה ושלום ופרנסה טובה וכו' נזכר ונכתב לפניך', דהיינו שנזכה להעלות את צרכי הגשמיות שלנו אל הקדושה, עד שגם הם יהיו חשובים וראויים להיכתב בתוך הספר, ולכן כתוב כאן 'נזכר ונכתב', כי מי שחי באופן הזה, אזי הגשמיות שהם בבחינת זכירה, והרוחניות שהם בחינת כתיבה, משולבים זה בזה, ניזכר וניכתב.

ד' פעמים חיים להינצל מארבע מיתות

אבל מה שצריך להבין, מדוע כלל והזכיר בתוך תפילה קצרה זו של 'זכרנו לחיים' ד' פעמים תיבת 'חיים', 'זכרנו לחיים', 'מלך חפץ בחיים', וכתבנו

העדות והוספות

השנה), וזה לשונו: וזהו הפירוש זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים. ר"ל תזכירנו למה אנו חיים בזה כדי שיהיה לנו חיים אמיתים במה שהמלך חפץ בחיים כאלה. כמו שנאמר (ויקרא יח, ה) 'שמרתם מצותי וכו' וחי בהם אני ד'.

באיזה סוג של חיים? של "מלך חפץ בחיים"... בכזאת יראת כבוד נוראה הזכיר את הח"ח ודבריו, קשה לתאר זאת. עד כאן מהספר הנ"ל.

וראוי לציין שמומש כדיבורים הללו מופיעים בספר הק' 'תפארת שלמה' (ראש

בספר החיים', 'למענך אלקים חיים', ארבע חיים הללו למה לי, ובמחזור הוותיק 'אהלי יעקב' לעדת הספרדים הביא על כך כמה ביאורים נפלאים.

באופן הראשון ביאר שארבע מיני מיתות ישנם בעולם, האופן הראשון והפשוט הוא מיתה טבעית כדרך כל האדם, דהיינו שהגיע זמנו הקבוע מראש להסתלק מן העולם, ולצד זה ישנם עוד שלושה מיני מיתה שהם לא בזמנו, או שנגזר עליו מיתה בטרם עת כעונש על חטאים שנכשל בהם, או שנהרג על ידי בן בחירה, כגון במלחמה וכיוצא בזה.

והאופן האחרון, היינו שמת ללא סיבה מיוחדת, כדכתיב בספר משלי (יג, כג) 'יש נספה בלא משפט', ומפרש בגמרא (חגיגה ד:) על פי מעשה שהיה עם מלאך המות, שפעם אחת שיגר את שליחו ליטול את נשמת 'מרים מגדלת (קולעת) שיער', וטעה השליח בין השמות ונטל את נשמתה של 'מרים מגדלת תינוקות', לאחר שהבין השליח את הטעות ביקש להחזיר את הנשמה לאשה שטעה בה, אבל מלאך המות עצר בעדו ולא נתן לו².

בנגד ארבע חילוקי מיתה הללו אנו מזכירים ארבע פעמים 'חיים', למען נזכה להינצל מכל מיני המיתות האלו ולהיות בחיים, ואפילו אדם שכבר

הערות והוספות

דוד המלך היה נרדף על ידי שאול שביקש להרגו נפש, באחד הלילות זימן לו הקב"ה למצוא את שאול בשעה שהיה ישן, ואבישי שהלך עם דוד שמח מאד על שהסגיר ה' את שאול ביד דוד וחשב להרגו תיכף ומיד, אולם דוד המלך מנע בידו מעשות כזאת, הוא טען שאם הקב"ה רוצה שימות הוא יכול לסבב את זה בכמה אופנים, וכה אמר (שמואל א כו, ז): 'ויאמר

דוד חי ה' כי אם ה' יגפנו או יומו יבוא ומת או במלחמה ירד ונספה'.
ובפסוק זה נרמזו ארבע חילוקי מיתה (אם כי רוב המפרשים מנו כאן רק שלושה חילוקים) ואלו הם: 'פִּי אִם ה' יִגְפְּנֵנוּ' - מיתה טרם הזמן בגין חטא. 'או יומו יבוא וְמָת' - מיתה טבעית ביום שנקבע מראש. 'או בְּמִלְחָמָה יִרְד' - מיתה ע"י בעל בחירה. 'וְנִסְפָּה' - מיתה בלא משפט.

הגיע עתו המזומן להיפטר מן העולם יכול לפעול רחמים בתפלתו שיאריכו לו ימיו ושנותיו עלי אדמות, וכשיטת רבנן במדרש (קהלת רבה ג, ג) שאמרו, 'משעה שאדם נולד הוא נגזר עליו כמה שנים יחיה... אם זכה מוסיפין לו על שנותיו... שנאמר (ישעיה לח, ה) 'הנני יוסף על ימיך חמש עשרה שנה'.

כל העתים שווים לטובה

עוד כתב שם, שהעולם בכללותו מורכב מארבע זמנים מחולקים, העולם הזה, העולם הבא, ימות המשיח, ותחיית המתים, וכפי שאנו אומרים בתפלת יוצר של שבת קודש, 'אין ערוך לך ה' אלקינו בעולם הזה - ואין זולתך מלכנו לחיי העולם הבא - אפס בלתיך גואלנו לימות המשיח - ואין דומה לך מושיענו לתחיית המתים'.

וארבע פעמים חיים שבתפלת 'זכרנו לחיים' מכוונים להתפלל ולבקש שנזכה לחיות בארבע העתים הללו, כולם שווים לטובה: 'זכרנו לחיים' - בעולם הזה. 'מלך חפץ בחיים' - בעולם הבא, ששם החפץ העליון. 'כתבנו בספר חיים' - לימות המשיח, ככתוב (ישעיה ד, ג) 'כל הכתוב לחיים בירושלים'. 'למענך אלקים חיים' - לתחיית המתים, שהוא נמנע על פי הטבע, כי אם למענו יתברך.

מן הקל אל הכבד

בספרים אף ביארו (תשב"ץ קטן סי' קיט, האגור הלכות ר"ה סי' תתפו), שכל ההוספות בתפילת שמונה עשרה שהוסיפו הגאונים לומר בימים הללו, מסודרים בסדר נכון והגון, למען ישמע ה' את שוועתנו ויכתבנו ויחתמנו לחיים טובים ולשלום, ולכן תיקנו אותם באופן שהולך מן הקל אל הכבד, בתחילת שמונה עשרה מבקשים 'זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים', דהיינו קודם כל

מבקשים חיים בלבד ותו לא, אבל בסוף שמונה עשרה, בברכת מודים, כבר לא מבקשים על חיים גרידא, אלא כאן כבר מבקשים 'וכתוב לחיים טובים', לא חיים בעלמא אני מבקש, אלא חיים טובים, חיים של עושר וכבוד.

והענין הוא, שלא נבוא אל המלך בפתע פתאום עם בקשות גדולות יותר מדי, דבר שאינו מן הנימוס, וגם ידוע שמי שבא עם בקשות כבדות מדי אין נעתרים אליו כל כך, אלא קודם כל מבקש מעט ורק אחר כך מוסיף על זה עוד בקשה ועוד בקשה, וכדרך המבואר בחז"ל (סנהדרין קז. ובערוך שם בשם המדרש) על אותם כותים המחזרים על הפתחים, שקודם מבקשים רק מעט בצל, ולאחר שקיבלו את הבצל הם אומרים לבעל הבית, מה יש לנו לעשות עם בצל לבד, תן לי גם פת לחם ללפף עמו.

ובך נוהגים גם אנו, שתחילה אנו מבקשים חיים סתם, ואחר כך אנו עולים מדריגה ומבקשים 'חיים טובים', כי איזה חפץ יש לנו בחיים תפלים, אנו צריכים שהחיים הללו יהיו מלאים וגדושים בכל טוב סלה, חיים טובים עם כל הפירושים, ברוחניות ובגשמיות³.

חיים של רחמים בברית ובשלום

ואילו מרנא ורבנא ה'חתם סופר' (דרשות חת"ס - יו"כ דרוש ט) עמד לבאר את כל ארבע ההוספות שתיקנו קדמונינו להוסיף בתפילה, 'זכרנו', 'מי כמוך', 'וכתוב', 'בספר חיים', וכתב שלכל בקשה יש כוונה המיוחדת רק לבקשה זו ולא ברעותה, בתפילה הראשונה אנו מבקשים 'זכרנו לחיים' כפשוטו, ריבוננו של עולם, תן לי חיים בארצות החיים, לא אמות כי אחיה.

הערות והוספות

ג. ראה בספר 'פרי עין חיים' (שער תפילות) פי חכמת הסוד מדוע פעמים התקינו בתפילה ראש השנה - פרק ה), שם האריך לבאר על הלשון זכירה ופעמים הלשון כתיבה.

הבקשה השנית כבר מבקשים שלא יהיו אלו חיים של צער, שהרי לא די בחיים סתם, כי הם יכולים להתפרש גם כחיים בלתי טובים בעליל, מתוך צרה וצוקה ובמלחמה וסופה, כמאמר הכתוב בתוכחה (דברים כח, טו) 'והיו חיך תלואים לך מנגד... ולא תאמין בחיך', ופעמים שהמוות טוב מן החיים, לכן אנו מבקשים ממי שהרחמים שלו שהחיים שנותן לנו יהיו מתוך רחמים וחסדים, בהשקט ובטח, וכוונה זו מדויקת היטב בלשון התפילה, 'מי כמוך אב הרחמן זוכר יצוריו לחיים ברחמים', שיהיו החיים מתוך רחמים.

אולם גם כאשר כבר זוכים לחיים של רחמים, שקט ושאנן ואין מחריד, עדיין זקוקים לשמירה גדולה, ופעמים שצריך שמירה יותר גדולה במצב הזה מאשר במצב של רדיפות ויסורים ח"ו, כי כאשר בני ישראל יושבים בהשקט ובטח מצד אומות העולם, שאינם רודפים אותם ולא מציקים להם, מתגברת הסכנה שיתערבו ישראל קדושים בין האומות וילמדו ממעשיהם, וכפי שהיה בכמה וכמה זמנים שישבו ישראל בטח בין האומות וירדו עשרות מעלות אחרנית⁷.

הערות והוספות

ותחנונים, ועשו יחודים נוראים להצלחתו ונצחונו של קיסר נפוליון על אויבו הגדול הצאר הרוסי.

ומאידך גיסא, עמד בראש החולקים על דעה זו, הרה"ק בעל התניא זצוק"ל ז"ע וסיעתו, אשר טענו שלמרות שמבחינה גשמית אם נפוליון ינצח יהיה טוב לישראל, אבל מבחינה רוחנית תהיה חלילה סכנה גדולה לכלל ישראל. ולכן, התפללו בעל התניא הקדוש וסיעתו לנצחונו של הצאר הרוסי על הקיסר הצרפתי. המחלוקת הזו התחוללה במלוא תוקפה בין כל גדולי הדור

ד. בשנת תקע"ג-ד, זמן המלחמה הכבידה בין הקיסר נפוליון לבין הצאר הרוסי, כידוע נחלקו ראשי אלפי ישראל בדעותיהם. מחד גיסא עמדו הרה"ק הרבי ר' מענדלי רימינאווער זצוק"ל ז"ע, המגיד הקדוש מקוז'ניץ זצוק"ל ז"ע, החוזה מלובלין זצוק"ל ז"ע, ועמהם עוד קדושים מגדולי הדור, שטענו שמדובר במלחמת 'גוג ומגוג' ונפוליון חייב לנצח במלחמה זו. ועל ידו תבוא ישועה גדולה לעם ישראל, ועל ידי כך תבוא הגאולה שלמה בביאת המשיח גואל צדק. והם הרבו בתפילה

לפיכך אנו מוסיפים לבקש עוד תפילה, 'וכתוב לחיים טובים כל בני בריתך', דהיינו שיהיו חיים טובים באמת, מתוך שמירה על הברית והקשר הנצחי בין ישראל לאביהם שבשמים, כי חיים שלווים בלי שמירת תורה ומצוות אינם חיים טובים, כי אם חיים רעים, לכן מדייקים בתפלה 'וכתוב לחיים טובים כל בני בריתך', חיים טובים ואמתיים לשומרי הברית.

והנה, גם לאחר שכבר זכינו לחיות בשלום ושלווה מתוך רחמים וחסדים, ללא צער ויסורים, כמו גם חיים של תורה ויראת שמים, בכל זאת לא באנו אל המנוחה ואל הנחלה, כי עדיין יצר המחלוקת ושנאת חנם מרקד בינינו, והוא סכנה גדולה ונוראה, כידוע מחכמינו ז"ל (יומא ט:): שבבית שני היו כולם צדיקים גמורים וחסידים, ורק בעוון שנאת חנם חרבה עירנו רח"ל.

באשר על כן צריכים אנו להגיע גם אל התפילה הרביעית, 'בספר חיים, ברכה ושלום... נזכר ונכתב לפניך, אנחנו וכל עמך בית ישראל, לחיים טובים ולשלום', כאן אנו מבקשים שלאחר כל המעלות והברכות המנויות עד עתה,

הערות והוספות

לפרוק עול גלות מאתנו ונתן רשות וחירות הרבה ליהודים, מאז נתערבו בגוים וילמדו מעשיהם ועושים מעשים אשר לא יעשו בישראל, כופרים בה' ובתורתו מלעיגים במלאכיו ונביאיו...

וכן כתב גם בספר 'תורת משה' (דרוש לח' טבת תקצ"ט): אך רע ומר כשישראל יושבים שקטים אצל המלכויות ואינם שומרים התורה, ויתערבו בגוים וילמדו כמעשיהם, כמו שאנו רואים שהמלכויות בכל מדינות נותנים חירויות לישראל וע"י מתהפכים למינות בעו"ה...

בימים ההם, וכמעט לא היה אחד מהצדיקים שלא נדרש לפרשה זו.

וכה אנו מוצאים בספר 'חתם סופר' (פרשת כי תצא - הפטרה - תקנ"ט) שמתאונן על מצב הדור בימיו, בשעה שהמלכות התחילה לפרוק את עולה מעל ראשי עם בני ישראל, וכה כתב בקדשו: כי במצרים היו נשמרים לנפשותם מבלי להתערב בגוים וללמוד ממעשיהם, מה שאין כן [עתה] בעוונותינו הרבים שינו שמם לשונם ומלבושיהם ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם... ראינו בעינינו בעו"ה, כי מיום התחיל המלכות

נזכה גם שיהיו מתוך שלום ושלווה, שנחיה בשלום בתוך בני ישראל, לאהוב את השני ולשמוח עמו.

ובתפילת מרן הקדוש הרבי ר' אלימלך זי"ע: 'ותצילנו מקנאת איש מרעהו ולא יעלה קנאת אדם על לבנו ולא קנאתנו על אחרים, אדרבה, תן בלבנו שנראה כל אחד מעלת חברינו ולא חסרונם, ושנדבר כל אחד את חברו בדרך הישר והרצוי לפניך, ואל יעלה שום שנאה מאחד על חברו חלילה'.

ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהילתך

ומענין לענין באותו הענין נמשיך להתבונן עוד בעצם התקנה להפסיק בברכת מגן אבות ולומר בו התפלה 'זכרנו לחיים', כדכתב הטור בהלכות ראש השנה (סימן תקפב), "ותקנו להוסיף בברכת מגן זכרנו לחיים", ולכאורה קשה קצת מדוע קבעו לנו רבותינו לומר 'זכרנו לחיים' באמצע ברכת האבות שהוא ברכה ראשונה שבתפלת שמונה עשרה, הלא נפסק בהלכה (שו"ע או"ח סימן קא סעיף א) שאם לא כיוון כדבעי בברכה ראשונה לא יצא ידי חובת תפלה וצריך לחזור על תפלתו אף על פי שכיוון בשאר הברכות, ואם כן, מדוע זה קבעו להפסיק ולומר בו דברים שאינם ממין העניין כל כך היכולים לבלבל את הכוונה.

אלא יתכן לומר בזה טעם הגון, דהנה סדר התפילה הוא כך, שעוד קודם שמתחיל האדם בתפילתו הוא אומר את הפסוק (תהלים נא, יז) 'ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך', בזה מגלה האדם את דעתו שהוא מצד עצמו אינו כדאי ואינו הגון לבא ולהתפלל לפני מלך מלכי המלכים, אפילו את כח הדיבור אין לו כראוי, עד שאינו מעולה אפילו מן הבהמה הפחותה, כפי הנאמר בקהלת (ג, יט) 'ומותר האדם מן הבהמה אין כי הכל הבל', ופירש המהרש"א (ברכות ל:): שמעלת האדם על הבהמה הוא כח הדיבור, ואילו כאן כשנעמד האדם להתפלל

הוא מגלה דעתו כי אפילו כח זה אינו בידו, ואין לנו להישען אלא על אבינו שבשמים שהוא יפתח את שפתינו להתפלל לפניו.

לאחר הקדמה זו פותחים בתפלה, כשמיד עם תחילת הברכה מזכירים את האבות הקדושים, אברהם יצחק ויעקב, שהיו אלו שהכירו במלכות שמים ופרסמו אלקותו יתברך בכל קצוי ארץ, לאחר מכן מתחילים לסדר את שבחיו של מקום, "הא-ל, הגדול, הגיבור והנורא, א-ל עליון, גומל חסדים טובים וקונה הכל", שמכל אלו השבחים כאשר מתבוננים אנו בגדלות הבורא יתברך שמו מבחינים אנו בשפלות עצמנו ובאפסותנו עד כמה איננו ראויים לדבר וחצי דבר.

ברם, לאחר מכן שוב מזכירים אנו את זכות האבות, 'וזוכר חסדי אבות', דהיינו שכבר מצאנו איזה זכות שמחמתה דומה לנו כי אנו ראויים לזכות לטובה, ואפילו שמצד עצמנו איננו ראויים לכלום, אבל בכל זאת יש לנו איזה זכות מחמת אבותינו שפרסמו את שמו בעולם ומבקשים אנו מאת הבורא ית"ש שיזכור את זכות האבות לנו, בניהם אחריהם.

אין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים

אך תיכף לאחר מכן אנו חוזרים בנו ואומרים 'למען שמו באהבה', דהיינו שסוף דבר ואחר הכל מגלים אנו דעתנו שוב כי אין לנו שום זכות עצמית ואפילו לזכות אבות איננו ראויים, כל מה שאנו מבקשים הוא רק 'למען שמו באהבה', ואילו אנו איננו ראויים לכלום.

בך נמצא שסוף כל סוף כאשר מגיע האדם לכלל הכרה זו הרי שהגיע לתכלית הביטול, וכאומר אינני שווה כלום ומכיר אני שאין לי שום דבר ושום זכות בעולם מלבד הזכות של 'למען שמו באהבה'.

השתא מובן שפיר מדוע קבעו חז"ל לבקש דווקא עתה ובמקום זה את בקשת 'זכרנו לחיים', כי רק כאשר מגיע האדם להכרה זו שאין לו שום זכות מצד עצמו ואפילו דקה מן הדקה, רק כאשר הגיע להבנה שאין עוד מלבדו, אז יכול לבקש מאת השי"ת שיזכהו ויכתבהו בספר החיים, כי הרי הכל הוא למען שמו באהבה, הכל הוא רק למען השי"ת, ולכן שפיר עבדינן שמבקשים אנו במקום זה "זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים וכתבנו בספר החיים למענך אלקים חיים".

יעזרנו בוראנו על דבר כבוד שמו יתברך, שנזכה להיכתב ולהיחתם בספר חיים ברכה ושלום ופרנסה טובה וגזרות טובות ישועות ונחמות, וניזכר ונכתב לפניו בספרן של צדיקים גמורים לאלתר לחיים טובים ולשלום בתוך כל בני ברית.

תפלת צדיק

בראש השנה יסתופף בצל הצדיק וגם יתייגע לבר

בראש של השנה ישהה אצל ראש הדור

זה דור דורים מקובל ביד חסידים ואנשי מעשה לשהות אצל הצדיק בראש השנה, חסידי קמאי מסרו נפשם על מנת לזכות להגיע אל רבם ולהסתופף בצלו בימי הרת עולם, וכבר נודע מה שאמר הרה"ק החידושי הרי"ם בשם מרן הבעל שם טוב הק' (שיח שרפי קודש ערב ראש השנה - 1), שאילו היו יודעים החסידים עד כמה טוב להיות בראש השנה בביתם, לא היה אפילו מנין אצל הרבי, אולם היות שכתוב (משלי יד, כח) 'ברוב עם הדרת מלך', לכן מבטלים החסידים את טובת עצמם ובלבד שיהיה 'הדר' לפני השי"ת, ובלשון קדשו: 'א חסיד לייגט זיך אוועק נאייערט עס זאל זיין שייך פאר דעם הימעל'.

מעם הגון למנהג קדוש זה נתן הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע (אמרי פנחס) שער ד - שבת ומועדים - פח), שאמר כי ראש השנה הוא הראש של השנה בסוד 'עולם שנה נפש', וכיון שהזמן הזה הוא הראש של השנה, צריך האיש הנלבב

לשהות אצל הראש של הדור, ולכן נהגו לנסוע על ראש השנה ולהימצא בצל קורת הצדיק שהוא ראש בני ישראל*.

ואילו הרה"ק בעל ה'מאור ושמש' (הפטרות שבת טובה) מאריך בענין נחוץ זה, להיות שעיקר התפילה צריכה שתהא בדחילו ורחימו, על ידי שילהיב את לבבו בעת תפילתו בהתלהבות עצום מאד, ויקשר את מחשבתו בהשם יתברך בדביקות וחשקות גדול כל כך - עד שכמעט שיגביה את כל גופו, וירצה להתדבק בשרשו ולעלות למעלה, להשאר דבוק בנועם אור העליון.

אולם אי אפשר לבוא לידי מדה זו רק על ידי התדבקות לצדיקי הדור, בפרט בדורות הללו אשר כָּשַׁל כַּח הַסֵּפֶל, ואי אפשר לסבול עינויים וסיגופים למרק העוונות ולהסיר מסכים המבדילים בינינו לבין אלקינו.

ועל ידי שהאדם מכתת רגליו ממקום למקום, לילך לפני צדיקי הדור, וּמְעַנָּה בְּדַרְךָ כַחוּ בגודל הטורח מהדרכים, וגם הוא מתדבק לצדיקי הדור שמורים לו דרכי התשובה ומקשרים נשמתו לשורשה, ומלהיבים לבבו לעבודת השם יתברך ולשוב בתשובה שלימה, להסיר מנגד עינוי מסך המבדיל מלחזות

הערות והוספות

להיות אצל הצדיק, כי הצדיק הוא בחינת ראש, כי הוא ראש בני ישראל, וראש השנה הוא גם כן בחינת ראש כי הוא ראש השנה, וכל אחד בא עם מוחו ודעתו להצדיק ומקשר דעתו ומוחו שבראשו, שזוהו גם כן בחינת ראש, להצדיק שהוא ראש בני ישראל בראש השנה, נמצא שנתקבצו שלשה ראשים יחד. והיה לו בזה תורה שלימה. ולא זכיתי לקבלה.

א. וראה גם מה שכתב בספר 'ליקוטי מוהר"ן' (תניינא תורה צד), שעל ידי הנסיעה לצדיק בראש השנה מתקבצים יחד בחינת שלשה ראשים, ראש השנה, ראש בני ישראל, והדעת שבראש, וזה לשונו: שמעתי מפיו הק' שהיה כתוב אצלו תורה על ענין ראש השנה שצריכין לנסוע לצדיקים על ראש השנה. והיה מבואר שם מענין שלשה ראשים שמתקבצין בראש השנה, כשזוכין אז

בנועם ה' - ואז יפון תפלתו פקטרת וכקרבן, מחמת שתהיה בהתלהבות
ובדביקות להידבק באין - סוף ברוך הוא.

גם הרה"ק רבי שלמה מראדאמסק זי"ע בדברותיו הקדושים לראש השנה (ד"ה
ובכן צדיקים) כותב לנו דברים מפורשים, "ידוע גודל מעלת הצדיקים וכל
הנלווים אליהם ומסתופפים בצילם ומכתתים וגליהם לקבל פניהם, אשר מעת
בא הבעש"ט לעולם וגילה הדבר להפיץ ענן אורו על פני תבל. כי מקודם הזמן
הזה היו צדיקים בדור העוסקים בתורה ובעבודה וגמילות חסדים, והיו פרושים
ויושבים בבתיהם והיו קדושים וטהורים. אך עתה בדורות הללו הוא העיקר
הגדול לאחוזו באילן גדול ולהסתפח בנחלתו, ודבר זה עומד להם לזכות בזה
ובבא... ולזאת לא נוכל להשיג בלתי התדבקות עם צדיקי הדור שיחיו לאוי"ט
ולאורם נסע ונלך"³.

אימתי אשרי העם - כאשר כולם יודעי תרועה

אולם יחד עם החשיבות והנחיצות לילך אצל הצדיק ולשהות בצל קדשו,
עדיין אין זה פוטר את האדם מן העבודה העצמית, בין בעבודת

הערות והוספות

ג. כד) 'אם יסתר איש בַּמִּסְתָּרִים וְאֲנִי לֹא
אֶרְאֶנּוּ נְאֻם ה', שאמר הוא ז"ל רצה לומר,
ש'אם יתבודד אדם עצמו בחדר מיוחד
בסתר, ויהיה סבור שזהו עיקר עבודה -
אבל הקדוש ברוך הוא אומר 'ואני לא
אראנו' רצה לומר, שגם אני כביכול 'לא
אראנו בו', רק עיקר העבודה הוא שיתחבר
אדם עצמו עם בני ישראל צדיקים וכשרים,
ועל ידי זה יכול לבוא לעבודה להשם
באמת ללמוד ממעשיהם הטובים.

ב. אחד מן הטעמים שנהגו לנסוע לצדיקים
על ימים הנוראים, הוא כמבואר בספרים
הק' בכדי לשהות בחברת אנשים צדיקים,
ועל ידי זה ילמד ממעשיהם הטובים,
דברים נפלאים כתב בספר הק' 'מאור
ושמש' (פרשת קדושים) ממה ששמע מאת
הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע,
וזה לשונו: וכך שמעתי פעם אחת
מאדמו"ר הרב המפורסם מו"ה אלימלך
מליזענסק צוק"ל פירוש על פסוק (ירמיהו

התשובה ובין בעבודת התפילה, חלילה לו להשליך האחריות ממנו ולומר שלום עלי נפשי, מה לי לדאוג הלא אני תולה עצמי באילן הגדול, על הצדיק הקדוש שיתפלל עבורי וכבר יעשה את כל העבודה תמורת, חס וחלילה מלומר כזאת, וכל האומר כן טעות גדולה בידו, כי כל המעלה של השהיה אצל הצדיק הוא רק לאחר שהאיש המסתופף עשה תשובה עד כמה שידו מגעת ומשתדל להתפלל כפי השגתו, או אז מצטרף יחד עם הצדיק שיודע לכוון היטב וקרובה תפלתו להישמע, זאת מלבד מה שההשגות של הצדיק עצמו תלויה בעבודת המסתופפים בצילו, וכפי שיתבאר לקמן.

דברים כדרכונות ומשל נפלא כותב לנו הרה"ק רבי יעקב יוסף מפולנאה בשם מורו ורבו הבעל שם טוב הק', הנה מנהג כל המדינות המתוקנות להכשיר את צבאותיהם וללמדם תכסיסי מלחמה כדת וכדין, שאם תפרוץ עליהם מלחמה לא יפלו לידי האויב ולא יכנעו לפניו, אלא ידעו להשיב לשונא מלחמה השערה, אולם הייתה מדינה אחת שבין אנשיה התגורר איש חיל וגיבור נפלא, שידע והכיר את כל תחבולות המלחמה, עד שמעולם לא ניצחו שום אדם שבעולם, ומכיוון שכך, סמכו כל בני המדינה על גבורתו ולא הכשירו כראוי את צבאם.

ויהי היום, ועל המדינה הזאת קמו בני מדינה אחרת שרצו להילחם עמהם, ומכיוון שידעו כי אי אפשר לנצח את הגיבור הלזה, התחכמו עליו וגנבו בחשאי את כלי זינו, שלא יהיה לו עם מה להילחם, רק לאחר מכן הכריזו מלחמה גלויה, כך עלה בידם לכבוש את כל המדינה חיש מהר, כי הגיבור לא היה לו עם מה להילחם, ואילו אנשי הצבא, שסמכו תמיד על הגיבור, לא היו מוכנים כלל למלחמה וכך נפלה המדינה מבלי שתוכל להתגונן.

הנמשל מובן היטב, ראש השנה הוא כבזמן מלחמה, שבו השטן וכל גונדא דיליה מנסים לקטרג על בני ישראל בכל כוחם, ובני ישראל צריכים

להשיב מלחמה השערה, לבקש בבכי ותחנונים מלפני הקב"ה שיחוס וירחם עלינו יגזור עלינו גזירות טובות ישועות ונחמות, אבל אסור לנו לסמוך על זכות הצדיק לבדו שהוא ילחם בעבורנו ויתפלל בעדנו, כי כאשר הצדיק עומד לבדו במערכה עלול היצר הרע לעמוד בדרכו ולמנוע ממנו לעשות את עבודתו כראוי, אבל כאשר כולם כאחד מתפללים ומתחנונים לפני השי"ת, או אז מועיל זכות הצדיק להגן בעדנו ולבקוע שערי רחמים.

בזה יתבאר היטב הפסוק (תהלים פט, טז) 'אשרי העם יודעי תרועה ה' באור פניך יהלכון', כלומר, אשרי העם שאינם סומכים על הגיבורים והצדיקים שלהם, אלא כל העם כמגדול ועד קטן יודעים ומכירים בתרועות ודרכי המלחמה, ושופכים את לבם בתפילה ותחנונים לפני אביהם שבשמים, כי אז יזכו להתהלך באור פני ה' באנפאה נהירין ובנהירו עילאה¹.

הערות והוספות

החוב, כשהתקרב יותר יצאו בינוני העיר ונפלו אף הם לפניו בבכי שאין להם מנין לפרוע, ומחל המלך גם את השליש השני, עד שהגיע לשערי העיר יצאו כולם, אפילו הקטנים והפשוטים ואז מחל להם המלך על הכל, גם על השליש האחרון.

והנמשל הוא, שיש להתענות בערב ראש השנה כי אז מוחל הקב"ה על שלישי עבירות, בעשרת ימי תשובה מוחל הקב"ה על השליש השני, וביום הכפורים שאז מתעוררים כולם אפילו פשוטי העם ובאים לבית הכנסת להתפלל, מוחל להם הקב"ה על כל עוונותיהם, אף על השליש האחרון.

ויש להקשות, דבתחילה אומר הטור שכולם מתענים בערב ראש השנה, ולבסוף

ג. בזה מיישב ה'תולדות' מה שהתקשה בדברי ה'טור' (סימן תקפ"א הלכות ראש השנה) שכותב כי נוהגים כולם להתענות בערב ראש השנה, משום שאז מוחלים שלישי עוונות, ומביא משל למדינה אחת שהיו חייבים למלך ממון הרבה ולא פרעו את חובם, וקם המלך בראש צבאו והגיע לאותה מדינה להילחם עמהם ולגבות את חובו בכה, משראו בני המדינה כי המלך מתקרב אליהם, יצאו חשובי החשובים מביניהם לקדם את פני המלך ולבקש ממנו שיחוס וירחם עליהם כי אין להם מהיכן לפרוע את החוב הגדול.

כך הוי, הם המתנינו למלך ונפלו לפניו בתחינה ותחנונים שאין להם במה לפרוע, והמלך שרחום היה הודיע להם שמוחל על שלישי

ובאשר כתב הרה"ק ה'אמרי יוסף' מספינקא (פרשת נצבים), ששמע בשם הרבי ר' אלימלך זי"ע, שביקש מאד מתלמידיו שהתקבצו אליו בראש השנה, שלא יסמכו על תפלתו, אלא כל אחד ואחד יתפלל על עצמו, כי אין בכוחו להכיל את כולם בתפלתו. וכן כתב בפירוש בספר הק' 'ערבי נחל' (פרשת נצבים דרוש ה), "נמצא עיקר הכוונה להורות איך ימים האלו ימי דין לכל איש ואיש בפרטות, ואין לשום אדם לסמוך על הצדיק כי אם אין אני לי מי לי".

בך גם מעיד הרה"ק בעל ה'תפארת שמואל' מאלכסנדר על אביו הק' - ה'ישמח ישראל' זי"ע - שאמר פעם לחסיד אחד, שאם האדם מתמיד בתורה ועבודה בקדושה ובשקידה מעצמו, אז יוכל הצדיק להיות לו לעזר ולסעד, אבל לא לסמוך עצמו עם הכל על הצדיק, וכמו שפירשו בספה"ק על מאמר חז"ל (סוכה ט), 'העושה סוכתו תחת האילן כאילו עשאה בתוך הבית', שאם האדם סומך עצמו בהכל על הצדיק, שנקרא אילן, כאילו עשאה בתוך הבית, כי לא יועיל לו מאומה (מאורן של ישראל - חג הסוכות - ב).

השועל ששכח את שלוש מאות משליו

בסגנון זה כתב בספר הק' 'מאור ושמש' (פרשת וילך ד"ה ויאמר אליהם): "לעורר לבבות עם פְּנֵי יִשְׂרָאֵל בימים האלה - ימים הנוראים הממשמשים ובאים, שהם עת מִשְׁפָּט לְאֵלֵי יַעֲקֹב, לבל יהיה נכון לכו בטוח בתפילת הצדיק אשר הוא חוסה בצילו שיפגיע בעדו, או לבטוח באיזה מצוה שעשה שְׁעַל יָדָה

הערות והוספות

לכל העם להתענות בעצמם ולא לסמוך על עבודת הגדולים והצדיקים, כי כאשר הצדיקים מתענים מוחלים רק על שלישי עונות, אבל כאשר כל העם יתענה ימחלו לכל העם כולו.

מביא משל שמשמע משם שרק הגדולים צריכים להתענות בערב ראש השנה, כי רק להם מוחל הקב"ה על שלישי עונות. ומיישב ה'תולדות', שלכן הביא ה'טור' את המשל הזה, כי משם נראה שכדאי

תֵּצֵא כְּאוֹר מְשֻׁפָּטוֹ, כִּי אֵינְךָ הַדְּבָר תְּלוּי אֵלָא בּוֹ – לְשׁוֹב בַּתְּשׁוּבָה שְׁלִימָה, וְלִשְׁפוֹךְ שִׁיחוֹ לִפְנֵי בַעַל הַרְחָמִים בַּתְּפִילָה וּבַתְּחִנּוּנִים, שִׁישׁוּב יִרְחַמְהוּ וְיִקְבַּל תְּשׁוּבָתוֹ, כִּי יִמְנֹן פְּשׁוּטָה לְקַבֵּל שְׂבִיבִים.”

”בְּמוֹבָא על זה משל נאה במדרש שהאריה המלך שבחיות קצף על עבדיו החיות כולם, והיו זוחלים ורועדים מאימת קצפו, ולא היו יודעים האֵיךְ יִשְׂאוּ פָּנִים לְבוֹא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְלִהְתַּחַנֵּן לוֹ שִׁיסוּר קִצְפוֹ מֵעֲלֵיהֶם. וְנִעֲנָה לָהֶם הַשׁוֹעֵל שֶׁהוּא הַפִּיקַח שֶׁבַחְיֹת, אֲנִי אֵלֶיךָ לִפְנֵיכֶם לִפְיִי אֵת הַמֶּלֶךְ בְּעַד כּוֹלְכֶם, שֶׁאֲנִי יוֹדֵעַ שֶׁלֹּשׁ מֵאוֹת מִשְׁלִים לִפְיִיסוֹ בָּהֶם, וּבִטְחוֹ הַחַיֹּת בְּדַבְּרֵי וְהִלְכוּ אַחֲרָיו וְהוּא לִפְנֵיהֶם.”

”וּבְשֶׁהֲלַךְ לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ פִּרְסָה אוֹ יוֹתֵר הַחֲזִיר פָּנָיו אֵלֵיהֶם, וְאָמַר לָהֶם: תִּדְעוּ שֶׁנִּשְׁכַּחוּ מֵאֵתִי מֵאֵה מֵהַמְּשֻׁלִּים, וְהִשִּׁיבוּ לִי שִׁיסְתַּפְקוּ בִּיתֵר הַשְּׁנִי מֵאוֹת. וְכִשְׁהֲלַךְ עוֹד מֵעַט אַתֶּם אָמַר לָהֶם: הִנֵּה שִׁכַּחְתִּי עוֹד מֵאֵה, וְהִשִּׁיבוּ שִׁיסְפִיק גַּם הַמֵּאֵה שֶׁנִּשְׁאָרוּ לוֹ. וְכִיּוֹן שֶׁהִגִּיעַ אַתֶּם קְרוֹב לַחֲצַר הַמֶּלֶךְ אָמַר לָהֶם: תִּדְעוּ שֶׁכִּבֵּר שִׁכַּחְתִּי כָּל הַמְּשֻׁלִּים, וּמֵעַתָּה תִּעְזְרוּ אֵת עֲצַמְכֶם וְכָל אֶחָד יִבְקֹשׁ עַל נַפְשׁוֹ מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ, אוֹלֵי יִתְמַלֵּא רַחֲמִים עֲלֵיו לְהַטּוֹת אֵלָיו חֶסֶד, וְעֲלֵי אֵינְךָ לָכֶם לְהַשְׁעֵן עִתָּה.”

”וְהַנְּמֻשָּׁל מוֹבֵן מֵאֵלָיו; שֶׁהִגֵּם שֶׁהַצִּדִּיק הוּא עוֹמֵד בְּפִרְץ בְּעַד עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהוּא הַמְּקַרְבֵּן לְהַכְנִיסֵן תַּחַת כִּנְפֵי הַשְּׂכִינָה, וּמֵבִיאֵם קְרוֹב לַחֲצַר הַמֶּלֶךְ – מְכַל מְקוֹם בְּהִיּוֹתָם קְרוֹב לְהִיכַל הַמֶּלֶךְ, הוּא מוֹדִיעֵם שֶׁהַדְּבָר הַעֵיִקְרִי תְּלוּי רַק בָּהֶם, לִפְיִי אֵת מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים בַּתְּשׁוּבָה שְׁלִימָה וּבַתְּפִילָה וּבַתְּחִנּוּנִים”¹.

הַעֲרוֹת וְהוֹסְפוֹת

ד. וּמִסִּיִּים שֵׁם הַמְּאוֹר וְשֵׁם בּוֹהַ הַלְשׁוֹן: יְמִי וְקִרְבֵּן אֵל הַשֵּׁם יִתְבַּרְךָ, לְסוּף אָמַר לָהֶם וְכֵן מֹשֶׁה רִבִּינוּ ע”ה אַחֲרֵי אֲשֶׁר נִיְהַלַּם כָּל שָׁאֵל יְבַטְחוּ בּוֹהַ שֶׁהַתְּפִלָּה עֲלֵיהֶם עַד הַיּוֹם,

כח הצדיק תלוי בחוסים בצלו

ביותר צריכים אנו להתעלות ולהתחזק בעבודה, שהרי ידוע מן הספרים הקדושים, שהצדיקים זוכים למדרגות הקדושה רק בזכות בני ישראל, וכפי שאנו מתנהגים כך מתעלה הצדיק יותר ויותר וזוכה לעוד השגות וכוחות טמירים, ואם אנו רוצים ליהנות מזכות הצדיק וכח תפילתו, קודם כל צריכים אנחנו עצמנו להתעלות ובכח זה יתגדל ויתקדש כח הצדיק.

ברוך שמפרש ה'אור החיים' הק' את הפסוק בריש פרשת ויקרא (א, ב), 'אדם כי יקריב מכם', כלומר, כאשר תראו אדם שהתקרב לשכינה ביותר, כדוגמת משה רבינו שזכה לגילוי שכינה, תדעו שזה 'מכם', רק בזכותכם בני ישראל זכה למדרגות הללו, וראיה לזה, שבאותם השנים שהיו בני ישראל נזופים במדבר, לא היה למשה רבינו גילוי שכינה. הרי לך מבורר, שכל מה שזכה לזה הוא רק בזכות בני ישראל (כיוצא בזה כתב האור החיים הק' בכמה מקומות)¹.

הערות והוספות

(ב), פירוש שצוה ה' למשה ולאחרן שידברו עם בני ישראל ויתחברו עמהם, דגם הצדיקים גדולים צריכים התחברות לשאר הצדיקים הקטנים מהם ועל ידיהם יבא להם מדריגות יותר, ע"כ.

והלום מצאנו מרגינתא טבא בספר 'תפארת שלמה' (פרשת אחרי מות) שכה כתב בקדשו: יש לרמוז בזה על פי מה שפירש מורנו הרב הגאון אדומ"ו מוהר"י מפרשעדבארז זלה"ה על מה שאמרו (יומא סו.) 'והכהנים והעם העומדים בעזרה'. פירוש, שהעם עמדו בעזרתו בתפלה ותחנונים עבור הכהן גדול שיקובל עבודתו ברצון. כי האמנם

שכבר נתרצה להם השם יתברך מכל וכל ואינם צריכים עוד לבקש בעצמן ולהתחנן לפניו יתברך - כי עיקר תלוי בתפילת עצמן, להתחנן לפניו יתברך שישא עוונם ויעביר חטאם כרוב רחמיו. וזהו שאמר (דברים לא, ב) 'לא אוכל עוד לצאת ולבוא' - שאין יכולת בידי להביאכם בהיכל המלך מעתה, ולא תבטחו בי רק ה' הוא עובר לפניך וגו', רומז להשם יתברך, הוא עובר על פשע, לכן יאות לכם שבעצמכם תחלו פניו שיעבור על פשעכם, והוא יקבל ברחמים את תפילתכם. ה. וראה בספה"ק 'נועם אלימלך' (פרשת חקת) שכתב בזה הלשון: דבר אל בני ישראל (ט),

בספר הק' דגל מחנה אפרים (פרשת וירא) כתב שזהו הביאור במה שאמרו חז"ל (תענית ז.) 'ומתלמידי יותר מכולן', שהרב זוכה לגדלות והשגות על ידי התלמידים, 'על פי משל, כשציפור עומד על גבי אילן גבוה ואינם יכולים להשיגו, רק כשאחד עומד על גבי חבירו וחבירו על גבי חבירו אז יכול העליון להשיגו', וזהו מה שנאמר באברהם אבינו (בראשית יח, ח) 'והוא עומד עליהם', 'שהיה משיג תורה עליהם, על דרך ומתלמידי יותר מכולם'.

הערות והוספות

ששמעתי מהרב הבעש"ט נב"מ שאירע לו באיזה זמן שהיה עומד ומתפלל עם חבריו שלו באהבה גדולה ורבה, הנה חבריו הם לא יכלו להאריך, וכשסיימו התפלה היו ממתנינים עליו בתפלת י"ח, ולא היה אפשר להמתין עליו עד שכל אחד פונה לדרכו ואחר שעשו כל אחד הצטרכות שלו חזרו ונתקבצו אליו, אמר להם הבעש"ט שגרמתם פירוד גודל בזה שאתם עוזבני, ונתן להם משל הידוע, הטבעיות של עופות שבכל חורף פורחים למדינות החמים, כי טבע של עופות שיהא דרים במקום חם על כן פורחים לפי טבעם למדינות החמים.

וכשבא עת של עופות במדינות החמים, לפעמים היו רואים בני אדם של המדינה הנ"ל שישב עוף אחד על אילן גדול ועוף הזה היה מפואר מאד בכל מיני גוונים, אז היו בני אדם שהיו רואים זאת היו מודיעים למלך המדינה שיש עוף בכמה גוונים יושב על אילן גדול, וכששמע המלך היה חושק לחסוף לעוף הזה חי, ונתן עצה שיתקבצו כמה אלפים גוים ויתקרבו אצל אילן ויעמוד זה על זה גבוה מעל גבוה וגביהם, עד שעליון יוכל

הוא מובחר האנושי מכלל ישראל. אף על פי כן לא היה בכוחו לגשת אל הקודש בלתי סעד ועזר מבני ישראל אשר נתנו בו כח. וזהו שאמרו (יזמא יח.) 'והכהן הגדול מאחיו - גדלו משל אחיו'. רצה לומר גדולתו היה מכח אחיו כלל ישראל המסייעים אותו. וכיוצא בזה שמענו אומרים בשם הרב הקדוש מוהר"מ מענדלי מפריסטוג (-רימנוב) זלה"ה מה שאמרו בגמרא (סוטה לה.) 'הארון נושא את נושאי' רמז לצדיק הדור הוא נושא את נושאי שהוא נושא את התלמידים הנלווים אליו כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף. אך צריך להיות מקודם אתערותא דלתתא מן התלמידים, על ידי זה נתרבה כח הרב להיות נושא את נושאי להגביהם למעלה לתקנם דוגמת הארון שהיה נושא את הכהנים הנושאים אותו, כמו שנאמר (יהושע ד, יח) 'והי' כאשר נתקו כפות רגלי הכהנים וגו'.

ו. ומבואר בספרים הק', שהשגות הרב על ידי התלמידים הוא רק בתנאי שיהיה אהבה ואחדות שורר ביניהם, וכפי שכתב בספר 'אור החכמה' (פרשת בהעלותך) לרבי אורי פיבל מדובענקא, וזה לשונו: וזו ענין

על דרך זה כתב גם בספר הק' 'ליקוטי מוהר"ן' (תורה קס"ו) להרה"ק רבי נחמן מברסלב זי"ע, "כשהעולם אצל הצדיק אז יש לו ממשלה, כי אלישע פעם נכתב עליו איש האלקים ופעם אלישע סתם. ואמרו רבותינו ז"ל (זוהר בשלה מד) כשהיו בני הנביאים אצלו היה נקרא איש האלקים, וכשהיה לבדו נקרא אלישע סתם".

הערות והוספות

אחר כך שעזבתם אותי שכל אחד הולך להצטרפות כנ"ל, נראה שאתם גם כן אינכם אוהבים זה את זה ועל ידי זה נפרדו כל אחד לבחינתו, ועל ידי זה נפל הכל ומה שרצייתי להשיג פרח מזמני.

וביאור הדבר יותר, מאחר שעל ידי תורה ברא כל העולמות, והכל בשביל ישראל, ועל כן כל אחד מישראל יש לו שורש באות אחד מתורה, וכמו שכל עולמות שנבראו על ידי התורה הם עומדים זה למעלה מזה לפי השתלשלות התורה בפרד"ס, כן ישראל יש להם כל אחד שורש באות אחד מתורה, על כן צריכים ישראל לקשר זה בזה גם זה למעלה מזה מחמת אהבה רבה, כמו התורה שהיא אחת כן יהיה הם מקושרים כאחד, ועל ידי דביקות והתקשרות זה יכולים להביא השגת השפע על ידי מי שקרוב להשיג יותר חסד עליון, ואתם כשתלכו כל אחד להצטרפותו זה הוכחה שאין לכם אהבה ביניכם, ומכל שכן שאין לכם אהבה למי שלמעלה מכם, על כן עיקר התיקון הוא אהבה איש לחבירו ולקשר שלמטה למי שלמעלה כדי להשיג חסד עליון, ועל ידי זה עולם חסד יבנה בפרטיות ובכללות, ועל ידי זה מתקן הכל, והבן.

לפשוט ידו וליקה את העוף מן האילן חי ולהביאו אל המלך, וכן עשו, צוה המלך ועמדו זה על זה עד עליון הקרוב לעוף, וכשהיו עומדים זה על זה אזי אותם הגוים שעמדו למטה היו מתנועעים הנה והנה, ולא היו מקשרים את עצמם עם הגוים שעומדים למעלה מהם, ועל ידי התנועות של גוים שלמטה כולם נפלו, ועל ידי זה, העוף שעמד על אילן פרח והיה כל עובדא של הגוים לְשִׁמָּה ולתוהו, ובאמת כוונת המלך היה שיהא כולם בהתקשרות אחד, רק המה בקשו חשבונות רבים והיו מתנועעים הנה והנה, על כן כולם נפלו ועל ידי זה ברח העוף מאילן, עד כאן הוא המשל.

ומזה המשל אנו לומדים התיקון של ואהבת לרעך כמוך, שאם היה אהבה להגוים שעמדו למטה היה טוב, ועל ידי תנועות הנה והנה אזי כל העומדים למעלה מהם יפלו, ואם היה בהם אהבה היו מתקשרים ולא היו נופלים, רק שלא היה בגוים שהיו עומדים למטה שום אהבה איש לרעהו והיו פירודים בהם, על כן היו מתנועעים כל אחד הנה והנה על ידי זה נפלו כל העומדים למעלה מהם גם כן. וכן אמר הבעש"ט להם, על ידי שאתם הייתם עמי בתפלה מחוברים היה טוב, רק

עיני ה' אל צדיקים ואזניו אל שועתם

הכלל העולה מהכל הוא, שאכן יש ענין גדול ונורא מאד להתקבץ אצל הצדיק ולהיות במחיצת קדשו בימים הנוראים, להתכלל עם שאר כל קהל עדת ישראל, ויש בזה תועלת מרובה הן לצדיק שזוכה להתעלות בזכות הבאים אצלו, והן לתלמידים שהצדיק מעלה אותם עם עבודתו ומקרבם אל השי"ת, אולם בסופו של דבר מחויבים אנו לזכור היטב, שאין לנו לשבת באפס מעשה ולסמוך על הצדיק שיעשה עבורנו את המוטל עלינו, כי עבודת הצדיק איננה במקום עבודתנו, אלא הוא תוספת והשלמה לעבודת התשובה וגייעת התפלה שלנו.

כאשר נזכור זאת היטב ואף נתנהג לפי זה, אז נזכה להשפעות גדולות בזכות הצדיק ובזכות כל המשתתפים עמו בתפלתו, ונזכה שישמע ה' לתפלתנו והן קל כביר לא ימאס תפלת רבים, ועל אחת כמה וכמה כאשר משתתפים בתפלת הצדיק, שכידוע תפלת צדיק עושה רושם למעלה בעליונים כדרך שאמר דוד המלך ע"ה בתהלים (לד, טז), "עיני ה' אל צדיקים ואזניו אל שועתם", שמעלים יחד עמהם את תפלות ישראל.

אל הנער הזה התפללתי

הבח להתמודד עם צער גידול בנים - הצער מעורר את התפלה

מורה הלכה בפני רבו

ביום הראשון של ראש השנה אנו מפטירין בתחילת ספר שמואל, שם מסופר על חנה אשת אלקנה, שעברו עליה שנים הרבה מאת נישאה אליו ועדיין לא נפקדה בבנים חיים וקיימים, בימים ההם שכנה משכן ה' בעיר שילה, ואלקנה, שצדיק היה, נהג לעלות לרגל מדי חג ומועד לראות וליראות, ובכל פעם שעלה היה משנה את דרכו, בדרך שהלך בפעם הראשונה לא הלך בפעם השניה, ובפעם השלישית הלך בעוד דרך, בכדי שיראו אותו כמה שיותר אנשים וילמדו אף הם לעשות כמותו ולעלות אל משכן ה'.

יחד עם אלקנה הצטרפו גם שתי נשותיו, חנה ופנינה, חנה לא היה לה בנים, כדאמרן, ולפנינה זרע ברך ה' בנים ובנות כשתילי זיתים סביב לשולחנם, והיה אלקנה נוהג להקריב זבחי שלמים לכבוד הרגל ולהסב לסעודה יחד עם כל בני משפחתו, בזמן הסעודה חילק מנות מכובדות לכל בני המשפחה, גם את חלקה של חנה לא היה מקפח והגיש לה מנה אחת אפים, אולם תחת

שתהיה חנה שמחה בזבח משפחה התחילה לבכות ולהצטער על שסגר ה' בעד רחמה, ומחמת צערה הגדול אף נמנעה לאכול מכל אשר הגישו לפניה.

בך היה גם בראש השנה, אלקנה וכל בני ביתו ישבו לאכול, אולם חנה לא נהנתה כהוא זה מכל הסעודה, כי ליבה היה מר עליה עד למאד, תיכף לאחר הסעודה עלתה אל משכן ה' להתפלל ולשפוך שיח לפני השי"ת שיראה את שברון לבה ורצונה העז להיפקד בזרע ברך ה', היא נעמדה בחצרות בית ה' והחלה לומר תפילה חרישית, במהלך התפילה נדרה נדר לה' שאם תזכה להיפקד בכך זכר תקדישהו לשמים, וכה אמרה (שם, יא), "ה' צבאות, אם ראה תראה בעני אמתך וזכרתי ולא תשכח את אמתך ונתתה לאמתך זרע אנשים, ונתתיו לה' כל ימי חייו ומורה לא יעלה על ראשו".

באשר הבחין עלי הכהן באשה קשת הרוח שעומדת שם, מנוענעת את שפתותיה וקולה לא ישמע, חשב שהאשה הזאת שיכורה מן היין ששתתה בשעת הסעודה, לכן ביקש ממנה שתפנה קודם לנוח ולהפיג את יינה, אחר כך תוכל לשוב אל בית ה', שכן אסור להיכנס אל בית המקדש מתוך שכרות, אולם חנה שללה מחשבה זאת מכל וכל וכך אמרה לו (פסוק טו): "ותען חנה ותאמר, לא אדוני, אשה קשת רוח אנכי ויין ושכר לא שתיתי, ואשפוך את נפשי לפני ה'", באתי אל הקודש להתפלל ולבקש ישועה.

למשמע דבריה בישר לה עלי הכהן שהיא יכולה לחזור לביתה לחיים ולשלום, כי שמע ה' לקול תפלתה וקרוב היום בו תיפקד בדבר ישועה ורחמים, "ויען עלי ויאמר, לכי לשלום ואלקי ישראל יתן את שְׁלִתְךָ אשר שאלת מעמו", ואכן לאחר תקופת הזמן נושעה חנה ונולד לה בן מלא חן אשר חוט של חסד משוך עליו כל היום, ותקרא את שמו שמואל, כי מה' שאלתיו, לא היה קץ לשמחתה ולאושרה כי הנה אינה עקרה עוד ועתה יש לה בן חביב ונחמד.

בעבור מספר שנים, כאשר גדל קצת הילד ונגמל מאמו, העלתה חנה את שמואל אל בית ה' בשמחה וברננה, להציגו לפני עלי הכהן ולהראות לו כי נתקיימה נבואתו, ולהביא קרבן תודה ושירים אל השיי"ת, להודות לו על רוב רחמיו וחסדיו, היא אף הביאה יחד עמה שלוש פרים להקריב אותם על המזבח, ומספרת הגמרא (ברכות לא.), שכאשר הביאו את הקרבן אל עלי הכהן, שלח לחפש אחר כהן שיבוא לשחוט את הפר, אולם שמואל, הנער הקטן, עצר בעדו וטען לפניו, מדוע צריך אתה לבקש כל כך אחר הכהן, הלא השחיטה עצמה כשרה בזר, רק מקבלת הדם ואילך צריכה להיעשות על ידי הכהנים.

אך שמע עלי הכהן את דברי היניק, נענה ואמר, הצדק אכן אתך, אבל יחד עם זאת בן מוות אתה, כי כבר נפסק מאז ומעולם, שהמורה הלכה בפני רבו חייב מיתה, חנה הבינה מיד את גודל הצרה אליה נקלע בנה מחמד נפשה, ותיכף נזעקה אל עלי הכהן להתחנן אליו שיבטל את רוע הגזירה, ולהסיר את מר המות מבנה יחידה בבת עיניה, אם כי בתחילה לא אבה עלי הכהן לשמוע לה, עלי הכהן היה מוכן אפילו להבטיח לה בן אחר תחת הבן הראשון שהורה הלכה בפניו, תוך שהוא מתחייב בפניה שחשיבות הבן השני עוד יעלה עשרות מונים על שמואל.

אבל חנה לא הסכימה לשמוע לו והתעקשה בכל התוקף, חס וחלילה, אל תעניש את הילד הזה, אינני רוצה שום בן אחר מלבדו, חנה הזכירה לו שהיא זאת האשה שהתפללה כאן לפני כמה שנים ביום ראש השנה, וזהו הנער אשר נתברכה בו באותו מעמד, ולכן איני רוצה בן אחר, כי 'אל הנער הזה התפללתי ויתן ה' לי את שאלתי אשר שאלתי מעמו (שם כז)'.
 ונעמדו המפרשים להבין את דבריה, מדוע אכן סירבה לעלי הכהן, הוא הלא הבטיח לה בן אחר שעוד יעלה בערכו על הבן הראשון, וכתב המהרש"א (ברכות לא.) דבר נפלא, חנה העדיפה את שמואל היות ונולד בזכות

והתעקשה לו והתעקשה בכל התוקף, חס וחלילה, אל תעניש את הילד הזה, אינני רוצה שום בן אחר מלבדו, חנה הזכירה לו שהיא זאת האשה שהתפללה כאן לפני כמה שנים ביום ראש השנה, וזהו הנער אשר נתברכה בו באותו מעמד, ולכן איני רוצה בן אחר, כי 'אל הנער הזה התפללתי ויתן ה' לי את שאלתי אשר שאלתי מעמו (שם כז)'.
 ונעמדו המפרשים להבין את דבריה, מדוע אכן סירבה לעלי הכהן, הוא הלא הבטיח לה בן אחר שעוד יעלה בערכו על הבן הראשון, וכתב המהרש"א (ברכות לא.) דבר נפלא, חנה העדיפה את שמואל היות ונולד בזכות

תפילותיה החמות ששפכה לפני השי"ת, וזהו מה שאמרה 'אל הנער הזה התפללתי', רוצה אני דווקא את אותו הבן שנולד בזכות התפלות שאני שפכתי מאשר בן אחר - גדול ככל שיהיה - שנולד מתפלות של איש אחר, אפילו אם הוא צדיק הדור כמו עלי שהיה הכהן הגדול מאחיו.

אל הנער הזה התפללתי - כמו שהוא

ובררך אפשר חשבנו לומר עוד, והגם שצריך לברור במילים כאשר באים לדבר דיבורים כמו אלו, אבל מאחר שיש כאן מוסר השכל וחיזוק עצום איננו רשאים להימנע מלאמרו.

אחד הנושאים הכואבים ביותר בכל הדורות - ובזמננו בפרט - הינו הענין של צער גידול בנים, בין אם זה צער בענייני גשמיות, כגון בעיות של בריאות הגוף והנפש רח"ל, בהרבה או במעט, ובין אם זה צער בענייני רוחניות ח"ו, ואין כוונתנו בדווקא על בנים שנטשו את דרך האבות רח"ל, אלא אפילו בדברים פחות בולטים, כגון כשרונות חלשים במעט, או כל מיני בעיות אחרות, כדוגמת משמעת או קשב וריכוז, ולא נלך כאן כרכיל למנות את כל הבעיות שהתרבו בזמננו.

פעמים שמתוך צער וכאב עלולים ההורים לחשוב לעצמם, אילו רק לא היה לבנינו את הבעיה הזאת והזאת היינו המאושרים בעולם, מדוע נגזר עלינו להתמודד עם צער גידול בנים שכזה, מה חבל שהבן של השכנים אינו הבן שלנו, לו היינו יכולים להחליף את בננו עם הבן דוד המבריק או החבר בכיתה שכולם גומרים עליו את ההלל, לא היה קץ לאושרנו, כל העת רק מחפשים ההורים איך להתחמק מהבעיה, קשה להם להתמודד, זה באמת אינו דבר פשוט, יעידון יגידון כל אותם אלו שמתמודדים עם בעיות כגון אלו, והם אינם חסרים, ה' ישמרנו.

אבל כאן אצל חנה אנו רואים דבר מופלא, חנה הרי המתינה שנים רבות להיפקד בזרע ברך ה', כמה תפלות שפכה על זה, כמה דמעות כמים הגירה מעיניה עד שסוף סוף זכתה לחבוק את בנה שמואל, בהתחלה אכן לא היה קץ לאושרה, אולם לא עובר זמן רב ולחרדתה היא מגלה שהבן הזה אינו בתכלית השלמות, הוא החציף פנים כלפי הכהן הגדול מאחיו והורה הלכה בפני רבו, דבר שדינו במיתה, איזה מפח נפש.

והנה מגיע אליה עלי הכהן ומציע לה הצעה נפלאה, הוא מבטיח לה בן אחר תמורת הבן הזה, בן שיעלה עשרות מונים על הבן הראשון, הבן החדש יהיה מושלם בתכלית השלמות ואף לא יעורר שום בעיה בדרכו הישרה, לכאורה היתה חנה צריכה לשמוח עם ההצעה הזאת כמוצא שלל רב, להיפטר מצער גידול הבנים ולזכות בבן שירווח אותה בנחת צרופה ומזוקת.

אבל לא, חנה הצדקנית כלל אינה ששה לזה, היא מפצירה בעלי הכהן שימחל לשמואל על שהעיז פניו להורות הלכה בפני רבו ויותירו בארץ החיים, היא אינה חפצה בשום בן אחר תמורתו, למרות שהבן השני יהיה מושלם, ומדוע - אומרת חנה, כי אל הנער 'הזה' התפללתי, זהו הנער שה' העניק לי ועם זה אתמודד, לטוב ולמוטב.

אם השי"ת בחר להעניק לי דווקא את הבן הזה, הוא בוודאי העניק לי גם את הכוחות להתמודד עמו, לגדלו כראוי ולפי דרכו, איני מחפשת להחליפו עם שום אחד אחר, טוב לי אתו, אני כבר אמצא את הדרכים כיצד להתהלך עמו בשובה ונחת ובעז"ה עוד אזכה לראות ממנו נחת בכפלים, דבר שהתקיים בסוף, כאשר שמואל עלה והתעלה במעלות רמות עד שזכה להיות נביא ה' אשר שכינה מדברת מתוך גרונו, כמובא במדרש (במדבר רבה - קרח יח) שהיה שמואל הנביא שקול כמשה ואהרן.

לא עליך המלאכה לגמור

ומכאן אנו יודעים שח"ו להתהלך במחשבות קודרות כאלו, שאינם אלא מחשבות פסול, כי לעולם אי אפשר לברוח מן המציאות אשר ה' הקרה לידינו, כל אחד צריך להאמין באמונה שלימה, שאם השי"ת בחר להעניק לו בן או בת עם כל קושי שלא יהיה, אזי יחד עם זה אף נתן לו את הכוחות והכלים להתמודד עם זה ולא עליך המלאכה לגמור.

אכן צריך להתפלל אל השי"ת ולשפוך שיח לפניו^א, כמו כן צריך גם שום שכל ודעת כיצד להתמודד עם מצבים כגון אלו, אבל יחד עם זה חייבים לדעת ולהאמין שזהו התפקיד שלנו בעולם, ואיננו נמדדים לפי ההצלחות, אלא לפי ההתמודדויות, אל הנער 'הזה' התפללתי, זהו הנער אשר ה' הכניס אל תוך ביתנו ואיננו מחליפים אותו בעד שום הון שבעולם, אנו מקבלים אותו כמו שהוא, ומקווים לתשועת ה' שיתן לנו את השכל הנכון והדעה הישרה להתהלך כנגד רוחו על הצד היותר טוב, כי אל הנער הזה התפללתי.

אל הנער הזה התפללתי - גרם לי להתפלל

בעוד דרך נוכל לפרש את מה שאמרה חנה 'אל הנער הזה התפללתי', כי הנה חנה נקלעה כאן לצרה צרורה ונוראה, בנה יחידה ומחמד נפשה - שנולד לה לאחר שנים רבות של תקוה והשתוקקות - נתחייב מיתה רח"ל, היש לך צרה גדולה מזאת!?! ומה אומרת חנה במצב הנורא כגון זה, 'אל הנער הזה

הערות והוספות

א. ומן הראוי לציין כאן למה שכתב בספר 'אמרי פנחס' להרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע (שער ג - סדר היום ועניני תפלה - קלו), וזה לשונו: עצה היעוזה, כשאדם מתפלל על איזה דבר, שיתפלל לו ית' כמו שרוצה יעשה, ולא ליעיץ לו עצה איך לעשות.

א. ומן הראוי לציין כאן למה שכתב בספר 'אמרי פנחס' להרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע (שער ג - סדר היום ועניני תפלה - קלו), וזה

התפללתי! כלומר, הנער הזה גרם לי להתפלל, על ידי שנקלעתי לצרה עמו אני פונה אל השי"ת לשפוך תפלות ותחנונים, כי זה מה שעושה יהודי בשעה שמתרחשת עליו צרה, על ידי הצרה הוא רק מתקרב אל השי"ת.

בדרך כלל, כאשר כל הענינים מתנהלים על מי מנוחות, עלול האדם להרגיש ריחוק קצת, התפלות אינם מעומק הלב כל כך, אבל כאשר מתרגשת עליו שעת צרה ח"ו, אז נזכר האדם בבוראו ומתפלל אליו בכוונה גדולה, ובאותו זמן הוא אף מרגיש קרבת ה' ביתר שאת וביתר עוז, ולכן, פעמים שולח הקב"ה צרה אל בני ישראל, כי חפץ שיתקרבו אליו ויתפללו אליו מעומקא דליבא, ומי שיש לו שכל לוקח את הצרה כאמצעי להתרומם ולהתקרב אל השי"ת, כי זהו הרי המטרה שלשמה שלח לו השי"ת את הצרה הזאת, כמו שאמרו בגמרא (יבמות דס.) 'מפני מה היו אבותינו עקורים, מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים'.

ובן כותב רבינו צדוק הכהן מלובלין זי"ע (ספר רסיסי לילה - אות יא): "ידוע דעיקר התפילה הוא על ידי הרגשת הצער והחסרון, כמו שמובא (זוהר ח"ג קצה.) תפילה לעני דמעטפא כל צלותין ובקעי רקיעין'. לפי שהוא מתפלל מעומקא דליבא בהרגשת החסרון וזה עצמו מהשם יתברך. דכן מצינו ברבי חנינא בן דוסא כאשר היתה תפילתו שגורה, היינו דהיה מיצר לו מאוד חליו של פלוני וצערו ואז היה פיו נפתח לבקש עבורו מעומקא דליבא. וכן כל צער שהשם יתברך שולח חס ושלום לאדם בעולם הזה הוא על זה לעוררו לתפילה. כמו שאמרו ז"ל (שמות רבה כא, ה) על 'ופרעה הקריב' (שמות יד, י) משל למטרונית שביקש המלך לשמוע קולה². ואמרו (יבמות סד.) מפני מה היו האבות עקורים שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים... "עכ"ל.

הערות והוספות

ב. כוונתו למובא בשמות רבה פרשת בשלח ריב"ל למה הדבר דומה, למלך שהיה בא בדרך והיתה בת מלכים צועקת לו בבקשה (פרשה כא, ה), וזה לשון המדרש: אמר

ובוודאי שתפילה כזאת הבאה ממעמקי הלב קרובה להיענות, כמו שהיה בבני ישראל שצעקו אל השי"ת מעומק השעבוד, "ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה" (שמות ב, כג), ופירש הרבינו בחיי, "ללמדך שאין תפילתו של אדם שלמה כאותה שהוא מתפלל מתוך הצרה והדוחק שהיא יותר מקובלת והיא העולה לפניו יתברך... שהתפילה שהיא מתוך הצער ועטיפת הנפש היא הנכנסת לפניו אל היכל קדשו יתברך"^א.

בדברים האלה כותב לנו גם הרבי ר' יהונתן אייבשיץ זי"ע (יערות דבש - ח"א - דרוש טו): "דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב, והיינו מתוך צרה וצוקה שהלב נשבר, שאז קרוב ה' לנשברי לב, אז תתפללו להשם וקראו להשם, כי אז קרוב אליכם..."^ב

הערות והוספות

שנאמר 'ופרעה הקריב', מיד ויצעקו בני ישראל אל ה'.

באותה שעה אמר הקדוש ברוך הוא, לכך הייתי מבקש לשמוע קולכם, שנאמר (שיר השירים ב, יד) 'יונתי בחגוי הסלע', השמיעני קול אינו אומר, אלא השמיעני את קולך, אותו הקול שכבר שמעתי במצרים, לכך כתיב 'השמיעני את קולך'.

ג. וראה לשון **האלשיך הק'** שכתב בפרשת ויצא (בראשית לא, כג) בזה הלשון: אך הנה דרך ישראל - ומה גם הצדיקים - כי בעת צרתם נוסף על היותם קרובים אל ה', מתדבקים יותר על ידי תפלה בכל לב.

ד. דבר זה נוגע לכל הקשיים בכל ענין מתחומי החיים, לאו דוקא בחינוך הבנים, כל אחד עם ה'נער' שלו שמקרב אותו אל

מוך הצילני מיד הלסטים, שמע המלך והצילה, לאחר ימים ביקש לישא אותה לאשה היה מתאוה שתדבר עמו ולא היתה רוצה, מזה עשה המלך גירה בה הלסטים כדי שתצעוק וישמע המלך, כיון שבאו עליה הלסטים התחילה צועקת למלך, אמר לה המלך לכך הייתי מתאוה, לשמוע קולך.

כך ישראל כשהיו במצרים והיו משעבדים בהם התחילו צועקים ותולין עיניהם להקב"ה, שנאמר (שמות ב, כג) 'ויהי בימים הרבים ההם וגו' ויזעקו, מיד 'וירא אלקים את בני ישראל', התחיל הקדוש ברוך הוא מוציאן משם ביד חזקה ובזרוע נטויה, והיה הקדוש ברוך הוא מבקש לשמוע את קולם פעם אחרת ולא היו רוצין, מה עשה, גירה לפרעה לרדוף אחריהם,

הקדוש ברוך הוא מתאוה לתפלתן של צדיקים

אם כי בכל זאת יש להבין, אם כל אמותינו היו עקרות משום שהתאוה הקב"ה לתפלתן, מדוע לאה זכתה תיכף לבנים ולא היתה עקרה כלל וכלל, וכי לא התאוה הקב"ה לתפלותיה של צדקנית זו.

אלא אומר הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע דבר נפלא (קדושת לוי פרשת ויצא), לעולם התאוה הקב"ה לתפלותיה של לאה, אולם לא היה צריך לעשותה עקרה בשביל זה, שכן לאה כבר התפללה אליו מחמת סיבה אחרת, כמובא בחז"ל (ב"ב קכ"ג. והובא ברש"י פרשת ויצא כט, יז) שעניי לאה היו רכות מבכי ותחנונים, שהיתה סבורה לעלות בגורלו של עשיו הרשע והתפללה אל השי"ת שלא תיפול בחלקו.

מבאן אנו למדים על גודל החיוב להקדים רפואה למכה, להיות דבוק להשי"ת על ידי תפילה בכל עת, שלא יצטרכו לעורר את האדם על ידי כל מיני צער ועקתין בישין ח"ו, אלא תמיד יתפלל וישפוך לב מעומק הלב בבקשות ובתחנונים.

ואכן נהגו בנות ישראל הכשרות להתפלל ולהעתיר אל השי"ת מעומקא, דליבא בכל שבוע ושבוע בשעת הדלקת הנרות, בדמעות ובתחנונים,

הערות והוספות

אם דומה לו שיוכל להתחמק מצער אחד
 ימצאנו צער אחר ח"ו.

אכן התכלית מכל הצרה הוא להתקרב אל השי"ת ולהתפלל אליו בחזקה, בבחינת 'אל הנער הזה התפללתי', שהנער הזה יקרב אותו אל התפלה ואל אבינו שבשמים, ובזכות זה יזכה מהרה לישועת ה' כהרף עין.

אבינו שבשמים, אצל אחד זה מתבטא בחינוך הבנים ואצל השני זה בענייני פרנסה וכלכלה ואילו אצל השלישי זה בכלל בענין אחר לגמרי, בכל זמן שרואה כי נפלה עליו איזה צרה ח"ו, ידע נאמנה שאי אפשר לברוח ממצאיאות שהקרה ה' לפניו, כי אם נגזר עליו צער כל שהוא לא יוכל להימלט מזה, אפילו

ובעיקר על הנושא של גידול בנים, כנוסח התפילה הידועה: 'זוכני לגדל בנים ובני בנים חכמים ונבונים, אוהבי ה', יראי אלקים, אנשי אמת, זרע קודש בה' דבקים, ומאירים את העולם בתורה ובמעשים טובים ובכל מלאכת עבודת הבורא'.

ואפשר שלכן כתב השל"ה הק' (מסכת שבת פרק נר מצוה - כו), כי קבלה בידו שתאמר האשה בכל ערב שבת לאחר הדלקת הנרות את ההפטרה של ראש השנה וכל המעשה של תפלת חנה, כדי ללמדנו את אופן התפלה הנכון, כמו חנה שהתפללה מתוך צער וכאב, כך גם אנו צריכים לעורר את קרבת ה' באותו האופן, גם בזמן שהכל הולך כשורה, כי תפלה כמו זה בוודאי מועילה וקרובה להישמע, כפי שחנה נענתה בתפלתה וזכתה לכן גדול וקדוש שהאיר את העולם באור תורתו ועבודתו.

יעזור השי"ת שנזכה להתקרב אל השי"ת באמת, להתפלל אליו מעומק הלב ומתוך דבר ישועה ורחמים, בזכות זה נזכה לבנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות, אלופינו מסובלים אין פרץ ואין יוצאת ואין צוחה ברחובותינו, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא באין מחסור כל וכל טוב סלה אמן ואמן.

וה' פקד את שרה

אמונה תמימה בהש"ת גם כאשר בדרך הטבע אפסה כל תקווה

מזוע קוראים פקידת שרה ביום א' דראש השנה

ביום הראשון של ראש השנה אנו קוראים בתורה את פרשת 'וה' פקד את שרה', בו מסופר על השתלשלות לידת יצחק שנולד על ידי נס, לאחר שהיתה שרי עקרה במשך תשעים שנה עד שהפך לה ה' את עקרותה ונולד לה בן יקיר וחביב כיצחק אבינו. והיות שאותו היום בו נענתה תפילת שרה ונפקדה בדבר ישועה ורחמים היה בראש השנה, לכן קורין פרשה זו בכל שנה ושנה בראש השנה, וכפי כתב ברש"י הק' (יבמות סד:) שיום ראש השנה הוא זמן פקידת עקרות בו שומע הקב"ה את תפילתן וגוזר עליהן בנים.

ואילו למחרתו, ביום השני, אנו קוראין בתורה על פרשת עקידת יצחק, בו מתואר מסירות נפשו של אברהם אבינו שהיה מוכן להקטיר ולהקריב את בנו יחידו שנולד לו לאחר מאה שנה ולעשותו עולה תמימה לכבוד שמו יתברך, והיות שראש השנה הוא יום הדין לכל באי העולם ואנו צריכים זכויות גדולות בכדי לצאת זכאי בדין, לפיכך אנו קוראין פרשה זו בראש השנה, לעורר זכות אבות ולהזכיר אהבתם, וכפי שאנו אומרים בסדר זכרונות בתפלת מוסף,

ותראה לפניך עקדה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו על גבי המזבח וכבש רחמיו לעשות רצונך בלבב שלם, כן יכבשו רחמיך את כעסך מעלינו ויגולו רחמיך על מדותיך⁷.

ויש ששאלו מדוע אכן נהגו לקרוא את עקידת יצחק רק ביום השני, לכאורה היה צריך להחליף את הסדר ולקרוא את העקידה ביום הראשון, שהרי העקידה הינו הנסיון הגדול ביותר מתוך כל העשרה נסיונות שהתנסה בהם אברהם אבינו, כמובא בגמרא (סנהדרין פט:): שלפני העקידה ביקש הקב"ה מאברהם אבינו בכל לשון של בקשה שישתדל ביותר לעמוד בגבורה בנסיון זה, כי אם לא יעמוד בזה יאמרו אומות העולם שתשע הנסיונות הראשונים לא היו קשים כל כך ולכן עמד בהם.

חזינן מדברי הגמרא שנסיון העקידה היה הקשה שבכולם עד שהעמיד במבחן את כל הנסיונות האחרים, וממילא, הקריאה בפרשה זו מעוררת זכות עצומה על עם בני ישראל, זרע אברהם אוהבו, וגורם שהקב"ה יתנהג עם בניו לפני משורת הדין, ולפי זה צריך להבין מדוע מאחרים את הקריאה ליום השני של ראש השנה, כי לפי גודל חשיבותו היו צריכים להקדימו ולקרותו תיכף ביום הראשון.

ויש מתרצים (ראה ערוך השולחן סימן תר"א), שאכן לפי סדר החשיבות היו צריכים להקדים את פרשת העקידה, אבל היות שלכולי עלמא יום פקידת שרה היה בראש השנה, לכן מקדימים את קריאתו ליום הראשון, לפי שהוא ענינא דיומא⁸.

הערות והוספות

א. לגבי העקידה מצאנו כמה שיטות בזהר הק' ובמדרשים מתי היה, האם בחודש תשרי או בחודש חשוון, ואין כאן המקום לתשרי בראש השנה או ביום הכיפורים, או להאריך בזה.

יסורים שאין להם קצבה קשים מכולם

ולדרבנו ייאמר בעוד אנפין, דהנה בהשקפה ראשונה נראה לעין שנסיון העקידה היה הנסיון הקשה ביותר, ודבר זה מובן לכל בר דעת, שהרי רחמי האב על הבן הינם טבע שטבע הקב"ה בכל הבריאה כולה, אפילו הגרועים שבאומות שיש להם תאוות הרציחה ומסוגלים להשמיד להרוג ולאבד ללא רחמנות, אין זה אלא לגבי אנשים אחרים, כי על בניהם עצמם ישמרו מכל משמר, ואפילו בעלי החיים הטורפים לא יגעו לרעה בצאצאיהם עליהם יגוננו כעל בבת עינם.

על אחת כמה וכמה ולהבדיל אלף אלפי אלפים של הבדלות, אברהם אבינו, שהוא מקור מדת החסד והרחמים, לא היה מסוגל מצד הטבע להעלות את בנו יחידו על גבי המזבח, אבל הוא התגבר על מדתו, ולמען כבוד שמו יתברך כפה את טבעו לגמרי והיה מוכן לקחת את המאכלת לשחוט את בנו, בוודאי שאין לך נסיון גדול מזה.

אולם אם נתבונן יותר בעומק, נגלה לראות שבנסיון מניעת הבנים היה בכל זאת איזה קושי שעלה על הקושי של נסיון העקידה, כי סוף כל סוף, נסיון העקידה נמשך זמן קצר ביותר, שהרי מהעת בו ציווה השי"ת לאברהם אבינו להעלות את בנו לעולה עד שהתגלה אליו מלאך ה' ואמר לו 'אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה', לא עברו אלא ימים ספורים בלבד, ולאחר מכן שב לביתו בשלום יחד עם יצחק בנו ונסתיים כל הענין.

אך לא כן היה בנסיון מניעת הבנים, נסיון זה נמשך על פני עשרות רבות של שנים, שהרי אברהם אבינו נשא את שרה אימנו בהיותו כבן עשרים וחמש שנה (סדר הדורות - אלף תתקע"ג - ע"פ הילקוט שמעוני לך לך ע"ח), ונפקד בלידת יצחק אבינו רק בהגיעו לבן מאה שנה, הוי אומר שאברהם אבינו יחד עם שרה אמו התנסו בנסיון הבנים למשך שבעים וחמש שנים רצופות, יום רודף יום, שבוע

בא ושבוע הולך, חודש אחר חודש, עשרות שנים חולפים ועוברים ועדיין לא נושעו, ובכל זאת אברהם אבינו מאמין בהשי"ת בכל התוקף.

אין זה דבר פשוט כלל וכלל, שהרי כל כמה שנמשך הנסיון יותר זמן הוא גם נעשה יותר קשה מנשוא, וראיה לזה ממעשה העקידה שנקרא בעיקר על שמו של אברהם אבינו ונמנה בין עשרה הנסיונות שלו, וצריך להבין מדוע, לכאורה היה צריך להיקרא על שמו של יצחק אבינו, כי הוא זה שפשט את צווארו למיתה, לא אברהם.

אלא יש לומר, שהנסיון של מיתה תיכף ומיד הוא נסיון יותר קל מאשר הנסיון של לחיות בהאי עלמא מתוך צער ויסורים, כי צער השחיטה אינו אלא לזמן מועט בלבד, מה שאין כן זה שנשאר לחיות כאן בצער ממשיך להתייסר עוד ועוד, ולכן נקרא נסיון העקידה על שם אברהם אבינו, כי הוא היה אמור להישאר לחיות עוד רבות בשנים עם יסורים נוראים ומתוך צער ואבל גדול על בנו יחידו מחמד נפשו ותקוות כל הדורות שמת בדמי ימיו, ומה יהיה עם כל ההבטחות הגדולות שהבטיח לו הקב"ה (בראשית כא, יב) 'כי ביצחק יקרא לך זרע'.

ואברהם אבינו, על אף שידע שצערו לאחר העקידה יהיה גדול מנשוא למשך ימים רבים וארוכים, מכל מקום לא שת ליבו לכל זה והלך לעקידה בלב שמח, ולכן נקרא העקידה על שמו (כן פירש 'מחצית השקל' אורח חיים סימן תקצא בשם ספר 'נזר הקודש', וכן הוא בעוד הרבה ספרים), על כל פנים חזינן מכאן, שנסיון תמידי הנמשך על פני זמן מרובה קשה לאין ערוך מנסיון למשך זמן קצר.

אברהם האמין אפילו שהטבע פעל כנגדו

ועוד יותר מזה, ארבעים וחמש שנה לאחר שנישא אברהם, בהיותו כבן שבעים שנה (ע"פ רש"י שמות יב, מ), כרת עמו הקב"ה את ברית בין הבתרים, במעמד

זה הוציאו הקב"ה החוצה, הראה לו את כוכבי השמים ומבטיח לו נאמנה 'כה יהיה זרעך' (בראשית טו, ה), והנה עוברים וחולפים שנה ועוד שנה, כך במשך שלושים שנה, ובינתיים, לא רק שאינו רואה שום ישועה, אלא שלעיניים הגשמיות רק הולכת תקוותו ונכזבת, אברהם אבינו ושרה אימנו מזקינים וגופם הולך ובלה, בדרך הטבע כבר אינם ראויים להוליד בנים, ובכל זאת מאמין אברהם אבינו בהשי"ת שיקיים את הבטחתו.

ועל זה כבר נאמר מיד בברית בין הבתרים (שם, ו) 'והאמין בה' ויחשבה לו צדקה', האמונה הזאת נחשבה לו לצדקה, היות שהיה מאמין בהשי"ת עשרות רבות של שנים, כל רגע ורגע, במחשבה דיבור ומעשה, אפילו בזמן שכוחות הטבע פעלו כנגדו ובעיני בשר לא היה נראה שהבטחת הקב"ה עתידה להתקיים (ראה רד"ק שם) ³.

הערות והוספות

וכי השם יגרום שיהרהר אחר מדות הקב"ה או שלא יהרהר.

אלא כוונת הכתוב כן הוא, דהנה שם שדי הוא מורה על ההתנהגות עפ"י הטבע, ושם ה' מורה על שידוד המערכה והטבע. וזהו שקובל הקב"ה על משה ואמר, דהנה הבטחתי אל האבות הבטחות גדולות ורבות ואח"כ בא להם הרעב ושאר ענינים, ולא היה לו מעט קרקע לקבור את שרה, ומניעת הבנים מאברהם, והם עדיין לא ידעו רק משם שדי שהוא ההתנהגות על פי הטבע אשר קשה מאד על פי הטבע להפך כל כך מרע לטוב בשעה קטנה ומועטת, ואם כן היה מקום לאברהם להרהר אחר שהבטחתו כל כך הבטחות ולא נתקיים עדיין כלום מהם,

ב. דברים נוראים כתב מרן ה'חתם סופר' (תורת משה - הגדה של פסח), שכל ההבטחות שהבטיח הקב"ה לאברהם אבינו ולאבות הק' היה רק באמצעות השם ש-ד-י, שמורה על הנהגה על פי חוקי הטבע, ולא עם שם הוי"ה שבכוחה לשדד מערכות הטבע, ובכל זאת היו האבות הק' מאמינים בדבר ה' ובמוצאו, אפילו כאשר על פי דרך הטבע לא היו יכולים ההבטחות להתקיים, בכל זאת נשאר מואמינים כצור חלמיש ולא הרהרו כלל וכלל, וזה לשונו:

ויתבאר על פי מה שפירשתי מה שאמר השי"ת למשה 'וארא בא-ל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם', דלכאורה יש להבין מה לנו אם נגלה להם בשם זה או בשם זה,

זהו אם כן טעם הגון מדוע אנו קוראים את הקריאה של פקידת שרה ביום הראשון, כי בהגיע יום הדין אנו מבקשים לעורר זכות אבות ולהזכיר להקב"ה את אברהם אבינו שהיה מאמין בו בלבב שלם, במשך כל השנים שהיה בצער, אפילו שבדרך הטבע היה צריך להתייאש ולאבד תקוה, בכל זאת התגבר על הכל והאמין בהשי"ת בכל תוקף, ובוודאי שבזכות זה יזכור לנו השי"ת אהבת איתן אדונינו, וזכותו של אברהם אבינו שהתהלך לפניו בתמימות תעמוד לנו לצאת זכאים בדין ולהיושע בתשועת עולמים.

צאצאיה כן פקוד לטוב היום

והנה עתה כאשר אנו עומדים שוב ביום הגדול והקדוש של ראש השנה, צריכים אנו לדעת ששערי שמים פתוחים לרווחה, ומסוגל היום הגדול והקדוש הזה לפתוח שערי רחמים ורצון ולהתקבל תפילותינו לרצון לפני אדון כל, אפילו אם כבר עברו הרבה שנים ועדיין לא נושענו, כל אחד בעניין הנצרך לו, בכל זאת אל יתייאש מן הרחמים, כי מסוגל היום הזה להיפקד בדבר ישועה ורחמים אפילו בדברים שעד עתה לא נושענו בהם, ואל יאמר האדם לעצמו מה לי להתפלל על דבר זה, הלא בכל שנה ושנה כבר התפללתי על כך ולא נעניתי.

כי גם אברהם אבינו ושרה אמנו היו עקרים הרבה שנים ובכל זאת זכו שבראש השנה עלה זכרונם לטובה, כהמובא בגמרא (ראש השנה יא.) **שבראש השנה נפקדו שרה רחל וחנוה**, וכתב שם רש"י שנפקדו היינו הכוונה שבא זכרונם

הערות והוספות

נתחזק עליהם השיעבוד וקשה על פי הטבע לפדותם משיעבודם, מכל מקום יש כח ביד הקב"ה לשדד הטבע ובתוך רגע להפוך הרע לטוב, ואתה מהרהר אחרי...

אדרבא היה לו ההיפך והיה לו מקום להרהר אחרי, ואף על פי כן לא הרהר אחר מדותי, ואתה כבר ידעת משם ה' שהוא שידוד הטבע, והיה לך לידע שאף על פי שעוד

לטובה ונגזר עליהם בנים, ולמדים אנו מזה שכל ראש השנה הוא דבר חדש בפני עצמו, ואף אם עד עתה לא זכה להיענות בתפלתו אזי בראש השנה של האי שתא יזכה ויזכה, ותיענה תפלתו לרחמים ולרצון ויפקד בדבר ישועה ורחמים, בבחינת 'אחרי בלותי היתה לי עדנה' (בראשית יח, יב).

ביותר מסוגל היום הזה לפקידת עקרות, כהמובא במדרש (תנחומא וירא יז), שכל האמהות נפקדו בראש השנה, שרה, רבקה, רחל ולאה, וכה כותב הרה"ק מאפטא זי"ע (אוהב ישראל פרשת ויצא): "אמנם זהו מחסדי הא-ל יתברך אשר עשה עמנו ברוב רחמיו והשאיר ברכה, שמאותן השערים ונביעות אשר נפתחו פעם אחת על ידי אבותינו הקדושים, נשאר הרשימו מהנביעו ההוא לדורי דורות בכל עת שיצטרך, שיוכל השער והנביעו הזה להשפיע דוגמתו גם עתה בעת הזאת כפי המצטרך לבני ישראל עם ה', לחסד א-ל יתברך להיעשות להם איזה דבר שלא בדרך טבעי".

"ובשאנו צריכין לפקוד עקרות, אז אנו קורים פרשת וה' פקד את שרה גו', ובזה אנו מעוררים הנביעו שנפתח על ידי קדושת אברהם אבינו ע"ה, והשי"ת ברוב רחמיו וחסדיו משפיע עלינו אותו חסד ונביעו מעלמין עילאין קדישין כמו שעשה לאברהם אבינו ע"ה, וכן הוא בכל הנסים והנפלאות, ועל פי זה אנו אומרים (בסליחות) 'מי שענה לכל אחד מאבותינו יענה גם אותנו', אמן כן יהי רצון².

הערות והוספות

ג. ובדברי חז"ל אנו רואים, שענין פקידת עקרות שייך לא רק לגבי מניעת הבנים, אלא גם בעוד הרבה עניינים ברוחניות ובגשמיות שייך המושג עקר ועקרה, והיום

הוא הזמן שמסוגל להיפקד בדבר ישועה ורחמים, כדכתב בגמרא (בכורות מד:): 'לא יהיה בך עקר ועקרה' - אמר רבי יהושע בן לוי, לא יהיה בך עקר מן התלמידים, ועקרה

הערות והוספות

בן עקר ועקרה מן התשובה". וראה מה שכתב בבעל הטורים (דברים ז, יד): ברוך תהיה מכל העמים - הפסוק מתחיל בבי"ת ומסיים בכ"ף, לומר שבזכות התורה שיש בה כ"ב אותיות, לא יהיה בן עקר ועקרה, בגימטריא בדברי תורה.

שלא תהא תפלתך עקורה לפני המקום. כיוצא בזה כתוב במדרש רבה (דברים - פרשה ג פסקה ו): 'לא יהיה בן עקר ועקרה' - אמר רבי חנין בן לוי, אמר הקב"ה, לא תהא תפלתך עקרה אלא תהא עולה ועושה פירות. דבר אחר, אמר רבי יונתן, לא יהיה

ראש השנה שחל בשבת

סגולת קביעות שנה בזאת ולמה אין תוקעים בשופר בשבת

תקנת חכמים לא לתקוע שופר בשבת

מצוה מן התורה לתקוע בשופר בראש השנה, ומעיקר הדין אין חילוק אם ראש השנה חל בשבת או בימות החול, לעולם חייבים לתקוע בשופר כפי הציווי, אולם חכמינו ז"ל חששו, שמא כאשר יבוא אחד להתלמד התקיעות יטלטל שופרו ברשות הרבים, ויעבור על איסור טלטול ד' אמות ברשות הרבים, לכן דחו חכמים את המצוה דאורייתא של תקיעת שופר, ותיקנו שבראש השנה החל בשבת אין תוקעים כלל וכלל (ראש השנה כט:).

בעצם הדבר שעקרו חכמים מצוה דאורייתא מחמת חשש שמא יבואו לידי איסור, כבר נתבאר בגמרא ובראשונים שיש כח ביד החכמים למנוע מעשיית מצוה כל שהוא בגדר של 'שב ואל תעשה', כדוגמת מה שאסרו לתקוע שופר בשבת או האיסור ליטול לולב בשבת, שסך הכל אנו נמנעים מלקיימו

ואין אנו עושים מעשה בידיים, אבל אין כח ביד חכמים להתיר איסורים בקום ועשה, כגון להתיר ללכת עם בגד כלאיים וכדומה*.

השבת בעצמה מכריזה שבת בו תשוב

אם כי עדיין צריכים אנו להבין כיצד יתמלא לנו המחסור של תקיעת שופר, כי השופר, מלבד זה שהוא מצוה מדאורייתא כשאר כל המצוות, יש בו גם התעוררות כבירה להתחזק בתשובה, ועתה בשבת קודש מי יעורר אותנו לתשובה כאשר יחסר לנו הקול קורא של השופר, מי יחריד את לבבנו להטותו אליו.

ובדברי הרמב"ם הידועים (הלכות תשובה פרק ג הלכה ד) שכתב: "אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב, רמז יש בו, כלומר, עורר ישינים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם, אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל הביטו לנפשותיכם והטיבו דרכיכם ומעלליכם ויעזוב כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה".

אולם באמת כבר אמרו בספרים הקדושים, כי אין לנו לחשוש שמא בהעדר קול השופר יחסר לנו כח התשובה, כי אפילו אם חסר לנו ההתעוררות של קול השופר, עדיין יש לנו את הכח של שבת קודש שעיצומו של יום מעורר לתשובה, כלשון ה'שם משמואל' (שמות תרע"ו), "שהשבת בעצמה מכריזה ואומרת נוטריקון 'שבת בו תשוב', שלבות ישראל מתעוררים לתשובה".

הערות והוספות

א. נושא זה הוא נידון גדול בראשונים ולא נכנסנו כלל לענין זה, אלא כתבנו כאן כדברי רש"י במסכת ברכות (כ. ד"ה שב ואל תעשה שאני).

סגולת השבת קודש למשוך את לב האדם בחבלי אהבה אל הקב"ה, למאוס ברע ולבחור בטוב, כפי שכתב ה'ישמח ישראל' (כי תשא) בלשון קדשו: "זהו שאמר (ברכת יוצר דש"ק) 'ויום השביעי משבח ואומר מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה' – שהשבת קודש מטיב בהטבה איבריו של אדם שלא ישתוקקו ויכספו לשום דבר שבעולם רק לעשות רצון הבורא ברוך הוא".

אין תוקעים בשבת כי אין הסיטרא אחרא שולט אז

ואם יש את נפשך לשאול ולהבין, המתקת הדינים מה תהא עליהם בשבת קודש, הלא סגולת השופר להפך את מדת הדין למדת הרחמים, כדאיתא בגמרא שעל ידי התקיעות מתערבב השטן ומסתתם לשונו מלקטרג, וכבר כתבו רבותינו ז"ל (ויקרא רבה פרשת אמור פרשה כט), "בשעה שישראל נוטלין את שופריהן ותוקעין לפני הקדוש ברוך הוא, עומד מכיסא הדין ויושב בכיסא רחמים, דכתיב ה' בקול שופר, ומתמלא עליהם רחמים ומרחם עליהם והופך עליהם מדת הדין לרחמים".

ביותר הפליאו בזוהר הקדוש (ח"ג פרשת אמור צט:) ואמרו, שאף על פי שהקב"ה אוהב לנהל את עולמו על ידי מדת משפט, כדכתיב (ישעיה סא, ח) 'אני ה' אוהב משפט', אבל יותר מזה אוהב הקב"ה את בניו רחומיו, עם בני ישראל, ומגודל אהבתו את בני ישראל דוחה את אהבתו למשפט – נצח רחמימו דבנוי לרחימו דינא'.

ולכן, בשעה שמתייצב השטן לקטרג על בני ישראל, מצוה להם הקב"ה לתקוע בשופר, בכדי לעורר את מדת האהבה מלמטה, וקול השופר הלזה הולך וחזק, הוא עולה למעלה למעלה ומעורר את האהבה העליונה, ועל ידי זה מתערבבין כל טענותיו של השטן ונשאר בוש ונכלם, כך מובא בזוהר הקדוש. והנה עתה, בשבת קודש, שחכמים אסרו עלינו לתקוע בקול השופר, מי ימתיק לנו את הדינים וכיצד יתערבב השטן.

אולם גם בזה יפיס דעתך ולא תחשוש כלל, כי בוודאי לא היו חכמים גוזרים לבטל מצות תקיעת שופר, אם לא שידעו כי כח השבת תעמוד במקום המצוה, ואפשר לעשות את אותו התיקון שניתקן במצוה על ידי שמירת שבת... (על פי לשונו של הרה"ק מהרצ"א מדינוב זי"ע ב'אגרא דכלה' פרשת וישלח, ולאחר מכן מבאר בבאר היטב היאך שבת קודש מבטל וממתיק את כל הדינים הקשים).

יותר מזה כתב בספר 'מאור ושמש' (פרשת נצבים), שביום השבת קודש אין צריכין כלל להמתקת הדינים, כי בשבת קודש לית שולטנא אחרא בכולהו עלמין ואנפאה נהירין בנהירו עילאה, ואין להסיטרא אחרא שום ממשלה לקטרג בשבת קודש, ולכן אין מן הצורך לתקיעת שופר בשבת קודש, כי גם בלא שופר נתערבב ונחלש כח הסיטרא אחרא.²

נפלאים ביותר הם דבריו של מרן ה'חתם סופר' זי"ע (דרשות חת"ם סופר - ז"ך אלול דרוש י"ב) שכותב, כי בכל שנה צריכים לתקוע בשופר בכדי להפך את הגבורות לחסדים, אבל כשחל ראש השנה בשבת אין צריך להמשיך החסדים על ידי השופר, כי ראש השנה יחד עם שבת הם חסד בעצם. הא כיצד? שני ימים ראש השנה - מ"ח שעות, וכאשר תחשב עמהם גם כ"ד שעות של קדושת יום השבת, תמצא יחד ע"ב שעות, כמספר חס"ד, וכאשר החסד שולט בעוז אין צריך להמשיך החסדים על ידי השופר.

הערות והוספות

והמשפט הוא לטובה. ובני ישראל מבינים ויודעים כי הם דבוקים בפנימיות רצונו יתברך, לכן מעוררים רחמים. וזה יודעי תרועה, שיש להם דעת להבין פנימיות הרצון, ובזמן הדין צריכין לעורר שיתגלה הרצון. ואז מתהפך הדין לרחמים. לכן בשבת אין צריך לתקוע כדאיתא בזוה"ק, כי בשבת מתגלה עת רצון מעתיקא קדישא ומתהפך הדין לרחמים.

ב. ראה גם מה שכתב בספר 'שפת אמת' (ראש השנה תרנ"ב), וזה לשונו: אשרי העם יודעי תרועה, בזהר הק' פי' מתברין האי תרועה. ואיתא כשבני ישראל תוקעין בשופר הקב"ה עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים. הענין הוא דכתיב 'ותרועת מלך בו', תרועה הוא רצון כדפירש רש"י שם. והנה באמת רצונו יתברך הוא רק לרחמים וטובה.

בזה מפרש את הכתוב בהושע (ו, ב) 'יחינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו', דכאשר ראש השנה חל באמצע ימות החול, אזי שוררת הקדושה רק בערך של יומיים, וצריך להמתיק הגבורות ולחיותם על ידי תקיעת שופר, אבל כאשר חל ראש השנה בשבת קודש, הרי זה נחשב כשלושה ימים שהם ע"ב שעות כמנין חס"ד, ב' ימים של ראש השנה יחד עם יום השבת.

וזוהו 'ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו', כאשר ראש השנה הוא כשלושה ימים אין אנו צריכים להשתדל ולהחיות את עצמנו, אלא יקימנו ונחיה לפניו, הזמן עצמו גרמא שנזכה לחיות לפניו.

מאורעות כבירים בשנה שחל ראש השנה בשבת

והואיל וכבר נזדמן לידינו לעסוק בראש השנה שחל בשבת, צריכים אנו לדעת שיש לקביעות כזאת משמעות מיוחדת יותר משאר כל השנים, דבר פלא כתב בספר 'מנחת עני' (פרשת האזינו - שבת שובה תרל"ב) להגאון הנודע רבי יעקב יוקב עטלינגער זצוק"ל בעל ה'ערוך לנר', הוא מעורר שם את קהל שומעי לקחו להבין את המשמעות הגדולה של קביעות שנה שכזאת, וכותב שהמאורעות הכבירות ביותר שאירעו לעם ישראל במשך כל הדורות היו בשנה שחל בה ראש השנה בשבת קודש, גם המאורעות הטובים וגם להיפך רח"ל.

המאורעות הכואבים ביותר לעם ישראל הוא ללא ספק החורבן הנורא של בית מקדשינו ותפארתנו, ולפי חשבון השנים נמצא, שגם הבית הראשון וגם הבית השני נחרבו בשנה שחל בה ראש השנה בשבת קודש, ולעומת זה גם הדברים הטובים אירעו בשנה כמו זו, השנה שמחל הקב"ה על חטא העגל והוקם בו המשכן היה בשנה שחל ראש השנה בשבת קודש, כמו גם השנה שנכנסו בני ישראל לארץ ישראל, זה לעומת זה, וצריך להבין מה הפשט בזה.

ויוֹבֵן על ידי משל, שר אחד משרי המלך חטא לפני המלך בחטא גדול עד שהיה המלך צריך להעמידו למשפט לפניו, אותו השר חיפש פרקליטים שיליצו טוב בעדו בשעת הדין, אולם לגודל החטא שחטא לא מצאו הפרקליטים שום צד זכות בדינו ולא רצו לבוא לומר עליו סניגוריא, באמרם שממילא לא יוכלו להועיל מאומה ואחת דתו להתחייב בדין, אולם אשתו ניחמה אותו ואמרה לו שלא ידאג כלום, כי לה יש מהלכים בבית המלך והיא תמליץ טוב בעדו.

בך הוי, הגיע זמן המשפט, ורצה המלך להענישו בעונש גדול וכבד מאד, למען ישמעו ויראו, אולם אשת השר נעמדה לפני המלך ללמד סניגוריא על בעלה, והמלך שהתרשם מאד מדבריה היוצאים מעומק הלב הפך את גזר דינו לטובה ופטרו לשלום.

ויהי אחר הדברים האלה, ושר אחר חטא גם הוא לפני המלך, לא נותר ברירה למלך אלא להעמיד גם את השר הזה לדין, כולם הפצירו בשר שיחפש עבורו איזה פרקליט טוב להושיעו מן המשפט הקשה, אולם אחת הוא לו, אינני צריך לשום פרקליט ומליץ, הלא אך לפני זמן מועט עמד חברי למשפט ורעייתו הגנה בעדו, גם רעייתי יש לה קשרים בבית המלך ואני סומך עליה שתדע ללמד עלי זכות כראוי.

אולם שלא כהשר הראשון שנהג לכבד את אשתו ביותרת הכבוד והחשיב אותה כראוי, השר הזה התקוטט לעתים מזומנות עם אשתו ואפילו הרים את ידו להכותה, והנה בהגיע המשפט נעמדה האשה הלזאת וניסתה את כוחה ללמד זכות על בעלה, אולם המלך הבחין באותות שעל פניה ועצר את המשפט ושאל אותה לפשר הסימנים הללו, בתחילה ניסתה להשתמט אך לבסוף נאלצה להודות שאלו סימנים מן המכות שבעלה נוהג לחבוט בה תמידין כסדרן.

המלך קם בחמתו ממקומו ואמר לאשה, הכיצד זה תוכלי ללמד זכות בפוך על אדם שפל ונחות דרגה כמותו, הלא כל צורת פניך מעידה כאלף עדים על רשעותו ואכזריותו של בעלך רע המעללים, כמובן שתיכף ומיד הוציא המלך את גזר דינו לחובה ופני השר חפו עד למאד.

הנמשל פשוט מאד, בכל שנה ושנה בהגיע יום הדין הגדול והנורא בראש השנה, בו מעמיד הקב"ה לדין את כל יושבי תבל ושוכני ארץ, תוקעים בני ישראל בקול השופר שהולך וגדל ומבלבל את השטן וסותם לו טענותיו, אולם כאשר ראש השנה חל בשבת אין לנו את זכות השופר שיבטל כל מיני מקטריגים ומשטינים רעים, ולא נותר לנו אלא הבת זוג של בני ישראל, הלא היא השבת קודש, שעומדת לפני הקב"ה בשעת הדין ומלמדת זכות על עם בני ישראל.

אבל דברי סניגוריא אלו תלויים מאד בבני ישראל, כאשר הם נוהגים לכבד את השבת כראוי, שומרים עליה מכל משמר ומכבדים אותה בתורה ותפילה ומשולבות בדברי שירות ותשבחות, או אז מתרשם הקב"ה מדברי השבת קודש ומתקבלים עליו כטוב טעם ודעת ומזכה את בניו בדין, אולם אם רואה שהשבת עומדת מולו והיא פצועה וחבולה מהתנהגות בני ישראל שמבזים את השבת ומחללים את קדושתה, אזי לא רק שאינו מקבל את דברי הזכות שבפיה, אלא עוד מביא ראיה מעצם השבת קודש שבני ישראל אינם ראויים לרחמים בדין וסוף דבר מי ישורנה רח"ל¹.

זהו הטעם שהמאורעות הגדולים ביותר שאירעו לעם ישראל היו בשנה שחל בו ראש השנה בשבת, כאשר אירעו מאורעות טובים סימן הוא שבני

הערות והוספות

ג. בסגנון זה כתב גם בספר 'ערבי נחל' פרשת אמור - דרוש ג, עיין שם דבריו הנחמדים.

ישראל שמרו את השבת כראוי והשבת לימדה עליהם זכות, וכאשר להיפך ח"ו, אות הוא שבני ישראל לא שימרו את השבת כדת מחללו, ולכן, מסיים ה'מנחת עני', "בפרט בשנים כאלו שראש השנה חל בשבת נתאמץ בתשובה בלי הפסק, כי המופלא ממנו כל נדע ובמכוסה ממנו כל נשאל, ומי יודע אחרית השנה אם טוב ואם רע הוא, וכבר אמרינן בראש השנה (דף טז:) כל שנה שאין תוקעין לה בתחלתה מריעין לה בסופה", עד כאן לשונו.

אך אף על פי כן לא נוכל להתעלם מדברי הטור בהלכות ראש השנה (סי' תקפ"ה), שם מביא את דברי הגמרא (ר"ה טז:) "אמר רבי יצחק, כל שנה שאין תוקעין לה בתחלתה מריעין לה בסופה. מאי טעמא - דלא איערבב שטן". כלומר, בשנה שאין תוקעים בראש השנה עלולים להתרגש רעות במשך השנה רח"ל, היות שבדרך כלל השטן מתערבב על ידי התקיעות, ואילו כאשר חל בשבת ולא תקעו לא התערבב השטן וקטרוגו עומד וקיים.

ובותב על כך הטור דברי המתקן בשם 'בעל הלכות גדולות', דמתי אומרים שחסרון התקיעות הוא סימן רע, רק כאשר מצד הדין היו יכולים לתקוע ואיתייליד אונסא ולא תקעו, אבל כאשר חל ראש השנה בשבת קודש, שאז אי אפשר לתקוע מצד הדין, לא אמרינן 'כל שנה שאין תוקעין לה בתחלתה - מריעין לה בסופה', כלל וכלל^ד.

הערות והוספות

באותה שנה צרות מחמת קטרוג השטן שיצטרכו להתריע, יען כי הם היו מוכרחים לבטל התקיעה בשבת משום גזרת חז"ל שגזרו עליהם בכך, וחייבים מן התורה לקיים גזרת חז"ל, דכתיב על פי התורה אשר יורוך וכו' ולא תסור מכל הדבר אשר יגידו לך,

ד. בתוספת ביאור כתב בספר 'הוד יוסף' למרן ה'בן איש חי' יצוק"ל (סימן מ"ז), דכאשר ביטול התקיעה בר"ה היה משום דאקלע בשבת, שאז ציוו חכמים ז"ל שלא לתקוע ואסרי להם התקיעות, אין זה סימן ואות מן השמים להודיעם שיהיה עליהם

גודל שעת המנחה בראש השנה שחל בשבת

על כן אחי ורעי, בואו נא ביום השבת הזה וביום הזכרון הזה, ונתפלל אל השי"ת ביתר שאת וביתר עוז, כי הכח הגדול ביותר שיש לנו בהאי יומא הוא כח התפלה, בפרט בשעת המנחה, שידוע מרבתינו ז"ל שהוא זמן קבלת התפלות, לאו דוקא בראש השנה, אלא בכל יום, כדאמרינן בגמרא במסכת ברכות (ו:), "לעולם יהא אדם זהיר בתפלת המנחה, שהרי אליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה", ואם בכל יום כן, על אחת כמה וכמה ביומין דראש השנה, וקל וחומר בן בנו של קל וחומר בשעת המנחה של ראש השנה שחל ביום השבת קודש, כמבואר בספרים הקדושים שצלותא דמנחה דשבתא הוא עת רצון נעלה ונשגב ביותר.

הרבה כתרים נקשרו לזמן הנעלה והנשגב הלזה של תפלת מנחה דשבת קודש, ובכמה מקומות בזהר הק' מכוונה העת הזאת בשם 'רעוא דרעוין' – רצון שברצונות, כדאיתא בזהר הק' (פרשת שמות פח: ובאדרא זוטא פרשת האזינו רפח:), שבכל ששת ימי המעשה בשעה שמתקרב שעת תפלת מנחה, מתעוררים הדינים ושולטים אז בעולם, אבל בשבת קודש אינו כן, אלא שעת המנחה הוא זמן רעוא דרעוין, שבו מגלה הקב"ה את רצונו, וכל הדינים מתכופפים ונסוגים אחור, וכל העולם כולו ברחמים.

העדות והוספות

התקיעה, דהא אנוסים הם, מכל מקום יהיה המקרה הזה שנאנסו לבטל התקיעה סימן על צרות שיבואו באותה שנה מצד קטרוג השטן על עונותיהם שאז צריכין להתריע עליהם, זו היא כונת הבה"ג בדבריו הקצרים שהם קב ונקי.

ולכן מברכים על מצות דרבנן אשר קדשנו במצותיו וצונו. אם היו תוקעים היה בידם עון ואיך תהיה ביטול התקיעה בשבת שעשו בזה מצוה לקיים גזרת חז"ל סימן על רעה? אבל אם נולד להם אונס חיצוני התבטלה התקיעה אע"פ שאין להם עונש על ביטול

זמן זה נעלה ונשגב עד למאד, שערי שמים פתוחים אז לרווחה להשפיע טללי אורה ונטפי רחמים, הזוהר הק' (ח"ב תרומה קנו.) מכנה את השעה הזאת 'עת רצון', ומשום הכי נהגו לומר בתפלת מנחה של שבת את הפסוק בתהלים (סט, יד), 'ואני תפלתי לך ה' עת רצון אלקים ברב חסדך ענני באמת ישעך', כי השעה הזאת הוא שעת רחמים ועת רצון מלפניו יתברך שמו.

מדוע באמת הזמן הזה הוא עת רצון, כבר כתב ה'בני יששכר' (מאמרי השבתות מאמר ח - מנחת שבת) בשם מורו ורבו הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימנוב זי"ע, כי בריאת העולם התחילה כידוע ביום ראשון ונמשכה ששת ימי בראשית עד לערב שבת שלאחר מכן, ונמצא שהרצון לבריאת העולם היה בשעה שלפני יום ראשון, הלא הוא שעת המנחה של שבת קודש, אז עלה הרצון לפניו יתברך שמו לברוא את העולם ותיכף לאחר השבת - ביום ראשון - התחיל במעשה הבריאה, ולכן בכל שבוע ושבוע בהגיע הזמן הזה חוזר וניעור אותו רצון הקדמון וכל השעה הזאת נעשה לעת רצון.

וידועים דבריו הנפלאים של ה'אור החיים' הק' בפרשת בראשית (ב, ג), "כי בשעת הבריאה לא ברא ה' כח בעולם זולת לעמוד ששת ימים... ונתחכם ה' וברא יום אחד הוא ידוע לה' ובו ביום חוזר ה' ומשפיע נפש לעולם שיעור המקיים עוד ששת ימים... וזולת זה היום היה העולם חרב בגמר ששת ימים וחוזר לתוהו ובוהו וצריך ה' להכינו פעם ב' ובאמצעות שבת העולם עומד".

נמצא, שבכל שבוע ושבוע בשעת מנחה של שבת מתחדש שוב הרצון לברוא ולקיים את העולם מחדש לעוד ששת ימי המעשה, ובאמצעות הרצון הזה מקיים הקב"ה את העולם עוד שבוע^ה.

לפי זה נוכל להבין באפס מה עד היכן מגעת הכח שיש בכל אחד מישראל באותו זמן מנחה של שבת, בפרט כאשר הוא חל בעיצומו של ראש השנה ויום הדין, ואפילו שכולנו עייפים ותשי כח מעבודת היום כולו ומן היגיעה שהשקענו בתפלות ובעבודת היום, בכל זאת כדאי לנו להתגבר בשעת המנחה ביתר שאת וביתר עוז, גם החלש יאמר גיבור אני, ולאמץ כח ומח בתפלות ותחנונים, אם זה באמירת תהלים בכוונה ואם זה בכוונה בשעת תפלת מנחה.

אם אנו עושים כן, בוודאי נזכה שהשי"ת ישמע שוועתנו ויעשה כרצוננו לטובה, וכדכתב בספר הק' 'קדושת לוי' (ליקוטים) בשם הרבי ר' בער זי"ע, ש'רעוא דרעוין' היינו הכוונה, שבני ישראל מעוררים רצונו של השי"ת לעשות כרצון בני ישראל, ובשעה גדולה זאת יש לנו את הכח הזה, לעורר רצון העליון שיהיה כרצוננו, ולפעול ישועות ורפואות וכל מילי דמיטב!.

הערות והוספות

וחיות חדש ממש על שנה אחת, ולכן נקרא 'תחלת מעשיך' תחלה ממש...
 ו. ראה מה שכתב בזה בספר 'שער המלך' להג"ר מרדכי אב"ד דק"ק ווייעלקאטש (שער ד פרק ב, דף לה, א) וזה לשונו: עורו ישנים משינתכם ביום הקדוש הזה בראש השנה שהוא ביום השבת, להגיד שבחו של אדם שלא שינה ביום הזה לא שינת קבע ולא שינת עראי. ו[ה]גם שהרמ"א ז"ל כתב שלא לישן ביום ראש השנה למנהג נכון, אך המגן אברהם הביא בשם האר"י ז"ל שאחר חצות מותר לישן שכבר נתעורר המלאך על ידי התפלה והתקיעות.

חיות לכל השנה הבאה, כדכתב הרה"ק בעל התניא בספר 'ליקוטי תורה' (דרושים לראש השנה - א), וזה לשונו: אבל בראש השנה נמשך החיות כללי לכל השנה, והוא המשכת חיות חדש ממש, ולכן נקרא כל ראש השנה 'תחלת מעשיך', שנמשך אור וחיות מחדש להתהוות העולם, כי בראש השנה דאשתקד לא נמשך החיות רק על שנה אחת מלמעלה מהזמן בזמן, וכן גם בתחלת בריאת העולם היה המשכת החיות באותו ראש השנה על שנה אחת מלמעלה מהזמן... ואחר כך בראש השנה שנקרא חג שהחדש מתכסה בו היינו שהחיות הראשון עולה ומתכסה ונכלל במקורו, וע"י השופר והתפלות נמשך אור

תפלת חנה התקבלה במנחה של ר"ה שחל בשבת

והרי לך דבר נפלא שכתב מרנא ורבנא ה'חתם סופר' זי"ע בדרשותיו (ח"ב שני"ט ג), דלפי משמעות הכתוב משמע שכל המעשה עם תפלת חנה היה בזמן תפלת מנחה, שהרי היא הלכה להתפלל בצהרים לאחר הסעודה, כדכתיב (שמואל-א א, ט) 'ותקם חנה אחרי אכלה בשילה ואחרי שתה... והיא מרת נפש ותתפלל על ה', וצריך לדעת למה המתינה עם תפלתה למנחה, מדוע לא יכלה להתפלל מיד עם שחר בזמן תפלת שחרית, הלא ידוע שזמן מנחה הוא התגברות הדינים, ולמה המתינה לשעה הזאת.

אלא אומר ה'חתם סופר', שבאותה שנה חל ראש השנה בעצם יום השבת קודש, וכידוע מן הספרים הקדושים שבזמן מנחה של שבת קודש מתעורר הרצון העליון, משום כך העדיפה חנה לשפוך את תפלתה דייקא בשעת המנחה, כי בכדי להמשיך ישועה על בנים צריך התעוררות רצון העליון עד למאד, כדאמרינן בגמרא (מועד קטן כח). דבני חיי מזוני לאו בזכותא תליא אלא במזלא, דהיינו מזל העליון, ולכן התפללה חנה בשעת המנחה, כי אז מתעורר הרצון העליון וסמכה דעתיה שבזכות הרצון העליון השורר באותה

הערות והוספות

לעסוק בתורה ומחצות ואילך לעסוק בשירות ותשבחות, שהרי כתב הרמ"א דהיושב בטל כישן דמי. ואם עכשיו יש לנו רשות ליכנס לפני ולפנים ואין שום מקטרג, לא ידחוק את השעה הזאת שעת רצון, וישתדל לעשות לכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל ויתעוררו יחד בהלל ותודות להתעורר לעילא.

ובראש השנה שחל בשבת אומר אני להזהיר גדולים על הקטנים שלא ישנו קודם חצות וכל שכן לאחר חצות שעת המנחה דרעוא דרעווין אשתכח עתיקא קדישא גלי רצון דילי, והקב"ה בכבודו ובעצמו משתעשע עמנו ובוחן כליות ולב ומחלקן כליו"ת, שלא ישנו. יתקבצו כולם אחר האכילה תיכף לבתי כנסיות ולבתי מדרשות

שעה תזכה להמשיך את המזל העליון ולהיוושע בבנים, ואכן כך הוי, שזכתה להביא לעולם את נשמתו הקדושה של שמואל הנביא.

בן יעזרנו צורנו וגואלנו על דבר כבוד שמו יתברך, וביום הזיכרון הזה וביום השבת קודש נזכה להיוושע בכל מילי דמיטב, שיתקבל תפלתנו לרחמים ולרצון לפני אדון כל, ובזכות יום השבת קודש יושפע עלינו רוב ברכות והשפעות משפע בריכה עליונה, ונזכה לשנה טובה ומבורכת וכל מילי דמיטב ברחמים וחסדים נגלים, אמן ואמן.